

नालन्दा-देवनागरी-पालि-ग्रन्थमालाय

सुत्तपिटके

अङ्गुत्तरनिकायपालि

(एकक-द्वय-स्तिकनिपाता)

प्रधानसंशोधको
भिक्षु जगदीशकस्तपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन
प्रकासिता

सु०२५०४

वि०२०१७

१९६०

वितरक

मोतीलाल द्वनारसीदास,

नेकली बाग,
पोस्ट बाक्स नं० ७५,
बाणगली,
(भारत)

THE
AṄGUTTARA NIKĀYA
(EKAKANIPĀTA, DUKANIPĀTA & TIKANIPĀTA)

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2504

V. E. 2017

1960

Sole Agents:

MOTI LAL BANARASI DAS,

Nepali Khapara,

Post Box No 75,

Varanasi,

(India)

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hinayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinsky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *trṣṇā* or *tanhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffer-

ing When the Upanisads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact It is a call to action Make thyself that which thou know thou canst be Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change the Buddhist stresses the dynamic character of the self No change is possible with an unchanging consciousness We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect Religion is not a creed, but a vital process It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace If few are chosen, it is because few choose to be chosen The Buddha laid stress on the creative freedom of man The Buddha did not encourage dependence on the supernatural He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him The ten veramanis or prohibitions or abstinences called *dasasīla* or *dasasīkṣapada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver" The first five are the Buddhist *pañcāsīla*

Pānāupātā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Adinnādānā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

✓ Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Musāvādā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Surā mērayamajja pamādatthānā

veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged If men were at peace within themselves, the outer conflicts between nations would inevitably cease By practising the Buddha's *pañcāsīla* we will develop patience, courage, love

and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇam paramam sukham : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *saṃsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becoming, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish

standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

INTRODUCTION

1. The Pāli Tipiṭaka

After the passing away of the Buddha at Kusinārā, the disciples had assembled to pay their last homage to him. The Venerable Mahā Kassapa, the chief of the congregation, was delivering words of consolation to the bereaved assembly, reminding them of the declaration of the Buddha:—"It is the very nature of all things near and dear to us that we must divide ourselves from them." Subhadra, a monk who had received ordination in an advanced age, however, did not look gloomy. He took a perverted view of the situation and spoke—"Do not grieve, brothers, for now we are definitely released from the restraint of the Great Teacher and his too rigid discipline. While the Teacher lived, we were constantly rebuked for failing to observe the hard rules; but, now we are at liberty to do as we please; therefore, do not grieve." These words sounded a note of warning against the future possible distortion of the Dhamma at the hands of faithless members of a similar category. The Venerable Mahā Kassapa felt an urgent need for convening a Grand Council of the leading Elders of the Saṅgha to make a full collection of the teachings, and also to adopt means for their right preservation and transmission to posterity. He addressed the Bhikkhus thus:—"Come, friends, let us chant together the Dhamma and the Vinaya..." The Venerable Mahā Kassapa drew a list of five hundred names of the topmost disciples to be appointed as members of the Council. At first, the name of the Venerable Ānanda was left out in view of the fact that he had not attained Arhat-hood till then. But, as no one else in the Saṅgha had the privilege of listening to the Teacher so very closely and for such a long period of time, his participation was deemed necessary and important. He was, consequently, asked to go to a suitable abode and develop insight, so as to become an Arhat and be able in time to join the Council. King Ajātasattu made necessary arrangements for the accommodation and convenience

of the convention at Rājagaha, a favourite resort of the Teacher himself. A spacious beautiful pavilion was raised for the meeting at the entrance of the Sattapaṇṇi cave, on the northern side of the Vebhāra Hill.

Venerable Ānanda made the best efforts to train himself in developing insight. He kept walking up and down for the whole night absorbed in deep meditation; and, early in the morning, as he was going to stretch himself on the bed, his feet had left the ground and the head had not reached the pillow, at that moment, as if by a flash of light, darkness was dispelled and the sublime light of saint-hood dawned upon him. And, through his miraculous superhuman power of an Arhat, he appeared all of a sudden on his appointed seat in the hall, as if emerging out of the ground, exactly as the proceedings were going to be started.

With the permission of the Saṅgha, Venerable Mahā Kassapa asked Upāli questions on Vinaya, relating to the different monastic transgressions; the matter, the occasion, the individuals concerned, the principal rules (paṇṇatti), the amended rules (anupaṇṇatti) and all other details about them. In this, the Vinaya text was agreed upon and settled. Then, again, with the permission of the Saṅgha, he asked Ānanda questions on the Dhamma; the occasion of a sermon and the person or persons with reference to whom it was preached¹.

The commentary, Aṭṭhakathā, of a much later date, assumes that the Abhidhamma-Piṭaka was also included in the collection of the Dhamma, and that the Tipiṭaka, as it is available to us, was finalised at this very stage.²

A century after the passing away of the Buddha, a great controversy arose in the Saṅgha concerning the interpretation of some Vinaya rules. This necessitated the holding of the Second Council at Vesālī. Seven hundred leading Elders from distant parts of the country assembled to take part in

1. *Cullavagga*, Chapter XI. 2. *Sumaṅgalavilāsini*, *Nidāna-kathā*.

it; and they had drawn up a new edition of the Scripture, resulting in the fixing up of the Piṭakas, Nikāyas, Aṅgas and Dhammakhandhas¹.

A century after, when King Asoka embraced Buddhism and gave patronage to its propagation, the richly furnished monasteries became centres of attraction even for the members of other sects. They donned the yellow robe, either by proper ordination or stealthily, and went about as Bhikkhus enjoying the privileges and honour given to them. They could not, however, leave their own inclinations behind, and began to twist and distort the Doctrine in their own ways. This led to a state of confusion and it became difficult to distinguish the true principles from the coloured ones. The Elders felt the necessity of safeguarding the purity of the Dhamma by affecting a total purge of the alien elements in the philosophical life of the Saṅgha. This task was entrusted to the Venerable Moggaliputta Tissa, a saint, a thinker and a writer. He compiled a book called the Kathāvatthu, refuting all the foreign theories, which was adopted as a book of the Tipiṭaka at the Third Council held at Pāṭaliputta under his presidency. After the council, Asoka despatched missionaries to the then civilised parts of the world for a wide propagation of the Dhamma².

Prince Mahinda and Princess Saṅghamittā renounced the world and joined the Order to lead a mission to Sīhaladīpa (Ceylon). Since then, the island became a stronghold of Buddhism, and, even up to this day, has maintained the tradition of Pāli Tipiṭaka with all religious zeal³.

Up till then, the Tipiṭaka was traditionally handed down orally from teachers to pupils. The complete Scripture was compiled in the form of books for the first time in Ceylon in 29 B. C., under the patronage of king Vattagāmaṇi Abhaya, with all the detailed classifications that are now obtained in the Pāli Tipiṭaka of the Theravāda School. This was done at the

1. *Cullavagga*, chapter xi. 2. *Mahāvamsa*, chapter v.

3. *Mahāvamsa*, op. cit.

Council convened for the purpose, known as the Fourth Great council¹.

The Fifth Council, according to orthodox tradition, was held at Mandalay, Upper Burma, in 1871, under the patronage of king Mindon. In this Council the entire Pāli Tipiṭaka was revised, re-edited and finally engraved on 729 marble slabs as follows²—

Vinaya:	111 slabs
Sutta:	410 slabs
Abhidhamma:	208 slabs

Now, in this present age, the necessity of bringing out an up-to-date edition of the Tipiṭaka printed on modern machines was felt. This task was taken up by the Burmese Chaṭṭha Saṅgāyana, the Sixth Great Council, held in Rangoon, which opened on the 17th May, 1954 in the artificially built Rock Cave, especially constructed for the purpose, at a little distance from the city. Two thousand and five hundred of the most erudite Bhikkhus, from all parts of the world, participated in chanting the Tipiṭaka together. A modern printing press was installed in a separate building and there the texts were printed as soon as they received the sanction of the Saṅgāyana. The Council kept functioning for two years, and concluded on the fullmoon day, May 1956, synchronising with the 2500th Jayanti of the Buddha.

In Ceylon, Burma, Thailand and Cambodia the principal religion of the people is Theravāda Buddhism, that adheres to Pāli Tipiṭaka as its Scripture. There, they have been having editions of it in their own scripts. Pāli Text Society, London, has been able to complete the publication of a major portion of it in Roman characters. But, as yet, it is not fully available in any script of India.

It is with a view to removing this want that the Government of India and the State Government of Bihar have jointly sanctioned a scheme of editing and publishing the entire Pāli

1. *Mahāvamsa*, chapter x-xxiii. 2. बौद्ध धर्म के २५०० वर्ष, १९५६, p. 35.

Tipiṭaka in Devanāgarī, which will be complete in 40 volumes of about 400 pages each. This task has been entrusted to the Devanāgarī Tripiṭaka Publication Department, Nalanda. It aims at presenting a co-ordinated edition of the text based on the printed books in Roman, Sinhalese, Burmese and Siamese scripts.

The following chart will show the distribution of books in the literature:—

TIPITAKA

Vinaya Piṭaka	Sutta Piṭaka	Abhidhamma Piṭaka
1. Mahāvagga	1. Dīghanikāya	1. Dhammasaṅgaṇi
2. Cullavagga	2. Majjhimanikāya	2. Vibhaṅga
3. Pārājika	3. Saṃyuttanikāya	3. Dhātukathā
4. Pācittiya	4. Aṅguttaranikāya	4. Puggalapaññatti
5. Parivāra	5. Khuddakanikāya	5. Kathāvatthu
	which contains the following fifteen books:—	6. Yamaka
	i. Khuddakapāṭha	7. Paṭṭhāna
	ii. Dhammapada	
	iii. Udāna	
	iv. Itivuttaka	
	v. Suttanipāta	
	vi. Vimānavatthu	
	vii. Petavatthu	
	viii. Theragāthā	
	ix. Therīgāthā	
	x. Jātaka	
	xi. Niddesa	
	xii. Paṭisambhidāmagga	
	xiii. Apadāna	
	xiv. Buddhavaṃsa &	
	xv. Cariyāpiṭaka	

2. The Present Book

This big book, covering four volumes in our series, is the fourth *Nikāya* of the *Sutta Piṭaka*. The very name of the book,

'*Anguttara*' reveals that the method of treatment in it is characterised by grouping numerical classifications of principles in the gradual ascending order. As far as the spirit and contents of its discourses are concerned, it is very much one with the other books of this *Piṭaka*. There are altogether eleven chapters in it, constituting so many groupings or *Nipātas*, making a collection of short *Suttas* arranged in divisions or *Vaggas*.

As an important book like the *Mulindapañha* calls it by the name of '*Ekottara*', it is evident that this title of it also must have been in vogue at a time or in a circle, which expresses a meaning not different from that of '*Anguttara*'. The Chinese translation of this book, in the collection of the Sanskrit version of the *Tripitaka* of the *Sarvaśivada* literally means the same as '*Ekottara*'.

This style of grouping numerical classifications of principles is not a new feature only of this *Nikāya*, though here it forms the chief basis of the composition of the entire work. The same method has been adopted at previous places, like—the *Sangitipariyāya Sutta* and the *Dasuttara Sutta* of the *Dīgha Nikāya*, the *Kumārapañha Sutta* of the *Khuddakapaṭha*, the *Theragāthā*, the *Therīgāthā*, the *Itivuttaka* and others. In the *Abhidhammapiṭaka* the method of such numerical classification becomes very prominent throughout. Specially, about the *Puggala-paññatti*, it can be asserted that it is so similar to the *Anguttara Nikāya*, that it is even possible to get the entire book assimilated in it without causing any loss either to the contents or the style.

The *Thānāga Sutta* of the *Prākṛta Āgama* literature comes so near to the *Anguttara Nikāya*—in spirit, language, style and contents—that it would not even be improper to call it a Jain edition of it. Even from the old Brahminical literature, it is not difficult to collect portions parallel to these. It seems that during those days, when, for the preservation of their literary traditions, memory was a chief resort, this style of numerical classification was greatly helpful. Rather, it would be very valuable if a scholar undertakes to make studies in such

numerical classifications on a comparative basis in the different traditions of Indian literature

If we follow our usual plan in writing the introduction, as adopted in the previous volumes, we are committed to give a summary of the book at this place. But, it seems, it would be neither managable nor profitable to do that in the case of this book, containing as many as 2308 small *Suttas*. The best we can do here is to give a cursory bird's eye view of it, as one would open it here and there

VOLUME I

Ekaka Nipāta

(Collection of classifications by one)

One thing is very strong that arrests the heart of a man or woman—the form or sound of the opposite sex¹

**

**

**

One thing leads to the arising of the 'hindrances'—a perverted thought. One thing leads to the suppression of the same—a disciplined thought²

**

**

**

One thing is restless most of all—our own mind³

**

**

**

The mind in itself is pure and bright, it is due to the foreign impurities that it gets defiled⁴

**

**

**

One thing—Loving kindness (*Metta*)—practised even for the fraction of a second—yields great merit⁵

**

**

**

One thing—association with the noble—yields great results⁶

**

**

**

One thing must be developed with vigilance—wisdom; for, it is much more valuable than wealth and property¹

**

**

**

The only person who can turn the wheel of the *Dhamma* so well as the *Tathāgata* is *Sāriputta*²

**

**

**

One who excells all in having long experience is *Aññā Koṇḍañña* in wisdom is *Sāriputta* in having psychic powers is *Mahā Moggallāna* in leading a coarse life is *Mahākassapa* in having supernatural vision is *Anuruddha* in coming from a high family is *Bhaddiya Kāḷagodhā* in having a sweet voice is *Lakundaka* in making roarous proclamation is *Pindola Bhāradvaja* in delivering sermons is *Mañḍāniputta*³

**

**

**

The watery beings are far greater in number than those that live on land Just, so, the number of other species is far greater than those who are born as human beings Just so, the ignorant are far greater in number than those that are wise Just so, those that remain in bondage are far greater in number than those that are liberated⁴

2. Duka Nipāta

(Collection of classifications by two)

There are two evils of a bad action—of this world, and of the other Due to a bad action one is subjected to reproach in the society and punishment in the court—this is the first, and, is born in a oweful state—this is the second Man must be afraid of both, and refrain from committing a bad act⁵

**

**

**

There are two attitudes—gratefulness, and ungratefulness A good man remains obliged to one who has done good to

him—this is the first; and, a bad man does not remain such—this is the second¹.

**

**

**

There are two, whose obligation one cannot be freed of—mother, and father. Even if one were to carry about one's mother and father on the head, nursing them as best as possible, there can be no freedom from their obligation. Such great is the obligation of mother and father. The only possibility of it is by helping them to see the truth and to follow the right path².

**

**

**

There are two statuses—of the elder, and of the younger. This is not determined by the age of a person, but by the goodness one has³.

**

**

**

There are two conditions—of the criminal becoming powerful over the government, and of the government being powerful over the criminal. Just so, there are two conditions in the Order—of the bad monks becoming powerful over the good, and of the good monks being powerful over the the bad⁴.

**

**

**

There are two states in an association—when the members remain undivided, and when there is a division amongst them⁵.

**

**

**

There are two assemblies—that in which the members do not pay heed to a deep sermon on the *Dhamma*, but do that to a shallow flowery lecture of a common speaker; and that in which the members do otherwise⁶.

**

**

**

Two persons are born for the good of the many—the Perfectly Enlightened One and the *Cakkavatti* King⁷.

**

**

**

1. p. 59 2. p. 59 3. p. 64 4. p. 65. 5. p. 66 6. p. 68

7. p. 71.

Two persons do not get shaken at a sudden roar of the thunder—the Buddha, and a lion of the forest. (The Buddha, because he is free from all egoism; and the lion, because his egoism is very strong)¹.

**

**

**

There are two states of blissfulness—that of the householder, and that of the homeless. The second is much superior to the first².

**

**

**

There are two principles—mind, and matter³.

**

**

**

There are two principles—shame in committing evil, and fear in it⁴.

**

**

**

There are two fools—one who does not discharge a duty that is his own, and one who undertakes upon himself a duty that is of some one else⁵.

**

**

**

Two hopes are difficult to give up—of gain, and of life⁶.

**

**

**

Two persons are rare in this world—one who does first good to other, and one who remains grateful⁷.

**

**

**

There are two gifts—of the articles, and of the *Dhamma*. The second is superior to the first⁸.

**

**

**

There are two quests—of the things, and of the truth. The second is superior to the first⁹.

Tika Nipāta

(Collection of classifications by three)

There are three places the *lang* is always reminded of—

1. p. 72.

2. p. 74

3. p. 77.

4. p. 77.

5. p. 78.

6 p. 80.

7. p. 80.

8. p. 81.

9 p. 85.

of his birth, of his coronation, and of his victory Just so, there are three places the *Bhikkhu* is always reminded of—of his ordination, of his attainment of insight into the truth, and of his attainment of ultimate liberation¹

**

**

**

There are three persons—hopeless, hopeful, and free from hope One who has no high ambition is the first, one who has it is the second, and one who has risen above all temptations—the saint—is the third²

**

**

**

Three things are essential for a good monk—mastery over the senses, moderation in food, and awakefulness³

**

**

**

There are three persons, whose obligation is very great—due to whom one gets faith in the Triple Gem, due to whom one gets the right view, and due to whom one is able to realise the ultimate freedom⁴

**

**

**

There are three persons—like a rotting a sore on the body, like the lightning, and like a diamond An easily irritable man is the first, who, like a rotting sore on the body, bursts forth being hurt even slightly The second is one, who has got glimpse into the four noble truths, like a lightening in the sky, that makes visible all round in the dark The *Arhat* is the third, who, like the diamond, does not get hurt by any external agency⁵

**

**

**

There are three persons—blind, one-eyed, and two-eyed One who is neither wise in wordly dealings nor in a spirituality is blind of both the eyes One who is wise in worldly dealings, but has no entrance in the spiritual life is blind of one eye And one, who is wise in both, is like a two-eyed person⁶

**

**

**

There are three protections of the thief—a hiding in a place difficult to approach, a hiding in a thick jungle, and the support of the government authorities¹.

**

**

**

Kesamutti Sutta: 'O *Kālāmas*, not by heresay, not by tradition, not by customary, not by bookish authority, not by mere sophistry, not by an example, not by a grand form, not by the glamour of a philosophical view, not by grandeur, and not with the thought that one's teacher should be respected. But, O *Kālāmas*, be guided by your own knowledge and conviction².

**

**

**

There are three trainings—in conduct, in concentration, and in insight³.

**

**

**

One should realise the three—that there does exist pleasure in the world, that there are evils in it, and, that there is a freedom from the evils⁴.

**

**

**

There are three persons—like the mark inscribed on stone, like the mark drawn on the ground, and like the mark drawn on the surface of water. The first is one whose anger is as strong as the mark inscribed on rock. The second is one whose anger is as short-lived as the mark drawn on the ground, which disappears quickly by wind or water. And, the third is one who does not get offended at all, like the mark that disappears out no sooner it is drawn on the surface of water⁵.

**

**

**

There are three qualities of a true friend—readiness to offer whatever he has, readiness to render his best possible service, and not minding even a serious offence⁶.

VOLUME II

Gatukka Nipāta

(Collection of classifications by four)

Four are the shortcomings in a judicial authority—

1 p 161

2 p 174

3 p 212.

4 p 240

5 p 263

6 p 266

giving decision by his own desire, by ill will, by dullness, and by fear¹

**

**

**

Four qualities are necessary for keeping others favourable to oneself—offering presents, sweet speech, assistance, and equal treatment²

**

**

**

There are four ways of disposing of a question—answered absolutely, answered with reservation, answered by a counter question, and by paying no heed to it³

**

**

**

There are four perversions of a view—taking the transitory to be permanent, taking the miserable to be a bliss, taking the non self to be self, and taking the dirty to be clean⁴

**

**

**

There are four defilements of the sun and the moon, due to which their brilliance get dulled—cloud, mist, dirt, and eclipse⁵

**

**

**

There are four marital relations—ugly with ugly, ugly with beautiful, beautiful with ugly, and beautiful with beautiful

If both the husband and wife are immoral, it is a first type of the relation. If the wife is moral but the husband is not, it is the second type. If the husband is moral but the wife is not, it is the third type. And, if both of them are good, it is the fourth type⁶

**

**

**

Four gifts are given by one who makes a gift of food—life, beauty, happiness, and strength⁷

**

**

**

Four things are very rare—earning by fair means, fame, if earned by fair means, long life, if earned by fair means,

and also having got fame, attainment of heaven, if the above conditions are fulfilled ¹

**

**

**

There are four families of the serpent king—*Virūpakṣha*, *Erāpatha*, *Chabhaputta*, and *Kanhāgōlamaka*. One should develop loving kindness (*Metta*) with them, and be safe from a danger from their side ²

**

**

**

If the government is bad, the officers also become bad, the society becomes bad. Due to a bad state of affairs in the life of the world, there is a disturbance even in the natural agencies, which lead to a awful state ³

**

**

**

There are four qualities of a good man—he does not speak against others even being asked, he does readily speak in praise of others even without being asked, he discloses one's own fault even without being asked, and he feels shy in disclosing one's own merits even being asked ⁴

**

**

**

There are four persons: dark destined to darkness, dark destined to light, light destined to darkness, and, light destined to light. The first person is one who is born in a low family, and is also given to immoral deeds. The second person is one who is born in a low family, but is devoted to self-discipline and a progressive life. The third person is one who is born in a high family, but is leading a bad life. And, the fourth person is one who is both born in a high family and is also leading a high life ⁵

**

**

**

There are four clouds—that which thunders but does not rain, that which rains but does not thunder, that which neither thunders nor rains, and, that which both thunders and rains. Compared to these, there are four persons—one who speaks but does not act, one who acts but does

not speak, one who neither speaks nor acts, and, one who does both act and speak¹.

**

**

**

There are four places that the devoted disciple should visit and get inspired—where the Buddha was born, where he attained Perfect Enlightenment, where he turned the wheel of the *Dhamma*, and, where he got *Mahā Parinibbāna*².

**

**

**

There are four paths—difficult and slow, difficult but quick, easy but slow, and both easy and quick³.

**

**

**

There are four originations—love from love, hatred from love, love from hatred, and hatred from hatred. One loves a man who loves him—this is the first. One hates a man who does ill of a person dear to him—this is the second. One loves him who is the enemy of his enemy—this is the third. One hates a man who hates him—this is the fourth⁴.

**

**

**

There are four postures—the posture of a corpse, lying flat on the back; the posture of the sensual man, lying on the left side; the posture of the lion, lying on the right; and, the posture of the *Tathāgata*, absorbed in different stages of *Jhāna*⁵.

**

**

**

Four things are greatly beneficial to a man—association of the noble, listening to a discourse on the *Dhamma*, right reflection, and a *Dhammika* life⁶.

**

**

**

One, having the following four things in him, is destined to go to hell—commits a crime, encourages others to commit a crime, feels happy at a crime, and speaks in praise of a crime⁷.

1 p 107.

2 p 126

3. p 157

4 p 226.

5 p 237.

6 p 260.

7. p. 268.

Pañcaka Nipāta

There are five strengths of the learner (*Sekha*)—faith, shame in committing evil, fear in the same, energy, and insight¹.

**

**

**

Purity of life ensures right concentration, right concentration ensures insight and ultimate realisation, insight and ultimate realisation ensure detachment and renunciation, and, detachment and ultimate realisation ensure the realisation of emancipation².

**

**

**

There are five advantages in charity—love of people, association of the noble, name and fame, fulfilment of the duties of a householder, and birth in heaven hereafter³.

**

**

**

There are five opportune charities—given to a visitor, given to one who is departing, given to an ailing patient, given during famine, and of a new yield of crop given to the unblamished monks⁴.

**

**

**

There are five wealths—of faith, of purity in conduct, of learning, of renunciation, and, of wisdom⁵.

**

**

**

One must constantly reflect on the five facts—that old age is sure to come, that disease is difficult to avoid, that there is an undoubted surity of death, that there is bound to be a separation from the near and dear ones, that one's own actions are the cause of one's state and destiny⁶.

**

**

**

There are five soldiers—one who gets unnerved at the very sight of a battle from a distance, one who gets unnerved

1. p. 273

2. p. 283.

3 p. 306.

4. p. 307.

5. p. 318.

6. p. 334.

the approach of the battle, one who gets unnerved when dered to charge, one who get unnerved at the very attack the enemy, and one who stands all these and is able to fight the victory is won¹.

**

**

**

There are five factors that make a dacoit bold to carry his crime—he is able to hide himself in an unapproachable acc, he is able to hide himself in thick jungles, when caught is able to get himself freed with the support of the ministers the government, he is able to give big bribes and to get himself freed, and he carries on all alone without a partner².

**

**

**

These are the five qualities of an assistant accompanying onk—goes behind neither too far nor too close, holds what is it in the bowel, forbids while speaking undesirably, does it drop in while talking to some one else, is wise and sharp³.

**

**

**

There are the five factors of a patient being easy to be aited upon—takes only that which is for the good of his alth, is moderate in taking that, is ready to take medicine, not shy in communicating his exact symptoms and, is able bear the pain and agony of the disease⁴.

**

**

**

There are the five requisite qualities of one, who waits on a patient—is able to administer the medicine; knows hat is good and what is bad for the patient; waits upon with feeling of loving kindness, not with a greed of any gain; ces not hesitate in removing the commode or the washing owl of the patient; and, is able to deliver religious discourse him from time to time⁵.

**

**

**

These five factors are not conducive to the longevity f a man—takes that which is harmful, is not moderate in

taking that which is healthy, is an over eater, roams about untimely, is not controlled in the senses¹

**

**

**

A devotional talk looks vain to the faithless, an ethical talk looks vain to the criminal, a learned talk looks vain to the ignorant, a talk on charity looks vain to the miser, and, a talk of wisdom looks vain to a fool²

**

**

**

The preacher should have the following five qualities in him—ability to make a speech graduated, giving apt similes, compassion for the congregation, having no desire for fees, and, making the speech as impersonal as possible³

**

**

**

Gotama had seen the following five dreams just before getting Buddha hood—that he was sleeping flat on India, the Himalayas being his pillow, his right hand dipped the western sea, his left hand in the eastern sea, and the feet in the southern sea, that a certain kind of reeds sprung up from his navel and stood spreading on high in the sky, that a cluster of ants, of white body and black head, covered his feet up to the knees, that birds of various colours come up to him from different directions and turned white at his feet, that he was walking on a ball of dung being unpolluted by it⁴

**

**

**

These are the five factors that make a speech good and perfect—spoken timely, consistently, softly, meaningfully, and, lovingly⁵

**

**

**

There are five advantages in using a twig stick as tooth brush—it is good for the eyes, it removes bad smell, the taste-buds get toned up, it avoids food being mixed up with cough or bile, and, it makes the food agreeable⁶

**

**

**

¹ p 39

² p 420

³ p 431

⁴ p 460

⁵ p 483

⁶ p. 489

There are five faults in a chatterer—he speaks lie, he indulges in back biting, his speech is rough, he goes on gossiping, is born in hell after death¹

**

**

**

There are five evils in Madhurā (modern Mathura)—the land is uneven, it is full of dust, the dogs are fierce, there are evil spirits, and it is difficult to obtain alms²

**

**

**

There are five disadvantages in undertaking unnecessary long journeys—is unable to attend new lessons, is unable to revise the old lessons, is timid before others, is caught by some serious disease, and has no group of friends³

**

**

**

Just like the black serpent, the woman has five evils in her—excessive anger, revengefulness, poison, being double-tongued, and, unfaithfulness⁴

VOLUME III

Chakka Nipāta

(Collection of classifications by six)

The following six are disadvantageous to a learner—having too much of business, gossiping, too much of sleep, having a large company, unrestraint in the senses, and, lack of moderation in food⁵

**

**

**

There are six roots of action—Greed, ill will and dullness are the roots of bad actions, renunciation, kindness and wisdom are the roots of good actions⁶

**

**

**

Pūsana Kassapa has taught six classes of people—'greed-class' is of those who have a bad livelihood, 'blue-class' is of

those who have a difficult livelihood, 'red class' is of those who are the followers of *Nigāṇṭha*¹

**

**

**

A monk who has the following six qualities in him is sure to make progress in spirituality—contentedness, devotion, purity of character, energy, mindfulness and wisdom²

**

**

**

There are the six impossibilities—that the person of right view would have disregard for the Buddha, for the *Dhamma*, for the *Saṅgha*, for the teaching, would fall in a woeful state, and would take on eighth birth³

Sattaka Nīpāta

(Collection of classifications by seven)

These are the seven strengths—faith, energy, modesty, discretion, mindfulness, concentration, and insight⁴

**

**

**

There are the seven points in the *Vyṃs* that make them undeflatable—assembling together very often, assembling together with unanimity, not breaking their tradition, respecting their superiors, not misbehaving with the girls and ladies of the community, worshipping their shrines, and giving protection to the sunts⁵

**

**

**

There are the seven points that lead a lay disciple to prosper—does not neglect visiting the monks, listens to the religious discourse, trains himself in good conduct, is strong in devotion, does not indulge in seeing faults of the monks, does not look elsewhere for guidance, and offers his services for the good of the Order⁶

**

**

**

These are the seven qualities of a true friend—is ready

to make his best sacrifice, is ready to render his best services, does not mind a fault of his, reveals the hidden to him, keeps his secrecy, does not desert during adversity, and keeps regards for him even when he is stricken by poverty¹.

**

**

**

Seven are the accessories of *Samādhi*—right view, right resolution, right speech, right action, right livelihood, right effort, and right mindfulness².

**

**

**

Aggī Sutta, : gives a description of bloody sacrifice, at which thousands of animals were brought near the sacrificial post for being slaughtered. The Buddha gave a spiritual interpretation of the procedure of the sacrifice, and converted the *Brāhmaṇa*³.

**

**

**

There are seven kinds of wives—like an executioner, like a thief, like a grand mother, like a mother, like a sister, like a friend, and like a servant. A bad wife, having connection with someone else, ready even to murder her husband is the first. The wife who always tries to get money and ornaments from her husband, and is never ready to give him any from it—is the second. The wife who is lazy, inactive, easily irritable, and keeps her husband in hard control—is the third. The wife who is full of compassion for her husband—is the fourth. The wife who has great regards for her husband—is the fifth. The wife who is faithful and friendly—is the sixth. And the wife who is always afraid of her husband, standing in obedience—is the seventh⁴.

**

**

**

There are seven arrangements in a frontier city—a strong post at the gate, deep and wide moat all round, high and wide road all round, collection of arms, military cantonment, clever gate-keeper, high and wide boundary wall running all round⁵.

Aṭṭhaka Nipāta

(Collection of classifications by eight)

There are eight advantages in the practice of loving kindness (*Mettā*)—sleeps peacefully, awakes peacefully, has no bad dreams, becomes lovable to men, the same to spirits, the gods give protection, fire or poison or weapon can do no harm, is at least born in the plane of the Brahmas¹

**

**

**

There are eight ways of the world—gain, loss, fame, blame, dispraise, praise, pleasure and pain²

**

**

**

Siha Sutta Narrates the conversion of the famous *Nigantha* disciple—Captain Siha³

**

**

**

There are eight ‘impurities—non revision is the impurity of a memorised stanza, lack of upkeep is the impurity of a building, sloth is the impurity of beauty, negligence is the impurity of a watch man, misconduct is the impurity of the wife, misery is the impurity of the charitable, evil deeds are the impurity of this world and the next, and ignorance is the worst of all impurities⁴

**

**

**

Woman has the following eight ways to entangle the heart of man—weeping, smiling, talking, moving on one side, twisting the brows, perfumes, offering good food and touching⁵

**

**

**

There are eight wonderful points in the ocean—gradual depth, not rising beyond the shore, not letting a corpse stagnate in it, accommodating the water falling from the different rivers, constancy of volume, unity of saltish taste, treasure of all precious stones, and abode of huge beings⁶

**

**

**

There are eight kinds of gift—given due to attachment,

given due to some hope from him, given considering it to be good, given to the monks thinking it to be proper, given for fame, and given for self-purification¹.

**

**

**

As the seeds do not take root in a ground faulty in eight ways, so the charity does not yield good resultant that is given to one who is underserving in eight ways².

VOLUME IV

Navaka Nipāta

(Collection of classifications by nine)

Four strengths beget freedom from five fears The four strengths are—wisdom, energy, unblemishness and winning people in favour. The five fears that are got rid of by these are—fear of livelihood, of bad name, of people going against, of death, and of falling in a bad state³.

**

**

**

There are nine person—*Arhat*; one who is on the path of Arhat-hood; *Anāgāmi*; one who is on the path of the realisation of the fruition of *Anāgāmi*; *Sakadāgāmi*; one who is on the path of the realisation of the fruition of it; *Sotāpanna*; one who is on the path of the realisation of the fruition of it; and the *Puthujjana*⁴.

**

**

**

These nine reflections, if developed and cultured, yield great results—reflection over the impurities of one's own body, over death, over abominableness of food, over non-attachment towards the world, over transitoriness, over all transitory states being misery, over all miserable states being non-substance, over the feelings of getting rid of, and, over renunciation⁵.

**

**

**

The family having the following nine manners must not be visited by the monks—that does not greet respectfully, that does not pay due regard, that does not offer honourable seats, that does not give recognition to existing qualities, that offers little even if it is plenty, that offers bad things even

1. p. 336.

2. p. 337.

3. vol. IV, p. 12-14.

4. p. 15-20

5. p. 22.

if it has good, that offers with disregard, that does not come near, and that does not pay heed to the *Dhamma* that is being preached¹.

**

**

**

These are the nine considerations that cause one to get hurt—that he did harm to me, that he does harm to me, that he will do harm to me, that he did harm to my dear one, that he does harm to my dear one, that he will do harm to my dear one, that he did good to my enemy, that he does good to my enemy, and that he will do good to my enemy².

**

**

**

These are the nine graduated cessation—worldly desires cease in him who has got the First *Jhāna*, mental application ceases in him who has got the Second *Jhāna*, thrill ceases in him who has got the third *Jhāna*, respiration ceases in him who has got the Fourth *Jhāna*, sense of *Rūpa* ceases in him who has got the *Ākāsānañcāyatana*, sense of space ceases in him who has got the *Vīññānañcāyatana*, sense of consciousness ceases in him who has got the *Ākiñcaṇñāyatana*, sense of nothingness ceases in him who has got *Nevaśaṇñānāsaṇñāyatana*, cognition and affection cease in him who has got *Saññāvedayitanirodha*³.

**

**

**

With the help of the simile of a young calf taking a jump in an unknown direction and thus falling off, it has been taught that, in the process of a meditative practice, one should not be impatient to take a step further, without first getting firmness in the acquired stage⁴.

**

**

**

Nibbāna is realised with a concentration, atleast as strong as that of the first stage of *Jhāna*. It is much better if the concentration is of the strength of the higher stages⁵.

Dasaka Nipāta

(Collection of classifications by ten)

Purity of character generates non-repentance; that

1. p. 32.

2. p. 43.

3. p. 49.

4. p. 57

5. p. 61.

generates joy, that generates thrill, that generates tranquility, that generates ease, that generates concentration, that generates insight, that generates detachment, that ensures the realisation of emancipation ¹

**

**

**

A man of impure character is repentful A repenting man has no joy Without joy there is no thrill Without thrill there is no tranquility Without tranquility there is no ease Without ease there is no right concentration Without right concentration there is no realisation of the truth Without realisation of the truth, there is no detachment Without detachment there is no realisation of Emancipation ²

**

**

**

It would be very fruitful if a *Bhikkhu*, having the five qualities in him, dwells in an abode suitable in five ways ³

**

**

**

There are ten fetters, that keep a being in the bondage of birth & death—static view of existence (*sakkayadiṭṭhi*), doubt (*vicikicchā*), indulgence in rituals thinking that the performance of these would yield liberation (*śīlabbataparāmāsa*), desire (*kāmacchanda*), ill will (*byāpāda*), attachment for the blissful states of the *Rūpa Jhāna*, for the *Arūpa Jhāna*, egotism, distractedness, and ignorance ⁴

**

**

**

The universe is thousands of times bigger than this system in which there move the sun and the moon The plane of *Alaṅkā Brahmā* is the highest of all Even that is not beyond the limitation of the law of transitoriness One should develop non-attachment even towards that ⁵

**

**

**

The *Tathagata* has laid down the rules of *Pāṭiśīlā* with a view to the following ten purposes—for the well being of the Order, for the convenience of the Order, for restraining the rough, for the destruction of the evils hereafter, for generating faith in the faithless, for developing faith in the faithful,

1 p. 93.

2 p. 101

3 p. 100

4 p. 111

5 p. 143.

sub-headings and adopting a method of punctuation, thereby making the text more useful for the modern reader.

(a) *Headings*

In the old-fashioned books, no headings have been given in the beginning of a section. Instead, it is at the end that we have words like...*ñiṭṭhilaṃ*. But, to the modern reader, this presents a difficulty in forming a complete picture of the text as an organic unity. We have, therefore, ventured to provide headings, numbered and arranged, with the purpose of bringing to relief the order and sequence in the parts of it. As far as possible, the headings have been constructed with words picked up from the body of the text, the chief objective being to indicate at the outset what does the section contain. Our readers should note that they have been supplied by us and that they do not belong to the original text.

The principal headings have been printed in 20pt. Black and are numbered. Suttas contained in it have been printed in 16pt. Mono Black, and are numbered. In the folio of odd pages, only Suttas have been mentioned.

(b) *Selection of readings*

In selecting a reading for our text out of the variants available, philological justification, no doubt, has been the chief consideration; but, at the same time, we have not lost sight of the importance of the historical usage. When different forms are both grammatically correct and current in use, we have put one in the text and mentioned the others in the foot-notes. In such cases, selection of one form does not mean the rejection of others.

(c) *Punctuation marks*

Originally, no punctuation marks were used in Pāli, except, perhaps, one for full-stop. The Siamese edition has followed the same tradition. But, as the syntax of Pāli is, at times, so very difficult and complicated, the use of the modern marks of punctuation is decidedly advantageous in making out the meaning explicit and in bringing out clearly the inter-connections between the different constituent clauses

for the long life of the *Dhamma*, and in the best interest of the Discipline¹

**

**

**

A *Bhikkhu* must avoid entering the inner compartments of the royal palace, for the following ten considerations—a smile on his face in the presence of the queen might be misunderstood by the king, the king might suspect him of having caused conception in the queen, forgetting that it was actually done by himself, he might get involved unnecessarily in a case of theft, he might be suspected of having divulged the secrecy of the government etc.²

Ekādasaka Nīpāta

(Collection of classifications by eleven)

There are eleven merits in loving kindness (*Metta*)—he sleeps peacefully, gets up peacefully, does not see a bad dream, he wins the love of men, of the spirits, the gods give protection, is not harmed by fire or poison or weapon, attains concentration easily, gets a glowing face, has a peaceful death, and at least he attains to the plane of *Brahma*.³

3. The Present Edition

This presents a co-ordinated edition in Devanāgarī of the *Anguttara Nikaya* of the *Sutta Piṭaka* based on the following versions of the text—Burmese, Chattha sangāyana publication, 1956, Siamese, Mahāmakuta Government publication, 1926, Sinhalese, edited by Siri Devanatta Mahānāyaka Thera, 1929, and Roman, edited by Rev Richard Morris (P T S 1885)

For preparing our MSS, we have adopted the Chattha-sangāyana edition as our basic text, an edition that has been brought out by the efforts and sanction of an international Sangha constituting of the zealous holders of the orthodox Theravāda tradition. Very often, we have agreed in selecting the readings and in paragraph-arrangement, but, we have broken new grounds by providing a system of headings and

sub-headings and adopting a method of punctuation, thereby making the text more useful for the modern reader.

(a) *Headings* -

In the old-fashioned books, no headings have been given in the beginning of a section. Instead, it is at the end that we have words like...*nipphitam*. But, to the modern reader, this presents a difficulty in forming a complete picture of the text as an organic unity. We have, therefore, ventured to provide headings, numbered and arranged, with the purpose of bringing to relief the order and sequence in the parts of it. As far as possible, the headings have been constructed with words picked up from the body of the text, the chief objective being to indicate at the outset what does the section contain. Our readers should note that they have been supplied by us and that they do not belong to the original text.

The principal headings have been printed in 20pt. Black and are numbered. Suttas contained in it have been printed in 16pt. Mono Black, and are numbered. In the folio of odd pages, only Suttas have been mentioned.

(b) *Selection of readings*

In selecting a reading for our text out of the variants available, philological justification, no doubt, has been the chief consideration; but, at the same time, we have not lost sight of the importance of the historical usage. When different forms are both grammatically correct and current in use, we have put one in the text and mentioned the others in the foot-notes. In such cases, selection of one form does not mean the rejection of others.

(c) *Punctuation marks*

Originally, no punctuation marks were used in Pāli, except, perhaps, one for full-stop. The Siamese edition has followed the same tradition. But, as the syntax of Pāli is, at times, so very difficult and complicated, the use of the modern marks of punctuation is decidedly advantageous in making out the meaning explicit and in bringing out clearly the inter-connections between the different constituent clauses

and phrases, which, in their absence, would have remained obscure, if not misleading. We have, therefore, used all the modern marks freely, not in a mechanically rigid manner, but, only with a view to facilitating the correct understanding of the sentences. And in this, we have tried to be systematic and consistent.

The following marks have been used—full stop of Devanagari (।), comma (,), Colon (:), semicolon (;), note of interrogation (?), note of interjection (!), hyphen (-), dash (—), double inverted commas (" "), and single inverted commas (' ').

(d) Abbreviations

In the foot note, the abbreviation *सि०* stands for the Sinhalese edition, *स्य०* for the Siamese edition, *रो०* for the Roman edition and *ब०* for the Burmese edition.

In the margin, the abbreviation 'R' stands for the Roman, and 'B' for the Burmese editions. They indicate that the page number put by its side begins from that line. Reference to the page numbers of the Roman edition will facilitate the use of the P T S Pāli English Dictionary, as well as other modern publications in or on Pāli, in which references are made to the books of the Roman edition.

(e) Corner references

On odd pages of the book, the corner numbers refer to the *Nipata*, *Vagga* and *Sutta* number occurring at the end of the page, and on even pages they refer to those occurring at the beginning of the page.

(f) Spelling

About the mode of our spelling, it is necessary to note that we have generally treated the indeclinable particles *va*, *pi* and *ti* as independent words, as the initial vowels of *eva*, *api* and *iti* are very often dropped in Pāli.

The Parasavarna combination has essentially been made when occurring in the same words, as—*Sangha*, *Kiñci*, *Pañca* etc. At other places, this combination has been generally

avoided as—*evam pi*, *kammam ti* etc. But, to show that the other forms are also grammatically valid, we have on occasions, used this form also—*evampi*, *kammanti* etc.

Some western editors have accepted the same method of spelling; but, in cases where 'ti' is preceded by 'i' or 'pi' by 'a' they have applied the Sanskrit rule of sandhi—*akāṣ savarṣe dīrghaḥ*; and have spelt the indeclinable particles together with the preceding words; as—*desesīti* and *tassāpi*. But, in such cases also, we have spelt them separately, as—*desesī ti* and *tassā pi*. The lengthening of the preceding vowels before *ti* and *pi* may well be explained by the rule—*Byajjane dīgharassā* (Moggallāna 1.33), which allows lengthening of a short vowel, if it precedes a consonant; as in—*muni+care=munī care*; *Khanti+paramam=Khantī paramam*; *Gotama+ti=Gotomā ti*, *Hoti+ti=Hotī ti*.

**

**

**

The basic MSS have been edited by the Venerable Acharya D. Sasanasiri, Principal, International Pali Institute, Mahabodhi Society, Sarnath, and finally revised by our learned Editor, Shree Birbal Sharma, M. A., who has also vigilantly supervised the work of printing.

My best thanks are due to them for their prompt and valuable cooperation.

Bhikkhu J. Kashyap

अङ्गुत्तरनिकायपालि

(एकक-दुक-तिकनिपाता)

सूची

१. एककनिपातो

विद्वद्भा

१. रूपादिवग्गो	३
२. नीवरणप्पहानवग्गो	४
३. अकम्मनियवग्गो	६
४. अदन्तवग्गो	७
५. पणिहितअच्छवग्गो	८
६. अच्छरासङ्घातवग्गो	१०
७. विरियारम्भवग्गो	१२
८. कल्याणमितादिवग्गो	१३
९. पमादादिवग्गो	१५
१०. दुतियपमादादिवग्गो	१७
११. अघम्मवग्गो	२०
१२. अनापत्तिवग्गो	२०
१३. एकपुग्गलवग्गो	२२
१४. (क) एतदग्गवग्गो	२३
(ख) एतदग्गवग्गो	२४
(ग) एतदग्गवग्गो	२४
(घ) एतदग्गवग्गो	२५
(ङ) एतदग्गवग्गो	२५
(च) एतदग्गवग्गो	२६
(छ) एतदग्गवग्गो	२६
१५. (क) अट्ठानपालि	२७
(ख) अट्ठानपालि	२८
(ग) अट्ठानपालि	२९

१६. (क) एकघम्मपालि	३
(ख) एकघम्मपालि	३
(ग) एकघम्मपालि	३
(घ) एकघम्मपालि	३

१७. पसादकरवग्गो	३
१८. अपरअच्छरासङ्घातवग्गो	३
१९. कायगतासतिवग्गो	४
२०. समतवग्गो	४

२. दुकनिपातो

१. कम्मकरणवग्गो	४९
१. वज्जसुत्तं	४९
२. पधानसुत्तं	४९
३. तपनीयसुत्तं	४९
४. अतपनीयसुत्तं	४९
५. उपज्जातसुत्तं	४९
६. संयोजनसुत्तं	४९
७. कण्हसुत्तं	४९
८. सुक्कसुत्तं	४९
९. चरियसुत्तं	४९
१०. वस्सूपनायिकसुत्तं	५०
तस्सुदानं	५०
१. कम्मकरणवग्गो	४९
२. अधिकरणवग्गो	५०
३. वात्तवग्गो	५७

	पिठङ्का		पिठङ्का
४. समञ्चितवग्गो	५६	१०. मलसुत्तं	६६
५. परिसवग्गो	६६	तत्सुदानं	६७
तत्सुदानं	७१	२. रथकारवग्गो	६७
६. पुग्गलवग्गो	७१	१. ज्ञातसुत्तं	६७
७. सुखवग्गो	७४	२. सारणीयसुत्तं	६८
८. सनिमित्तवग्गो	७६	३. आसंससुत्तं	६९
९. धम्मवग्गो	७७	४. चक्कवत्तिसुत्तं	१००
१०. बालवग्गो	७८	५. सचेतनसुत्तं	१०२
११. आसादुप्पलहवग्गो	८०	६. अपण्णकसुत्तं	१०४
१२. आयाचनवग्गो	८१	७. अत्तव्यावाधसुत्तं	१०५
१३. दानवग्गो	८४	८. देवलोकसुत्तं	१०५
१४. सन्धारवग्गो	८५	९. पठमपापणिकसुत्तं	१०६
१५. समापत्तिवग्गो	८६	१०. दुतियपापणिकसुत्तं	१०७
१६. कोधवग्गो	८८	तत्सुदानं	१०८
१. कोधपेय्यालं	८८	३. पुग्गलवग्गो	१०८
२. अकुसलपेय्यालं	८९	१. समिद्धसुत्तं	१०८
१७. अत्थवसवग्गो	९०	२. गिलानसुत्तं	१११
१. विनयपेय्यालं	९०	३. राह्वारसुत्तं	११२
२. रागपेय्यालं	९१	४. बहुकारसुत्तं	११३
३. तिकनिपातो		५. बजिरूपमसुत्तं	११३
१. चासवग्गो	९३	६. सेवितव्यसुत्तं	११४
१. भयसुत्तं	९३	७. जिगुच्छितव्वसुत्तं	११५
२. तत्तल्लसुत्तं	९३	८. गूयभाणीसुत्तं	११७
३. चिन्तीसुत्तं	९४	९. अन्वसुत्तं	११८
४. अच्चयसुत्तं	९५	१०. अवकुज्जसुत्तं	११९
५. अयोनिसोसुत्तं	९५	तत्सुदानं	१२२
६. अकुसलसुत्तं	९५	४. वेदवृत्तवग्गो	१२२
७. सावज्जसुत्तं	९६	१. सव्रह्मकसुत्तं	१२२
८. सव्यावज्जसुत्तं	९६	२. आनन्दसुत्तं	१२२
९. खतसुत्तं	९६	३. सारिपुत्तसुत्तं	१२३

४. निदानमुत्तं	१२४	६. जाणुस्सोणिमुत्तं	१५३
५. हत्यकमुत्तं	१२६	१०. सङ्गारवमुत्तं	१५५
६. देवदूतमुत्तं	१२८	तत्सुदानं	१६०
७. यमराजमुत्तं	१३१	७. महावग्गो	१६०
८. चतुमहाराजमुत्तं	१३१	१. त्रित्थायतनमुत्तं	१६०
९. सुखुमालमुत्तं	१३४	२. भयमुत्तं	१६४
१०. आधिपतेय्यमुत्तं	१३६	३. वेनागपुरमुत्तं	१६७
तत्सुदानं	१३८	४. सरभमुत्तं	१७१
५. चूळवग्गो	१३८	५. केसमुत्तिमुत्तं	१७४
१. सम्मुखीभावमुत्तं	१३८	६. सान्हमुत्तं	१७६
२. तिष्ठानमुत्तं	१३८	७. कयावत्युमुत्तं	१८२
३. अत्यवसमुत्तं	१३९	८. अज्जतिस्त्रियमुत्तं	१८४
४. कयापवत्तिमुत्तं	१३९	९. अकुसलमूलमुत्तं	१८६
५. पण्डितमुत्तं	१३९	१०. उपोसयमुत्तं	१९०
६. सीलवन्तमुत्तं	१३९	तत्सुदानं	१९६
७. सद्धतलक्खणमुत्तं	१३९	८. आनन्दवग्गो	१९६
८. असद्धतलक्खणमुत्तं	१४०	१. धम्ममुत्तं	१९६
९. पव्वतराजमुत्तं	१४०	२. आजीयकमुत्तं	२०१
१०. आतप्पकरणीयमुत्तं	१४०	३. महानामसनकमुत्तं	२०३
११. महाचोरमुत्तं	१४१	४. निगण्ठमुत्तं	२०४
तत्सुदानं	१४२	५. निवेसकमुत्तं	२०५
६. ब्राह्मणवग्गो	१४२	६. पठमभवमुत्तं	२०६
१. पठमद्वेब्राह्मणमुत्तं	१४२	७. दुतियभवमुत्तं	२०७
२. दुतियद्वेब्राह्मणमुत्तं	१४३	८. मीलव्यतमुत्तं	२०८
३. अज्जतराब्राह्मणमुत्तं	१४४	९. गन्धजातमुत्तं	२०८
४. परिव्याजकमुत्तं	१४५	१०. चूळनिजामुत्तं	२१०
५. निदुमुत्तमुत्तं	१४६	तत्सुदानं	२१२
६. पल्लोकमुत्तं	१४७	९. समणवग्गो	२१२
७. वच्छमोत्तमुत्तं	१४८	१. समणमुत्तं	२१२
८. तिप्पणमुत्तं	१५०	२. गद्वममुत्तं	२१२

३. खेतसुतं	२१३	७. अरविश्वतसुतं	२४२
४. वज्जिपुत्तसुतं	२१३	८. व्यापन्नसुतं	२४३
५. सेक्खसुतं	२१४	९. पठमनिदानसुतं	२४४
६. पठमसिक्खासुतं	२१४	१०. दुतियनिदानसुतं	२४५
७. दुतियसिक्खासुतं	२१६	तस्सुदानं	२४६
८. ततियसिक्खासुतं	२१७	१२. आपायिकवग्गो	२४७
९. पठमसिक्खत्तयसुतं	२१८	१. आपायिकसुतं	२४७
१०. दुतियसिक्खत्तयसुतं	२१८	२. दुल्लभसुतं	२४७
११. सङ्खवासुतं	२१९	३. अप्पमेय्यसुतं	२४७
तस्सुदानं	२२२	४. आनेज्जसुतं	२४७
१०. लोणकपल्लवग्गो	२२२	५. विपत्तिसम्पदासुतं	२४९
१. अच्चायिकसुतं	२२२	६. अपण्णकसुतं	२५०
२. पविवेकसुतं	२२३	७. कम्मन्तसुतं	२५१
३. सरदसुतं	२२४	८. पठमसोचेय्यसुतं	२५२
४. परिणसुतं	२२५	९. दुतियसोचेय्यसुतं	२५३
५. पठमआजानीयसुतं	२२६	१०. मोनेय्यसुतं	२५४
६. दुतियआजानीयसुतं	२२७	तस्सुदानं	२५५
७. ततियआजानीयसुतं	२२७	१३. कुत्तिनारवग्गो	२५५
८. पोत्यकसुतं	२२८	१. कुत्तिनारसुतं	२५५
९. लोणकपल्लसुतं	२३०	२. भण्डनसुतं	२५६
१०. पंमुघोवकसुतं	२३४	३. गोतमकचेतियसुतं	२५७
११. निमित्तसुतं	२३७	४. भरण्डुकालामसुतं	२५७
तस्सुदानं	२३९	५. हत्थकसुतं	२५९
११. सम्बोधवग्गो	२३९	६. कटुविजसुतं	२६०
१. पुब्बेवसम्बोधसुतं	२३९	७. पठमअनुरुद्धसुतं	२६१
२. पठमअस्सादसुतं	२४०	८. दुतियअनुरुद्धसुतं	२६२
३. दुतियअस्सादसुतं	२४०	९. पटिच्छन्नसुतं	२६३
४. समणब्राह्मणसुतं	२४१	१०. लेखसुतं	२६३
५. हण्णसुतं	२४१	तस्सुदानं	२६४
६. अतित्तिसुतं	२४१		

१४. योधाजीववग्गो	पिड्डा	२. सावज्जसुत्तं	पिड्डा
१. योधाजीवसुत्तं	२६४	३. विसमसुत्तं	२७२
२. परिसासुत्तं	२६४	४. असुचिसुत्तं	२७३
३. मित्तसुत्तं	२६६	५. पठमखतसुत्तं	२७३
४. उप्पादासुत्तं	२६६	६. दुत्तियखतसुत्तं	२७३
५. केसकम्बलसुत्तं	२६६	७. तत्तियखतसुत्तं	२७४
६. सम्पदासुत्तं	२६७	८. चतुत्थखतसुत्तं	२७४
७. बुद्धिसुत्तं	२६७	९. वन्दनासुत्तं	२७४
८. अस्सखलुङ्कसुत्तं	२६७	१०. पुब्बहसुत्तं	२७४
९. अस्सपरस्ससुत्तं	२६९	तत्सुद्धानं	२७५
१०. अस्साजानीयसुत्तं	२७०	१६. अचेलकवग्गो	२७५
११. पठममोरनिवापसुत्तं	२७१	तत्सुद्धानं	२७७
१२. दुत्तियमोरनिवापसुत्तं	२७१	१७. कम्मपयपेय्यालं	२७७
१३. तत्तियमोरनिवापसुत्तं	२७२	तत्सुद्धानं	२७९
तत्सुद्धानं	२७२	१८. रागपेय्यालं	२७९
१५. मङ्गलवग्गो	२७२	तत्सुद्धानं	२८०
१. अकुसलसुत्तं	२७२		

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ tha	ड da	ढ dha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	श sa
		ह ha	ळ ḷa	श् ṣa

VOWELS IN COMBINATION

क ka वा kā कि ki की ki कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khi की khi खु khu कू khū के khe को kho

CONJUNCT-CONSONANTS

क kka	ख khca	ङ dva	म् mba
क kkhā	ख khāca	ध dhya	म् mbhā
क kya	ञ jja	ध dhva	म् mma
कि kri	ञ, ञ jīha	न् nta	म् mya
कल kla	ट, टट tta	न् ntva	म् mha
कव kva	ट, टट tthā	न् nthā	म् yya
कय kya	ट, टट ḍḍa	न् nda	म् yha
कख khva	ट, टट ḍḍhā	न् ndra	ल lla
ग gga	ण ṇa	ण ndha	ल lya
ग gghā	ण ṇthā	ण, ण ṇna	ल lha
ग gya	ण ṇḍa	ण nya	ल vha
ङ gra	ण ṇṇa	म् nha	ल sta
ङ ṅka	ण ṇḥa	प ppa	ल stra
ङ ṅkhā	त tta	प ppha	ल sna
ङ, ङ ṅga	त tthā	प pya	ल sma
ङ, ङ ṅghā	त tva	प pla	ल sya
च cca	त tya	ब bba	ल sva
च cchā	त tra	ब bbhā	ल ka
ज jja	ड, ङ ḍḍa	ब bya	ह hma
ज, ञ jjhā	ड ḍḍhā	ब bra	ह hva
ञ ṇṇā	द dya	म mpa	म् lha
ण ṇḥā	द dra	म mpha	

1=3; 1=1; 1=1; 1=1; 1=1; 1=1; 1=1

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

सुत्तपिटके
अङ्गुत्तरनिकायो
(एकक-द्वक-तिका निपाता)

अङ्गुत्तरनिकायपालि

१. एककनिपातो

१. रूपादिवग्गो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति वने अनायपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा दवोच —

B. vol. 1, 1
R. vol. 1, 1

“नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरूपं पि समनुपस्सामि यं एवं सस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यययिदं, भिक्खवे, इतिरूपं । यरूपं, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकासद्दं पि समनुपस्सामि यं एवं सस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यययिदं, भिक्खवे, इतिरसद्दो । यसद्दो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकगन्धं पि समनुपस्सामि यं एवं सस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यययिदं, भिक्खवे, इतिरगन्धो : यगन्धो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरसं पि समनुपस्सामि यं एवं सस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यययिदं, भिक्खवे, इतिरसो । इतिर- भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकफोट्टब्बं पि समनुपस्सामि यं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यययिदं, भिक्खवे, इतिरफोट्टब्बो । यफोट्टब्बो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

६. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरूपं पि समनुपस्सामि यं एवं यया चित्तं परियादाय तिट्ठति यययिदं, भिक्खवे, पुरिसरूपं । पुरिस- भिक्खवे, इतिरया चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

R. 2

R. 2

20

७ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकसद्द पि समनुपस्सामि य एव इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठति यथयिद, भिक्खवे, पुरिससद्दो । पुरिस-सद्दो, भिक्खवे, इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठती” ति ।

८ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकगन्ध पि समनुपस्सामि य एव इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठति यथयिद, भिक्खवे, पुरिसगन्धो । पुरिसगन्धो, भिक्खवे, इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठती” ति ।

९ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकरस पि समनुपस्सामि य एव इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठति यथयिद, भिक्खवे, पुरिसरसो । पुरिसरसो, भिक्खवे, इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठती” ति ।

१० “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकफोट्ठब्ब पि समनुपस्सामि य एव इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठति यथयिद, भिक्खवे, पुरिसफोट्ठब्बो^१ । पुरिसफोट्ठब्बो^१, भिक्खवे, इत्थिया चित्त परियादाय तिट्ठती” ति ।

— ० —

२. नीवरणप्पहानवग्गो

R १ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा कामच्छन्दो उप्पज्जति उप्पन्नो वा कामच्छन्दो भिग्घो-
15 भावाय वेपुल्लाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, सुभनिमित्त । सुभनिमित्त, भिक्खवे, अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिग्घोभावाय^२ वेपुल्लाय सवत्तती” ति ।

B १ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा व्यापादो^३ उप्पज्जति उप्पन्नो वा व्यापादो भिग्घोभावाय
20 वेपुल्लाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, पटिघनिमित्त । पटिघनिमित्त, भिक्खवे, अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव व्यापादो उप्पज्जति उप्पन्नो च व्यापादो भिग्घोभावाय वेपुल्लाय सवत्तती” ति ।

३ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्न वा धीनमिद^४ उप्पज्जति उप्पन्न वा धीनमिद भिग्घोभावाय
25 वेपुल्लाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, यरति तन्दि विजम्भिता^५ भत्त-सम्मदो चेतसो च लीनरा । लीनचित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्न चेव

१ पुरिसफोट्ठब्ब - रो० । २ भिग्घोभावाय - सी० । ३ व्यापादो - सी०, रो० । ४ धीनमिद - म०, स्या० । ५ विजम्भिता - सी०, स्या०, रो० ।

धीनमिदं उप्यज्जति उप्यन्नं च धीनमिदं भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती" ति ।

४ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्यन्नं वा उद्वच्चकुक्कुच्च उप्यज्जति उप्यन्नं वा उद्वच्चकुक्कुच्च भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, चेतनो अन्नूपममो । 5 अनुपसत्तचित्तस्म, भिक्खवे, अनुप्यन्नं चेव उद्वच्चकुक्कुच्च उप्यज्जति उप्यन्नं च उद्वच्चकुक्कुच्च भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती" ति ।

५ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्यन्ना वा विचिकिच्छा उप्यज्जति उप्यन्ना वा विचिकिच्छा भिय्यो-भावाय वेपुल्लाय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, अयोनिस्सो मनसिकारो । 10 अयोनिस्सो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्यन्ना चेव विचिकिच्छा उप्यज्जति उप्यन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती" ति ।

६ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्यन्नो वा कामच्छन्दो नुप्यज्जति उप्यन्नो वा कामच्छन्दो पहीयति यययिद, भिक्खवे, अनुभनिमित्त । अनुभनिमित्त, भिक्खवे, योनिस्सो 15 मनसि करोतो अनुप्यन्नो चेव कामच्छन्दो नुप्यज्जति उप्यन्नो च काम-च्छन्दो पहीयती" ति ।

७ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्यन्नो वा व्यापादो नुप्यज्जति उप्यन्नो वा व्यापादो पहीयति यययिद, भिक्खवे, मेत्ता चेतोविमुत्ति । मेत्त, भिक्खवे, चेतोविमुत्ति योनिस्सो 20 मनमि करोतो अनुप्यन्नो चेव व्यापादो नुप्यज्जति उप्यन्नो च व्यापादो पहीयती" ति ।

८ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्यन्नं वा धीनमिदं नुप्यज्जति उप्यन्नं वा धीनमिदं पहीयति यययिद, भिक्खवे, आरम्भघातु निक्कमघातु पक्कमघातु । आग्दविग्गिम्म, 25 भिक्खवे, अनुप्यन्नं चेव धीनमिदं नुप्यज्जति उप्यन्नं च धीनमिदं पहीयती" ति ।

९ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्यन्नं वा उद्वच्चकुक्कुच्च नुप्यज्जति उप्यन्नं वा उद्वच्चकुक्कुच्च

म्ह पि समनुपत्तामि य
नवत्तति यययिद, भिक्खवे,
लीकत महनो अनत्याय

म पि समनुपन्तामि य 5
यययिद भिक्खवे, चित्त ।
तय सवत्तती" ति ।

। पि समनुपन्तामि य
यययिद, भिक्खवे, चित्त ।
प्वाह होती" ति । 10

। पि समनुपत्तामि य
यिद, भिक्खवे, चित्त ।
होती" ति ।

४. अदन्तवग्गो

१ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपम्माणि य B 6
। अदन्त महतो अनत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, 15
क्खवे, अदन्त महतो अनत्याय सवत्तती" ति ।

२ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपत्तामि य
। दन्त महतो अत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, दन्त महतो अत्याय सवत्तती" ति ।

३ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपत्तामि य 20 R 7
। अगुत्त महतो अनत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, अगुत्त महतो अनत्याय सवत्तती" ति ।

४ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपम्माणि य
। गुत्त महतो अत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, गुत्त महतो अत्याय सवत्तती" ति । 25

५ "नाह, भिक्खवे, अज्ज एवघम्म पि समनुपन्तामि य
। अरक्खित महतो अनत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, अरक्खित महतो अनत्याय सवत्तती" ति ।

पहीयति यथयिद, भिक्खवे, चेतसो वूपसमो । वूपसन्तचित्तस्त, भिक्खवे,
अनुप्पन्ना चेव उद्वच्चकुक्कुच्च नुप्पज्जति उप्पन्ना च उद्वच्चकुक्कुच्च
पहीयती” ति ।

R 5

१० “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन
अनुप्पन्ना वा विचिकिच्छा नुप्पज्जति उप्पन्ना वा विचिकिच्छा पहीयति
यथयिद, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो, भिक्खवे, मनसि
करोतो अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा नुप्पज्जति उप्पन्ना च विचिकिच्छा
पहीयती” ति ।

—०—

३. अकम्मनियवग्गो

१ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य
एव अभावित अकम्मनिय’ होति यथयिद, भिक्खवे’, चित्त । चित्त,
भिक्खवे, अभावित अकम्मनिय होती” ति ।

२ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य
एव भावित कम्मनिय होति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, भिक्खवे,
भावित कम्मनिय होती” ति ।

B 5 15

३ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य
एव अभावित महतो अनत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
भिक्खवे, अभावित महतो अनत्याय सवत्तती” ति ।

४ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य एव
भावित महतो अत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
भिक्खवे, भावित महतो अत्याय सवत्तती” ति ।

५ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य
एव अभावित अपातुभूत महतो अनत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे,
चित्त । चित्त, भिक्खवे, अभावित अपातुभूत महतो अनत्याय
सवत्तती” ति ।

R 6 25

६ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य
एव भावित पातुभूत महतो अत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त ।
चित्त, भिक्खवे, भावित पातुभूत महतो अत्याय सवत्तती” ति ।

CVB-NO 12

Gr54-NO 2

2113-NO 4

७

म्म पि समनुपस्सामि य
वत्तति यथयिद, भिक्खवे,
लीकत महतो अनत्याय

म पि समनुपस्सामि य 5
यथयिद भिक्खवे, चित्त ।
।य सवत्तती” ति ।

। पि समनुपस्सामि य
।ययिद, भिक्खवे, चित्त ।
‘वाह होतो” ति । 10

। पि समनुपस्सामि य
यिद, भिक्खवे, चित्त ।
होती” ति ।

४. अदन्तवग्गो

१ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपस्सामि य B 6
अदन्त महतो अनत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, 15
क्खवे, अदन्त महतो अनत्याय सवत्तती” ति ।

२ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपस्सामि य
अदन्त महतो अत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, दन्त महतो अत्याय सवत्तती” ति ।

३ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपस्सामि य 20 R 7
अगुत्त महतो अनत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, अगुत्त महतो अनत्याय सवत्तती” ति ।

४ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपस्सामि य
अगुत्त महतो अत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, गुत्त महतो अत्याय सवत्तती” ति । 25

५ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकघम्म पि समनुपस्सामि य
अरक्खित्त महतो अनत्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त,
क्खवे, अरक्खित्त महतो अनत्याय सवत्तती” ति ।

६ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य एव रक्खित महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, भिक्खवे, रक्खित महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

७ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य एव असवुत महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, भिक्खवे, असवुत महतो अनत्थाय सवत्तती” ति ।

८ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य एव सवुत महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, भिक्खवे, सवुत महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

D 7 10

९ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य एव अदन्त अगुत्त अरक्खित असवुत महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, भिक्खवे, अदन्त अगुत्त अरक्खित असवुत महतो अनत्थाय सवत्तती” ति ।

१० “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य एव दन्त गुत्त रक्खित सवुत महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, चित्त । चित्त, भिक्खवे, दन्त गुत्त रक्खित सवुत महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

— ० —

५. पणिहितअच्छवग्गो

R 8

१ “सेय्ययापि, भिक्खवे, सालिसूक वा यवसूक वा मिच्छापणिहित हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्त हत्थ वा पाद वा भेच्छति लोहित वा उप्पादेस्सती ति नेत ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स” । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु मिच्छापणिहितेन चित्तेन अविज्ज भेच्छति, विज्ज उप्पादेस्सति, निब्बान सच्छिवरिस्सती ति नेत ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, चित्तस्सा” ति ।

२ “सेय्ययापि, भिक्खवे, सालिसूक वा यवसूक वा सम्मापणिहित हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्त हत्थ वा पाद वा भेच्छति लोहित वा उप्पादेस्सती ति ठानमेत विज्जति । त किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता,

१ भेज्जति - ली०, भिज्जिस्सति - स्या० । २ सालिसूकस्सा - स्या० रो०, ।

भिक्षवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत भिक्षु सम्मापणि-
हितेन चित्तेन अविज्ज भेच्छति, विज्ज उप्पादेस्सति, निब्बान सच्चि-
करिस्सती ति ठानमेत विज्जति । त किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता,
भिक्षवे, चित्तस्सा” ति ।

३ “इधाह, भिक्षवे, एकच्च पुगल पदुदुचित्त एव चेतसा 5 B B
चेतो परिच्च पजानामि – ‘इमहि चे अय समये पुगलो काल करेय्य,
ययाभत निक्खित्तो एव निरये’ । त किस्स हेतु ? चित्त हिस्स,
भिक्षवे, पदुदु ।

“चेतोपदोसहेतु’ पन, भिक्षवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
भेदा पर मरणा अयाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जन्ती” ति । 10

४ “इधाह, भिक्षवे, एकच्च पुगल पसन्नचित्त एव चेतसा
चेतो परिच्च पजानामि – ‘इमहि चे अय समये. पुगलो काल 2 R 9
करेय्य, ययाभत निक्खित्तो एव सग्गे’ । त किस्स हेतु ? चित्त हिस्स,
भिक्षवे, पसन्न ।

“चेतोपसादहेतु पन, भिक्षवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा 15
पर मरणा मुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती” ति ।

५ “सेव्यथापि, भिक्षवे, उदकरहदो आविलो लुलितो’
कलसीभूतो तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो न पस्सेय्य सिप्पिसम्बुक
पि सक्खरकठल’ पि मच्छगुम्ब पि चरन्त पि तिट्ठन्त पि । त किस्स
हेतु ? आविलत्ता, भिक्षवे, उदकस्स । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत 20
भिक्षु आविलेन चित्तेन अत्तत्थ वा अस्सति परत्थ वा अस्सति उभयत्थ
वा अस्सति उत्तरि वा मनुस्सधम्मा अलमारियआणदस्सनविसेस सच्चि-
करिस्सती ति नेत ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? आविलत्ता, भिक्षवे,
चित्तस्सा” ति ।

६ “सेव्यथापि, भिक्षवे, उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अना- 25
विलो तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य सिप्पिसम्बुक पि सक्खर-
कठल पि मच्छगुम्ब पि चरन्त पि तिट्ठन्त पि । त किस्स हेतु ? अना-
विलत्ता, भिक्षवे, उदकस्स । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत भिक्षु
अनाविलेन चित्तेन अत्तत्थ वा अस्सति परत्थ वा अस्सति उभयत्थ वा

१ • पदोसहेतुञ्च – सी०, रो०, • पदोसहेतु – स्या० । २ उप्पज्जन्ती – सी०,
रो० । ३ सुविती – सी०, स्या०, रो० । ४ • कपल – स्या० ।

जस्सति उत्तरि वा मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस सच्छि
वरिस्सती ति ठानमेत विज्जनि । त किस्स हेतु ? अनाविलत्ता
भिक्षवे, चित्तस्सा ति ।

७ “सेय्ययापि, भिक्षवे, यानि कानिचि त्वखजातान
३ फन्दनो^३ तेस गगमक्खायति यदिद मुदुताय चैव कम्मज्जाताय च
B ७ एवमेव सो ग्रह, भिक्षवे, नाज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य ए
भावित बहुलीकत मुदु च होति कम्मज्ज च यथयिद चित्त । चित्त
भिक्षवे, भावित बहुलीकत मुदु च होति कम्मज्ज च होती” ति ।

R 10 ८ “नाह, भिक्षवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि
10 य एय लहुपरिवत्त यथयिद चित्त । यावज्जिद, भिक्षवे, उपमा ि
न सुकरा याव नहुपरिवत्त चित्त ’ ति ।

९ “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्त । त च खो आगन्तुके
उपविकलेसेहि उपविकलिट्टु ’ ति ।

१० “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्त । त च खो आगन्तुके
15 उपविकलेसेहि विप्पमुत्त” ति ।

६. अच्छरासद्वातवग्गो

१ “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्त । त च खो आगन्तुके
उपविकलेसेहि उपविकलिट्टु । त अस्सुतवा पुयुज्जनो यथाभूत नप
जानाति । तस्मा अस्सुतवता पुयुज्जनस्स चित्तभावना नत्थी ।
वदामी” ति ।

20 २ “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्त । त च खो आगन्तुके
उपविकलेसेहि विप्पमुत्त । त सुत्वा अरियसावको यथाभूत पजानाति
तस्मा गुतवतो अरियमायसस्स चित्तभावना अत्थी ति वदामी” ति ।

३ “अच्छरासद्वातमत्त पि चे, भिक्षवे, भिक्षु मेत्ताचि
धायेवति, यय बुच्चति, भिक्षवे — ‘भिननु अरित्तज्जानो विहरति सत्त
25 गागनपरो प्रोगादपतिवरो’, समोप ग्ठुपिण्ड भुज्जति’ । यो एन वा
ये न चानीयसेन्ती” ति ।

४ “अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं^१ वेति, अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु अरित्तज्ज्ञानो विहरति सत्थु-
[सनकरो ओवादपतिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति]’ । को पनं वादो
न बहुलीकरोन्ती” ति ।

५ “अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं^२ नसिं करोति, अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु अरित्तज्ज्ञानो विहरति
[थुसासनकरो ओवादपतिकरो अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति]’ । को पनं
दो ये न बहुलीकरोन्ती” ति ।

६ “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा अकुसला अकुसलभागिया
कुसलपक्खिका, सव्वे ते मनोपुब्बङ्गमा । मनो तेसं धम्मानं पठमं^३
यज्जति, अन्वदेव अकुसला धम्मा” ति ।

७ “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसल-
वेखका, सव्वे ते मनोपुब्बङ्गमा । मनो तेसं धम्मानं पठमं उपपज्जति,
अन्वदेव कुसला धम्मा” ति ।

८ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन^४
उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परि-
यन्ति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो । पमत्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव
कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

९ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
उप्पन्ना वा कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा परि-^{२०}
यन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अपमादो । अपमत्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना
अ कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा परि-
यन्ती” ति ।

१० “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा^{२५}
परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं । कुसीतस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना
अ अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परि-
यन्ती” ति ।

७. विरियारम्भवग्गो

१ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिद, भिक्खवे, विरियारम्भो । आरद्धविरियस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

२ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिद, भिक्खवे, महिच्छता । महिच्छस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

३ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति, यथयिद, भिक्खवे, अप्पिच्छता । अप्पिच्छस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

४ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिद, भिक्खवे, असन्तुट्ठिता । असन्तुट्ठस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

५ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिद, भिक्खवे, सन्तुट्ठिता । सन्तुट्ठस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

R 13 25

६ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्म परिहायन्ति यथयिद, भिक्खवे, अयोनिस्सो मनसिवारो । अयोनिस्सो भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

७ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकवम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पत्ता वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यययिद, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पत्ता चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

5

८ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकवम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पत्ता वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यययिद, भिक्खवे, असम्पजज्जा । असम्पजानस्स, भिक्खवे, अनुप्पत्ता चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

10

९ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकवम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पत्ता वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यययिद, भिक्खवे, सम्पजज्जा । सम्पजानस्स, भिक्खवे, अनुप्पत्ता चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

15

१० “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकवम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पत्ता वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यययिद, भिक्खवे, पापमित्तता । पापमित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पत्ता चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

20

८. कल्याणमितादिवग्गो

१ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकवम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पत्ता वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यययिद, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पत्ता चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

R 14

25

२ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकवम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पत्ता वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पत्ता वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यययिद, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलान धम्मान, अननुयोगो कुसलान धम्मान । अनुयोगा, भिक्खवे, अकुसलान धम्मान, अननुयोगा

कुसलान धम्मान अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

३ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथमिद, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलान धम्मान, अननुयोगो अकुसलान धम्मान । अनुयोगा, भिक्खवे, कुसलान धम्मान, अननुयोगा अकुसलान धम्मान अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

४ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा वोज्झङ्गा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा वोज्झङ्गा न भावना-
 10 पारिपूरि गच्छन्ति यथमिद, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयो-
 निसो, भिक्खवे, मनसिकारोतो अनुप्पन्ना चेव वोज्झङ्गा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना च वोज्झङ्गा न भावनापारिपूरि गच्छन्ती” ति ।

५ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा वोज्झङ्गा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा वोज्झङ्गा भावनापारि-
 15 पूरि गच्छन्ति यथमिद, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव वोज्झङ्गा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च वोज्झङ्गा भावनापारिपूरि गच्छन्ती” ति ।

६ “अप्पमत्तिवा एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिद जाति-
 20 परिहानि । एत पत्तिफिट्ठ, भिक्खवे, परिहानीन यदिद पञ्जा-
 पग्गिहानी” ति ।

७ “अप्पमत्तिवा एसा, भिक्खवे, बुद्धि यदिद जातिबुद्धि । एतदग्ग, भिक्खवे, बुद्धीन यदिद पञ्जाबुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे, एव मिक्खित्तव्व - ‘पञ्जाबुद्धिया वद्विस्सामा’ ति । एव हि वो,
 23 भिक्खवे, मिक्खित्तव्व” ति ।

८ “अप्पमत्तिवा एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिद भोगपरि-
 हानि । एत पत्तिफिट्ठ, भिक्खवे, परिहानीन यदिद पञ्जा-
 पग्गिहानी” ति ।

६ “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, बुद्धि यदिद भोगवुद्धि । एतदग्ग, भिक्खवे, बुद्धीन यदिद पञ्ञावुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे एव सिक्खितव्व — ‘पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्व” ति ।

१० “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिद यसो- 5 परिहानि । एत पतिकित्तिहु, भिक्खवे, परिहानीन यदिद पञ्ञापरिहानी” ति ।

६. पमादादिवग्गो

१ “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, बुद्धि यदिद यसोवुद्धि । एतदग्ग, भिक्खवे, बुद्धीन यदिद पञ्ञावुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्व — ‘पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, 10 सिक्खितव्व” ति ।

२ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ञ एकघम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अन्त्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, पमादो, भिक्खवे, महतो अन्त्याय सवत्तती” ति । R 16

३ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ञ एकघम्म पि समनुपस्सामि यो 15 एव महतो अत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, अप्पमादो । अप्पमादो, भिक्खवे, महतो अत्याय सवत्तती” ति ।

४ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ञ एकघम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अन्त्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, कोराञ्ञ । कोराञ्ञ, भिक्खवे, महतो अन्त्याय सवत्तती” ति । 20

५ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ञ एकघम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अत्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, विरियारम्भो । विरिया-रम्भो, भिक्खवे, महतो अत्याय सवत्तती” ति ।

६ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ञ एकघम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अन्त्याय सवत्तति यययिद, भिक्खवे, महिच्छया । 25 महिच्छया, भिक्खवे, महतो अन्त्याय सवत्तती” ति ।

B 15

७ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, अप्पिच्छता । अप्पिच्छता, भिक्खवे, महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

८ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, असन्तुट्ठिता । असन्तुट्ठिता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय सवत्तती” ति ।

९ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, सन्तुट्ठिता । सन्तुट्ठिता, भिक्खवे, महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

१० “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयोनिसो मनसिकारो, भिक्खवे, महतो अनत्थाय सवत्तती” ति ।

११ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो मनसिकारो, भिक्खवे, महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

१२ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, असम्पज्ज । असम्पज्ज, भिक्खवे, महतो अनत्थाय सवत्तती” ति ।

१३ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, सम्पज्ज । सम्पज्ज, भिक्खवे, महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

१४ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, पापमित्तता । पापमित्तता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय सवत्तती” ति ।

B 16 23

१५ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव महतो अत्थाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, वत्थाणमित्तता । वत्थाणमित्तता, भिक्खवे, महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

१६. “नाहं, भिक्खवे, अज्झं एकघम्मं पि समनुपस्सामि एवं महतो अनत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलानानं, अननुयोगो कुसलानं घम्मानं । अनुयोगो, भिक्खवे, अकुसलानानं, अननुयोगो कुसलानं घम्मानं महतो अनत्याय संवत्तती” ति ।

१७. “नाहं, भिक्खवे, अज्झं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यो 5 महतो अत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलानं घम्मानं, नुयोगो अकुसलानं घम्मानं । अनुयोगो, भिक्खवे, कुसलानं घम्मानं, नुयोगो अकुसलानं घम्मानं महतो अत्याय संवत्तती” ति ।

१०. दुतियपमादादिवग्गो

१. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाज्झं एकज्झं 10 समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, दो । पमादो, भिक्खवे, महतो अनत्याय संवत्तती” ति ।

२. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाज्झं एकज्झं 15 समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, मादो । अप्पमादो, भिक्खवे, महतो अत्याय संवत्तती” ति ।

F. 17

३. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाज्झं एकज्झं 20 समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, ज्झं । कोमज्झं, भिक्खवे, महतो अनत्याय संवत्तती” ति ।

४. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाज्झं एकज्झं 25 समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो । विरियारम्भो, भिक्खवे, महतो अत्याय संवत्तती” ति ।

५-१२. अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाज्झं एकज्झं 30 समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्याय संवत्तति यययिदं, भिक्खवे, एद्धता . . पे . . अप्पिच्छता . . अगन्नुद्धिता . . तन्नुद्धिता . . एयोमिगो मिहारो . . योनिमो मननिरारो . . अगम्पज्झ . . गम्पज्झ . . 23

F. 17

१३ “बाहिर, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ज एकङ्गं पि समनुपस्सामि य एव महतो अन्त्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, पाप-
मित्ता । पापमित्ता, भिक्खवे, महतो अन्त्याय सवत्तती” ति ।

१४ “बाहिर, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ज एकङ्गं पि
5 समनुपस्सामि यो एव महतो अन्त्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, कल्याण-
मित्ता । कल्याणमित्ता, भिक्खवे, महतो अन्त्याय सवत्तती” ति ।

१५ “अज्झत्तिक, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ज एकङ्गं
पि समनुपस्सामि य एव महतो अन्त्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे,
अनुयोगो अकुसलान धम्मान, अननुयोगो कुसलान धम्मान । अनुयोगो,
10 भिक्खवे, अकुसलान धम्मान, अननुयोगो कुसलान धम्मान महतो
अन्त्याय सवत्तती” ति ।

१६ “अज्झत्तिक, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ज एकङ्गं
पि समनुपस्सामि य एव महतो अन्त्याय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे, अनु-
योगो कुसलान धम्मान, अननुयोगो अकुसलान धम्मान । अनुयोगो
15 भिक्खवे, कुसलान धम्मान, अननुयोगो अकुसलान धम्मान महतो अन्त्याय
सवत्तती” ति ।

१७ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यं
एव सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे
अप्पादो । अप्पादो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय
20 सवत्तती” ति ।

१८ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यं
एव सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तति यथयि
R. 18 भिक्खवे, अप्पादो । अप्पादो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स ठितिया असम्मो-
साय अन्तरधानाय सवत्तती” ति ।

D. 10 25 १९ “नाहु, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि
यो एव सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तति यथयिद, भिक्खवे
कोसज्ज । कोसज्ज, भिक्खवे, सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय
सवत्तती” ति ।

भिक्षवे, विरियारम्भो । विरियारम्भो, भिक्षवे, सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय सबत्तती” ति ।

२१-३१ “नाह, भिक्षवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो एव सद्धम्मस्स सम्मोसाय अनन्तरधानाय सबत्तति यययिद, भिक्षवे, महिच्छता पे० अपिच्छता असन्तुट्ठिता सन्तुट्ठिता अयोनिस्सो 5 मनसिकारो योनिस्सो मनसिकारो असम्पज्ज सम्पज्ज पाप-मितता कल्याणमितता अनुयोगो अकुसलान धम्मान, अननुयोगो कुसलान धम्मान । अनुयोगो, भिक्षवे, अकुसलान धम्मान, अननुयोगो कुसलान धम्मान सद्धम्मस्स सम्मोसाय अनन्तरधानाय सबत्तती” नि ।

३२ “नाह, भिक्षवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि यो 10 एव सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय सबत्तति यययिद, भिक्षवे, अनुयोगो कुसलान धम्मान, अननुयोगो अकुसलान धम्मान । अनुयोगो, भिक्षवे, कुसलान धम्मान, अननुयोगो अकुसलान धम्मान सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय सबत्तती” ति ।

३३ “ये ते भिक्षवे, भिक्षू अधम्म धम्मो ति दीपेन्ति ते, 15 भिक्षवे, भिक्षू बहुजनअहिताय पटिपत्ता बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्षवे, भिक्षू अपुज्ज पसवन्ति, ते चिम’ सद्धम्म अनन्तरधापेन्ती” ति ।

३४ “ये ते, भिक्षवे, भिक्षू धम्म अधम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्षवे, भिक्षू बहुजनअहिताय पटिपत्ता बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स 20 अनत्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्षवे, भिक्षू अपुज्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म अनन्तरधापेन्ती” ति । B 19

३५-४२ “ये ते, भिक्षवे, भिक्षू अविनय विनयो ति दीपेन्ति पे० विनय अविनयो ति दीपेन्ति पे० अभासित लपित तयागतेन भासित लपित तयागतेना ति दीपेन्ति पे० भासित लपित 25 अयागतेन अभासित अलपित तयागतेना ति दीपेन्ति पे० अनाचिण्ण तयागतेन आचिण्ण तयागतेना ति दीपेन्ति पे० आचिण्ण तयागतेन अनाचिण्ण तयागतेना ति दीपेन्ति पे० अपज्जत्त तयागतेन पज्जत्त तयागतेना ति दीपेन्ति पे० पज्जत्त तयागतेन अपज्जत्त तयागतेना

ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजन-
असुखाय, बहुनो जनस्स अन्त्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान ।
बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म अन्तर-
धापेन्ती" ति ।

—०—

११. अधम्मवगो

५ १ "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अधम्म अधम्मो ति दीपेन्ति ते,
भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स
अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ज
पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म ठपेन्ती" ति ।

२ "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू धम्म धम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे,
१० भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्याय
हिताय सुखाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ज पसवन्ति,
ते चिम सद्धम्म ठपेन्ती" ति ।

३-१० "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अविनय अविनयो ति
दीपेन्ति पे० विनय विनयो ति दीपेन्ति पे० अभासित
१५ अलपित तथागतेन अभासित अलपित तथागतेना ति दीपेन्ति
पे० भासित लपित तथागतेन भासित लपित तथागतेना
B 20 ति दीपेन्ति पे० अनाचिण्ण तथागतेन अनाचिण्ण तथागतेना
R 20 ति दीपेन्ति पे० आचिण्ण तथागतेन आचिण्ण तथागतेना ति
दीपेन्ति पे० अपञ्जत्त तथागतेन अपञ्जत्त तथागतेना ति दीपेन्ति
२० पे० पञ्जत्त तथागतेन पञ्जत्त तथागतेना ति दीपेन्ति ते,
भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स
अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ज
पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म ठपेन्ती" ति ।

—०—

१२. अनापत्तिवग्गो

१ "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अनापत्ति आपत्ती ति दीपेन्ति
२५ ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो
जनस्स अगत्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे,
भिक्खू अपुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म अन्तरधापेन्ती" ति ।

२ “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू आपत्ति अनापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म अन्तरधापेन्ती” ति ।

३-१० “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू लहुक आपत्ति गरुका आपत्ती ति दीपेन्ति पे० गरुक आपत्ति लहुका आपत्ती ति दीपेन्ति

पे० दुट्ठुल्ल आपत्ति अदुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति पे० अदुट्ठुल्ल आपत्ति दुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति पे० सावसेस आपत्ति अनवसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति पे० अनवसेस आपत्ति सावसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति पे० सप्पटिकम्म आपत्ति अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति पे० अप्पटिकम्म आपत्ति सप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म अन्तरधापेन्ती” ति ।

R 21

B 21

११ “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अनापत्ति अनापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म ठपेन्ती” ति ।

१२ “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू आपत्ति आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म ठपेन्ती” ति ।

१३-२० “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू लहुक आपत्ति लहुका आपत्ती ति दीपेन्ति गरुक आपत्ति गरुका आपत्ती ति दीपेन्ति दुट्ठुल्ल आपत्ति दुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति अदुट्ठुल्ल आपत्ति अदुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति सावसेस आपत्ति सावसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति अनवसेस आपत्ति अनवसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति सप्पटिकम्म आपत्ति सप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति अप्पटिकम्म आपत्ति अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजन-

सुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहं च ते भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती” ति ।

१३. एकपुग्गलवग्गो

R. 22

१. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजगहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो । अखो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं” ति ।

B 22

२. “एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावो दुल्लभो लोकेस्मि कतमस्स एकपुग्गलस्स ? तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स पातुभावो दुल्लभो लोकेस्मि” ति ।

३. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो प्रम खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो” ति ।

४. “एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुत्तप्पा होति । कतमस्स एकपुग्गलस्स ? तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स कालकिरिया बहुनं जनस्स अनुत्तप्पा होती” ति ।

५. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अद्भुतियो असहायो अप्पटिमो अप्पटिसमो, अप्पटिभागो अप्पटिपुग्गलं असमो असमसमो द्विपदानं अग्गो । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो । अय खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानं उप्पज्जति अद्भुतियो असहायो अप्पटिमो अप्पटिसमो अप्पटिभागो अप्पटिपुग्गलो असमो असमसमो द्विपदानं अग्गो” ति ।

६-१७ “एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावा महतो चवसुत्स पातुभावो होति, महतो आलोकस्स पातुभावो होति, महतो ओभासस्स

पातुभावो होति, छन्न अनुत्तरियान पातुभावो होति, चतुन पटिसम्भिदान सच्छिकिरिया होति, अनेकधातुपटिवेधो होति, नानाधातुपटिवेधो होति, विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरिया होति, सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया होति, सकदागामिफलसच्छिकिरिया होति, अनागामिफलसच्छिकिरिया होति, अरहत्तफलसच्छिकिरिया होति । कतमस्स एकपुगलस्स ? 5 B 93
तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, एक-पुगलस्स पातुभावा महतो चक्खुस्स पातुभावो होति, महतो आलोक्स्स पातुभावो होति, महतो ओभासस्स पातुभावो होति, छन्न अनुत्तरियान पातुभावो होति, चतुन पटिसम्भिदान सच्छिकिरिया होति, अनेकधातु-पटिवेधो होति, नानाधातुपटिवेधो होति, विज्जाविमुत्तिफलसच्छि- 10 किरिया होति, सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया होति, सकदागामिफलसच्छि-किरिया होति, अनागामिफलसच्छिकिरिया होति, अरहत्तफलसच्छि-किरिया होती" ति ।

१८ "नाह भिक्खवे, अज्झ एकपुगल पि समनुपस्सामि यो एव तथागतेन अनुत्तर धम्मचक्क पवत्ति स सम्मदेव अनुप्पवत्तेति ययमिद, 15 भिक्खवे, सारिपुत्तो । सारिपुत्तो, भिक्खवे, तथागतेन अनुत्तर धम्म-चक्क पवत्ति स सम्मदेव अनुप्पवत्तेती" ति ।

१९. (क) एतदगवगो

१ "एतदगग, भिक्खवे, मम सावकान भिक्खून् रत्तञ्जून यदिद अज्जासिकोण्डज्जो" ।

- २ महापज्जान यदिद सारिपुत्तो । 20
- ३ इद्धिमन्तान यदिद महामोग्गल्लानो ।
- ४ धुतवादान यदिद महाकस्सपो ।
- ५ दित्रवचारुवान यदिद अनुद्धो ।
- ६ उच्चाकुलितान यदिद भद्दियो वाळ्ळिगोपाय' पुत्तो ।
- ७ मज्जुस्सरान यदिद लवुण्डकभद्दियो' । 25
- ८ सीहनादिान यदिद पिण्डोलभारद्वाजो । B 24

१ अज्जातो-अज्जो - गी०, रत्ता०, रो० । २ वाळ्ळिगोपाय - गी० रो० ।

३ लवुण्डक - गी० रत्ता०, रो० ।

६ धम्मकधिकान यदिद पुण्णो मन्ताणिपुत्तो ।

१० “एतदग्ग सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ विभजन्तान
यदिद महाकच्चानो” ति ।

(ख) एतदग्गवग्गो

R 24 १ “एतदग्ग, भिक्खवे, गम सावकान भिक्खून मनोमय
५ काय अभिनिम्मित्तान यदिद चूलपन्थको” ।

२. चेतोविचट्टकुसलान^१ यदिद चूलपन्थको ।

३. सञ्जाविचट्टकुसलान यदिद महापन्थको ।

४. अरणविहारीन यदिद सुभूति ।

५. दक्खिण्येयान यदिद सुभूति ।

10 ६. आरञ्जकान यदिद रेवतो खदिरवनियो ।

७. शायीन यदिद कट्टारेवतो ।

८. आरद्धविरियान यदिद सोणो कोल्लिविसो^३ ।

९. कल्याणवाक्करणान यदिद सोणो कुटिकण्णो ।

१०. लाभीन यदिद सीवलि ।

15 ११ “एतदग्ग सद्धाधिमुत्तान यदिद वक्कली” ति ।

(ग) एतदग्गवग्गो

१ “एतदग्ग, भिक्खवे, मम सावकान भिक्खून सिक्खा-
कामान यदिद राहुलो” ।

B 25 २. सद्धापञ्चजितान यदिद रट्टपालो ।

३. पठम सल्लक गण्हन्तान यदिद कुण्डधानो ।

20 ४. पठिभानवन्तान यदिद वज्झीसो ।

५. समन्तपासादिकान यदिद उपसेनो वज्झन्तपुत्तो ।

६. सेनासनपञ्जापकान यदिद दब्बो मल्लपुत्तो ।

७. देवतान पियमनापाग यदिद पिलिन्दवच्छो ।

८. खिप्पाभिञ्जान यदिद बाहियो दारुचीरियो ।

१ चूलपन्थको - सी०, रो० । २ चेतोविचट्टकुसलान - रो० । ३ कोल्लिविसो - रो० ।

६. ... चित्तकथिकानं यदिदं कुमारकस्सपो ।

१०. “एतदगं ... पटिसम्मिदाप्पत्तानं यदिदं महाकोट्टितो” ति ।

— ० —

(घ) एतदगवगो

१. “एतदगं, भिक्खवे, भम सावकानं भिक्खूनं बहुस्सुत्तानं यदिदं आनन्दो” ।

२. ... सतिमन्तानं यदिदं आनन्दो ।

९

३. ... गतिमन्तानं यदिदं आनन्दो ।

R 25

४. ... धितिमन्तानं यदिदं आनन्दो ।

५. ... उपट्टाकानं यदिदं आनन्दो ।

६. ... महापरिसानं यदिदं उरुवेलकस्सपो ।

७. ... कुलप्पसादकानं यदिदं काळुदायी^१ ।

10

८. ... अप्पावावानं यदिदं वाकुलो^२ ।

९. ... पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तानं यदिदं सोभितो ।

१०. ... विनयघरानं यदिदं उपालि ।

११. ... भिक्खुनोवादकानं यदिदं नन्दको ।

B 26

१२. ... इन्द्रियेषु गुत्तद्वारानं यदिदं नन्दो ।

15

१३. ... भिक्खुओवादकानं यदिदं महाकप्पिनो ।

१४. ... तेजोघातुकुसलानं यदिदं सागतो ।

१५. ... पटिभानेय्यकानं यदिदं राघो ।

१६. “एतदगं ... लुल्लचीवरवरानं यदिदं मोघराजा” ति ।

— ० —

(ङ) एतदगवगो

१. “एतदगं, भिक्खवे, गम साविधानं भिक्खुनीनं रत्तञ्जूनं २० यदिदं महापजापत्तिगोतमी” ।

२. ... महापञ्जानं यदिदं तेमा ।

३. ... इद्धिमन्तीनं^३ यदिदं उप्पन्नवण्णा ।

४. ... विनयघरानं यदिदं पटाचारा^४ ।

१. वानुशयी - गी०, रो० । २. वक्खुलो - गी०, स्था०, रो० । ३. इद्धिमन्तीन - रो० ।

४. पटाचरा - गी० ।

- ५ धम्मकथिकान यदिद धम्मदिक्षा ।
 ६ ज्ञायीन यदिद नन्दा ।
 ७ आरद्धविरियान यदिद सोणा ।
 ८ दिब्बचक्खुकान यदिद वकुला^१ ।
 ९ खिप्पाभिञ्जान यदिद भद्दा कुण्डलकेसा ।
 १० पुब्बेतिवास अनुत्सरन्तीन यदिद भद्दा कापिलानी ।
 ११ महाभिञ्जप्पत्तान यदिद भद्दकच्चाना ।
 १२ लूखचीवरधरान यदिद किंसागोत्तमी ।
 १३ "एतदग्ग सद्धाधिमुत्तान यदिद सिङ्गालकमाता" ति

(च) एतदग्गवग्गो

- १ "एतदग्ग, भिक्खवे, मम सावकान उपासकान पठम सरण
 गच्छन्तान यदिद तपुस्तभल्लिका वाणिजा" ।
 २ दायकान यदिद सुदत्तो गहपति अनाथपिण्डिको ।
 ३ धम्मकथिकान यदिद चित्तो गहपति मच्छिकासण्डिको ।
 ४ चतूहि सङ्गहवत्थूहि परिस सङ्गहन्तान यदिद हत्थिको^१
 ५ आळवको^२ ।
 ५ पणीतदायकान यदिद महानामो सबको ।
 ६ मनापदायकान यदिद उग्गो गहपति वेसालिको ।
 ७ सङ्गपुपट्टाकान यदिद हत्थिगामको^३ उग्गतो गहपति ।
 ८ अवेच्चप्पसत्तान यदिद सुरबन्वो^४ ।
 ९ पुग्गलप्पसत्तान यदिद जीवको कोमारभच्चो ।
 १० "एतदग्ग विस्सासकान यदिद नकुसपित्ता गहपती" ति ।

(छ) एतदग्गवग्गो

- १ "एतदग्ग, भिक्खवे, मम साविकान उपासिकान पठम सरण
 गच्छन्तीन यदिद सुजात्ता सेनियधीता" ।

१ सकुला - सी० स्था० रो० । २ सिगावमाता - रो० । ३ हट्ठको - रो० ।
 ४ घालवको - सी० । ५ सी० रो० पोथनेमु नरिष । ६ सूरो धम्मट्ठा - सी०
 स्था०, रो० । ७ सेनाकीधिता - सी०, सेनानिधीता - रो० ।

२. ... दायिकानं यदिदं विसाखा मिगारमाता ।

३. ... बहुस्युतानं यदिदं सुज्जुत्तरा ।

४. ... मेत्ताविहारीनं यदिदं सामावती ।

५. ... ज्ञायीनं यदिदं उत्तरानन्दमाता ।

६. ... पणीतदायिकानं यदिदं सुप्पवारा कोलियधीता' ।

5

७. ... मिलानुपट्टाकीनं यदिदं मुप्पिमा उपासिका ।

B. 28

८. ... अवेच्चप्पसन्नानं यदिदं कार्तिमानो ।

९. ... विस्सासिकानं यदिदं नकुलमाता गहपतानी ।

१०. "एतदगं ... अनुत्सवप्पसन्नानं यदिदं काळी' उपासिका

कुलघरिका" ति ।

10

—o—

१५. (क) अट्टानपालि

१. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि सत्तारं निच्चतो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च सो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुप्पुज्जनो कञ्चि सत्तारं निच्चतो उपगच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

R. 27

२. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि सत्तारं सुत्ततो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च सो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुप्पुज्जनो कञ्चि सत्तारं सुत्ततो उपगच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

15

३. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च सो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुप्पुज्जनो कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

20

४. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो मातरं जीविता धोरोपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च सो, भिक्खवे, एतं विज्जति यं पुप्पुज्जनो मातरं जीविता धोरोपेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

25

१. बोद्धव्यं - से० । २. वरिण - गी० । ३. पुप्पुज्जति - गी०, ग्या०, से० ।

४. म० बोद्धव्यं गी० ।

B 29

५ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो पितर जीविता वोरोपेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुयुज्जनो पितर जीविता वोरोपेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

६ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अरहन्त जीविता वोरोपेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुयुज्जनो अरहन्त जीविता वोरोपेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

७ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो तथागतस्स पदुट्ठचित्तो लोहित उप्पादेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुयुज्जनो तथागतस्स पदुट्ठचित्तो लोहित उप्पादेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

८ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो सद्ध भिन्देय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुयुज्जनो सद्ध भिन्देय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

९ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अज्ज सत्थार उद्दिसेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुयुज्जनो अज्ज सत्थार उद्दिसेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

१० “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य एकस्सा लोकधातुया द्वे अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अपुव्व अचरिम उप्पज्जेय्यु । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य एकस्सा लोकधातुया एको व अरह सम्मासम्बुद्धो उप्पज्जेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

— ० —

(ए) अट्टानपाति

१ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य एकस्सा लोकधातुया द्वे राजानो चत्तावत्ती अपुव्व अचरिम उप्पज्जेय्यु । नेत ठान विज्जति । ठान च गो एत, भिक्खवे, विज्जति य एकस्सा लोकधातुया एको राजा चत्तावत्ती उप्पज्जेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

B 30 25

२ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य इत्थी अरह् अस्स सम्मासम्बुद्धो । नेत ठान विज्जति । ठान च खो, एत, भिक्खवे, विज्जति य पुरिसो अरह् अस्स सम्मासम्बुद्धो । ठानमेत विज्जती” ति ।

३ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य इत्थी राजा अस्स चक्कवत्ती । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुरिसो राजा अस्स चक्कवत्ती । ठानमेत विज्जती” ति । ५

४-६ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य इत्थी सक्कत्त कारेय्य पे० मारत्त कारेय्य पे० ब्रह्मत्त कारेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य पुरिसो सक्कत्त कारेय्य पे० मारत्त कारेय्य पे० ब्रह्मत्त कारेय्य । ठानमेत विज्जती” ति । १०

७ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य कायदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य कायदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

८-९ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य वचोदुच्चरितस्स तस्स पे० य मनोदुच्चरितस्स इट्ठो वन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य मनोदुच्चरितस्स अनिट्ठो अवन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य । ठानमेत विज्जती” ति । १५

(ग) अट्टानपाति

१ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य कायनुचरितस्म अनिट्ठो अवन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य कायनुचरितस्स इट्ठो वन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य । ठानमेत विज्जती” ति । २० २१

२-३ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य वचोनुचरितस्म पे० मनोनुचरितस्म अनिट्ठो अवन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य मनोनुचरितस्म इट्ठो वन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य । ठानमेत विज्जती” ति । २५ २६

४ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य कायदुच्चरित-
समङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगं लोकं
उपपज्जेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति
य कायदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा पर मरणा
५ अपाय दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

५-६ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य वचीदुच्चरित-
समङ्गी पे० य मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स
भेदा पर मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य । नेत ठान विज्जति ।
ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना
१० तप्पच्चया कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप-
पज्जेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

७ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य कायसुचरितसमङ्गी
तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपातं
निरयं उपपज्जेय्य । नेत ठान विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे,
१५ विज्जति य कायसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा पर
मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

८-९ “अट्टानमेत, भिक्खवे, अनवकासो य वचीसुचरित-
समङ्गी पे० य मनोसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स
भेदा पर मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । नेत ठान
२० विज्जति । ठान च खो एत, भिक्खवे, विज्जति य मनोसुचरितसमङ्गी
तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगं लोकं उप-
पज्जेय्य । ठानमेत विज्जती” ति ।

१६. (क) एकधम्मपालि

१ “एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलोपतो एकन्त-
निव्विदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निव्व्या-
२५ नाय सवत्तति । सतमो एकधम्मो ? बुद्धानुस्सति । अयं खो, भिक्खवे,
एकधम्मो भावितो बहुलोपतो एकन्तनिव्विदाय विरागाय निरोधाय
उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निव्व्यानाय सवत्तती” ति ।

२-१०. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो एकन्तनिव्वि-
य विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय
वत्तति । क्वमो एकधम्मो ? धम्मानुत्तति . पे० . सङ्खानुत्तति
लानुत्तति ... चागानुत्तति देवतानुत्तति आनापानत्तति
रणत्तति ... कायगतासति ... उपसमानुत्तति । अयं स्रो, भिक्खवे, ५
क्वमो भावितो बहुलीकतो एकन्तनिव्विदाय विरागाय निरोधाय
पसनाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निव्वानाय सवत्तती" ति ।

(स) एकधम्मपाति

१. "नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपत्तामि येन
नुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा
अभ्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । 10
मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति
पन्ना च अकुसला धम्मा अभ्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तन्ती" ति ।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपत्तामि येन
नुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा अभ्यो-
भावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मा- 15 P 31
दिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च
सला धम्मा अभ्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तन्ती" ति ।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपत्तामि येन
नुप्पन्ना वा कुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परि-
पन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, 20 B 33
नुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परि-
पन्ती" ति ।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपत्तामि येन-
नुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा
ग्गहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मादिट्ठिवत्सं, भिक्खवे, 25
नुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा
ग्गहायन्ती" ति ।

५ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना वा मिच्छादिट्ठि पवडुति यथयिद, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयोनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना च मिच्छादिट्ठि पवडुती” ति ।

६ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा सम्मादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना वा सम्मादिट्ठि पवडुति यथयिद, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव सम्मादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना च सम्मादिट्ठि पवडुती” ति ।

७ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुर्गतिं विनिपात निरय उप्पज्जन्ति यथयिद, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिया, भिक्खवे, समन्नागता सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुर्गतिं विनिपात निरय उप्पज्जन्ती” ति ।

R 32

८ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि येन सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगग लोक उप्पज्जन्ति यथयिद, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मादिट्ठिया, भिक्खवे, समन्नागता सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगग लोक उप्पज्जन्ती” ति ।

९ “मिच्छादिट्ठिक्खस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स य चेव कायक्खम्म यथादिट्ठि समत्त समादिन्न य च वचीक्खम्म पे० य च मनोक्खम्म यथादिट्ठि समत्त समादिन्न या च चेतना या च पत्यना यो च पणिधि ये च सद्द्वारा सव्वे ते धम्मा अनिद्वयाय अकन्ताय अमनापाय अहिंसाय दुत्ताय सबत्तन्ति । त किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, पापिका । येय्ययापि, भिक्खवे, निम्बवीज वा कोसातविबीज वा तित्तवलावुबीज वा अन्लाय पयविया^१ निक्खिप्पत्त य चेव पयवीरस^२ उपादियति य च आपोरम उपादियति सव्व त तित्तवत्ताय पटुक्कताय असातत्ताय सबत्तति । त किस्स हेतु ? बीज हिस्स, भिक्खवे, पापक । एवमेव खो, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठिक्खम्म पुरिसपुग्गलस्स य चेव कायक्खम्म यथादिट्ठि समत्त

समादिश्रं यं च वचीकम्मं .. पे० .. यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि नमतं
समादिश्रं या च चेतना या च पत्यना यो च पणिधि ये च महारा सव्वे
ते धम्मा अनिदुयाय अकन्ताय अमनापाय अहिताय दुक्खाय संबतन्ति ।
त किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, पापिका” ति ।

१०. “सम्मादिट्ठिकम्म, भिक्खवे, पुरिमपुग्गलस्स यं चेव काय- 5
कम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिश्रं यं च वचीकम्म पे० . यं च मनोकम्मं
यथादिट्ठि समत्तं समादिश्रं या च चेतना या च पत्यना यो च पणिधि
ये च महारा सव्वे ते धम्मा इदुयाय कन्ताय मनापाय हिताय गुत्ताय
संवतन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, नट्टिका । सेय्यपापि,
भिक्खवे, उच्छुवीजं वा सालिवीजं वा मुह्दिवावीजं वा अत्ताय पयविया 10
निक्खित्तं यं चेव पयवीरस उपादियति यं च आपोरस उपादियति सव्वं
तं मयुरत्ताय सातत्ताय असेचनरुत्ताय संबतन्ति । तं किस्स हेतु ? वीजं
हिस्स, भिक्खवे, भट्ठकं । एवमेव सो, भिक्खवे, सम्मादिट्ठिकम्म
पुरिमपुग्गलस्स यं चेव कायकम्म यथादिट्ठि समत्तं समादिश्रं यं च वची-
कम्मं .. पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिश्रं या च चेतना 15
या च पत्यना यो च पणिधि ये च महारा सव्वे ते धम्मा इदुयाय कन्ताय
मनापाय हिताय गुत्ताय संबतन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स,
भिक्खवे, भट्टिका” ति ।

—०—

(ग) एकचम्पपाति

१. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जनानो उप्पज्जति 22
बहुजनअहिताय बहुजनअनुत्ताय, बहुतो जनस्स अन्त्याय अहिताय 29
दुक्खाय देवमनुस्मान् । जनसो एकपुग्गलो ? निज्जदिट्ठिरो होति 33
विपरीतदम्मानो । सो बहुजन सदम्मा बुद्धापेत्वा अन्तस्समे पणिट्ठापेति ।
अयं गो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जनानो उप्पज्जति बहुजन-
अहिताय बहुजनअनुत्ताय, बहुतो जनस्स अन्त्याय अहिताय दुक्खाय
देवमनुस्मान्” ति । 25

२ “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जनानो उप्पज्जति
बहुजनअहिताय बहुजनअनुत्ताय, बहुतो जनस्स अन्त्याय अहिताय गुत्ताय देव-

मनुस्सान । कतमो एकपुग्गलो ? सम्मादिट्ठिको होति अविपरीत-
दस्सनो । सो बहुजन असद्वम्मा बुद्धापेत्वा सद्वम्मे पतिव्वापेति । अय-
खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजन-
हिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देव
5 मनुस्सान" ति ।

३ "नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि य-
एव महासावज्ज यथयिद, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिपरमानि,
भिक्खवे, महासावज्जानी" ति ।

४ "नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकपुग्गल पि समनुपस्सामि यो
10 एव बहुजनअहिताय पटिपन्नो बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय
अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान यथयिद, भिक्खवे, भवखलि मोघपुरिस्सो ।
सेय्यथापि भिक्खवे, नदीमुखे खिप्प उद्देय्य बहून मच्छान अहिताय
दुक्खाय अनयाय व्यसनाय, एवमेव खो, भिक्खवे, भवखलि मोघपुरिस्सो
मनुस्सखिप्प मज्जे लोके उप्पतो बहून सत्तान अहिताय दुक्खाय अनयाय
15 व्यसनाया" ति ।

R 31

५ "दुक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो च समादपेति य-
च समादपेति यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जति सब्बे ते बहु
अपुञ्ज पसवन्ति । त किस्स हेतु ? दुक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

D 36

६ "स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो च समादपेति य-
20 च समादपेति यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जति सब्बे ते बहु पुञ्ज
पसवन्ति । त किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

७ "दुक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये दायवेन मत्ता जानि-
तत्ता, नो पटिग्गाहवेन । त किस्स हेतु ? दुक्खातत्ता, भिक्खवे,
धम्मस्सा" ति ।

८ "स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये पटिग्गाहवेन मत्ता
जानितत्ता, नो दायवेन । त किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे,
धम्मस्सा" ति ।

९ "दुक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो आग्खविरियो सो दुक्ख
विट्ठरति । त किस्स हेतु ? दुक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

१०. “स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो कुसीतो सो दुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

११. “दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो कुसीतो सो सुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

१२. “स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो आरद्धविरियो 5 सो सुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

१३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि गूयो दुग्गन्वो होति; एवमेव सो अहं, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि, अन्तमसो अच्छरासद्धातमत्तं” पि ।

10

१४-१७ “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि मुत्तं दुग्गन्वं होति ... अप्पमत्तको पि खेळो दुग्गन्वो होति ... अप्पमत्तको पि पुब्बो दुग्गन्वो होति ... अप्पमत्तकं पि लोहितं दुग्गन्वं होति; एवमेव सो अहं, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि, अन्तमसो अच्छरासद्धातमत्तं” पि ।

R. 31

(घ) एकधम्मपाति

१. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमस्मि जम्बुदोपे चाराम- 15 B 37 रामणेष्यकं चनरामणेष्यकं भूमिरामणेष्यकं पोक्खरणीरामणेष्यकं; अथ सो एतेदेव बहुतरं यदिदं उक्कूलविकूलं नदीविदुग्गं खानुकण्ट-फट्टानं पच्चतविसमं; एवमेव सो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये यत्तजा, अथ सो एतेव सत्ता बहुतरा ये ओदका” ।

२. ... एवमेव सो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेमु 20 पच्चाजायन्ति; अथ सो एतेव सत्ता बहुतरा ये अज्जात्र मनुस्सेहि पच्चाजायन्ति । एवमेव सो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मज्झिमेमु जनपदेमु पच्चाजायन्ति; अथ सो एतेव सत्ता बहुतरा ये पच्चन्तिमेमु जनपदेमु पच्चाजायन्ति अविज्जातारेनु मितस्सेनु ।

३. ... एवमेव सो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पज्जयन्तो 25 पज्जला अनेल्लगूणा पट्टियन्ता मुभाग्निदुक्कागित्तम अत्थमज्जागुं;

अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये दुप्पञ्जा जळा एल्लमूगा न पटिवता
गुभासितदुब्भासितस्स अत्थमञ्जातु ।

४ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अरियेव
पञ्जाचक्खुना समन्नागता, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अविज्जागता
५ सम्मूह्हा ।

५ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये लभन्ति
तथागत दस्सनाय, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये न लभन्ति तथागत
दस्सनाय ।

६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये लभन्ति
R ३६ १० तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा
ये न लभन्ति तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय ।

B ३८ ७ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सुत्वा धम्म
धारेन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये सुत्वा धम्म न धारेन्ति ।

८ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये घातान
१५ धम्मान अत्थ उपपरिक्खन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये घातान
धम्मान अत्थ न उपपरिक्खन्ति ।

९ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्थमञ्जाय
धम्ममञ्जाय धम्मानुधम्म पटिपज्जन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा
ये अत्थमञ्जाय धम्ममञ्जाय धम्मानुधम्म न पटिपज्जन्ति ।

१० एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सवेजनियेसु
२० ठानेसु सविज्जन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये सवेजनियेसु ठानेसु
न सविज्जन्ति ।

११ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सविग्गा
योनिस्सो पदहन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये सविग्गा योनिस्सो न
२५ पदहन्ति ।

१२ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये ववस्मग्गा-
रम्मण गरित्वा लभन्ति समाधिं लभन्ति चित्तस्सेवग्गत, अथ खो
एतेव सत्ता बहुतरा ये ववस्मग्गारम्मण गरित्वा न लभन्ति समाधिं न
चित्तस्सेवग्गत ।

१३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्तग्ग-
रसगानं लाभिनो; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अत्तग्गरसगानं न
लाभिनो, उज्जेन कपालाभतेन यापेन्ति ।

१४. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्थरसस्स
धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स लाभिनो; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये 5
अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स न लाभिनो । तस्मातिह, भिक्खवे,
एवं सिक्खित्तव्व — अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स लाभिनो
भविस्सामा ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्व ति ।

B. 39

१५-१७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमास्मि जम्बुदीपे
आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं; 10
अथ खो एतदेव बहुतरं यदिदं उक्कूलविकूलं नदीविदुगं खाणुकण्टकट्टानं
पञ्चतविसमं । एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा
चुता मनुस्सेमु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये मनुस्सा
चुता निरये पच्चाजायन्ति ... पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति
...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति” । 15

१८-२०. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
मनुस्सा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये
मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ...
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

२१-२३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये 20
देवा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये देवा
चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्ति-
विसये पच्चाजायन्ति ।

२४-२६. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये देवा
चुता मनुस्सेमु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये देवा 25
चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ...
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

२७-२९. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
निरया चुता मनुस्सेमु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये
निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... 30
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

३०-३२ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
निरया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये
निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

B 40 5 ३३-३५ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
तिरच्छानयोनिया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता
बहुतरा ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति तिरच्छान-
योनिया पच्चाजायन्ति पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

R 38 ३६-३८ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
10 तिरच्छानयोनिया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता
बहुतरा ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति तिरच्छान-
योनिया पच्चाजायन्ति पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

३९-४१ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
पेत्तिविसया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा
15 ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति तिरच्छानयोनिया पच्चा-
जायन्ति पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

४२-४४ "सेय्यथापि एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पना ते सत्ता
ये पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा
ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति तिरच्छानयोनिया पच्चा-
20 जायन्ति पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति" ।

१७. पसादकरधम्मवग्गो

१-१६ "अट्ठमिदं, भिक्खवे, लाभान यदिदं आरज्जि-
पत्तं पे० पिण्डपातिपत्तं पमुबूलियत्तं तेचीवरिपत्तं धम्म-
पगियत्तं विायपगत्तं याहुमच्च थावरेय्य आवपसम्मदा
पग्गियारम्भसं महापग्गियारता वोलपुत्ति वण्णपोवत्तरता
25 रत्थाज्जसत्ताग्गता अण्णिच्छता अण्णावाधता" ति ।

१८. अपरअच्छरासङ्घातवर्गो

१ “अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु पठमं ज्ञानं भावेति, अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु अरित्तज्ज्ञानो विहरति, सत्तु-सासनकरो ओवादपतिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति’ । को पन वादो ये न बहुलीकरोन्ती” ति ।

D 41

२-८ अछरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु दुतियं ज्ञानं भावेति पे० ततियं ज्ञानं भावेति पे० चतुत्थं ज्ञानं भावेति पे० मेत्तं चेतोविमुत्तिं भावेति पे० कण्ठं चेतोविमुत्तिं भावेति पे० मुदितं चेतोविमुत्तिं भावेति पे० उपेक्खं चेतो विमुत्तिं भावेति पे० ।

R 39

९-१२ काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स पे० वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

१३-१६ अनुपपन्नान् पापकान् अकुसलान् धम्मान् अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गह्णाति पदहति उपपन्नान् पापकान् अकुसलान् धम्मान् पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गह्णाति पदहति अनुपपन्नान् कुसलान् धम्मान् उपपादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गह्णाति पदहति उपपन्नान् कुसलान् धम्मान् जितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गह्णाति पदहति ।

१७-२० छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति विरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति बीमसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ।

25

२१-२५ सद्धिन्द्रियं भावेति विरियिन्द्रियं भावेति सतिन्द्रियं भावेति समाधिन्द्रियं भावेति पज्जिन्द्रियं भावेति ।

समतिक्कमा पटिधसञ्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्जानं अमनसिकारा
अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति
सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्त विञ्जाण ति विञ्जाण-
ञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समति-
क्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति 5
सब्बसो आकिञ्चञ्जायतन समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उप-
सम्पज्ज विहरति . सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतन समतिक्कम्म
सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति ।

६२-७१. पथवीकसिण^१ भावेति आपोकसिण भावेति
नजोकसिणं भावेति . वायोकसिण भावेति नीलकसिण भावेति 10
पीतकसिणं भावेति . लोहितकसिणं भावेति ओदातकसिण भावेति
आकासकसिणं भावेति .. विञ्जाणकसिण भावेति ।

७२-८१. असुभसञ्ज भावेति मरणसञ्ज भावेति
आहारे पटिकूलसञ्ज भावेति सव्वलोके अनभिरतिसञ्ज भावेति
अनिच्चसञ्ज भावेति .. अनिच्चे दुक्खसञ्ज भावेति दुक्खे अनत्त- 15
सञ्जं भावेति .. पहानसञ्ज भावेति विरागसञ्ज भावेति
निरोधसञ्ज भावेति ... ।

८२-९१. अनिच्चसञ्ज भावेति अनत्तसञ्ज भावेति
मरणसञ्ज भावेति . आहारे पटिकूलसञ्ज भावेति सव्वलोके 20
अनभिरतिसञ्ज भावेति . अट्टिकसञ्ज भावेति पुळ्लवकसञ्ज^२
भावेति .. विनीलकसञ्ज भावेति . विच्छिद्दकसञ्ज भावेति ..
उद्धुमातकसञ्ज भावेति .. ।

९२-१०१. बुद्धानुस्सति भावेति .. धम्मानुस्सति भावेति ...
सद्धानुस्सति भावेति . सीलानुस्सति भावेति . चागानुस्सति भावेति .
देवतानुस्सति भावेति ... आनापानस्सति भावेति .. मरणस्सति^३ 25
भावेति ... कायगतास्सति भावेति ... उपसमानुस्सति भावेति . ।

१०२-१११. पठमज्ज्ञानमहगत सद्धिन्द्रियं भावेति .. विरि- 30
यिन्द्रियं भावेति . सतिन्द्रियं भावेति .. समाविन्द्रिय भावेति ..

१. पठविकसिण - सी०, रो० । २. पुलवकसञ्ज - सी० । ३. मरणस्सति -
सी० ।

B 42

२६-३०. सद्भावल भावेति विरियवल भावेति सतिवल
भावेति समाधिवल भावेति पञ्जावल भावेति ।

R 40

३१-३७ सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग
भावेति विरियसम्बोज्झङ्ग भावेति पीतिसम्बोज्झङ्ग भावेति
5 पस्सद्विसम्बोज्झङ्ग भावेति समाधिसम्बोज्झङ्ग भावेति उपेक्खान-
सम्बोज्झङ्ग भावेति ।

३८-४५ सम्मादिट्ठि भावेति सम्मासङ्कुप्पं भावेति
सम्मावाच भावेति सम्माकम्मन्त भावेति सम्माआजीव भावेति
सम्मावायाम भावेति सम्मासति भावेति सम्मासमाधि भावेति ।

10

४६-५३ अज्झत्त रूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति
परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य' जानामि पस्सामी'
ति - एवसञ्जी होति अज्झत्त रूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति
अप्यमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी'
ति - एवसञ्जी होति अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति
15 परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति
- एवसञ्जी होति अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति
अप्यमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी'
ति - एवसञ्जी होति अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति
नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । 'तानि अभि-
20 भुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवसञ्जी होति अज्झत्त अरूपसञ्जी
बहिद्धा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभा-
सानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवसञ्जी होति
अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितक-
वण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य
25 जानामि पस्सामी' ति एवसञ्जी होति अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा
रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदात-
निभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवसञ्जी
होति ।

R 41

५४-६१ रूपी रूपानि पस्सति अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा
30 रूपानि पस्सति सुभ तेय अधिमुत्तो होति ... सव्वसो रूपसञ्जान

समतिक्कमा पटिपसञ्जानं अत्यङ्गमा नानत्तसञ्जानं अमनसिकारा
अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति B, 43
सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जानं ति विञ्जान-
ञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति .. सब्बसो विञ्जानञ्चायतन समति-
क्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति 5
सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उप-
सम्पज्ज विहरति ... सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतन समतिक्कम्म
सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ।

६२-७१. पथवोकसिण^१ भावेति आपोकसिण भावेति .
नेजोकसिणं भावेति ... वायोकसिणं भावेति नीलकसिण भावेति 10
पीतकसिणं भावेति ... तोहितकसिणं भावेति ओदातकसिण भावेति .
आकासकसिणं भावेति ... विञ्जानकसिण भावेति ।

७२-८१. असुभसञ्ज भावेति .. मरणसञ्ज भावेति
आहारे पटिकूलसञ्जं भावेति ... सब्बलोके अनभिरतिसञ्ज भावेति .
अनिच्चसञ्जं भावेति ... अनिच्चे दुक्खसञ्ज भावेति दुक्खे अनत्त- 15
सञ्जं भावेति ... पहानसञ्ज भावेति . विरागसञ्ज भावेति
निरोधसञ्जं भावेति ... ।

८२-९१. अनिच्चसञ्ज भावेति अनत्तसञ्ज भावेति
मरणसञ्ज भावेति ... आहारे पटिकूलसञ्ज भावेति सब्बलोके R, 42
अनभिरतिसञ्जं भावेति .. अट्टिकसञ्जं भावेति . पुब्बदकसञ्ज^२ 20
भावेति ... विनीलकसञ्जं भावेति ... विच्छिद्दकसञ्ज भावेति ...
उद्धमात्तकसञ्जं भावेति .. ।

९२-१०१. बुद्धानुस्सति भावेति ... धम्मनुस्सति भावेति ...
सद्धानुस्सति भावेति ... सीलानुस्सति भावेति ... चागानुस्सति भावेति ...
देयतानुस्सति भावेति ... आनापानस्सति भावेति ... मरणस्सति^३ 25
भावेति ... कायगतास्सति भावेति ... उपसमानुस्सति भावेति ... ।

१०२-१११. पठमज्ज्ञानमहगतं सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरि- B 41
यिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ...

१. पथवोकसिण - भी०, रो० । २. पुनर्वचनञ्ज - गो० । ३. मरणस्सति -

पञ्चिन्द्रिय भावेति सद्भावल भावेति विरियबल भावेति
सतिबल भावेति समाधिबल भावेति पञ्चावल भावेति ।

- ११२-१८१ “द्वितीयज्ज्ञानसहगत पे० तत्तियज्ज्ञानसहगत
पे० चतुर्थज्ज्ञानसहगत पे० मैत्तासहगत पे० करुणासहगत
५ पे० मुदितासहगत पे० उपेक्षासहगत पे० सन्धिन्द्रिय भावेति
R 43 विरियिन्द्रिय भावेति सतिन्द्रिय भावेति समाधिन्द्रिय भावेति
पञ्चिन्द्रिय भावेति सद्भावल भावेति विरियबल भावेति सतिबल
भावेति समाधिबल भावेति पञ्चावल भावेति । अयं वुच्चति,
भिक्षवे,—‘भिक्षु अरित्तज्ज्ञानो विहरति सत्युसासनकरो श्रोवादपतिकरो,
१० अमोघ रदुपिण्ड भुञ्जति’ । को पन वादो ये न बहुलीकरोन्ती’ ति ।

—०—

१६. कायगतासतिवग्गो

१ “यस्स कस्सचि, भिक्खवे, महासमुदो चेतसा फुटो अन्तो-
गधा तस्स कुश्रदियो या काचि समुद्गमा, एवमेव सो, भिक्खवे, यस्स
कस्सचि कायगता सति भाविता बहुलीकता अन्तोगधा तस्स कुसला
धम्मा ये वेचि विज्जाभागिया” ति ।

- १५ २-८ “एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो महतो सवेगाय
सवत्तति महतो अत्याय सवत्तति महतो योगस्सेमाय सवत्तति
सनिग्गम्पज्ज्जाय सवत्तति ज्ञाणदस्सनप्पटिलाभाय सवत्तति दिट्ठ-
धम्ममुखविहाराय सवत्तति विज्जाविमुत्तिफलसञ्चिद्विरियाय
सवत्तति । पनमो एक्कधम्मो ? कायगता सति । अयं सो, भिक्खवे,
२० एक्कधम्मो भावितो बहुलीकतो महतो सवेगाय सवत्तति, महतो
अत्याय सवत्तति, महतो योगस्सेमाय सवत्तति, सतिसम्पज्ज्जाय
सवत्तति, ज्ञाणदस्सनप्पटिलाभाय सवत्तति, दिट्ठधम्ममुखविहाराय
सवत्तति, विज्जाविमुत्तिफलसञ्चिद्विरियाय सवत्तति” ति ।

- R 13 ६ “एक्कधम्मे, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते रायो पि पस्स-
१५ म्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, वितपरविचारो पि दूरस्सम्भति, वेवला
पि विज्जाभागिया धम्मा भायनापाणिपूरि गच्छन्ति । पनम्मि
R 11 एक्कधम्मे ? कायगताय सतिया । इम्मम्मि मां, भिक्खवे, एक्कधम्मे भाविने
रदुत्तीपणे रायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, वितपरविचारो

पि वूपसम्मन्ति, केवला पि विज्जाभागिया धम्मा भावनापारिपूर्णि
गच्छन्ती" ति ।

१०. "एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव
अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ति ।
कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय सतिया । इमस्मि खो, भिक्खवे, 5
एकधम्मो भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति,
उप्पन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ती" ति ।

११. "एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव
कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय
वेपुल्लाय संवत्तन्ति । कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय सतिया । 10
इमस्मि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव कुसला
धम्मा उप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय
संवत्तन्ती" ति ।

१२. "एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जति, अस्मिमानो पहीयति, अनुसया समुग्धातं 15
गच्छन्ति, संयोजना पहीयन्ति । कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय
सतिया । इमस्मि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भाविते बहुलीकते अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जति, अस्मिमानो पहीयति, अनुसया समुग्धातं
गच्छन्ति, संयोजना पहीयन्ती" ति ।

१३-१४. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो पज्जा- 20
पभेदाय संवत्तति ... अनुपादापरिनिव्वानाय सवत्तति । कतमो एकधम्मो ?
कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो
पज्जापभेदाय संवत्तति, अनुपादापरिनिव्वानाय सवत्तती" ति ।

१५-१७. "एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनेकधातु- B 46
पटिवेधो होति ... नानाधातुपटिवेधो होति ... अनेकधातुपटिसम्भिदा होति । 25
कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय सतिया । इमस्मि खो, भिक्खवे,
एकधम्मो भाविते बहुलीकते अनेकधातुपटिवेधो होति, नानाधातु-
पटिवेधो होति, अनेकधातुपटिसम्भिदा होती" ति ।

१८-२१. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो सोता-
पत्तिफलसच्छिविरियाय संवत्तति ... सकदागामिफलसच्छिविरियाय 30

R. 45

संवत्तति ... अनागामिफलसच्छिक्किरियाय संवत्तति ... अरहत्तफलसच्छिक्किरियाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो सोतापत्तिफलसच्छिक्किरियाय संवत्तति, राकदागामिफलसच्छिक्किरियाय संवत्तति, अनागामिफल-
 5 सच्छिक्किरियाय संवत्तति, अरहत्तफलसच्छिक्किरियाय संवत्तती" ति ।

२२-३७ "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो पञ्जापटिलाभाय संवत्तति .. पञ्जाबुद्धिया संवत्तति ... पञ्जावेपुल्लाय संवत्तति ... महापञ्जताय संवत्तति .. पुथुपञ्जताय संवत्तति ... विपुलपञ्जताय संवत्तति ... गम्भीरपञ्जताय संवत्तति ... असमन्तपञ्जताय संवत्तति ...
 10 भूरिपञ्जताय संवत्तति ... पञ्जाबाहुल्लाय संवत्तति ... सीघपञ्जताय संवत्तति .. लहुपञ्जताय संवत्तति ... हासपञ्जताय संवत्तति ... जवनपञ्जताय संवत्तति ... तिक्खपञ्जताय संवत्तति ... निब्बेधिकपञ्जताय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो पञ्जापटिलाभाय संवत्तति, पञ्जाबुद्धिया
 15 संवत्तति, पञ्जावेपुल्लाय संवत्तति, महापञ्जताय संवत्तति, पुथुपञ्जताय संवत्तति, विपुलपञ्जताय संवत्तति, गम्भीरपञ्जताय संवत्तति, असमन्तपञ्जताय संवत्तति, भूरिपञ्जताय संवत्तति, पञ्जाबाहुल्लाय संवत्तति, सीघपञ्जताय संवत्तति, लहुपञ्जताय संवत्तति, हासपञ्जताय संवत्तति, जवनपञ्जताय संवत्तति, तिक्खपञ्जताय संवत्तति,
 20 निब्बेधिकपञ्जताय संवत्तती" ति ।

२०. अमत्तवग्गो

B 47

१ "अमत्त ते, भिक्खवे, न परिभुज्जन्ति ये कायगतार्हा न परिभुज्जन्ति । अमत्त ते, भिक्खवे, परिभुज्जन्ति ये कायगतार्हा परिभुज्जन्ती" ति ।

२. "अमत्त तेस, भिक्खवे, अपरिभुत्तं येसं कायगतार्हा अपरिभुत्ता । अमत्त तेस, भिक्खवे, परिभुत्तं येसं कायगतार्हा परिभुत्ता" ति ।
 25

३ “अमत तेस, भिक्खवे, परिहीन येस कायगतासति परिहीना ।
अमत तेस, भिक्खवे, अपरिहीन येस कायगतासति अपरिहीना” ति ।

४ “अमत तेम, भिक्खवे, विरद्ध^१ येस कायगतासति विरद्धा ।
अमत तेस, भिक्खवे, आरद्ध येस कायगतासति आरद्धा” ति ।

५ “अमत ते, भिक्खवे, पमादिनु ये कायगतासति पमादिनु । ५
अमत ते, भिक्खवे, न पमादिनु ये कायगतासति न पमादिनु” ।

६ “अमत तेम, भिक्खवे, पमुट्ठ^२ येस कायगतासति पमुट्ठा ।
अमत तेस, भिक्खवे, अप्पमुट्ठ येस कायगतासति अप्पमुट्ठा” ति ।

७ “अमत तेस, भिक्खवे, अनासेवित येस कायगतासति
अनासेविता । अमत तेस, भिक्खवे, आसेवित येस कायगतासति आसे- 10
विता” ति ।

८ “अमत तेम, भिक्खवे, अभावित येस कायगतासति अभा-
विता । अमत तेम, भिक्खवे, भावित येस कायगतासति भाविता” ति ।

९ “अमत तेस, भिक्खवे, अवहुलीकत येस कायगतासति
अवहुलीकता । अमत तेस, भिक्खवे, बहुलीकत येस कायगतासति 15
बहुलीकता” ति ।

१० “अमत तेस, भिक्खवे, अनभिज्जात येस कायगतासति
अनभिज्जाता । अमत तेस, भिक्खवे, अभिज्जात येस कायगतासति
अभिज्जाता” ति ।

११ “अमत तेस, भिक्खवे, अपरिज्जात येस कायगतासति 20
अपरिज्जाता । अमत तेस, भिक्खवे, परिज्जात येस कायगतासति
परिज्जाता” ति ।

१२ “अमत तेस, भिक्खवे, असच्छिन्नत येस कायगतासति
असच्छिन्नता । अमत तेस, भिक्खवे, सच्छिन्नत येस कायगतासति स-
च्छिन्नता” ति । 25

इदमवोच भगवा । अतमना ते भिक्खू भगवतो भासित
अभिनन्दु ति ।

एवमुक्त्वा ततो निवृत्तो ।

१. दुकनिपातो

१. कम्मकरणवग्गो

१. वज्जसुत्तं । एव मे सुत । एक समय भगवा सावस्थिय विहरति जतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —

- ५ “द्वेमानि, भिक्खवे, वज्जानि । कतमानि द्वे ? दिट्ठधम्मिक च वज्ज सम्परायिक च वज्ज । कतम च, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिक वज्ज ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पस्सति चोर आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ते, कसाहि पि ताळेन्ते, वेत्तेहि पि ताळेन्ते, अद्धदण्ड-
केहि पि ताळेन्ते, हत्थ पि छिन्दन्ते, पाद पि छिन्दन्ते, हत्थपाद पि छिन्दन्ते,
१० कण्ण पि छिन्दन्ते, नास पि छिन्दन्ते, कण्णनास पि छिन्दन्ते, विलङ्ग-
थालिक पि करोन्ते, सङ्खमुण्डक पि करोन्ते, राहुमुख पि करोन्ते, जोति-
मालिक पि करोन्ते, हत्थपज्जोतिक पि करोन्ते, एरकवत्तिक पि करोन्ते,
चीरकवासिक पि करोन्ते, एण्येय्यक पि करोन्ते, बल्लिसमसिक^१ पि करोन्ते,
कहापणिक पि करोन्ते, खारापतच्छिक पि करोन्ते, पलिघपरिवत्तिक
१५ पि करोन्ते, पलालपीठक पि करोन्ते, तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ते, सुन-
खेहि पि खादापेन्ते, जीवन्त पि मूले उत्तासेन्ते, असिना पि सीस छिन्दन्ते ।

- “तस्स एव होति — ‘ययारूपान खो पापकान कम्मान हेतु चोर आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ति, कसाहि पि ताळेन्ति, वेत्तेहि पि ताळेन्ति, अद्धदण्डकेहि पि ताळेन्ति, हत्थ पि छिन्दन्ति,
२० पाद पि छिन्दन्ति, हत्थपाद पि छिन्दन्ति, कण्ण पि छिन्दन्ति, नास पि छिन्दन्ति, कण्णनास पि छिन्दन्ति, विलङ्गथालिक पि करोन्ति, सङ्ख-
मुण्डक पि करोन्ति, राहुमुख पि करोन्ति, जोतिमालिक पि करोन्ति, हत्थपज्जोतिक पि करोन्ति, एरकवत्तिक पि करोन्ति, चीरकवासिक पि करोन्ति, एण्येय्यक पि करोन्ति, बल्लिसमसिक^१ पि करोन्ति, कहापणिक
२५ पि करोन्ति, खारापतच्छिक पि करोन्ति, पलिघपरिवत्तिक पि करोन्ति, पलालपीठक पि करोन्ति, तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ति, सुनखेहि पि

खादापेन्ति, जीवन्त पि सूले उतासेन्ति, असिना पि सीसं द्विन्दन्ति । अहं चेव खो पन एवरुप पापकम्म करेय्य, म पि राजानो गहेत्वा एवरुपा विविधा कम्मकारणा कारेय्यु, कसाहि पि ताळेय्यु पे० असिना पि सीसं छिन्देय्यु' ति । सो दिट्ठधम्मिकस्स वज्जस्स भीतो न परेस पाभत विलुम्पन्तो' चरति । इव वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिक वज्ज । 5

“कतम च, भिक्खवे, सम्परायिक वज्ज ? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पन पापको दुक्खो विपाको अभिसम्पराय, वचीदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्पराय, मनोदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्पराय । अहं चेव खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्य, वाचाय दुच्चरितं चरेय्य, मनसा दुच्चरितं चरेय्य । किं च तं याहं न कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गातिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य’ ति । सो सम्परायिकस्स वज्जस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इव वुच्चति, भिक्खवे, सम्परायिक वज्ज । 15

“इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वज्जानि । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खित्तव्व — ‘दिट्ठधम्मिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, सम्परायिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, वज्जभीरुनो भविस्साम वज्जभयदस्साविनो’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्व । वज्जभीरुनो, भिक्खवे, वज्जभयदस्साविनो एतं पाटिकह्वं यं परिमुच्चिस्सति सच्चवज्जेही” ति । 20

२ पधानसुत्तं । “द्वेमानि, भिक्खवे, पधानानि दुरभिसम्भवानि लोकास्मि । कतमानि द्वे ? यं च गिहीनं अगारं अज्जावसतं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पादानत्थं पधानं, यं च अगारस्मा अन्नगारियं पब्बजिन्नानं सच्चूपधिपटिनिस्सगत्थं पधानं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे पधानानि दुरभिसम्भवानि लोकास्मि । 25

“एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्वित्तं पधानानं यदिदं सच्चूपधिपटिनिस्सगत्थं पधानं । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खित्तव्व — ‘सच्चूपधिपटिनिस्सगत्थं पधानं पदहिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्व” ति ।

३ तपनीयमुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा तपनीया । कतमे द्वे ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायमुचरितं, वचीदुच्चरितं कतं होति, अकनं होति वचीमुचरितं, मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोमुचरितं । सो ‘कायदुच्चरितं मे कतं’
 ५ ति तप्पति, ‘अकतं मे कायमुचरितं’ ति तप्पति, ‘वचीदुच्चरितं मे कतं’ ति तप्पति, ‘अकतं मे वचीमुचरितं’ ति तप्पति, ‘मनोदुच्चरितं मे कतं’ ति तप्पति, ‘अकतं मे मनोमुचरितं’ ति तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा तपनीया” ति ।

४ अतपनीयमुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अतपनीया । कतमे द्वे ?
 १० इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायमुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं, वचीमुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं, मनोमुचरितं कतं होति, अकनं होति मनोदुच्चरितं । सो ‘कायमुचरितं मे कतं’ ति न तप्पति, ‘अकनं मे कायदुच्चरितं’ ति न तप्पति, ‘वचीमुचरितं मे कतं’ ति न तप्पति, ‘अकतं मे वचीदुच्चरितं’ ति न तप्पति, ‘मनोमुचरितं मे कतं’
 १५ ति न तप्पति, ‘अकतं मे मनोदुच्चरितं’ ति न तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अतपनीया” ति ।

५ उपञ्जातमुत्तं । “द्विन्नाह, भिक्खवे, धम्मानं उपञ्जासि — या च असन्तुट्ठिना कुमलेसु धम्मेषु, या च अप्पटिवानिता पधानास्मि । अप्पटिवानं
 सुदाह, भिक्खवे, पदहामि — ‘कामं तच्चो’ च न्हारु’ च अट्ठि च त्रयस्सिस्तु,
 २० सरीरे उपमुस्तनु मत्तलोहितं, यं तं पुरिसयामेन पुरिसविरियेन’ पुरिसपरक्कमेन पत्तव्वं न तं अपाणुगित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ ति । तस्मिं मय्ह, भिक्खवे, अप्पमादाधिगता सम्बोधि^१, अप्पमादाधिगतो धनुत्तरो योगक्खेमो । तुम्हे चे पि, भिक्खवे, अप्पटिगानं पदहेय्याथ —
 २५ ‘कामं तच्चो च न्हारु च अट्ठि च अवमिस्सनु, सरीरे उपगुस्तनु मत्तलोहितं, यं तं पुरिसयामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तव्वं न तं अपाणुगित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ ति, तुम्हे पि, भिक्खवे, नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अन्तगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोपानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जां सच्चिक्कत्वा उपसम्पज्जं विहरिस्सथ । तस्मात्तिह, भिक्खवे, एव सिविरत्तव्वं — ‘अप्पटिवानं

१-१ तच्चो न्हारु — स्वा०, रा०, तथा च न्हारु — सी० । २ • नीरियेन — म० । ३ बोधि — सी०, स्वा०, रो० ।

पदहिस्साम । कामं तच्चो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उप-
सुस्सतु मसल्लोहितं, य तं पुरिसयामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन
पत्तव्वं न तं अपाप्पुणित्वा विरियस्स सण्ठान भविस्सती' ति । एव हि
वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

६. संयोजनसुत्तं । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कत्तमे द्वे ? या च 5
संयोजनियेसु धम्मेषु अस्सादानुपस्सिता, या च संयोजनियेसु धम्मेषु
निव्विदानुपस्सिता । संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु अस्सादानुपस्सी
विहरन्तो रागं न' पजहति, दोसं न पजहति, मोहं न पजहति । राग
अप्पहाय, दोसं अप्पहाय, मोहं अप्पहाय न परिमुच्चति जातिया जराय
मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सोहि उपायासेहि । न 10
परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि ।

R. 51

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु निव्विदानुपस्सी विहरन्तो राग
पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति । रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं
पहाय, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि
दोमनस्सोहि उपायासेहि । परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि । इमे खो, 15
भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

B 53

७. कण्हसुत्तं । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा कण्हा । कत्तमे द्वे ?
अहिरिकं च अनोत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा कण्हा" ति ।

८. सुक्कसुत्तं । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुक्का । कत्तमे द्वे ?
हिरी' च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सुक्का" ति । 20

९. चरियसुत्तं । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा' सुक्का' लोकं पालेन्ति ।
कत्तमे द्वे ? हिरी' च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सुक्का धम्मा लोकं
न पालेय्यु, नयिधं पञ्जायेय माता ति वा मातुच्छा ति वा मातुलानी ति
वा आचरियभरिया ति वा गरुणं दारा ति वा । सम्भेदं लोको अगमिस्स,
यथा अजेत्तका' कुक्कुटसूकरा सोणसिङ्गाला । यस्मा च खो, भिक्खवे, इमे 25
द्वे सुक्का धम्मा लोकं पालेन्ति तस्मा पञ्जायति माता ति वा मातुच्छा
ति वा मातुलानी ति वा आचरियभरिया ति वा गरुणं दारा ति वा" ति ।

१-१ नप्पजहति - सी०, रो० । २ हिरी - सी०, रो० । ३-३ सुक्का धम्मा -
सी०, स्था०, रो० । ४ अजेत्तका - सी०, स्था० ।

१० वस्तूपनायिकसुत्तं । “द्वेमा, भिक्खवे, वस्तूपनायिका ।
कनमा द्वे ? पुरिमिका च पच्छिमिका च । इमा^१ खो, भिक्खवे,
द्वे वस्तूपनायिका” ति ।

कम्मकरणवग्गो पठमो ।

तत्सुदान

R 52 वज्जा^२ पघाना^३ द्वे तपनीया, उपज्जातेन^४ पञ्चम ।
5 संयोजनं च कण्हं च, सुक्कं चरिया^५ वस्तूपनायिकेन वग्गो ।

२. अधिकरणवग्गो

B 51 १ “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे ? पटिसङ्ख्यान-
बलं च भावनावलं च । कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्ख्यानबलं ? इयं,
भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको
विपाको दिट्ठे’ चेव^१ धम्मं अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स पापको
10 विपाको दिट्ठे चेव धम्मं अभिसम्परायं च, मनोदुच्चरितस्स पापको
विपाको दिट्ठे चेव धम्मं अभिसम्परायं चा’ ति । सो इति पटिसङ्ख्यायं
कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वची-
सुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तं
परिहरति । इदं बुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्ख्यानबलं ।

15 “कतमं च, भिक्खवे, भावनावलं । तनं, भिक्खवे, यमिदं
भावनावलं सैखानमेतं^२ बलं । सैखं हि सो, भिक्खवे, बलं आगमं
रागं पज्जहति, दोसं पज्जहति, मोहं पज्जहति । रागं पहाय, दोसं पहाय,
मोहं पहाय यं अकुत्तलं न तं ऊरंति, यं पापं न तं सेवति । इदं बुच्चति,
भिक्खवे, भावनावलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी” ति ।

21 २ “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे ? पटिसङ्ख्यान-
बलं च भावनावलं च । कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्ख्यानबलं ? इयं,
भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको
विपाको दिट्ठे चेव धम्मं अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स पापको
विपाको दिट्ठे चेव धम्मं अभिसम्परायं च, मनोदुच्चरितस्स पापको

१ इयं - खो । २-२ पज्जणपाना - खो । ३ उपज्जातेन - खो ।
४ अत्तं - खो । ५-५ दिट्ठं - खो, खो । ६ सैखं - खो ।

विपाको दिद्वे चेव धम्मो अभिसम्पराय चा' ति । सो इति पटिसङ्गाय कायदुच्चरित पहाय कायसुचरित भावेति, वचीदुच्चरित पहाय वचीसुचरित भावेति, मनोदुच्चरित पहाय मनोसुचरित भावेति, मुद्ध अत्तान परिहरति । इद वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्गानवल ।

“कतम च, भिक्खवे, भावनावल ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 5 R 53 सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित बोसग्गपरिणामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति विरियसम्बोज्झङ्ग भावेति पीतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पस्सद्विसम्बोज्झङ्ग भावेति समाधिसम्बोज्झङ्ग भावेति उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित बोसग्गपरिणामि । 10 इद वुच्चति, भिक्खवे, भावनावल । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वलानी” ति ।

३ “द्वेमानि, भिक्खवे, वलानि । कतमानि द्वे ? पटिसङ्गानवल च भावनावल च । अन्तम च, भिक्खवे, पटिसङ्गानवल ? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको 15 B 55 विपाको दिद्वे चेव धम्मो अभिसम्पराय च, वचीदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिद्वे चेव धम्मो अभिसम्पराय च, मनोदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिद्वे चेव धम्मो अभिसम्पराय चा' ति । सो इति पटिसङ्गाय कायदुच्चरित पहाय कायसुचरित भावेति, वचीदुच्चरित पहाय वचीसुचरित भावेति, मनोदुच्चरित पहाय मनोसुचरित भावेति, मुद्ध अत्तान 20 परिहरति । इद वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्गानवल ।

“कतम च, भिक्खवे, भावनावल ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । वित्तक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एफोदिभाव अवितक्क अविचार 25 समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्मज्जानो, सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिव्वन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारो’ ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च

पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा^१ अदुवखमसुख उपेवला-
सतिपारिसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे,
भावनावल । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी” ति ।

४ “द्वेमा, भिक्खवे, तथागतस्स धम्मदेसना । कतमा द्वे ?
५ सङ्खित्तेन च विस्तारेण च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे तथागतस्स धम्म-
देसना” ति ।

५ “यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको
च भिक्खु न साधुक अत्तना व अत्तान पच्चवेवसति तस्मेत, भिक्खवे,
अधिकरणे पाटिकह्व^२ दीघत्ताय खरत्ताय वालत्ताय सवत्तिस्सति, भिक्खु
१० च न फासु विहरिस्सन्ती ति । यस्मिं च खो, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो
च भिक्खु चोदको च भिक्खु साधुक अत्तना व अत्तान पच्चवेवसति तस्मेत,
भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकह्व न दीघत्ताय खरत्ताय वालत्ताय सवत्ति-
स्सति, भिक्खु च फासु विहरिस्सन्ती ति ।

“कथं च, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु साधुक अत्तना व अत्तान
१५ पच्चवेवसति ? इयं, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु इति पटिसञ्चिवसति —
‘अहं खो अकुसल आपन्नो कञ्चिदेव देसं कायेन । म सो भिक्खु अद्दस
अकुसल आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन । नो चे अहं अकुसल आप-
ज्जेय्यं कञ्चिदेव देसं कायेन, न म सो भिक्खु पस्सेय्यं अकुसल आपज्ज-
मानं कञ्चिदेव देसं कायेन । यस्मा च खो, अहं अकुसल आपन्नो कञ्चि-
२० देव देसं कायेन, तस्मा म सो भिक्खु अद्दस अकुसल आपज्जमानं कञ्चि-
देव देसं कायेन । दिस्सया च एनं ग सो भिक्खु अकुसल आपज्जमानं
कञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोति । अनत्तमनो समानो अनत्तमन-
वचनं म सो भिक्खु अवच । अनत्तमनवचनाहं तेन भिक्खुना वुत्तो समानो
अनत्तमनो अहोति । अनत्तमनो समानो परेण आरोचेति । इति ममेव
२५ तस्य अन्वयो अच्चगमा सुद्धायाय^३ व भण्डस्मिं ति । एव खो, भिक्खवे,
आपन्नो भिक्खु साधुक अत्तना व अत्तान पच्चवेवसति ।

“अथ च, भिक्खवे, चोदको भिक्खु साधुक अत्तना व अत्तान
पच्चवेवसति ? इयं, भिक्खवे, चोदको भिक्खु इति पटिसञ्चिवसति —
‘अथ गो भिक्खु अदुत्तान आपन्नो कञ्चिदेव देसं कायेन । अहं” इति

१ अत्थङ्गमा - २०० । २. पाटिकह्व - २०० । ३. सुद्धायाय - नी०, त्या०,
२०० । ४. तादं - २०० ।

भिक्षुं अद्वयं अकुमलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन । नो चे अयं
 भिक्षु अकुमलं आपज्जमेयं कञ्चिदेव देसं कायेन, नाहं इमं भिक्षुं परसेय्यं
 अकुमलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन । यस्मा च खो, अयं भिक्षु
 अकुमलं आपन्नो कञ्चिदेव देसं कायेन, तस्मा अहं इमं भिक्षु अद्वय
 अकुमलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन । दिस्वा च यनाहं इमं 5
 भिक्षुं अकुमलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोसि ।
 अनत्तमनो ममानो अत्तमनवचनाहं इमं भिक्षुं अवचं । अनत्तमन-
 वचनायं भिक्षु मया वुत्तो ममानो अनत्तमनो अहोमि । अनत्तमनो
 समानो परेसं आरोचेसि । इति ममेव तस्य अच्चयो अच्चगमा मुच्छुदायकं
 व भण्डीस्मि ति । एवं खो, भिक्षवे, चोदको भिक्षु साधुकं अत्तना व 10
 अत्तानं पच्चवेकत्वति ।

R 53

B. 57

“यस्मि, भिक्षवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्षु चोदको च
 भिक्षु न साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेकत्वति तस्मेतं, भिक्षवे, अधि-
 करणे पाटिकहुं दीपत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्षू च
 न फानुं विहरिस्सन्ती ति । यस्मि च खो, भिक्षवे, अधिकरणे आपन्नो 15
 च भिक्षु चोदको च भिक्षु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेकत्वति
 तस्मेतं, भिक्षवे, अधिकरणे पाटिकहुं न दीपत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय
 संवत्तिस्सति, भिक्षू च फानुं विहरिस्सन्ती” ति ।

६. अयं खो अज्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उप-
 सङ्गमित्वा भगवता वद्धि नम्मोदि । सम्मोदनीयं कयं सारणीयं वीति- 20
 गारेत्वा एकमन्तं निमोदि । एकमन्तं निसिद्धो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं
 एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिघेकच्चे
 सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप-
 पज्जन्ती” ति ?

“अद्यम्मचरियाविसमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिघेकच्चे 25
 सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप-
 पज्जन्ती” ति ।

“को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिघेकच्चे सत्ता
 कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गतिं सयं लोकं उपपज्जन्ती” ति ?

“धम्मचरियासमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“अमिक्कन्त, भो गोतम ! अमिक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्ययापि, भो गोतम, निककुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स
5 वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तैलपज्जोतं धारेय्य — ‘चवखुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह भवन्ते गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
राद्धं च । उपासकं म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरणं गत” ति ।

10 ७ अयं खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं बोत्ति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो
भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधे-
कच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप-
15 पज्जन्ती” ति ?

“कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती” ति ।

“को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ?

20 “कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“न ग्गो अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सद्धित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे भव गोतमो तथा धम्मं देनेतु यथा अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सद्धित्तेन भासितस्स
25 वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्य” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, मुणाहि, माधुकं मनसि करोहि, भासित्तामी” ति । “एवं भो” ति ग्गो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चसंगोमि । भगवा एतदवोच —

“इध, ब्राह्मण, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं, वचीदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति वचीसुचरितं, मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं । एव खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गातिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । इध पण, ब्राह्मण, एकच्चस्स काय- 5 सुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं, वचीसुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं, मनोसुचरितं कतं होति, अकतं होति मनोदुच्चरितं । एव खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणां सुर्गातिं सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“अभिककन्तं भो गोतमं पे० उपासकं मं भव गोतमो धारेतु 10 B 59 अज्जतम्भो पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

८ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवां तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एवमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मान्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “एकसेनाह, आनन्द, अकरणीयं वदामि कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं” ति । 15

“यमिदं, भन्ते, भगवता एवसेनं अकरणीयं अवस्मात् कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने को आदीनवो पाटिकह्वो” ति ?

“यमिदं, आनन्द, मया एकसेनं अकरणीयं अवस्मात् कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो 20 पाटिकह्वो — अत्ता पि अत्तानं उपवदति, अनुविच्चं विज्झूं गमहन्ति, पापको कित्तिसद्दो अम्मग्गच्छति, सम्मूहो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गातिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द, मया एकसेनं अकरणीयं अवस्मात् कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो पाटिकह्वो ति । 25

“एकसेनाह, आनन्द, करणीयं वदामि कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं” ति । R 58

“यमिदं, भन्ते, भगवता एवसेनं करणीयं अवस्मात् कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने को आनिससो पाटिकह्वो” ति ? 30

“यमिदं, आनन्द, मया एकसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने अयं आनिससो पाटिकङ्खो – अत्ता पि अत्तानं न उपवदति, अनुविच्च विञ्जूं पससन्ति, कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगच्छति, असम्मूब्धो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणां सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द, मया एकसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने अयं आनिससो पाटिकङ्खो” इति ।

६ “अकुसलं, भिक्खवे, पजहथ । सक्का, भिक्खवे, अकुसलं पजहितुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स अकुसलं पजहितुं, नाहं एव वदेय्य – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ इति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का अकुसलं पजहितुं तस्माहं एव वदामि – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ इति । अकुसलं च हिदं, भिक्खवे, पहीनं अहिताय दुक्खाय सवत्तेय्यं नाहं एव वदेय्य – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ इति । यस्मा च खो, भिक्खवे, अकुसलं पहीनं हिताय सुखाय सवत्तति तस्माहं एव वदामि – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ इति ।

“कुसलं, भिक्खवे, भावेथ । सक्का, भिक्खवे, कुसलं भावेतुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स कुसलं भावेतुं, नाहं एव वदेय्य – ‘कुसलं भिक्खवे भावेया’ इति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का कुसलं भावेतुं तस्माहं एव वदामि – ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ इति । कुसलं च हिदं, भिक्खवे, भावितं अहिताय दुक्खाय सवत्तेय्यं, नाहं एव वदेय्य – ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ इति । यस्मा च खो, भिक्खवे, कुसलं भावितं हिताय सुखाय सवत्तति तस्माहं एव वदामि – ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ इति ।

१० “द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा सद्वम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तन्ति । कतमे द्वे ? दुत्तिकित्तं च पदव्यञ्जनं अत्थो च दुत्थीतो । दुत्तिकित्तस्स, भिक्खवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थो पि दुत्थयो होति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सद्वम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तन्ती” इति ।

११ “द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा सद्वम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तन्ति । कतमे द्वे ? सुनिकित्तं च पदव्यञ्जनं अत्थो

च मुनीतो । सुनिविस्तस्स, भिक्खवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थो पि सुनयो
होति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे वग्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय
अनन्तरधानाय सवत्तन्ती” ति ।

३. वालवग्गो

१ “द्विमे, भिक्खवे, वाला । कतमे द्वे ? यो च अच्चय अच्च-
यतो न पस्सति, यो च अच्चय देसेन्तस्स यथाधम्म नप्पटिग्गण्हाति” । 5
इमे खो, भिक्खवे, द्वे वाला ति ।

“द्विमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अच्चय अच्च-
यतो पस्सति, यो च अच्चय देसेन्तस्स यथाधम्म पटिग्गण्हाति ? इमे
खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति । B 61

२ “द्विमे, भिक्खवे, तयागत अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? 10
दुट्ठो वा दोसन्तरो, सद्धो वा दुग्गहितेन । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तयागत
अव्भाचिक्खन्ती” ति ।

३ “द्विमे, भिक्खवे, तयागत अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ?
यो च अभासित अलपित तयागतेन भासित लपित तयागतेना ति
दीपेति, यो च भासित लपित तयागतेन अभासित अलपित तयागतेना 15
ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तयागत अब्भाचिक्खन्ती ति । R 60

“द्विमे, भिक्खवे, तयागत नाव्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? यो
च अभासित अलपित तयागतेन अभासित अलपित तयागतेना ति दीपेति,
यो च भासित लपित तयागतेन भासित लपित तयागतेना ति दीपेति ।
इमे खो, भिक्खवे, द्वे तयागत नाव्भाचिक्खन्ती” ति । 20

४ “द्विमे, भिक्खवे, तयागत अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ?
यो च नेय्यत्य सुत्तन्त नीतत्यो मुत्तन्तो ति दीपेति, यो च नीतत्य सुत्तन्त
नेय्यत्यो मुत्तन्तो ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तयागत अभा-
चिक्खन्ती” ति ।

५ “द्विमे, भिक्खवे, तयागत नाव्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? 25
यो च नेय्यत्य सुत्तन्त नेय्यत्यो मुत्तन्तो ति दीपेति, यो च नीतत्य सुत्तन्त

नीतत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागत नाब्भा-
चिवसन्ती” ति ।

६ “पटिच्छन्नकम्मन्तस्स, भिक्खवे, द्विन्न गतीन अञ्जतरा
गति पाटिकह्वा – निरयो वा तिरच्छानयोनि वा ति । अप्पटिच्छन्न-
5 कम्मन्तस्स, भिक्खवे, द्विन्न गतीन अञ्जतरा गति पाटिकह्वा – देवा वा
मनुस्सा वा” ति ।

B 62

७ “मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्न गतीन अञ्जतरा गति
पाटिकह्वा – निरयो वा तिरच्छानयोनि वा” ति ।

८ “सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्न गतीन अञ्जतरा गति
10 पाटिकह्वा – देवा वा मनुस्सा वा” ति ।

९ “दुस्सीलस्स, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा – निरयो वा
तिरच्छानयोनि वा । सीलवतो, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा – देवा वा मनुस्सा
वा” ति ।

१० “द्वाह, भिक्खवे, अत्यवसे सम्पत्समानो अरञ्जवन-
15 पत्थानि^१ पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामि । कतमे द्वे ? अत्तनो च
दिट्ठघम्मसुखविहार सम्पत्समानो, पच्छिम च जगत अनुकम्पमानो ।
इमे खो ग्रह, भिक्खवे, द्वे अत्यवसे सम्पत्समानो अरञ्जवनपत्थानि
पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामी” ति ।

R. 61

११ “द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा विज्जाभागिया । कतमे द्वे ?
20 समथो च विपत्सना च । समथो, भिक्खवे, भावितो कमत्थमनुभोति ?
चित्त भावीयति । चित्त भावित कमत्थमनुभोति ? यो रागो सो गही-
यति । विपत्सना, भिक्खवे, भाविता कमत्थमनुभोति ? पञ्जा भावी-
यति । पञ्जा भाविता कमत्थमनुभोति ? या अविज्जा सा गहीयति ।
रामुपविकलिट्ठ वा, भिक्खवे, चित्त न विमुञ्चति, अविज्जुपविकलिट्ठा
25 वा पञ्जा न भावीयति । इति^२ खो, भिक्खवे, रागविरागा चेतोविमुत्ति,
अविज्जाविरागा पञ्जाविमुत्ती” ति ।

— ० —

४. समचित्तवगो

१ “असप्पुरिसभूमिं च वो, भिक्षव, देसेस्सामि’ सप्पुरिसभूमिं च । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ । भासिस्सामी” ति । “एव भन्ते” ति खो ते भिक्षू भगवतो पञ्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

“कतमा च, भिक्षव, असप्पुरिसभूमिं ? असप्पुरिसो, भिक्षव, अकतञ्जू होति अकतवेदी । असग्भि हेत, भिक्षव, उपज्जात यदिद 5 अकतञ्जुता अकतवेदिता । केवला एसा, भिक्षव, असप्पुरिसभूमि यदिद अकतञ्जुता अकतवेदिता । सप्पुरिसो च खो, भिक्षव, वनञ्जू होति कतवेदी । सग्भि हेत, भिक्षव, उपज्जात यदिद कतञ्जुता कतवेदिता । केवला एसा, भिक्षव, सप्पुरिसभूमि यदिद कतञ्जुता कतवेदिता” ति । 10

२ “द्विताह, भिक्षव, न सुप्पतिकार वदामि । कतमेस द्विन्न ? मातु च पितु च । एकेन, भिक्षव, असेने मातर परिहरेय्य, एवेन असेने पितर परिहरेय्य वस्ससतायुको वस्ससतजीवी सो च नेम^१ उच्छादनपरि- 15 मद्दन्हापनसम्वाहनेन । ते च तत्थेव मुत्तकरोस चजेय्यु । न त्वेव, भिक्षव, मातापितून कत वा होति पटिकत्^२ वा । इमिस्सा च, भिक्षव, महापथविद्या पटूतरत्तरतनाय^३ मातापितरो इस्मराधिपच्चे रज्जे पतिट्ठा- पेय्य, न त्वेव, भिक्षव, मातापितून कत वा होति पटिवत्त वा । त किस्म हेतु ? बहुकारा, भिक्षव, मातापितरो पुत्तान आपादका पोसका इमस्स 20 लोकस्स दस्सेतारो । यो च खो, भिक्षव, मातापितरो अस्मद्वे सद्धा- सम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुस्सीले सीलसम्पदाय समाद- पेति निवेसेति पतिट्ठापेति, मच्छरो चागसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुप्पञ्चे पञ्जानसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, एतावता खो, भिक्षव, मातापितून वत च होति पटिप्पत्त चा” ति ।

३ अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपमङ्गमि, उप- सङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीय वथ पे० एकमन्त 25 निसिनो खो सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच - “विआदी भव गेतमो किमक्खायी” ति ?

“किरियवादी चाह, ब्राह्मण, अकिरियवादी चा” ति ।

“यथाकथं पन भव गोतमो किरियवादी च अकिरियवादी चा” ति ?

“अकिरिय खो, अह, ब्राह्मण, वदामि कायदुच्चरितस्स वची-
5 दुच्चरितस्स मनोदुच्चरितस्स, अनेकविहितान पापकान अकुसलान
धम्मान अकिरिय वदामि । किरिय च खो अह, ब्राह्मण, वदामि काय-
सुचरितस्स वचीसुचरितस्स मनोसुचरितस्स, अनेकविहितान कुसलान
धम्मान किरिय वदामि । एव खो अह, ब्राह्मण, किरियवादी च अकिरिय-
वादी चा” ति ।

10 “अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु
अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

R 63 ४ अथ खो अनाथपिण्डको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिञ्चो
खो अनाथपिण्डको गहपति भगवन्त एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते,
15 लोके दक्खिण्येया, कत्थं च दान दातव्व” ति ?

“द्वे खो, गहपति, लोके दक्खिण्येया — सेखो च असेखो च ।
इमे खो, गहपति, द्वे लोके दक्खिण्येया, एत्थं च दान दातव्व” ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान् सुगतो अथापर एतदवोच सत्था —

“सेखो असेखो च इमस्मि लोके,

20 आहुनेय्या यजमानान् होन्ति ।

ते उज्जुभूता कायेन, वाचाय उद चेतसा ।

स्रेतं तं यजमानान्, एत्थं दिन्नं महप्फल” ति ॥

५ एव मे सुत । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डवस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो
25 सावत्थियं विहरति पुच्चारामे भिगारमातुपासादे । तत्र खो आयस्मा
सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे” ति । “आवुसो” ति
खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा सारिपुत्तो
एतदवोच — “अज्जत्तसयोजनं च, आवुसो, पुग्गलं देसेस्सामि वहिद्धा-

सयोजनं च । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति ।
 “एवमावुसो” ति सो ते भिक्षू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पञ्चस्सोसु ।
 आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “कतमो चावुसो, अज्झत्तसयोजनो
 पुगलो ? इधवुसो, भिक्षु सीलवा होति, पातिमोक्खसवरसवुतो
 विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय 5 D 63
 सिक्खति सिक्खापदेसु । सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्जनतरं देव-
 निकाय उपपज्जति । सो ततो चुतो आगामी होति, अनागन्ता इत्यत्त ।
 अयं वुच्चति, आवुसो, अज्जातनयोजनो पुगलो आगामी होति, अनागन्ता
 इत्यत्त ।

“कतमो चावुसो, वहिद्धासयोजनो पुगलो ? इधवुसो, भिक्षु 10 R 64
 सीलवा होति, पातिमोक्खसवरसवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो,
 अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो
 अज्जनतरं सन्तं चेतोविभुत्तिं उपसम्पज्जं विहरति । सो कायस्स भेदा
 परं मरणा अज्जनतरं देवनिकाय उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी
 होति, अनागन्ता इत्यत्त । अयं वुच्चतावुसो, वहिद्धासयोजनो पुगलो 15
 अनागामी होति, अनागन्ता इत्यत्त ।

“पुनः परं, भिक्षवे, सीलवा होति पे० समादाय सिक्खति
 सिक्खापदेसु । सो कामानयेव निन्निदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो
 होति । सो भवानयेव निन्निदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।
 सो तण्हाक्खयाय पटिपन्नो होति । सो लोभक्खयाय पटिपन्नो होति । 20
 सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्जनतरं देवनिकाय उपपज्जति । सो ततो
 चुतो अनागामी होति, अनागन्ता इत्यत्त । अयं वुच्चतावुसो, वहिद्धा-
 सयोजनो पुगलो अनागामी होति, अनागन्ता इत्यत्त” ति ।

अयं सो सम्बहुला समचित्ता देवता येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु,
 उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठसु । एकमन्तं ळ्ठा 25
 सो ता देवता भगवन्तं एतदवोचु — “एसो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो
 पुट्ठारामे निगारमातुपासादे भिक्षूनं अज्झत्तसयोजनं च पुगलं देनेति
 वहिद्धासयोजनं च । हट्ठा, भन्ते, परिता । सावु, भन्ते, भगवा येनायस्मा
 सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमसु अनुक्रम्य उपादाया” ति । अविनामेसि भगवा

तुण्हीभावेन^१ । अथ खो भगवा - सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मि-
 ज्जित^२ वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह सम्मिज्जेय्य, एवमेव -
 जेतवने अन्तरहितो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे आयस्मतो सारिपुत्तस्स
 सम्मुखे^३ पातुरहोति । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । आयस्मा पि
 खो सारिपुत्तो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
 निसिन्न खो आयस्मन्त सारिपुत्त भगवा एतदवोच -

“इध, सारिपुत्त, सम्बहुला समचित्ता देवता येनाह तेनु-
 पसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा म अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठसु । एकमन्त
 ठिता खो, सारिपुत्त, ता देवता न एतदवोचु - ‘एसो, भन्ते, आयस्मा
 सारिपुत्तो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे भिक्खून अज्झत्तसयोजन च पुग्गल
 देसेति यहिद्वासयोजन च । हट्ठा, भन्ते, परिसा । साधु, भन्ते, भगवा
 येन आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया’ ति । ता खो
 पन, सारिपुत्त, देवता दस पि हुत्वा वीस^४ पि हुत्वा तिस पि हुत्वा
 चत्तालीस^५ पि हुत्वा पज्जास पि हुत्वा सट्ठि पि हुत्वा आरग्गकोटि-
 नितुदनमत्ते पि तिट्ठन्ति, न च अज्जमज्ज व्याबाधेन्ति । सिया खो पन,
 सारिपुत्त, एवमस्स - ‘तत्थ नून तास देवतान तथा चित्त भावित येन
 ता देवता दस पि हुत्वा वीस पि हुत्वा तिस पि हुत्वा चत्तालीस पि हुत्वा
 पज्जास पि हुत्वा सट्ठि पि हुत्वा आरग्गकोटिनितुदनमत्ते पि तिट्ठन्ति न
 च अज्जमज्ज व्याबाधेन्ती’ ति । न खो पनेत, सारिपुत्त, एव दट्ठब्ब ।
 इधेव खो, सारिपुत्त, तास देवतान तथा चित्त भावित, येन ता देवता दस
 पि हुत्वा पे० न च अज्जमज्ज व्याबाधेन्ति’ । तस्मातिह, सारिपुत्त,
 एव सिक्खितब्ब - ‘सन्तिन्द्रिया भविस्साम सन्तमानसा’ ति । एव हि वो,
 सारिपुत्त, सिक्खितब्ब । सन्तिन्द्रियान हि वो, सारिपुत्त, सन्तमानसान
 सन्तयेव कायकम्म भविस्सति सन्त वचीकम्म सन्त मनोकम्म । सन्तयेव
 उपहार उपहरिस्साम सग्रहचारीसू’ ति । एव हि वो, सारिपुत्त, सिक्खि-
 तब्ब । अनस्सु खो, सारिपुत्त, अज्जतिस्थिया परिव्वाजका ये इम
 धम्मपरियाय न अस्सोसु’ ति ।

६ एव मे सुत्त । एक समय आयस्मा महाकच्चानो वरणाय
 विहरति भट्टसारितीरे^६ । अथ खो आरामदण्डो ब्राह्मणो येनायस्मा महा-

१ तुण्ही - स्या० । २ सम्मिज्जित - म०, स्या०, रो० । ३ मुखे - रा० ।
 ४ वीसति - सी०, स्या०, रो० । ५ चत्तालीस - स्या०, चत्तारीस - सी०, रो० ।
 ६ व्याबाधेन्ति - रो० । ७ यहमदहरीरे - सी०, स्या०, रो० ।

कच्चानो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धि
सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वोतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिद्धो खो आरामदण्डो ब्राह्मणो आयस्मन्त महाकच्चान
एतदवोच - “को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन खत्तिया पि
खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गृहपतिका पि ३
गृहपतिकेहि विवदन्ती” ति ?

“कामरागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानहेतु खो,
ब्राह्मण, खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि
विवदन्ति, गृहपतिका पि गृहपतिकेहि विवदन्ती” ति ।

“को पन, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन समणा पि समणेहि 10
विवदन्ती” ति ?

“दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानहेतु खो,
ब्राह्मण, समणा पि समणेहि विवदन्ती” ति ।

“अत्थि पन, भो कच्चान, कोचि लोकास्मि यो इम चेव
कामरागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसान समतिव्वन्तो, 15
इम च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसान समति-
व्वन्तो” ति ?

“अत्थि, ब्राह्मण, लोकास्मि यो इम चेव कामरागाभिनिवेस-
विनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसान समतिव्वन्तो, इम च दिट्ठिरागाभि-
निवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसान समतिव्वन्तो” ति । 20

“को पन सो, भो कच्चान, लोकास्मि यो इम चेव कामरागा-
भिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसान समतिव्वन्तो, इम च दिट्ठि-
रागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसान समतिव्वन्तो” ति ?

“अत्थि, ब्राह्मण, पुरत्थिमेसु जनपदेषु सावत्थि नाग नगर ।
तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरह सम्मासम्बुद्धो । सो हि, ब्राह्मण, 25
भगवा इम चेव कामरागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोमान
समतिव्वन्तो, इम च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिवन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झो-
मान समतिव्वन्तो” ति । ३०

एव वुत्ते आरामदण्डो ब्राह्मणो उट्ठामाना एकम उत्तरामन
वरित्वा दक्खिण जाणुमण्डल पयविमं निहन्त्वा येन भगवा तेनज्जानि 30
पणामेत्वा तिव्वत्तु उदान उदानेनि -

B. 68

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । यो हि सो भगवा इमं चेव कामरागाभिनिवेसविनिवन्धपत्तिः
गेधपरियुद्धानज्ज्ञोसानं समतिककन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनि-
5 वन्धपत्तिगेधपरियुद्धानज्ज्ञोसानं समतिककन्तो ति ।

“अभिवकन्तं, भो कच्चान, अभिवकन्तं, भो कच्चान ! सेय्य-
थापि, भो कच्चान, निककुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य,
मूल्हस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘वक्खु-
मन्तो रूपानि दग्खन्ती’ ति, एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन
10 धम्मो पकासितो । एसाहं, भो कच्चान, तं भवन्तं’ गोतमं सरणं गच्छामि
धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भव कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे
पाणूपेतं सरणं गतं’ ति ।

७ एक समयं आयस्मा महाकच्चानो मधुरायं विहरति गुन्धा-
वने^१ । अथ खो कन्दरायनो ब्राह्मणो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि,
15 उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं ...पे०... एकमन्तं नितित्थो
खो कन्दरायनो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “सुतं मेतं,
भो कच्चान, ‘न समणो कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे बुद्धे महल्लके अद्दगते
वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेती’ ति ।
तयिदं, भो कच्चान, तथेव ? न हि भयं कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे बुद्धे
20 महल्लके अद्दगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन
वा निमन्तेति । तयिदं, भो कच्चान, न सम्पन्नमेवा” ति ।

R 68

“अत्थि, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-
सम्बुद्धेन बुद्धभूमि^२ च अवसाता दहरभूमि च । बुद्धो चे पि, ब्राह्मण,
होति आसीतिको वा नावुतिको व वस्ससतिको वा जातिया, सो च कामे
25 परिभुज्जति काममज्झावरति^३ कामपरिळाहेन परिट्ठहति कामवित्त-
क्केहि खज्जति कामपरिमेसनाय उस्सुको । अथ खो सो बालो^४ न थेरो-
त्वेव^५ सद्दयं गच्छति । दहरो चे पि, ब्राह्मण, होति युवा सुसुकाळकेसो
भद्रेन^६ मोव्वनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । सो च न कामे परिभुज्जति

B. 69

१. भगवन्त — सी०, रो० । २. गुणवने — सी०; गुणानने — रो० । ३. बुद्धिभूमि —
स्या० । ४. कामगज्जो वसति — स्या०, रो० । ५-५. बालो त्वेव — सी०, रो० । ६. भद्रेन —
रो० ।

न काममज्जावसति, न कामपरिच्छाहेन परिद्वहति, न कामवितक्केहि खज्जति, न कामपरियेसनाय उम्मुको । अथ खो सो पण्डितो थेरोत्वेव सङ्ख्येय गच्छती" ति ।

एव वुत्ते कन्दरायनो ब्राह्मणो उट्ठायागमा एकम उत्तरामङ्ग करित्वा दहरान सत' भिक्षून पादे सिग्सा वन्दति - "बुद्धा भवन्तो, 5 बुद्धभूमिय ठिता । दहरा मय, दहरभूमिय ठिता" ति ।

"अभिक्षन्त, भो कच्चान पे० रुपामक् म भव कच्चानो धारेखु अज्जनगे पाणुपेत सरण गत" ति ।

८ "यस्मि, भिक्षवे, समये चोरा वलवन्तो होन्ति, राजानो तस्मि समये दुव्वला होन्ति । तस्मि, भिक्षवे, समये रज्जो न फामु 10 होति अतियातु वा निव्यातु वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसज्जातु । ब्राह्मणगृहपतिकान पि तस्मि समये न फामु होति अतियातु वा निव्यातु वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितु । एवमेव खो, भिक्षवे, यस्मि समये पापभिक्षू वलवन्तो होन्ति, पेसला भिक्षू तस्मि समये दुव्वला होन्ति । तस्मि, भिक्षवे, समये पेसला भिक्षू तुण्हीभूता तुण्हीभूता व 15 सङ्खमज्जे सङ्खसायन्ति पच्चन्तिमे वा जनपदे अज्जन्ति" । तयिद, भिक्षवे, होति बहुजनहिताय बहुजनामुखाय, बहुनो जनस्त अनत्याय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान ।

"यस्मि, भिक्षवे, समये राजानो वलवन्तो होन्ति, चोरा तस्मि 20 समये दुव्वला होन्ति । तस्मि, भिक्षवे, समये रज्जो फामु होति अति- यातु वा निव्यातु वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसज्जातु । ब्राह्मणगृहपति- कान पि तस्मि समये फामु होति अतियातु वा निव्यातु वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितु । एवमेव खो, भिक्षवे, यस्मि समये पेसला भिक्षू वलवन्तो होन्ति, पापभिक्षू तस्मि समये दुव्वला हान्ति । तस्मि, भिक्षवे, समये पापभिक्षू तुण्हीभूता तुण्हीभूता व सङ्खमज्जे सङ्खसायन्ति, 25 येन वा एन तेन पक्कमन्ति । तयिद, भिक्षवे, होति बहुजनहिताय बहुजनमुखाय, बहुनो जनम्म अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्मान' ति ।

९ "द्विताह, भिक्षवे, मिच्छापटिपत्ति न वण्णेमि, गिहिम्म वा प'रजितन्त या । गिही वा, भिक्षवे, प'रजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिररणहेतु न आराधको होनि जाय धम्म कुान । 30

“द्वित्राह, भिक्षवे, सम्मापटिपत्तिं वण्णेमि, गिहिस्स वा पव्व-
जितस्स वा । गिही वा, भिक्षवे, पव्वजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मा-
पटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जाय धम्म कुसल” ति ।

- १० “ये ते, भिक्षवे, भिक्षू दुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि व्यञ्जन-
5 प्पतिरूपकेहि अत्थ च धम्म च पटिवाहन्ति ते, भिक्षवे, भिक्षू बहुजना-
हिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय
देवमनुस्सान । बहु च ते, भिक्षवे, भिक्षू अपुञ्ज पसवन्ति, ते चिम
सद्धम्म अन्तरघापेन्ति ।

- “ये ते, भिक्षवे, भिक्षू सुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि व्यञ्जनपति-
10 रूपकेहि अत्थ च धम्म च अनुलोमेन्ति ते, भिक्षवे, भिक्षू बहुजनहिताय
पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनु-
स्सान । बहु च ते, भिक्षवे, भिक्षू पुञ्ज पसवन्ति, ते चिम सद्धम्म
उपेन्ती” ति ।

५. परिसवग्गो

- R 70 १ “द्वेमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा द्वे ? उत्ताना च
15 परिसा गम्भीरा च परिसा । कतमा च, भिक्षवे, उत्ताना परिसा ?
इध, भिक्षवे, यस्स परिसाय भिक्षू उद्धता होन्ति उल्ला चपला मुखरा
विकिण्णवाचा मुटुस्सती असम्पजाना असमाहिता विव्वन्तचित्ता पाक-
तिन्द्रिया । अय बुच्चति, भिक्षवे, उत्ताना परिसा ।

- “कतमा च, भिक्षवे, गम्भीरा परिसा ? इध, भिक्षवे, यस्स
20 परिसाय भिक्षू अनुद्धता होन्ति गनुश्ला अचपला अमुखरा अविकिण्ण-
वाचा उपट्टितस्सती सम्पजाना समाहिता एकगचित्ता सबुतिन्द्रिया । अय
B 71 बुच्चति, भिक्षवे, गम्भीरा परिसा । इमा खो, भिक्षवे, द्वे परिसा ।
एतदग्ग, भिक्षवे, इमास द्वित्र परिसान यदिद गम्भीरा परिसा” ति ।

- २ “द्वेमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा द्वे ? वग्गा च परिसा
25 समग्गा च परिसा । कतमा च, भिक्षवे, वग्गा परिसा ? इध, भिक्षवे,
यस्स परिसाय भिक्षू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज
मुखसत्तीहि विटुदन्ना विहरन्ति । अय बुच्चति, भिक्षवे, वग्गा परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, समग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अज्जमज्ज पियवक्खूहि तम्पस्सन्ता विहरन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समग्गा परिसा ।

“इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिना । एतदग्ग, भिक्खवे, इमात् ९
द्विन्नं परिसानं यदिदं समग्गा परिना” ति ।

३ “द्विमा, भिक्खवे, परिना । कतमा द्वे ? अनग्गवती च परिसा अग्गवती च परिना । कतमा च, भिक्खवे, अनग्गवती परिमा ? ११
इध, भिक्खवे, यस्म परिमाय येरा भिक्खू बाहुलिका होन्ति मायलिनः, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निव्वित्तघुरा, न विरिय आरभन्ति १०
अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय अमच्छिन्नतस्स सच्छि-
किरियाय । तेम पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं प्रापज्जति । सा पि होति
बाहुलिका साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निव्वित्तघुरा, न
विरिय आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छि-
कतस्स सच्छिकिरियाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनग्गवती परिसा । १५

“कतमा च, भिक्खवे, अग्गवती परिमा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय येरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न नायलिनः, ओक्कमने निव्वित्त-
घुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, विरिय आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधि-
गतस्स अधिगमाय अमच्छिन्नतस्स सच्छिकिरियाय । तेस पच्छिमा जनता २०
दिट्ठानुगतिं प्रापज्जति । सा पि होति न बाहुलिका न साथलिका, ओक्क-
मने न निव्वित्तघुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, विरिय आरभति अप्पत्तस्स
पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय अमच्छिन्नतस्स सच्छिकिरियाय । अयं
वुच्चति, भिक्खवे, अग्गवती परिमा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिना । २२
एतदग्ग, भिक्खवे, इमानं द्विन्नं परिसानं यदिदं अग्गवती परिना” ति ।

४. “द्विमा, भिक्खवे, परिमा । कतमा द्वे ? अनग्गिया च परिमा २३
अरिया च परिमा । कतमा, भिक्खवे, अनग्गिया परिमा ? इध,
भिक्खवे, यस्मा परिमाय भिक्खू ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति,
‘अयं दुक्खस्तमुदयो’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिगोरो’ ति
यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिगोधनानिनी पट्ठिपदा’ ति यथाभूतं
नप्पजानन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनग्गिया परिमा । २०

“कतमा च, भिक्खवे, अरिया परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानन्ति । अयं बुच्चति, भिक्खवे, अरिया परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं अरिया परिसा” ति ।

५ “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? परिसाकसटो’ च परिसामण्डो च । कतमो च, भिक्खवे, परिसाकसटो ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू छन्दागतिं गच्छन्ति, दोसागतिं गच्छन्ति, मोहागतिं गच्छन्ति, भयागतिं गच्छन्ति । अयं बुच्चति, भिक्खवे, परिसाकसटो ।

“कतमो च, भिक्खवे, परिसामण्डो ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू न छन्दागतिं गच्छन्ति, न दोसागतिं गच्छन्ति, न मोहागतिं गच्छन्ति, न भयागतिं गच्छन्ति । अयं बुच्चति, भिक्खवे, परिसामण्डो । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं परिसामण्डो” ति ।

६ “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता, पटिपुच्छाविनीता परिसा ना ओक्काचितविनीता । कतमा च, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू ये ते सुतन्ता तथागतभागिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुज्जतापटिसयुत्ता तेसु भज्जमानेसु न सुस्सूमन्ति न सोत ओदहन्ति न अज्जाचित्त उपट्ठपेन्ति न च ते धम्मं उगहेत्तं परिपापुणितव्यं मज्जन्ति । ये एनं ते सुतन्ता वयिता’ पावेय्या चित्तवत्तरा चित्तव्यञ्जना वाहिरका सावकभासिता तेसु भज्जमानेसु सुस्सूमन्ति सोत ओदहन्ति अज्जाचित्त उपट्ठपेन्ति, ते धम्मं उगहेत्तं परिपापुणितव्यं मज्जन्ति, ते च तं धम्मं परिपापुणित्वा न चेव अज्जमज्ज पटिपुच्छन्ति न च पटिविहरन्ति — ‘इदं पथं, इमस्मिं को धत्थो’ ति ? ते प्रविष्टा चेव न विहरन्ति, अनुत्तानीयतं च न उत्तानीयन्ति, मनेयविहितेसु च पट्ठाठानियेसु धम्मोसु वत्थं न

पटिविनोदेन्ति । अथ वुच्चति, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता ।

“कतमा च, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता ? इय, भिक्खवे, यस्स परिमाय भिक्खू ये ते नुत्तन्ता कविना कावेय्या चित्तक्खरा चित्तव्यञ्जना वाहिरवा सावकभाभिना 5 तेसु भञ्जमानेसु न मुस्सूनन्ति न सोत ओदहन्ति न अञ्जाचित उपट्ठपेन्ति, न च ते धम्मे उग्गहेतव्व परियापुणितव्व मञ्जन्ति । ये एन ते नुत्तन्ता तयागतभाभिना गम्भीरा गम्भीरया लोकुत्तरा गुञ्जतापटिसयुत्ता तेसु भञ्जमानेसु मुस्सूमन्ति सोत ओदहन्ति अञ्जाचित उपट्ठपेन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतव्व परियापुणितव्व मञ्जन्ति । ते त धम्म 10 परियापुणित्वा अञ्जमञ्ज पटिपुण्णन्ति पटिविवरन्ति’ — इद वय, इमस्म को अत्थो’ ति ? ते अविवट चेव विवरन्ति, अनुत्तानीवत च उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कट्ठाटानियेमु^१ धम्मेसु बहू पटिविनोदेन्ति । अथ वुच्चति, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचिनविनीता । इमा नो, भिक्खवे, द्वे परिना । एतदग, भिक्खवे, 15 इमाम द्विअ परिमान यदिद पटिपुच्छाविनीता परिमा नो ओक्काचितविनीता” ति ।

७ “द्वेमा, भिक्खवे, पग्गिा । कतमा द्वे ? आमिमगर परिसा नो सदम्मगर, सदम्मगर परिना नो आमिमगर । कतमा च, भिक्खवे, आमिसगर परिना नो सदम्मगर ? इय, भिक्खवे, यस्म पग्गिाय मिसव् 20 गिहीन ओदातवमनान मम्मणा अञ्जमञ्जस्म वण्ण भासन्ति — ‘अनुको भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, अनुको पञ्जाविमुत्तो, अनुरो कायमक्खि, अनुको दिट्ठिप्पत्तो, अनुको मदाविमुत्तो, अनुको धम्मनुमारी, अनुको मदानुगारी, अनुरो सीतवा वत्थाणयम्मो, अनुको दुम्मीलो पापधम्मो’ ति । ते तेन लाभ लभन्ति । ते त लाभ लभित्वा गयिता 25 मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदम्माविनो अनिम्मरूपपञ्जा परिभुञ्जन्ति । अथ वुच्चति, भिक्खवे, आमिमगर पग्गिा नो सदम्मगर ।

“कतमा च, भिक्खवे, सदम्मगर पग्गिा नो आमिसगर ? इय, भिक्खवे, यस्म पग्गिाय भिक्खू गिहीन ओदातवमनान मम्मणा अञ्ज-

यञ्जस्स वण्ण न भासन्ति - 'असुको भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, असुको पञ्जाविमुत्तो, असुको कायसक्खि, असुको दिट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धानुसारी, असुको धम्मानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो' ति । ते तेन लाभ लभन्ति ।

5 ते त लाभ लभित्वा अगधिता अमुच्छिता अनज्जोपत्ता आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा परिभुञ्जन्ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, सद्धम्मगह परिसा नो आमिसगर । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न परिसान यदिद सद्धम्मगह^१ परिसा नो आमिसगर^२ ति ।

10 द "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? विसमा च परिसा समा च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, विसमा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय अधम्मकम्मनि पवत्तन्ति धम्मकम्मनि नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मनि पवत्तन्ति विनयकम्मनि नप्पवत्तन्ति, अधम्मकम्मनि दिप्पन्ति धम्मकम्मनि न दिप्पन्ति, अविनयकम्मनि दिप्पन्ति विनय-
R 75 15 कम्मनि न दिप्पन्ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, विसमा परिसा । *

"कतमा च, भिक्खवे, समा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय धम्मकम्मनि पवत्तन्ति अधम्मकम्मनि नप्पवत्तन्ति, विनयकम्मनि पवत्तन्ति अविनयकम्मनि नप्पवत्तन्ति, धम्मकम्मनि दिप्पन्ति अधम्मकम्मनि न दिप्पन्ति, विनयकम्मनि
20 दिप्पन्ति अविनयकम्मनि न दिप्पन्ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, समा परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न परिसान यदिद समा परिसा" ति ।

८ "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अधम्मिका च परिसा धम्मिका च परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्ग,
25 भिक्खवे, इमास द्विन्न परिसान यदिद धम्मिका परिसा" ति ।

१० "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अधम्मवादिनी च परिसा धम्मवादिनी च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, अधम्मवादिनी

१ मद्धम्मगह - रो* । * एय रो* पाठ्यवे अय अधिक्को पाठो दिप्तानि - विसमासा, नितावे, परिमाय धम्मकम्मनि पवत्तन्ति धम्मकम्मनि नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मनि पवत्तन्ति विनयकम्मनि नप्पवत्तन्ति, अधम्मकम्मनि दिप्पन्ति धम्मकम्मनि न दिप्पन्ति, अविनयकम्मनि दिप्पन्ति विनयकम्मनि न दिप्पन्ति ।

परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू अधिकरण आदियन्ति
 घम्मिक वा अघम्मिक वा । ते त अधिकरण आदियित्वा न चेव अज्ज-
 मज्ज सज्जापेन्ति न च सज्जाति उपगच्छन्ति, न च निज्जापेन्ति न
 च निज्जाति उपगच्छन्ति । ते असज्जतिवला अनिज्जन्तिवला अप्पटि-
 निस्सगमन्तिनो तमेव अधिकरण थामसा परामासा अभिनिविस्स 5 R 76
 वोहरन्ति - 'इदमेव सच्च मोघमज्ज' ति । अय वुच्चति, भिक्खवे,
 अघम्मवादिनी परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, घम्मवादिनी परिसा ? इध, भिक्खवे,
 यस्स परिसाय भिक्खू अधिकरण आदियन्ति घम्मिक वा अघम्मिक
 वा । ते त अधिकरण आदियित्वा अज्जमज्ज सज्जापेन्ति चेव 10
 सज्जाति च उपगच्छन्ति, निज्जापेन्ति चेव निज्जाति च उपगच्छन्ति ।
 ते सज्जतिवला निज्जतिवला पटिनिस्सगमन्तिनो, न तमेव अधिकरण
 थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरन्ति - 'इदमेव सच्च मोघमज्ज'
 ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, घम्मवादिनी परिसा । इमा खो, भिक्खवे,
 द्वे परिसा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विज परिसान यदिद घम्मवादिनी 15
 परिसा” ति ।

परिसवणो पञ्चमो ।

तत्सुदान

उत्ताना वग्गा अग्गवती, अरिया कगटो च पञ्चमो ।

ओस्काचित्तामिसा चेव, विसमा अघम्माघम्मियेन चा ति ॥

पठमो पण्णासवो सगत्तो ।

६. पुण्यलवणो

१ “द्वेमे, भिक्खवे, पुण्यला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति B 76
 बहुजनहिताय बहुजनमुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देव- 20
 मनुस्मान । कतमे द्वे ? तयागतो च अरह सम्मानम्बुद्धो, राजा च
 चत्तुवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुण्यला लोके उप्पज्जमाना उप्प-
 ज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनमुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय
 देवमनुस्मान” ति ।

R 77

२ “द्विमे, भिक्खवे, पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा” ति ।

३ “द्विमे, भिक्खवे, पुग्गलान कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुत्पा होति । कतमेस द्विमे ? तथागतस्स च अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, रज्जो च चक्कवत्तिस्स । इमेस खो, भिक्खवे, द्विमे पुग्गलान कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुत्पा होती” ति ।

४ “द्विमे, भिक्खवे, धूपारहा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धूपारहा” ति ।

५ “द्विमे, भिक्खवे, बुद्धा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, पच्चेकबुद्धो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बुद्धा” ति ।

६ “द्विमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, हत्थाजानीयो^१ च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती” ति ।

७ “द्विमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, अस्साजानीयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती” ति ।

८ “द्विमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, सीहो च मिगराजा । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तराप्ती” ति ।

९ “द्विमे, भिक्खवे, अत्यवसे सम्पस्समाना किपुरिसा मानुसि वाच न भासन्ति । कतमे द्वे ? गा च मुसा भणिम्हा, ना च पर अभूतेन अब्भाचिक्खिम्हा^२ ति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्यवसे सम्पस्समाना किपुरिसा मानुसि वाच न भासन्ती” ति ।

१० “द्विमे धम्मान, भिक्खवे, अतित्तो अप्पट्ठिबानो मातुगामो पाल करोति । कतमेस द्विमे ? मेयुनसमापत्तिया^३ च विजायनस्स च ।

१ हत्थाजानीयो - स्था० । २ अब्भाचिक्खिम्हा - सी० । ३ मेयुनसम्म - सी०, स्था०, रो० ।

R 78

इमेस खो, भिक्खवे, द्विज धम्मान अतित्तो अप्पटिवानो भानुगामो काल करोती" ति ।

११ "असन्तसन्निवास च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि' सन्तसन्नि-
वास च । त मुणाय, साधुक मनसि करोय, भासिस्सामी" ति ।
"एव भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चम्सोसु । भगवा एतदधोच — 5
"कथं च, भिक्खवे, अमन्नमग्निवासो होति, कथं च असन्तो सन्निवसन्ति ?
इयं, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एव होति — 'थेरो पि म न वदेय्य, मज्झिमो
पि म न वदेय्य, नवो पि म न वदेय्य, थेरम्पाह न वदेय्य, मज्झि-
मम्पाह न वदेय्य, नवम्पाह न वदेय्य । थेरो चे पि म वदेय्य अहितानु-
कम्पी म वदेय्य नो हितानुकम्पी, नो ति न वदेय्य विहेठेय्य' पस्सम्पिस्स" 10
नप्पटिकरेय्य । मज्झिमो चे पि म वदेय्य पे० नवो चे पि म वदेय्य
अहितानुकम्पी म वदेय्य नो हितानुकम्पी, नो ति न वदेय्य विहेठेय्य पस्स-
म्पिस्स नप्पटिकरेय्य' । मज्झिमस्स पि भिक्खुनो एव होति पे०
नवस्स पि भिक्खुनो एव होति — 'थेरो पि म न वदेय्य, मज्झिमो पि म
न वदेय्य, नवो पि म न वदेय्य, थेरम्पाह न वदेय्य, मज्झिमम्पाह न वदेय्य, 15
नवम्पाह न वदेय्य । थेरो चे पि म वदेय्य अहितानुकम्पी म वदेय्य नो
हितानुकम्पी नो ति न वदेय्य विहेठेय्य पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्य ।
मज्झिमो चे पि म वदेय्य नवो चे पि म वदेय्य अहितानुकम्पी म वदेय्य
नो हितानुकम्पी, नो ति न वदेय्य विहेठेय्य पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्य' ।
एव खो, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, एव च असन्तो सन्निवसन्ति । 20

R 79

B 70

"कथं च, भिक्खवे, सन्नसन्निवासो होति, कथं च सन्तो सन्नि-
वसन्ति ? इयं, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एव होति — 'थेरो पि म
वदेय्य, मज्झिमो पि म वदेय्य, नवो पि म वदेय्य, थेरम्पाह वदेय्य,
मज्झिमम्पाह वदेय्य, नवम्पाह वदेय्य । थेरो चे पि म वदेय्य हितानु-
कम्पी म वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्य न न विहेठेय्य 25
पस्सम्पिस्स पटिकरेय्य । मज्झिमो चे पि म वदेय्य पे० नवो चे पि
म वदेय्य हितानुकम्पी म वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्य
न न विहेठेय्य पस्सम्पिस्स पटिकरेय्य' । मज्झिमस्स पि भिक्खुनो एव
होति पे० नवस्स पि भिक्खुनो एव होति — 'थेरो पि म वदेय्य, मज्झिमो

१ अस्सिस्सामि — सी०, स्या० । २ विहेठेय्य पि — सी०, स्या०, रो० । ३ न
पस्सम्पिस्स — सी०, स्या०, रो० ।

पि म वदेय्य, नवो पि म वदेय्य, थेरम्पाह वदेय्य, मज्झिमम्पाह वदेय्य, नवम्पाह वदेय्य । थेरो चे पि म वदेय्य हितानुकम्पी म वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्य न न विहेठेय्य पस्सम्पिस्स पटिकरेय्य । मज्झिमो चे पि म वदेय्य पे० नवो चे पि म वदेय्य हितानुकम्पी म वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्य न न विहेठेय्य पस्सम्पिस्स पटिकरेय्य' । एव खो, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, एव च सन्तो सन्निवसन्तो" ति ।

१२ "यस्मि, भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीससारो दिट्ठि-
पळासो' चेतसो आपातो अप्पच्चयो अनभिरट्ठि अज्झत्त अवूपसन्त
होति, तस्मेत, अधिकरणे पाटिकह्व - 'दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय
सवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासु विहरिस्सन्ति' । यस्मि च खो,
भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीससारो दिट्ठिपळासो चेतसा त्राघातो
अप्पच्चयो अनभिरट्ठि अज्झत्त सुवूपसन्त होति, तस्मेत, भिक्खवे,
अधिकरणे पाटिकह्व - 'न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय सवत्तिस्सति,
भिक्खू च फासु विहरिस्सन्ती" ति ।

— ० —

७. सुखवग्गो

१ "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? गिहिमुख
च पव्वजितसुख^१ च । इमानि सो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग,
भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद पव्वजितसुख" ति ।

२ "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? कामसुख च
नेवखम्मसुख च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे,
इमेस द्विन्न सुखान यदिद नेवखम्मसुख" ति ।

३ "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? उपधिसुख
च निरुपधिसुख च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग,
भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद निरुपधिसुख" ति ।

४ "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सामवगुण
च अनागवगुण च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग,
भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद अनागवगुण" ति ।

१ गिहिउत्तराग्ग - भा०, रपा० । २ पव्वजितसुख - भा०, रपा०, रत० ।

५ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सामिस च सुख निरामिस च सुख । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद निरामिस सुख” ति ।

६ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? अरियसुख च अनरियसुख च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद अरियसुख” ति ।

७ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? कायिक च सुखं चेतसिक च सुख । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद चेतसिक सुख” ति ।

८ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सप्पीतिक च सुख निप्पीतिक च सुख । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद निप्पीतिक सुख” ति ।

९ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सातसुख च उपेक्खासुख च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद उपेक्खासुख” ति ।

१० “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? समाधि-
सुख च असमाधिसुख च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद समाधिसुख” ति ।

११ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सप्पीतिकार-
म्मण च सुख निप्पीतिकारम्मण च सुख । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद निप्पीतिकार-
म्मण सुख” ति ।

१२ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सात्ता-
रम्मण च सुख उपेक्खारम्मण च सुख । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद उपेक्खारम्मण सुख” ति ।

१३ “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? रुपारम्मण च सुख अरुपरम्मण च सुख । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सुखान यदिद अरुपरम्मण सुख” ति ।

८. सनिमित्तवग्गो

१ “सनिमिक्खा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिमित्ता । तस्सेव निमित्तस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

२ “सनिदाना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिदाना । तस्सेव निदानस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

३ “सहेतुका, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अहेतुका । तस्सेव हेतुस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

४ “ससङ्खारा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्खारा । तेसयेव सङ्खारान पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

५ “सप्पच्चया, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अप्पच्चया । तस्सेव पच्चयस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

६ “सरूपा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अरूपा । तस्सेव रूपस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

७ “सवेदना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अवेदना । तस्सायेव वेदनाय पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

८ “ससञ्जा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असञ्जा । तस्सायेव सञ्जाय पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

९ “सविञ्जाणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अविञ्जाणा । तस्सेव विञ्जाणस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

१०. बालवग्गो

१ “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अनागत भार वहति, यो च आगत भार न वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

B 83

२ “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अनागत भार न वहति, यो च आगत भार वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

३ “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अकप्पिये कप्पिय-सञ्जी, यो च कप्पिये अकप्पियसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

४ “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अकप्पिये अकप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये कप्पियसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

५ “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अनापत्तिया आपत्तिसञ्जी, यो च आपत्तिया अनापत्तिसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

६ “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अनापत्तिया अनापत्तिसञ्जी, यो च आपत्तिया आपत्तिसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

R 83

७ “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अधम्मे धम्म-सञ्जी, यो च धम्मे अधम्मसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

८ “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च धम्मे धम्म-सञ्जी, यो च अधम्मे अधम्मसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

९ “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अविनये विनय-सञ्जी, यो च विनये अविनयसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

१० “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अविनये अविनयसञ्जी, यो च विनये विनयसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

११ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च न कुक्कुच्चायितव्वं कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितव्वं न कुक्कुच्चायति । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा वडुन्ती” ति ।

१२ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा न वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च न कुक्कुच्चायितव्वं न कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितव्वं कुक्कुच्चायति । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा न वडुन्ती” ति ।

१३ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च अकप्पिये कप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये अकप्पियसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा वडुन्ती” ति ।

१४ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा न वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च अकप्पिये अकप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये कप्पियसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा न वडुन्ती” ति ।

१५ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च आपत्तिया अनापत्तिसञ्जी, यो च अनापत्तिया आपत्तिसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा वडुन्ती” ति ।

R ८०

15

१६ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा न वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च आपत्तिया आपत्तिसञ्जी, यो च अनापत्तिया अनापत्तिसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा न वडुन्ती” ति ।

१७ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च अम्ममे धम्मसञ्जी, यो च धम्ममे अधम्मसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा वडुन्ती” ति ।

१८ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा न वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च धम्ममे धम्मसञ्जी, यो च अधम्ममे अधम्मसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा न वडुन्ती” ति ।

१९ “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो च अविनये विनयसञ्जी, यो च विनये अविनयसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा वडुन्ती” ति ।

25 B. 85

२० “द्विन्न, भिक्खवे, आसवा न वडुन्ति । कतमेस द्विन्न ? यो

६ “द्वेमे, भिक्खवे, पञ्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाय । कतमे द्वे ? परतो च घोसो, योनिसो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पञ्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाया” ति ।

B 87

१० “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे ? लहुका च आपत्ति, गरुका च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो” ति ।

R 88

११ “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे ? दुट्ठुल्ला च आपत्ति, अदुट्ठुल्ला च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो” ति ।

5

१२ “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे ? सावसेसा च आपत्ति, अनवसेसा च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो” ति ।

— ० —

१२. आयाचनवग्गो

१ “सद्धो, भिक्खवे, भिक्खु एव सम्मा आयाचमानो आया- 10
चेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसा सारिपुत्तमोग्गल्लाना’ ति । एसा, भिक्खवे, तुला एत पमाण मम सावकान भिक्खून यदिद सारिपुत्त-
मोग्गल्लाना” ति ।

२ “सद्धा, भिक्खवे, भिक्खुनी एव सम्मा आयाचमाना आया-
चेय्य — ‘तादिसी होमि यादिसी खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा’ ति । 15
एसा, भिक्खवे, तुला एत पमाण मम साविकान भिक्खुनीन यदिद खेमा
च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा” ति ।

३ “सद्धो, भिक्खवे, उपासको एव सम्मा आयाचमानो आया-
चेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’ 20
ति । एसा, भिक्खवे, तुला एत पमाण मम सावकान उपासकान यदिद
चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको” ति ।

४ “सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एव सम्मा आयाचमाना आया-
चेय्य — ‘तादिसी होमि यादिसी लुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्ठकिया’
च नन्दमाता’ ति । एसा, भिक्खवे, तुला एत पमाण मम साविकान

B 89

R 89

च अविनये अविनयसञ्जी, यो च विनये विनयसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा न वडुत्ती” ति ।

दुतियो पण्णायको समत्तो ।

—०—

११. आसादुप्पजहवग्गो

B 86

१ “द्वेमा, भिक्खवे, आसा दुप्पजहा । कतमा द्वे ? लाभासा च जीवितासा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आसा दुप्पजहा” ति ।

R 87 5

२ “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुल्लभा लोकस्मि । कतमे द्वे ? यो च पुब्बकारी, यो च कतञ्जू कतवेदो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुल्लभा लोकस्मि” ति ।

३ “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुल्लभा लोकस्मि । कतमे द्वे ? तित्तो च तप्पेता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुल्लभा लोकस्मि” ति ।

४ “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुत्तप्पया । कतमे द्वे ? यो च लद्ध लद्ध निक्खिपति, यो च लद्ध लद्ध विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुत्तप्पया” ति ।

५ “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला सुत्तप्पया । कतमे द्वे ? यो च लद्ध लद्ध न निक्खिपति, यो च लद्ध लद्ध न विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला सुत्तप्पया” ति ।

६ “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया रागस्स उप्पादाय । कतमे द्वे ? सुमनिमित्त च अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया रागस्स उप्पादाया” ति ।

७ “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया दोसस्स उप्पादाय । कतमे द्वे ? पटिपनिमित्त च अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया दोसस्स उप्पादाया” ति ।

८ “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया मिच्छादिट्ठिया उप्पादाय । कतमे द्वे ? परतो च घोसो अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया मिच्छादिट्ठिया उप्पादाया” ति ।

द्वीहि धम्मेषु समनागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खत अनुपहत
अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्जून, बहु
च पुज्ज पसवती” ति ।

७ “द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो वालो अव्यत्तो
असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो 5
च विञ्जून, बहु च अपुज्ज पसवति । कतमेषु द्वीसु ? मातरि च
पितरि च । इमेषु खो, भिक्खवे, द्वीसु मिच्छापटिपज्जमानो वालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति
सानुवज्जो च विञ्जून, बहु च अपुज्ज पसवती ति ।

“द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो 10
अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो
च विञ्जून, बहु च पुज्ज पसवति । कतमेषु द्वीसु ? मातरि च पितरि
च । इमेषु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो
सप्पुरिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननु-
वज्जो च विञ्जून, बहु च पुज्ज पसवती” ति । 15

८ “द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो वालो अव्यत्तो असप्पु-
रिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च
विञ्जून, बहु च अपुज्ज पसवति । कतमेषु द्वीसु ? तयागते च
तयागतसावके च । इमेषु खो, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो वालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति 20
सानुवज्जो च विञ्जून, बहु च अपुज्ज पसवती ति ।

“द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो R 91
अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च
विञ्जून, बहु च पुज्ज पसवति । कतमेषु द्वीसु ? तयागते च तयागत-
सावके च । इमेषु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो 23
वियत्तो सप्पुरिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च
होति अननुवज्जो च विञ्जून, बहु च पुज्ज पसवती” ति ।

९ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सचित्तवोदान च न
च किञ्चि लोके उपादियति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

उपासिकान यदिद खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्द-
माता" ति ।

५ "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो^१
असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो
च विज्झून, बहु च अपुज्ज पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अननुविच्च
अपरियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स वण्ण भासति, अननुविच्च अपरियो-
गाहेत्वा वण्णारहस्स अवण्ण भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मोहि
समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति,
सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्झून, बहु च अपुज्ज पसवती ति ।

१० "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो विद्यत्तो^२ सप्पु-
रिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो
च विज्झून, बहु च पुज्ज पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अनुविच्च
परियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स अवण्ण भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा
वण्णारहस्स वण्ण भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मोहि समन्ना-
१५ गतो पण्डितो विद्यत्तो सप्पुरिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति,
अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्झून, बहु च पुज्ज पसवती" ति ।

६ "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पु-
रिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च
विज्झून, बहु च अपुज्ज पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अननुविच्च
२० अपरियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने पसाद उपदसेति, अननुविच्च अपरियो-
गाहेत्वा परादनीये ठाने अप्पसाद उपदसेति । इमेहि खो, भिक्खवे,
द्वीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान
परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्झून, बहु च अपुज्ज
पसवती ति ।

२५ "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि^३ समन्नागतो पण्डितो विद्यत्तो सप्पु-
रिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननु-
वज्जो च विज्झून, बहु च पुज्ज पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अनु-
विच्च परियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने अप्पसाद उपदसेति, अनुविच्च
परियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने पसाद उपदसेति । इमेहि खो, भिक्खवे,

१ अव्यत्तो - रो० । २ व्यत्तो - सी०, रया०, व्यत्तो - रो० । ३ रो० पोत्थपे

८ “द्वेमे, भिक्खवे, सङ्गहा । कतमे द्वे ? आमिससङ्गहो च धम्मसङ्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सङ्गहा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सङ्गहान यदिद धम्मसङ्गहो” ति ।

९ “द्वेमे, भिक्खवे, अनुग्गहा । कतमे द्वे ? आमिसानुग्गहो च धम्मानुग्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अनुग्गहा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न अनुग्गहान यदिद धम्मानुग्गहो” ति ।

१० “द्वेमा, भिक्खवे, अनुकम्पा । कतमा द्वे ? आमिसानुकम्पा च धम्मानुकम्पा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे अनुकम्पा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न अनुकम्पान यदिद धम्मानुकम्पा” ति ।

— ० —

१४. सन्धारवग्गो

१ “द्वेमे, भिक्खवे, सन्धारा । कतमे द्वे ? आमिससन्धारो च धम्मसन्धारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्धारा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सन्धारान यदिद धम्मसन्धारो” ति ।

२ “द्वेमे, भिक्खवे, पटिसन्धारा । कतमे द्वे ? आमिसपटिसन्धारो च धम्मपटिसन्धारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पटिसन्धारा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न पटिसन्धारान यदिद धम्मपटि- 13 सन्धारो” ति ।

३ “द्वेमा, भिक्खवे, एसना । कतमा द्वे ? आमिसेसना च धम्मसेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे एसना । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न एसनान यदिद धम्मसेसना” ति ।

४ “द्वेमा, भिक्खवे, परियेसना । कतमा द्वे ? आमिसपरि- 20 येसना च धम्मपरियेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेसना । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न परियेसनान यदिद धम्मपरियेसना” ति ।

५ “द्वेमा, भिक्खवे, परियेद्वियो । कतमा द्वे ? आमिसपरि- येद्वि च धम्मपरियेद्वि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेद्वियो । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न परियेद्वीन यदिद धम्मपरियेद्वी” ति । 25

६ “द्वेमा, भिक्खवे, पूजा । कतमा द्वे ? आमिसपूजा च धम्म- पूजा च । इमा खो भिक्खवे, द्वे पूजा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्विन्न पूजान यदिद धम्मपूजा” ति ।

१० “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधो च उपनाहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

११ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधविनयो च उपनाहविनयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

—०—

१३. दानवग्गो

१ “द्वेमानि, भिक्खवे, दानानि । कतमानि द्वे ? आमिसदान च धम्मदान च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे दानानि । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न दानान यदिद धम्मदान” ति ।

२ “द्वेमे, भिक्खवे, यागा । कतमे द्वे ? आमिसयागो च धम्मयागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे यागा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न यागान यदिद धम्मयागो” ति ।

३ “द्वेमे, भिक्खवे, चागा । कतमे द्वे ? आमिसचागो च धम्मचागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे चागा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न चागान यदिद धम्मचागो” ति ।

४ “द्वेमे, भिक्खवे, परिच्चागा । कतमे द्वे ? आमिसपरिच्चागो च धम्मपरिच्चागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे परिच्चागा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न परिच्चागान यदिद धम्मपरिच्चागो” ति ।

५ “द्वेमे, भिक्खवे, भोगा । कतमे द्वे ? आमिसभोगो च धम्मभोगो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे भोगा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न भोगान यदिद धम्मभोगो” ति ।

६ “द्वेमे, भिक्खवे, सम्भोगा । कतमे द्वे ? आमिससम्भोगो च धम्मसम्भोगो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सम्भोगा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेरा द्विन्न सम्भोगान यदिद धम्मसम्भोगो” ति ।

७ “द्वेमे, भिक्खवे, सविभागा । कतमे द्वे ? आमिससविभागो च धम्मसविभागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सविभागा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न सविभागान यदिद धम्मसविभागो” ति ।

८ “द्वेमे, भिक्खवे, सङ्गहा । कतमे द्वे ? आमिससङ्गहो च धम्मसङ्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सङ्गहा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्वित्र सङ्गहान यदिद धम्मसङ्गहो” ति ।

९ “द्वेमे, भिक्खवे, अनुग्गहा । कतमे द्वे ? आमिसानुग्गहो च धम्मानुग्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अनुग्गहा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्वित्र अनुग्गहान यदिद धम्मानुग्गहो” ति ।

१० “द्वेमा, भिक्खवे, अनुकम्पा । कतमा द्वे ? आमिसानुकम्पा च धम्मानुकम्पा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे अनुकम्पा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्वित्र अनुकम्पान यदिद धम्मानुकम्पा” ति ।

— — ० — —

१४. सन्धारवग्गो

१ “द्वेमे, भिक्खवे, सन्धारा । कतमे द्वे ? आमिससन्धारो च धम्मसन्धारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्धारा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्वित्र सन्धारान यदिद धम्मसन्धारो” ति ।

२ “द्वेमे, भिक्खवे, पटिसन्धारा । कतमे द्वे ? आमिसपटिसन्धारो च धम्मपटिसन्धारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पटिसन्धारा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्वित्र पटिसन्धारान यदिद धम्मपटिसन्धारो” ति ।

३ “द्वेमा, भिक्खवे, एसना । कतमा द्वे ? आमिसेसना च धम्मेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे एसना । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्वित्र एसनान यदिद धम्मेसना” ति ।

४ “द्वेमा, भिक्खवे, परियेसना । कतमा द्वे ? आमिसपरियेसना च धम्मपरियेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेसना । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्वित्र परियेसनान यदिद धम्मपरियेसना” ति ।

५ “द्वेमा, भिक्खवे, परियेद्वियो । कतमा द्वे ? आमिसपरियेद्वि च धम्मपरियेद्वि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेद्वियो । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्वित्र परियेद्वीन यदिद धम्मपरियेद्वी” ति ।

६ “द्वेमा, भिक्खवे, पूजा । कतमा द्वे ? आमिसपूजा च धम्मपूजा च । इमा खो भिक्खवे, द्वे पूजा । एतदग्ग, भिक्खवे, इमास द्वित्र पूजान यदिद धम्मपूजा” ति ।

७ “द्वेमानि, भिक्खवे, आतिथेय्यानि । कतमानि द्वे ? आमि-
सातिथेय्य च धम्मातिथेय्य च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे आतिथेय्यानि ।
एतदग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न आतिथेय्यान यदिद धम्मातिथेय्य” ति ।

८ “द्वेमा, भिक्खवे, इद्धियो । कतमा द्वे ? आमिसिद्धि च
धम्मिद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे इद्धियो । एतदग्गं, भिक्खवे, इमास
द्विन्न इद्धीन यदिद धम्मिद्धी” ति ।

R 94

९ “द्वेमा, भिक्खवे, बुद्धियो । कतमा द्वे ? आमिसबुद्धि
च धम्मबुद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे बुद्धियो । एतदग्ग, भिक्खवे,
इमास द्विन्न बुद्धीन यदिद धम्मबुद्धी” ति ।

D 93 10

१० “द्वेमानि, भिक्खवे, रतनानि । कतमानि द्वे ? आमिसरतन
च धम्मरतन च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे रतनानि । एतदग्ग, भिक्खवे,
इमेस द्विन्न रतनान यदिद धम्मरतन” ति ।

११ “द्वेमे, भिक्खवे, सन्निचया । कतमे द्वे ? आमिससन्निचयो
च धम्मसन्निचयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्निचया । एतदग्ग,
१५ भिक्खवे, इमेस द्विन्न सन्निचयान यदिद धम्मसन्निचयो” ति ।

१२ “द्वेमानि, भिक्खवे, वेपुल्लानि । कतमानि द्वे ? आमिस-
वेपुल्ल च धम्मवेपुल्ल च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वेपुल्लानि । एत-
दग्ग, भिक्खवे, इमेस द्विन्न वेपुल्लान यदिद धम्मवेपुल्ल” ति ।

— ७ —

१५. समापात्तग्गो

१ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? समापत्तिकुसलता
२० च समापत्तिवुट्ठानकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

२ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अज्जव^१ च महव^२
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

३ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? खन्ति च सोरञ्च^३
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

१ बुद्धियो — त्या०, री० । २ अज्जव — त्या० ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? साकत्थं च पटि-
सन्वारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

५. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अहिंसा च सोचेय्यं
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता ५
च भोजने अमत्तञ्जुता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

७. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? इन्द्रियेषु गुत्तद्वारता १. ११
च भोजने मत्तञ्जुता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

८. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? पटिसद्धानवलं च
भावनावलं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" । १०

९. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सत्तिवलं च समाधिवल
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? गमयो च विपम्यना ११ १३
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

११. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? नीलविपत्ति च दिट्ठि- १५
विपत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१२. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? नीलगम्भदा च दिट्ठि-
सम्भदा च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१३. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? नीलविगुद्धि च
दिट्ठिविगुद्धि च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" । २०

१४. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? दिट्ठिविगुद्धि च
ययादिट्ठिग्न च पथानं । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१५. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? यमनुट्ठिता च कुमलेषु
यमेषु, अण्डाट्ठिवानिता च पथानस्मि । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१६. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? मृदुग्गाव' च यमग्ग- २५
जग्गं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१७ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सति च सम्पज्झं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

सतियो ५०णासको समतो ।

१६. कोधवग्गो

(१) कोधपेय्यालं

१-५ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधो च उप-
नाहो च पे० मक्खो च पलासो^१ च इस्सा च मच्छरिय च माया
च साठेय्य च अहिरिक च अनोत्तप्प च । इमे खो, भिक्खवे,
द्वे धम्मा” ।

६-१० “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अक्कोधो च
अनुपनाहो च अमक्खो च अपलासो च अग्निस्सा च अमच्छरिय
च अमाया च असाठेय्य च हिरी च ओत्तप्प च । इमे खो,
भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

११-१५ “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो दुक्ख विहरति ।
कतमेहि द्वीहि ? कोधेन च उपनाहेन च मक्खेन च पलासेन च
इस्साय च मच्छरियेन च मायाय च साठेय्येन च अहिरिकेन च
अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो दुक्ख
विहरती” ति ।

१६-२० “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो सुख विहरति ।
कतमेहि द्वीहि ? यक्कोधेन च अनुपनाहेन च अमक्खेन च अपलासेन
च अग्निस्साय च अमच्छरियेन च अमायाय च असाठेय्येन
च हिरीया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि
समन्नागतो सुख विहरती” ति ।

२१-२५ “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेवस्स भिक्खुनो परिहानाय
सवत्तन्ति । कतमे द्वे ? कोधो च उपनाहो च मक्खो च पलासो
च इस्सा च मच्छरिय च माया च साठेय्य च अहिरिक च
अनोत्तप्प च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेवस्स भिक्खुनो परिहानाय
सवत्तन्ती” ति ।

२६-३० “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय सवत्तन्ति । कतमे द्वे ? अक्कोवो च अनुपनाहो च अमक्खो च अपलासो च अनिस्सा च अमच्छरिय च अमाया च असाठेय्ये च हिरी च ओत्तप्प च । इमे सो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय सवत्तन्ती” ति ।

5

३१-३५ “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो ययाभत निक्खित्तो एव निरये । कतमेहि द्वीहि ? कोपेन च उपनाहेन च भक्खेन च पलासेन च इस्साय च मच्छरियेन च मायाय च भाठेय्येन च अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि सो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो ययाभत निक्खित्तो एव निरये” ।

10

३६-४० “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो ययाभत निक्खित्तो एव सग्गे । कतमेहि द्वीहि ? अक्कोयेन च अनुपनाहेन च अमक्खेन च अपलासेन च अनिस्साय च अमच्छरियेन च अमायाय च असाठेय्येन च हिरीया च ओत्तप्पेन च । इमेहि सो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो ययाभत निक्खित्तो एव सग्गे” ।

15

४१-४५ “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेक्खो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि ? कोपेन च उपनाहेन च भक्खेन च पनामेन च इस्साय च मच्छरियेन च मायाय च साठेय्येन च अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि सो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेक्खो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपात निरय उपपज्जती” ति ।

20

४६-५० “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेक्खो वायस्स भेदा पर मरणा दुग्गतिं नग्ग सोऽ उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि ? अक्कोयेन च अनुपनाहेन च अमक्खेन च अपलासेन च अनिस्साय च अमच्छरियेन च अमायाय च असाठेय्येन च हिरीया च ओत्तप्पेन च । इमेहि सो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेक्खो वायस्स भेदा पर मरणा दुग्गतिं नग्ग सोऽ उपपज्जती” ति ।

25

२ अशुसत्तपेय्यात्तं

५१-१०० “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अशुसत्ता । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अशुसत्ता । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अशुसत्ता । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अशुसत्ता । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अशुसत्ता ।

98

धम्मा अनवज्जा । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खुद्रया । द्वेमे, भिक्खवे,
 धम्मा सुखुद्रया । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खविपाका । द्वेमे,
 भिक्खवे, धम्मा सुखविपाका । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सव्यावज्जा^१ ।
 द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अव्यावज्जा । कतमे द्वे ? अक्कोधो च अनुपनाहो
 5 च अपक्खो च अपलासो च अनिस्सा च अमच्छरिय च अमाया
 च अमाठेय्य च हिरि च ओत्तप्प च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा
 अव्यावज्जा^१ ति ।

—०—

१७. अत्थवसवग्गो

१ विनयपेटपात्तं

97

१-१० “द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकान
 सिक्खापद पञ्जात्त । कतमे द्वे ? सद्धसुट्ठुताय सद्धफासुताय
 10 दुम्मङ्कून पुग्गवान निग्गहाय, पेसलान भिक्खून फासुविहाराय दिट्ठ-
 धम्मिकान आसवान सवराय, सम्परायिकान आसवान पटिघाताय
 दिट्ठधम्मिकान वेरान सवराय, सम्परायिकान वेरान पटिघाताय दिट्ठ-
 धम्मिकान वज्जान सवराय, सम्परायिकान वज्जान पटिघाताय दिट्ठ-
 धम्मिकान भयान सवराय, सम्परायिकान भयान पटिघाताय दिट्ठ-
 15 धम्मिकान अकुपनान धम्मान सवराय, सम्परायिकान अकुसलान धम्मान
 पटिघाताय गिहीन अनुकम्पाय, पापिच्छान भिक्खून पक्खुपच्छेदाय
 अणसन्नान पसादाय, पत्तन्नान भिय्योभावाय सद्धम्मट्ठितिया विनया-
 नुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकान
 सिक्खापद पञ्जात्त” ति ।

20 ११-३०० “द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन
 सावकान पातिमोक्ख पञ्जात्त पे० पातिमोक्खुद्देशो पञ्जात्तो
 पातिमोक्खट्ठपन पञ्जात्त पवारणा पञ्जात्ता पवारणट्ठपन
 पञ्जात्त तज्जनीयकम्म पञ्जात्त नियस्सकम्म पञ्जात्त पब्बाज-
 नीयकम्म पञ्जात्त पटिसारणीयकम्म पञ्जात्त उक्खेपनीयकम्म
 25 पञ्जात्त . परिवासदान पञ्जात्त . मूलाय पटिकस्सन पञ्जात्त

मानसदान पञ्जत्त अन्नान पञ्जत्त ओसारणीय पञ्जत्त
 निस्सारणीय पञ्जत्त उपसम्पदा पञ्जत्ता अतिक्कम्म पञ्जत्त
 अतिदुत्तियक्कम्म पञ्जत्त . अतिचेतुत्तियक्कम्म पञ्जत्त
 अपञ्जत्ते पञ्जत्त पञ्जत्ते अनुपञ्जत्त सम्मुत्ताविनयो
 पञ्जत्तो सतिविनयो पञ्जत्तो अमूहविनयो पञ्जत्तो पटि- 5
 ज्ञातकरण पञ्जत्त येभ्य्यसिका पञ्जत्ता तत्सपापियसिका
 पञ्जत्ता तिणवत्थारको पञ्जत्तो । कतमे द्वे ? सङ्खसुद्धताय,
 सङ्खफासुताय दुम्मङ्कून पुगलान निग्गहाय, पेसलान भिक्खून
 फासुविहाराय दिट्ठधम्मिकान आसवान सवराय, सम्परायिकान
 आसवान पटिघाताय दिट्ठधम्मिकान वेरान सवराय, सम्परायिकान 10
 वेरान पटिघाताय दिट्ठधम्मिकान वज्जान सवराय, सम्परायिकान
 वज्जान पटिघाताय दिट्ठधम्मिकान भयान सवराय, सम्परायिकान
 भयान पटिघाताय दिट्ठधम्मिकान अकुसलान धम्मान सवराय, सम्परा-
 यिकान अकुसलान धम्मान पटिघाताय गिहीन अनुकम्पाय, पापिच्छान R 100
 भिक्खून पक्खुपच्छेदाय अप्परात्थान पसादाय, पसत्थान भिय्योभावाय 15 B 98
 सद्धम्मट्ठितिया, विनयानुम्माहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे पटिच्च
 तथागतेन सावकान तिणवत्थारको पञ्जत्तो” ति ।

२ रागपेग्गाल

१ “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय द्वे धम्मा भावेतब्बा ।
 कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय
 इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा” ति ।

20

२-१० “रागस्स, भिक्खवे, परिज्जाय परिक्खयाय
 पहानाय खयाय वयाय विरागाय निरोधाय चागाय
 पटिनिस्तब्बाय द्वे धम्मा भावेतब्बा पे० ।

११-१७० “दोसस्स पे० मोहस्स कोधस्स उपपा-
 हस्स भवस्स पलासस्स इत्थाय मच्छरियस्स सापाय 25
 साठेय्यस्स यम्भस्स सारम्मस्स मानस्स अतिमानस्स
 भवस्स पमादस्स अनिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय
 पहानाय खयाय वयाय विरागाय निरोधाय चागाय

पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेत्तब्बा । कतमे द्वे ? समथो च
विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय इमे द्वे धम्मा
भावेत्तब्बा' ति ।

इदमवोच' भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
५ अभिनन्द' ति ।

शुक्लनिपातो निर्दिष्टो ।

—:०:—

३. तिकनिपातो

१. बालवग्गो

१. भयमुत्तं । एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्च-
स्सोसु । भगवा एतदवोच —

B 99,
R 101

“यानि कानिचि, भिक्खवे, भयानि उप्पज्जन्ति सव्वानि तानि 5
बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपद्दवा^१ उप्पज्जन्ति
सव्वे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपसग्गा उप्प-
ज्जन्ति सव्वे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । सेव्यथापि, भिक्खवे,
नळागारा^२ वा तिणागारा वा अग्गिमुत्तो^३ कूटागारानि पि ड्हति^४ उल्लित्ता-
वलित्तानि निवातानि फुसितगळानि पिहितवातपानानि, एवमेव खो, 10
भिक्खवे, यानि कानिचि भयानि उप्पज्जन्ति सव्वानि तानि बालतो उप्प-
ज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपद्दवा उप्पज्जन्ति सव्वे ते बालतो
उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपसग्गा उप्पज्जन्ति सव्वे ते बालतो
उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । इति खो, भिक्खवे, सप्पटिभयो बालो,
अप्पटिभयो पण्डितो । सउपद्दवो बालो, अनुपद्दवो पण्डितो । सउप- 15
सग्गो बालो, अनुपसग्गो पण्डितो । नत्थि, भिक्खवे, पण्डिततो भय, नत्थि
पण्डिततो उपद्दवो, नत्थि पण्डिततो उपसग्गो । तस्मात्तिह, भिक्खवे, एव
सिक्खित्तव्व — ‘येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो ते तयो
धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो
ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खि- 20
तव्व” ति ।

R, 100

15

20

२. लक्खणमुत्तं । “कम्मलक्खणो, भिक्खवे, बालो, कम्म-
लक्खणो पण्डितो, अपदानसोमनी^१ पज्जा ति । तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि
समन्नागतो बालो वेदितव्वो । कतमेहि तीहि ? कायदुच्चरितेन, वची-

R, 102

१ उपसग्गा — सी०, रो० । २ नळागारो — मी० । ३ अग्गिमुत्तो — सी०, स्था०,
रो० । ४ ड्हति — रो० । ५ अपदाने सोमति — स्था०, रो० ।

दुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो वालो वेदितव्वो ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो । कतमेहि तीहि ? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो । तस्मात्तिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्व — ‘येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो वालो वेदितव्वो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्व” ति ।

10 ३ चिन्तीसुत्त । “तीणिमानि, भिक्खवे, वालस्स वाललक्खणानि वालनिमित्तानि वालापदानानि’ । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, वालो दुच्चिन्तितचिन्ती च होति दुव्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी^१ च । नो चेद^२, भिक्खवे, वालो दुच्चिन्तितचिन्ती च अभविस्स दुव्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च, केन न पण्डिता जानेय्यु — ‘वालो अय भव असप्पुरिमो’ ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, वालो दुच्चिन्तितचिन्ती च होति दुव्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च तस्मा न पण्डिता जानन्ति — ‘वालो अय भव असप्पुरिमो’ ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि वालस्स वाललक्खणानि वालनिमित्तानि वालापदानानि ।

20 “तीणिमानि, भिक्खवे, पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि पण्डितनिमित्तानि पण्डितापदानानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुवत्तकम्मकारी च । नो चेद^३, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च अभविस्स सुभासितभासी च सुवत्तकम्मकारी च, केन न पण्डिता जानेय्यु — ‘पण्डितो अय भव सप्पुरिमो’ ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च हाति सुभासितभासी च सुवत्तकम्मकारी च तस्मा न पण्डिता जानन्ति — ‘पण्डितो अय भव सप्पुरिमो’ ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि पण्डितनिमित्तानि पण्डितापदानानि । तस्मात्तिह सिद्धितव्व” ति ।

४ अचचयमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मंहि समन्नागतो बालो दत्तव्वो । कतमेहि तीहि ? अचचय अचचयतो न पप्सति, अचचय ज्वयतो दिस्वा यथाधम्म नप्पटिकरोति, परस्स खो पन अचचय न्तस्म यथाधम्म नप्पटिगण्हाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि मेहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो ।

5

“तीहि, भिक्खवे, धम्मंहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो । मेहि तीहि ? अचचय अचचयतो पप्सति, अचचय अचचयतो दिस्वा धम्म पटिकरोति, परस्स खो पन अचचय देसेन्तस्स यथाधम्म पटिगण्हाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मंहि समन्नागतो पण्डितो दत्तव्वो । तस्मातिह सिक्खितव्व” ति ।

10

५ अयोनिस्सोमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मंहि समन्नागतो बालो दत्तव्वो । कतमेहि तीहि ? अयोनिस्सो पञ्च कत्ता होति, अयोनिस्सो ह विस्सज्जेता होति, परस्स खो पन योनिस्सो पञ्च विस्सज्जित परिडलेहि पदव्यञ्जनेहि^१ सिलिट्ठेहि उपगतेहि नाव्वनुमोदिता होति । हि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मंहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो ।

R 102

15

“तीहि, भिक्खवे, धम्मंहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो । मेहि तीहि ? योनिस्सो पञ्च कत्ता होति, योनिस्सो पञ्च विस्सज्जेता ते, परस्स खो पन योनिस्सो पञ्च विस्सज्जित परिमण्डलेहि पदव्यञ्जनेहि सिलिट्ठेहि उपगतेहि अव्वनुमोदिता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मंहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो । तस्मातिह विखितव्व” ति ।

20

६ अकुसलमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मंहि समन्नागतो बालो दत्तव्वो । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीमेन, अकुसलेन मनोकम्मेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मंहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो ।

25

“तीहि, भिक्खवे, धम्मंहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो । मेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन लोकम्मेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मंहि समन्नागतो पण्डितो दत्तव्वो । तस्मातिह सिक्खितव्व” ति ।

R 104

७ सावज्जसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वची-
कम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन पे० अनवज्जेन कायकम्मेन, अन-
वज्जेन वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन । तस्मातिह
5 सिक्खितब्ब” ति ।

8 सव्यावज्जसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो
बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? सव्यावज्जेन कायकम्मेन, सव्या-
वज्जेन वचीकम्मेन, सव्यावज्जेन मनोकम्मेन पे० अव्यावज्जेन काय-
कम्मेन, अव्यावज्जेन वचीकम्मेन, अव्यावज्जेन मनोकम्मेन । इमेहि,
10 खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब - ‘येहि तीहि धम्मेहि
समन्नागतो बालो वेदितब्बो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि
धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ते तयो धम्मे समादाय
वत्तिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति ।

9 खतसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति
सानुवज्जो च विज्जून, बहु च अपुज्ज पसवति । कतमेहि तीहि ?
कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे,
तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान
20 परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जून, बहु च अपुज्ज
पसवति ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पु-
रिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो
च विज्जून, बहु च पुज्ज पसवति । कतमेहि तीहि ? कायमुच्चरितेन,
25 वचीमुच्चरितेन, मनोमुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि
समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खत अनुपहत अत्तान
परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जून, बहु च पुज्ज
पसवती” ति ।

१० मलसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो तयो
30 मले अण्णहाय ययाभत निक्खित्तो एव निरये । कतमेहि तीहि ? दुस्तीने

च हंति, दुस्सीत्यमल चम्म अप्पहीन होति, इस्मुकी च हंति, इस्नामल चम्म अप्पहीन होति, मन्दरी च हंति, मच्छेरमल चम्म अप्पहीन होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्महेहि समन्नागतो इमे तयो मले अप्पहाय यथाभत निक्खित्तो एव निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्महेहि समन्नागतो तयो मले पहाय यथाभत ५ B 104 निक्खित्तो एव सग्गे । कनमेहि तीहि ? सीलवा च होति, दुस्सीत्यमल चम्म पहीन होति, अनिस्मुकी च होति, इस्नामल चम्म पहीन होति, अमन्दरी च होति, मच्छेरमल चम्म पहीन होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्महेहि समन्नागतो इमे तयो मले पहाय यथाभत निक्खित्तो एव सग्गे” ति ।

10

यासवग्गो पठमो ।

तत्सुदान

भय लस्खणचिन्ती च, अच्चय च अयोनिस्सो ।

अकुसल च सावग्ग, सव्यावज्जसुत मल ति ॥

—०—

२. रथकारवग्गो

१ आतमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्महेहि समन्नागतो जातो’

R 106

भिक्खु बहुजनग्रहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय^१, बहुनो जनस्स अनत्थाय ग्रहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । कतमेहि तीहि ? अगनुलोमिके 15 कायकम्मे समादपेति, अननुलोमिके वचीकम्मे समादपेति, अननुलोमिकेसु धम्मेषु समादपेति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्महेहि समन्नागतो जातो भिक्खु बहुजनग्रहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय ग्रहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्महेहि समन्नागतो जातो भिक्खु बहुजन- 20 ग्रहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय, बहुनो जनस्स अत्थाय ग्रहिताय दुक्खाय देवमनुस्सान । कतमेहि तीहि ? अनुलोमिके कायकम्मे समादपेति, अनुलोमिके वचीकम्मे समादपेति, अनुलोमिकेसु धम्मेषु समादपेति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्महेहि समन्नागतो जातो भिक्खु

१. आतमुत्तं — सी०, स्या०, रो० । २. बहुजनदुक्खाय — सी०, स्या०, रो० ।

बहुजनहिताय पटिपत्तो होति बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्याय हिताय सुखाय देवमनुस्सान” ति ।

२ सारणीयमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीव सारणीयानि भवन्ति । कतमानि तीणि ? यस्मि, भिक्खवे, पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो जातो होति । इद, भिक्खवे, पठम रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीव सारणीय होति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, यस्मि पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो होति । इद, भिक्खवे, दुतिय रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीव सारणीय होति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, यस्मि पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो सङ्गाम अभिविजिनित्वा विजितसङ्गामो तमेव सङ्गामसीरा अज्झावसति । इद भिक्खवे, ततिय रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीव सारणीय होति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीव सारणीयानि भवन्ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स यावजीव सारणीयानि भवन्ति । कतमानि तीणि ? यस्मि, भिक्खवे, पदेसे भिक्खु वेसमस्सु ओहारेत्त्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्त्वा अगारस्सा अनगारिय पण्णजितो होति । इद, भिक्खवे, पठम भिक्खुस्स यावजीव सारणीय होति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, यस्मि पदेसे भिक्खु ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । इद, भिक्खवे, दुतिय भिक्खुस्स यावजीव सारणीय होति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, यस्मि पदेसे भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पज्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिज्जा सच्चिदसत्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । इद, भिक्खवे, ततिय भिक्खुस्स यावजीव सारणीय होति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स यावजीव सारणीयानि भवन्ती” ति ।

३. आसंसनुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्ज-
माना लोक्किंस्मि । कतमे तयो ? निरासो, आसंसो, विगतासो ।
कतमो च, भिक्खवे पुग्गलो निरासो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो
नीचे कुले पच्चाजातो होति, चण्डालकुले वा वेनकुले वा नैसादकुले
वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दल्लिहे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके,
मत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्धति^१ । सो च होति दुव्वण्णो दुद्धसिको
ओन्नोदिमको वव्हावाधो^२ काणो वा कुणो वा खज्जो वा पक्खहत्तो वा,
न तामी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्या-
यसयपदीपेय्यस्स । सो सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि
खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो’ ति । तस्स न एव होति — ‘कुदास्सु’ नाम
ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती’ ति । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, पुग्गलो निरासो ।

10

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो ? इध, भिक्खवे, रज्जो
खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स जेट्ठो पुत्तो होति आभिसेको अनभिसित्तो
अचलपत्तो^३ । सो सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि
खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो’ ति । तस्स एवं होति — ‘कुदास्सु नाम
ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती’ ति ! अयं वुच्चति,
भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो ।

R 108

25

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो ? इध, भिक्खवे, राजा
होति खत्तियो मुद्धावसित्तो । सो सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर खत्तियो
खत्तियेहि खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो’ ति । तस्स न एवं होति — ‘कुदास्सु
नाम ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती’ ति । तं किस्स
हेतु ? या हिस्स, भिक्खवे, पुब्बे अनभिसित्तस्स अभिसेकासा^४ सा^५ पटि-
प्पस्सद्धा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो । इमे खो, भिक्खवे,
तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोक्किंस्मि ।

25

“एवमेव खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना
भिक्खूमु । कतमे तयो ? निरासो, आसंसो, विगतासो । कतमो च,
भिक्खवे, पुग्गलो निरासो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुत्तीलो
होति पापवम्मो असुचि राद्धस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो

D 107

१. लभति — रो० । २. वव्हावाधो — स्था०, रो० । ३. कुदास्सु — रथा० । ४. मयल-
पत्तो — सी०, रो० । ५-५. अभिसेका सास्स — स्था०, अभिसेकाया सास्स — ची०, रो० ।

समणपटिञ्जो अन्नहाचारी ब्रह्मचारिपटिञ्जो अन्तोपूति' अवम्सुतो कसम्बुजातो । सो सुणाति - 'इत्यन्नामो' किर भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्चि-
कत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति । तस्स न एव होति - 'कुदास्सु नाम
५ अह पि आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सामी' ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो निरासो ।

R 109 "कतमो च, भिक्खवे, पुगलो आससो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति कल्याणधम्मो । सो सुणाति - 'इत्यन्नामो किर भिक्खु
10 आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति । तस्म एव होति - 'कुदास्सु नाम अह पि आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जा-
विमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विह-
रिस्सामी' ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो आससो ।

15 "कतमो च, भिक्खवे, पुगलो विगतासो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरह होति खीणासवो । सो सुणाति - 'इत्यन्नामो किर भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभि-
ञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति । तस्स न एव होति - 'कुदास्सु नाम अह पि आसवान खया पे० सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज
20 विहरिस्सामी' ति । त विस्स हेतु ? या हिस्स, भिक्खवे, पुट्ठे अविमुत्तस्स विमुत्तासा सा' पटिप्पस्सदा । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो विगतासो ।
इमे 'पो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना भिक्खूस्सु' ति ।

B 109 25 ४ चक्खवत्तिमुत्त । "यो पि सो, भिक्खवे, राजा चक्खवत्तो धम्मियो धम्मराजा सो पि न अराजक चक्क वत्तेत्ती" ति । एय वुत्ते अञ्जातरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - "यो पन, भन्ते, रज्ज्यो चक्ख-
वत्तिमा धम्मिवत्स धम्मराज्जो राजा" ति ? "धम्मो, भिक्खू," ति भगवा अवोच - "इध, भिक्खु, राजा चक्खवत्ती धम्मियो धम्मराजा धम्मायेव निस्माय धम्म सपयरोन्तो धम्म गर परोन्तो धम्म अपचाय-
मानो धम्मदजो धम्मवेनु धम्माधिपत्तेय्यो धम्मिव रत्तरावरणमुत्ति सवि-

दहति अन्तोजनस्मि । पुन च पर, भिक्षु, राजा चक्कवत्ती धम्मिको
 धम्मराजा धम्मयेव निस्साय धम्म सक्करोन्तो धम्म गरु करोन्तो धम्म
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिक रक्खावरण-
 गुत्ति सविदहति खत्तियेसु, अनुयन्तेसु^१, वलकायस्मि, ब्राह्मणगहपतिकेसु,
 नेगमजानपदेसु, समणब्राह्मणेसु, मिगपक्खीसु । स खो सो भिक्षु राजा 5
 चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा धम्मयेव निस्साय धम्म सक्करोन्तो
 धम्म गरु करोन्तो धम्म अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधि-
 पतेय्यो धम्मिक रक्खावरणगुत्ति सविदहित्वा अन्तोजनस्मि, धम्मिक
 रक्खावरणगुत्ति सविदहित्वा खत्तियेसु, अनुयन्तेसु, वलकायस्मि, ब्राह्मण-
 गहपतिकेसु, नेगमजानपदेसु, समणब्राह्मणेसु, मिगपक्खीसु, धम्मेनेव 10
 चक्क वत्तेति । त होति चक्क अण्णटिवत्तिय केनचि मनुस्सभूतेन पच्च-
 त्तियकेन पाणिना ।

“एवमेव खो, भिक्षु, तथागतो अरह सम्मासम्बुद्धो धम्मिको
 धम्मराजा धम्मयेव निस्साय धम्म सक्करोन्तो धम्म गरु करोन्तो धम्म
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिक रक्खावरण- 15
 गुत्ति सविदहति कायकम्मस्मि — ‘एवरूप कायकम्म सेवितव्व, एवरूप
 कायकम्म न सेवितव्व’ ति ।

“पुन च पर, भिक्षु, तथागतो अरह सम्मासम्बुद्धो धम्मिको
 धम्मराजा धम्मयेव निस्साय धम्म सक्करोन्तो धम्म गरु करोन्तो धम्म
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिक रक्खावरण- 20
 गुत्ति सविदहति वचीकम्मस्मि — ‘एवरूप वचीकम्म सेवितव्व, एवरूप
 वचीकम्म न सेवितव्व’ ति पे० मनोरुम्मस्मि — ‘एवरूप मनोकम्म
 सेवितव्व, एवरूप मनोकम्म न सेवितव्व’ ति ।

“स खो सो, भिक्षु, तथागतो अरह सम्मासम्बुद्धो धम्मिको
 धम्मराजा धम्मयेव निस्साय धम्म सक्करोन्तो धम्म गरु करोन्तो धम्म 25
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिक रक्खावरण-
 गुत्ति सविदहित्वा कायकम्मस्मि, धम्मिक रक्खावरणगुत्ति सविदहित्वा
 वचीकम्मस्मि, धम्मिक रक्खावरणगुत्ति सविदहित्वा मनोकम्मस्मि,
 धम्मेनेव अनुत्तर धम्मचक्क पवत्तेति । त होति चक्क अण्णटिवत्तिय

समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि" ति ।

५ सचेतनसुत्तं । एक समय भगवा वाराणसिय विहरति इसि-
पतने मृगदाये । तत्र खो भगवा भिक्षू आगन्तेसि — "भिक्षवो" ति ।

- 11 5 "भदन्ते" ति ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच — "भूत-
पुत्र, भिक्षवे, राजा अहोसि सचेतनो" नाम । अथ खो, भिक्षवे, राजा
सचेतनो रथकार आगन्तेसि — 'इतो मे, सम्म रथकार, छन्न मासान
अच्चयेन सङ्गामो भविस्सति । सक्खिस्ससि' मे, सम्म रथवार, नव
चक्कयुग यातु' ति ? 'सक्कोमि देवा' ति खो, भिक्षवे, रथकारो रञ्जो
10 सचेतनस्स पच्चस्सोसि । अथ खो, भिक्षवे, रथवारो छहि मासेहि
छारत्तूनेहि एव चाव निट्ठापेसि । अथ खो, भिक्षवे, राजा सचेतनो
रथवार आगन्तेसि — 'इतो मे, सम्म रथकार, छन्न दिवसान अच्चयेन
सङ्गामो भविस्सति, निट्ठित नव चक्कयुग' ति ?

'इमेहि खो, देव, छहि मासेहि छारत्तूनेहि एक चक्क निट्ठित'

15 ति ।

'सक्खिस्ससि पन मे, सम्म रथकार, इमेहि छहि दिवसेहि दुतिय
चक्क निट्ठापेतु' ति ? 'सक्कोमि देवा' ति खो, भिक्षवे, रथकारो छहि
दिवसेहि दुतिय चक्क निट्ठापेत्वा नव चक्कयुग यादाय येन राजा सचेतनो
तेगुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा राजान सचेतन एतदवोच — 'इद तो, देव,

20 नव चक्कयुग निट्ठित' ति ।

'यञ्च ते इद, सम्म रथवार, चक्क छहि मासेहि निट्ठित छारत्तू-
नेहि यञ्च ते इद चक्क छहि दिवसेहि निट्ठित, इमेस पि नानावरण ?
नेसाह' विञ्चि नानावरण पस्सामी' ति ।

'अत्येस, देव, नानावरण । पस्सतु देवो नानावरण' ति ।

- D. 110 25 "अथ गो, भिक्षवे, रथवारो य त चक्क छहि दिवसेहि निट्ठित
त पयस्सेमि । त पयस्सित समान यावत्तिवा अभिस्सद्धारस्स गति तावत्ति
R. 112 गन्त्वा निट्ठमूलायित्वा भूमिय पपति । य पन त चक्क छहि मासेहि
निट्ठित छारत्तूनेहि त पयस्सेमि । त पयस्सित समान यावत्तिवा अभि-
मद्धारस्स गति तावत्तिव गन्त्वा अपराहत्त मञ्जे गट्ठाति ।

‘को नु खो, सम्म रथकार, हेतु को पञ्चयो यमिद चक्क छहि दिवसेहि निद्रित त पवत्ति समान यावतिका अभिसङ्गारस्स गति ताव-
तिक गन्त्वा चिङ्गुलायित्वा भूमिय पपति ? को पन, सम्म रथकार,
हेतु को पञ्चयो यमिद चक्क छहि मासेहि निद्रित छारत्तूनेहि त पवत्ति
समान यावतिका अभिसङ्गारस्स गति तावतिक गन्त्वा अक्खाहत मज्जे 5
अट्टासी’ ति ?

‘यमिद, देव, चक्क छहि दिवसेहि निद्रित तस्म नेमि पि सबद्धा
सदोसा सकसावा, अरा पि सबद्धा सदोसा सकसावा, नाभि पि सबद्धा
सदोसा सकसावा । त नेमिया पि सबद्धता सदोसता सनसावत्ता, अरान
पि सबद्धता सदोसता सकसावत्ता, नाभिया पि सबद्धता सदोसता 10
सकसावत्ता पवत्ति समान यावतिका अभिसङ्गारस्स गति तावतिक
गन्त्वा चिङ्गुलायित्वा भूमिय पपति । य पन त, देव, चक्क छहि मासेहि
निद्रित छारत्तूनेहि तस्स नेमि पि अबद्धा अदोसा अकसावा, अरा पि
अबद्धा अदोसा अकसावा, नाभि’ पि अबद्धा अदोसा अकसावा । त
नेमिया पि अबद्धता अदोसता अकसावत्ता, अरान पि अबद्धता अदो- 15
सता अकसावत्ता, नाभिया पि अबद्धता अदोसता अकसावत्ता पवत्ति
समान यावतिका अभिसङ्गारस्स गति तावतिक गन्त्वा अक्खाहत मज्जे
अट्टासी’ ति ।

“सिया सो पन, भिक्षवे, तुम्हाय एवमस्स - ‘अज्जो नून
तेन समयेन सो रथकारो अहोसी’ ति । न खो पनेत, भिक्षवे, एव 20
दट्ठव्व । अह तेन समयेन सो रथकारो अहोसि । तदाह’, भिक्षवे,
कुसलो दाह्वज्झान दाह्वदोसान दाह्वकसावान । एत्तरहि सो पनाह,
भिक्षवे, अरह सम्मासम्बुद्धो कुसलो कायवज्झान कायदोसान काय- B 111
कसावान, कुसलो वचीयज्झान वचीदोसान वचीकसावान, कुसलो मनो-
वज्झान मनोदोसान मनोकसावान । यस्स वम्मचि, भिक्षवे, भिक्खुस्म 25
वा भिक्खुनिया वा कायवज्झो अप्पहीनो वायदोसो वायकसावो, वचीवज्झो
अप्पहीनो वचीदोसो वचीकसावो, मनोवज्झो अप्पहीनो मनोदोसो मनो- R 113
कसावो, एव पपत्तिता ते, भिक्षवे, इगस्मा धम्मविनया, सेय्यथापि त
चक्क छहि दिवसेहि निद्रित ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा काय-
वद्धो पहीनो कायदोसो कायकसावो, वचीवद्धो पहीनो वचीदोसो वची-
कसावो, मनोवद्धो पहीनो मनोदोसो मनोकसावो, एव पतिट्ठिता ते,
भिक्खवे, इमस्मि धम्मविनये, सेय्यथापि त चक्क छहि मासेहि निट्ठित
5 छारत्तूनेहि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्व — ‘कायवद्ध पजहिस्साम
कायदोस कायकसाव, वचीवद्ध पजहिस्साम वचीदोस वचीकसाव, मनो-
वद्ध पजहिस्साम मनोदोस मनोकसाव’ ति । एव हि वो, भिक्खवे,
सिक्खितव्व” ति ।

10 ६ अपण्णकसुत्त । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु
अपण्णकपटिपद’ पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरद्धा होति आसवान
खायाय । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति,
भोजने मत्तञ्जू होति, जागरियमनुयुत्तो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इध,
15 भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्ज-
नग्गाही । यत्वाधिवरणमेन’ चक्खुन्द्रिय असवुत्त विहरन्त अभिज्ज्ञा-
दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युत्तस्स सवराय पटिपज्जति,
रक्खति चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जति । सोत्तेन सद् सुत्वा
धानेन गन्धं घायित्वा जिह्वाय रसं सायित्वा कायेन फोढुं च

20 फुरित्वा मनसा धम्मं विञ्ज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्ज-
नग्गाही । यत्वाधिवरणमेन मनिन्द्रिय असवुत्त विहरन्त अभिज्ज्ञा-
दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युत्तस्स सवराय पटि-
पज्जति, रक्खति मनिन्द्रिय, मनिन्द्रिये सवर आपज्जति । एव सो,
भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

R. 114 23 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति ? इध,
भिक्खवे, भिक्खु पटिसद्धा योनिमो आहारं आहारेति — ‘नेव दवाय
न मदाय न मण्डनाय न विभूगनाय, यायदेव इमस्स वायस्स ठितिया
यापनाय विट्ठिनूपगतिया’ ब्रह्मचरियानुगहाय, इति पुराणं च वेदनं
पटिट्ठानि’, न च वेदनं न उप्पादेम्मामि, यात्रां च मे भविस्सति

अनवज्जता च फामुविहारो चा' ति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जागरिय अनुयुत्तो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु दिवम चङ्गमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिमोवेति, रत्तिया पठम याम चङ्गमेन निसज्जाय आवरणीयेहि' 5 धम्मेहि चित्त परिमोवेति, रत्तिया मज्झिम याम दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य कप्पेति पादे पाद अच्चाघाय सतो सम्पजानो उट्ठानगज्ज मनसि करित्वा, रत्तिया पच्छिम याम पच्चट्ठाय चङ्गमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिमोवेति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु जागरिय अनुयुत्तो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि नमन्ना- 10 गतो भिक्खु अपण्णकपटिपद पटिपन्नो होति, योनि चस्म आरद्धा' हंति आसवान सयाया” ति ।

७ अतव्यावाधसुत्त । “तयोमे, भिक्खवे, धम्मा अतव्या- वाधाय पि सवत्तन्ति, परव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, उभयव्यावाधाय पि सवत्तन्ति । कतमे तयो ? कायदुच्चरित, वचोदुच्चरित, मनोदुच्च- 15 रित । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा अतव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, परव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, उभयव्यावाधाय पि सवत्तन्ति । तयोमे, भिक्खवे, धम्मा नेवतव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, न परव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, न उभयव्यावाधाय पि सवत्तन्ति । कतमे तयो ? काय- सुचरित, वचोसुचरित, मनोमुचरित । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा 20 B 113 नेवतव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, न परव्यावाधाय पि सवत्तन्ति, न उभय- व्यावाधाय पि सवत्तन्ती” ति ।

८ देवलोक्तसुत्त । “मचे वो, भिक्खवे, अज्जतिथिया परि- R. 115 व्वाजवा एव पुच्छेय्यु — ‘देवलोक्तूपपत्तिया, आवुत्तो, समणे' गानमे' ब्रह्मचरिय वुत्सया' ति ? ननु तुम्हे, भिक्खवे, एव पुट्ठा अट्ठीयेय्या 25 हरायेय्याथ जिगुच्छेय्याथा” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“इति किर तुम्हे, भिक्खवे, दिव्वेन आयुना अट्ठीयय हरायय जिगुच्छय, दिव्वेन वण्णेन दिव्वेन मुत्तेन दिव्वेन यसेन दिव्वेनाधि-

१ आपरिगहि — स्या० । २ आरद्धा — स्या० । ३ नमन्ना सीहसो — स्या०, स्या० ।

पतेव्येन अट्ठीयथ हरायथ जिगुच्छथ, पगेव खो पन, भिक्खवे, तुम्हेहि कायदुच्चरितेन अट्ठीयितब्ब हरायितब्ब जिगुच्छितब्ब, वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन अट्ठीयितब्ब हरायितब्ब जिगुच्छितब्ब” ति ।

- ६ पढमपापणिकसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो
 ५ पापणिको अभब्बो अनधिगत वा भोग अधिगन्तु, अधिगत वा भोग फाति^१ कातु^१ । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, पापणिको पुब्बण्ह समय न सक्कच्च कम्मन्त अधिद्धाति, मज्झन्हिकसमय^२ न सक्कच्च कम्मन्त अधिद्धाति, सायन्हसमय^३ न सक्कच्च कम्मन्त अधिद्धाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको अभब्बो अनधिगत
 १० वा भोग अधिगन्तु, अधिगत वा भोग फाति वातु ।

- “एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अभब्बो अनधिगत वा कुसल धम्म अधिगन्तु, अधिगत वा कुसल धम्म फाति कातु । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पुब्बण्हसमय न सक्कच्च समाधिनिमित्त अधिद्धाति, मज्झन्हिकसमय न सक्कच्च समाधिनिमित्त
 १५ अधिद्धाति, सायन्हसमय न सक्कच्च समाधिनिमित्त अधिद्धाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अभब्बो अनधिगत वा कुसल धम्म अधिगन्तु, अधिगत वा कुसल धम्म फाति कातु ।

- “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको भब्बो अनधिगत वा भोग अधिगन्तु, अधिगत वा भोग फाति कातु । कतमेहि तीहि ?
 २० इध, भिक्खवे, पापणिको पुब्बण्हसमय सक्कच्च कम्मन्त अधिद्धाति, मज्झन्हिकसमय पे० सायन्हसमय सक्कच्च कम्मन्त अधिद्धाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको भब्बो अनधिगत वा भोग अधिगन्तु, अधिगत वा भोग फाति कातु ।

- “एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु
 २५ भब्बो अनधिगत वा कुसल धम्म अधिगन्तु, अधिगत वा कुसल धम्म फाति वातु । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पुब्बण्हसमय सक्कच्च समाधिनिमित्त अधिद्धाति, मज्झन्हिकसमय पे० सायन्हसमय सक्कच्च समाधिनिमित्त अधिद्धाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि

१-१ फातिवातु - सी० फातिवातु - त्या०, रो० । २ मज्झन्तिकसमय - सी०, त्या०, रो० । ३ सायन्ह - सी०, त्या०, रो० ।

धम्ममेहि समन्नागतो भिक्खु भग्गो अनविगत वा कुसल धम्म अधिगन्तु,
अविगत वा कुसल धम्म फाति वातु” ति ।

१० दुतियपापणिफसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्ना-
गतो पापणिको नचिरस्सेव महत्त वेपुल्लत्त पापुणाति भोगेसु । वतमेहि
तीहि ? इव, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा च होति विघुरो च निस्सय- 5
सम्पन्नो च । कय च, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा होति ? इव, भिक्खवे,
पापणिको पणिय जानाति — ‘इद पणिय एव कीत, एव विक्कयमान,
एत्तक् मूल भविस्सति, एत्तको उदयो’ ति । एव खो, भिक्खवे, पापणिको
चक्खुमा होति ।

“कय च, भिक्खवे, पापणिको विघुरो होति ? इव, भिक्खवे, 10
पापणिको कुसलो होति पणिय केतु च विक्केतु च । एव खो, भिक्खवे,
पापणिको विघुरो होति ।

“कय च, भिक्खवे, पापणिको निस्सयसम्पन्नो होति ? इव R 117
भिक्खवे, पापणिक’ ये ते गहपती वा गहपतिपुत्ता वा अट्ठा महद्धना
महाभोगा ते’ एव जानन्ति — ‘अय खो भव पापणिको चक्खुमा विघुरो 13 B 115
च पटिवलो पुत्तदार च पोसेतु, अम्हाक च कालेन काल अनुप्पदातु’
ति । ते न भोगेहि निपत्तन्ति’ ~ ‘इतो, सम्म पापणिक, भोगे कट्ठिवा’
पुत्तदार च पोसेहि, अम्हाक च कालेन वाल अनुप्पदेही’ ति । एव खो,
भिक्खवे, पापणिको निस्सयसम्पन्नो होति । इमेहि सो, भिक्खवे, तीहि
अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको नचिरस्सेव महत्त’ वेपुल्लत्त पापुणाति 20
भोगेसु ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्ममेहि समन्नागतो भिक्खु न
चिरस्सेव महत्त वेपुल्लत्त पापुणाति कुसलेसु धम्मेषु । वतमेहि तीहि ?
इव, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा च होति विघुरो च निस्सयसम्पन्नो च ।
नय च, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा होति ? इव, भिक्खवे, भिक्खु ‘इद 25
दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति,
‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा
होति ।

१ पापणिको — वी०, स्वा०, रो० । २ ते न — वी०, स्वा०, रो० । ३ निवन्धित —
रो० । ४ इतिहा — स्वा०, वी० । ५ महत्त — वी०, रो० ।

“कथं च, भिक्षवे, भिक्षु विधुरो होति ? इध, भिक्षवे, भिक्षु आरद्धविरियो विहरति अकुमवान धम्मान पहानाय, कुसलान धम्मान उपसम्पदाय, थामवा दब्धपरवकमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एव खो, भिक्षवे, भिक्षु विधुरो होति ।

- 5 “कथं च, भिक्षवे, भिक्षु निस्सयसम्पन्नो होति ? इध, भिक्षवे, भिक्षु ये ते भिक्षू बहुस्सुता आगतागमा धम्मधरा विनयधरा मातिकाधरा ते कालेन काल उपसङ्गमित्वा परिपुच्छति परिपञ्चति — ‘इदं, भन्ते, कथं, इमस्स को अत्थो’ ति ? तस्स ते आयस्मन्तो अवियद चेव विवरन्ति, अनुत्तानीकत्तं च उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च वक्खा-
10 ठानियेसु’ धम्मेसु कल्ल पटिविनोदेन्ति । एव खो, भिक्षवे, भिक्षु निस्सयसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्षवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो नचिरस्सेव महत्तं वेपुलत्तं पापुणाति कुसलेसु धम्मेसु” ति ।

पठमभाणवारो निवृत्तो ।

रथकारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

आतो सारणीयो’ भिक्षु, चक्कवत्ती सचेतनो ।

अपण्णकत्ता देवो च, दुवे’ पापणिगेन चा ति ॥

— ० —

३. पुग्गलवग्गो

- 15 १ समिद्धसुत्तं । एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने येनायपिण्डकस्स आरामे । अयं खो आयस्मा च समिद्धो’ आयस्मा च महाकोट्टिकां येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमित्तु, उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं यथं सारणीयं वीतिसारेत्त्वा एवमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिप्रं
20 यो आयस्मन्तं समिद्धं आयस्मा सारिपुत्तो एतदबोच —

“तयोमे, आवुसो गमिद्ध, पुग्गला सन्नो सविज्जमाना लोक्कम्मि । वनम तयो ? वायमक्खि, दिट्ठिणत्तो, मद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो,

तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । इमेस, आवुसो, तिण्ण पुगलान कतमो ते पुगलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । इमेस, 5 आवुसो, तिण्ण पुगलान एवाय पुगलो सद्धाविमुत्तो, अय मे पुगलो खमति इमेस तिण्ण पुगलान अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । त किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुगलस्स सद्धिन्द्रिय अधिमत्त" ति ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्टिक एतदवोच —
"तयोमे, आवुसो कोट्टिक^१, पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । 10 B 117
कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । इमेस, आवुसो, तिण्ण R 119
पुगलान कतमो ते पुगलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुगला सन्तो सविज्जमाना 15 लोकास्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । इमेस, आवुसो, तिण्ण पुगलान एवाय पुगलो कायसक्खि, अय मे पुगलो खमति इमेस तिण्ण पुगलान अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । त किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुगलस्स समाधिन्द्रिय अधिमत्त" ति । 20

अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच —
"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । इमेस, आवुसो, तिण्ण पुगलान कतमो ते पुगलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो 25 चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो कोट्टिक, पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । इमेस, आवुसो, तिण्ण पुगलान एवाय पुगलो दिट्ठिप्पत्तो, अय मे पुगलो खमति 30

इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु ?
इमस्स, आवुसो, पुग्गलस्स पञ्जिन्द्रियं अधिमत्तं" ति ।

- अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं च समिद्धं आयस्मन्तं
च महाकोट्टिक एतदयोच - "व्याक्तं खो, आवुसो, अम्हेहि सव्वेहेव
५ यथासक पटिभानं । आयाभावुसो, येन भगवा तेनुपसङ्गमिस्साम;
उपसङ्गमित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेस्साम । यथा नो भगवा व्या-
करिस्सति तथा न धारेस्सामा" ति । "एवमावुसो" ति खो आयस्मा
च समिद्धो आयस्मा च महाकोट्टिको आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्च-
स्सोसु । अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च समिद्धो आयस्मा
१० च महाकोट्टिको येन भगवा तेनुपसङ्गमिमु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिमु । एकमन्तं निरित्तो खो आयस्मा
सारिपुत्तो यावतको अहोसि आयस्मता च समिद्धेन आयस्मता च महा-
कोट्टिकेन सद्धि कथासत्तापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

- "न खेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं - 'अयं इमेसं
१५ तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च' ति । ठानं हेतं,
सारिपुत्त, विज्जति, खायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स अरहत्ताय
पटिपन्नो, खायं पुग्गलो कायसक्खि स्वास्स सकदागामी वा अनागामी
वा, यो चायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा ।

- "न खेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं - 'अयं इमेसं
२० तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च' ति । ठानं हेतं, सारि-
पुत्त, विज्जति खायं पुग्गलो कायसक्खि स्वास्स अरहत्ताय पटिपन्नो,
खायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो
चायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा ।

- "न खेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं - 'अयं इमेसं
२५ तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च' ति । ठानं हेतं, सारि-
पुत्त, विज्जति खायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो स्वास्स अरहत्ताय पटिपन्नो,
खायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो
चायं पुग्गलो कायसक्खि सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा ।

- "न खेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं - 'अयं इमेसं
३० तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च' ति ।

२ गिलानमुत्त । “तयोमे, भिक्खवे, गिलाना सन्तो सविज्ज-
 माना लोक्स्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो
 लभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि अलभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि,
 लभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि अलभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि,
 लभन्तो वा पतिरप^१ उपट्ठाक अलभन्तो वा पतिरूप उपट्ठाक नेव 5 R 121
 वुट्ठाति तम्हा आवाधा । B 119

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो वा सप्पायानि
 भोजनानि अलभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि, लभन्तो वा सप्पायानि
 भेसज्जानि अलभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि, लभन्तो वा पतिरप
 उपट्ठाक अलभन्तो वा पतिरूप उपट्ठाक वुट्ठाति^२ तम्हा आवाधा । 10

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो व सप्पायानि
 भोजनानि नो अलभन्तो, लभन्तो व सप्पायानि भेसज्जानि नो अलभन्तो,
 लभन्तो व पतिरप उपट्ठाक नो अलभन्तो वुट्ठाति तम्हा आवाधा ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्वाय गिलानो लभन्तो व सप्पायानि भोज-
 नानि नो अलभन्तो, लभन्तो व सप्पायानि भेसज्जानि नो अलभन्तो, 15
 लभन्तो व पतिरप उपट्ठाक नो अलभन्तो वुट्ठाति तम्हा आवाधा, इम
 खो, भिक्खवे, गिलान पटिच्च गिलानभत्त अनुज्जात गिलानभेसज्ज
 अनुज्जात गिलानुपट्ठाको अनुज्जातो । इम च पन, भिक्खवे, गिलान
 पटिच्च अज्जे पि गिलाना उपट्ठातव्वा । इमे खो, भिक्खवे, तयो
 गिलाना सन्तो सविज्जमाना लोक्स्मि । 20

“एवमेव खो, भिक्खवे, तयोमे गिलानूपमा पुगला सन्तो
 सविज्जमाना लोक्स्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो
 लभन्तो वा तथागत दस्सनाय अलभन्तो वा तथागत दस्सनाय, लभन्तो
 वा तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय अलभन्तो वा तथागतप्पवेदित
 धम्मविनय सवनाय नेव ओक्कमति नियाम कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्त । 25

“इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो लभन्तो वा तथागत
 दस्सनाय अलभन्तो वा तथागत दस्सनाय, लभन्तो वा तथागतप्पवेदित
 धम्मविनय सवनाय अलभन्तो वा तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय
 ओक्कमति नियाम कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्त ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लभन्तो व तथागत दस्सनाय नो अलभन्तो, लभन्तो व तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय नो अलभन्तो ओक्कमति नियाम कुसलेसु धाम्मेसु सम्मत्त ।

“तन, भिक्खवे, एवाय पुग्गलो लभन्तो व तथागत दस्सनाय नो अलभन्तो, लभन्तो व तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय नो अलभन्तो ओक्कमति नियाम कुसलेसु धाम्मेसु सम्मत्त, इम खो भिक्खवे, पुग्गल पटिच्च धम्मदेसना अनुञ्जाता । इम च पन, भिक्खवे, पुग्गल पटिच्च अब्बेस पि धम्मो देसेतब्बो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो गिलानूपमा पुग्गला सन्तो सविज्ज-
10 माना लोकस्मि” ति ।

३ सह्यारसुत्त । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्ज माना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्बावज्झ^१ कायसह्यार अभिसह्यारोति, सब्बावज्झ वचीसह्यार अभिसह्यारोति, सब्बावज्झ मनोसह्यार अभिसह्यारोति । सो सब्बावज्झ काय-
15 सह्यार अभिसह्यारित्वा, सब्बावज्झ वचीसह्यार अभिसह्यारित्वा, सब्बावज्झ मनोसह्यार अभिसह्यारित्वा सब्बावज्झ लोक उपपज्जति । तमेन सब्बावज्झ लोक उपपन्न समान सब्बावज्झा फस्सा पुसन्ति । सो सब्बावज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्बावज्झ वेदन वेदयति एवन्त-
दुक्ख, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका ।

20 “एध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अब्बावज्झ कायसह्यार अभिसह्यारोति, अब्बावज्झ वचीसह्यार अभिसह्यारोति, अब्बावज्झ मनोसह्यार अभिसह्यारोति । सो अब्बावज्झ कायसह्यार अभिसह्यारित्वा, अब्बावज्झ वचीसह्यार अभिसह्यारित्वा, अब्बावज्झ मनोसह्यार अभिसह्यारित्वा अब्बावज्झ लोक उपपज्जति । तमेन अब्बावज्झ लोक उप-
25 पन समान अब्बावज्झा फस्सा पुसन्ति । सो अब्बावज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अब्बावज्झ वेदन वेदयति एवन्तसुत्त, सेय्यथापि देवा गुभविण्हा ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्बावज्झ पि अब्बावज्झ पि कायसह्यार अभिसह्यारोति, सब्बावज्झ पि अब्बावज्झ पि वचीसह्यार अभिसह्यारोति, सब्बावज्झ पि मनोसह्यार अभिसह्यारोति । सो सब्बावज्झा फस्सा पुसन्ति । सो सब्बावज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्बावज्झ वेदन वेदयति एवन्तसुत्त, सेय्यथापि देवा गुभविण्हा ।

रोति । सो सव्यावज्ज्ञः पि अव्यावज्ज्ञः पि कायसङ्खार अभिसङ्खरित्वा,
 सव्यावज्ज्ञः पि अव्यावज्ज्ञः पि वचीसङ्खार अभिसङ्खरित्वा, सव्यावज्ज्ञः पि
 अव्यावज्ज्ञः पि मनोसङ्खार अभिसङ्खरित्वा सव्यावज्ज्ञः पि अव्यावज्ज्ञः
 पि लोक उपपज्जति । तमेन सव्यावज्ज्ञः पि अव्यावज्ज्ञः पि लोक उपपन्न
 समान सव्यावज्ज्ञा पि अव्यावज्ज्ञा पि फस्सा फुसन्ति । सो सव्यावज्ज्ञेहि ५
 पि अव्यावज्ज्ञेहि पि फस्सेहि फुट्ठो ममानो सव्यावज्ज्ञः पि अव्यावज्ज्ञः
 पि वेदन वेदयति वोकिण्णमुखदुक्खं, सेव्ययापि मनुस्सा एकच्चे च देवा
 एकच्चे च विनिपातिका । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो
 सविज्जमाना लोकस्मि" ति ।

R 123

D 121

४ बहुकारुसुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, पुगला पुगलस्स बहु- 10
 कारा । कतमे तयो ? य, भिक्खवे, पुगल आगम्म पुगलो बुद्ध सरण
 गतो होति, धम्म सरण गतो होति, सङ्घ सरण गतो होति, अय, भिक्खवे,
 पुगलो इमस्स पुगलस्स बहुकारो ।

"पुन च पर, भिक्खवे, य पुगल आगम्म पुगलो 'इद दुक्ख' ति
 यथाभूत पजानाति, 'अय दुक्खसमुदयो' ति यथाभूत पजानाति, 'अय 15
 दुक्खनिरोधो' ति यथाभूत पजानाति, 'अय दुक्खनिरोधगामिनी
 पटिपदा' ति यथाभूत पजानाति, अय, भिक्खवे, पुगलो इमस्स
 पुगलस्स बहुकारो ।

"पुन च पर, भिक्खवे, य पुगल आगम्म पुगलो आसवान
 खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा 20
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति, अय, भिक्खवे, पुगलो इमस्स पुग-
 लस्स बहुकारो । इमे सो, भिक्खवे, तयो पुगला पुगलस्स बहुकारा ।

"इमेहि च पन, भिक्खवे, तीहि पुगलेहि इमस्स पुगलस्स
 नत्थञ्जो पुगलो बहुकारो ति वदामि । इमेस पन, भिक्खवे, तिण्ण
 पुगलान इमिना पुगलेन न सुप्पतिकार' वदामि, यदिद अभिवादन- 25
 पच्चुदानअञ्जलिकम्मसामीचिकम्मचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चय-
 भेसज्जपरिक्खारानुप्पदानेना" ति ।

५ वजिरूपमसुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो सविज्ज-
 माना लोकस्मि । कतमे तयो ? अरूकूपमचित्तो पुगलो, विज्जूपम- R 124
 चित्तो पुगलो, वजिरूपमचित्तो पुगलो । कतमो च, भिक्खवे, अरूकूपम- 30

चित्तो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कोधनो होति उपायास-
 बहुलो अप्प पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पति-
 त्थीयति^१ कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति । सेय्यथापि, भिक्खवे,
 दुट्ठास्को कट्ठेन वा कठलाय या पट्टितो भिय्योसोन्ताय आसव वेति,
 ५ एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो कोधनो होति उपायासबहुलो
 अप्प पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पतित्थीयति कोप
 च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरूपम-
 चित्तो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, विज्जूपमचित्तो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
 १० एकच्चो पुग्गलो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खसमुदयो’
 ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति,
 ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । सेय्यथापि
 भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो रत्तन्धकारतिमिसाय विज्जन्तरिकाय रूपानि
 पस्सेय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो ‘इद दुक्ख’ ति यथा-
 १५ भूत पजानाति पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथा-
 भूतं पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खवे, विज्जूपमचित्तो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, वजिरूपमचित्तो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
 एकच्चो पुग्गलो आसवान खया अनासव चेतोधिमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
 दिट्ठेव धम्मे सय अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । सेय्य-
 २० थापि, भिक्खवे, वजिरस्स नत्थि किञ्चि अमेज्ज मणि वा पासाणो
 वा, एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आसवान खया पे०
 उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति, भिक्खवे, वजिरूपमचित्तो पुग्गलो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो सविज्जमाना
 लोवस्मि” ति ।

२५ ६ सेयितव्वमुत्त । “तमोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्ज-
 माना लोवस्मि । यतमे तयो ? अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो न सेयितव्वो
 न भजितव्वो न परिरूपासितव्वो । अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो सेयितव्वो
 भजितव्वो परिरूपासितव्वो । अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो सयात्त्वा गह
 यत्त्वा सेयितव्वो भजितव्वो परिरूपासितव्वो । यतमो च, भिक्खवे,
 ३० पुग्गलो न सेयितव्वो न भजितव्वो न परिरूपासितव्वो ? इय, भिक्खवे,

एकचो पुगलो हीनो होति सीलेन समाधिना पञ्जाय । एवरूपो भिक्खवे, पुगलो न सेवितव्वो न भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो अञ्जन अनुद्धया अञ्जन अनुकम्पा ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो । इध, भिक्खवे एकचो पुगलो सदितो होति सीलेन समा- 5 धिना पञ्जाय । एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो । त किंस्स हेतु ? सीलसामञ्जगतान सत् सीलकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी^१ भविस्सति, सा च नो फामु भविस्सति । समाधिसामञ्जगतान सत् समाधिकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी भविस्सति, सा च नो फामु भविस्सति । पञ्जा- 10 सामञ्जगतान सत् पञ्जाकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी भविस्सति, सा च नो फामु भविस्सति । तस्मा एवरूपो पुगलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो सक्त्वा गरु कत्वा सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो ? इध, भिक्खवे, एकचो पुगलो अधिको 15 होति सीलेन समाधिना पञ्जाय । एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो सक्त्वा गरु कत्वा सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो । त किंस्स हेतु ? इति अपरिपूर वा सीलकखन्ध परिपूरेस्सामि, परिपूर वा सीलकखन्ध तत्थ तत्थ पञ्जाय अनुगहेस्सामि^२, अपरिपूर वा समाधिकखन्ध परिपूरेस्सामि^३, परिपूर वा समाधिकखन्ध तत्थ तत्थ पञ्जाय अनुगहेस्सामि, अपरिपूर 20 वा पञ्जाकखन्ध परिपूरेस्सामि, परिपूर वा पञ्जाकखन्ध तत्थ तत्थ पञ्जाय अनुगहेस्सामी ति । तस्मा एवरूपो पुगलो सक्त्वा गरु कत्वा सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो । इमे खो, भिक्खवे, तपो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकिस्मि ति ।

“निहीयति पुरिखो निहीनसेवी,
न च हायेय कदाचि तुल्यसेवी ।
सेट्ठनुपनम उदेति क्षिप्प,
तस्मा अत्तनो उत्तरि भजेया” ति ।

25 R 126

७ जिगुब्धितव्वमुत्त । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो 30 सविज्जमाना लोकिस्मि । कतमे तपो ? अत्थि, भिक्खवे, पुगलो

B 124

- जिगुच्छितव्वो न सेवितव्वो न भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो । अत्थि,
 भिक्खवे, पुग्गलो अज्झुपेक्खितव्वो न सेवितव्वो न भजितव्वो न पयि
 रुपासितव्वो । अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासि-
 तव्वो । कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो जिगुच्छितव्वो न सेवितव्वो न
 5 भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो
 होति पापघम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो, अस्स
 मणो समणपटिञ्जो, अन्नहाचारी ब्रह्मचारीपटिञ्जो, अन्तोपूति अव-
 स्सुतो कसम्बुजातो । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो जिगुच्छितव्वो न
 सेवितव्वो न भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो । त किस्स हेतु ? किं
 10 चा पि, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स न दिट्ठानुगति आपज्जति, अय
 खो न पापको कित्तिसद्दो अब्भुगच्छति — ‘पापमित्तो पुरिसपुग्गलो पाप-
 सहायो पापसम्पवद्धो’ ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अहि गूयगतो किं
 चा पि न दसति, अथ खो न भवस्वेति, एवमेव खो, भिक्खवे, किं
 चा पि एवरूपस्स पुग्गलस्स न दिट्ठानुगति आपज्जति, अथ खो न पापको
 15 कित्तिसद्दो अब्भुगच्छति — ‘पापमित्तो पुरिसपुग्गलो पापसहायो पाप
 सम्पवद्धो’ ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो जिगुच्छितव्वो न सेवितव्वो न
 भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो ।

- “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अज्झुपेक्खितव्वो न सेवितव्वो
 न भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो
 R 127 20 बोधनो होति उपायासगुहो, अप्प पि वुत्तो समानो अभिसज्जति
 कुप्पति व्यापज्जति पतित्थीयति, योप च दोस च अप्पच्चय च पातु-
 वरोति । सेय्यथापि, भिक्खवे, दुट्ठाखो’ वट्ठेन वा वट्ठलाय वा घट्ठितो
 भिम्मोसोगत्ताय आसव देति, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्य-
 थापि, भिक्खवे, तिन्दुवालात’ वट्ठेन वा वट्ठलाय वा घट्ठित भिम्मोसो
 25 गत्ताय चिच्चिटायति चिट्ठिचिटायति, एवमेव खो भिक्खवे पे० ।
 सेय्यथापि, भिक्खवे, मयकूपो वट्ठेन वा वट्ठलाय वा घट्ठितो भिम्मो
 D 113 सोगत्ताय दुग्गन्धो होति, एवमेव खो, भिक्खवे, इधेक्को पुग्गलो
 बोधनो होति उपायानवहुलो, अप्प पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति
 व्यापज्जति पतित्थीयति, योप च दोस च अप्पच्चय च पातुवरोति ।
 30 एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो अज्झुपेक्खितव्वो न सेवितव्वो न भजितव्वो

न परिरूपासितव्यो । त किस्स हेतु ? अक्कोसेव्य पि म परिभासेव्य पि
म अनत्थ पि न करेव्या ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो अज्झुपेक्खितव्वो
न सेवितव्वो न भजितव्वो न परिरूपासितव्वो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितव्वो भजितव्वो परिरू-
पासितव्वो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति कल्याण- 5
धम्मो । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितव्वो भजितव्वो परिरूपासि-
तव्वो । त किस्स हेतु ? किञ्चा पि, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स
न दिट्ठानुगति आपज्जति, अथ खो न कल्याणो कित्तिसदो अग्गमुग्गच्छति
— ‘कल्याणमित्तो पुरिसपुग्गलो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवद्धो’ ति ।
तस्मा एवरूपो पुग्गलो सेवितव्वो भजितव्वो परिरूपासितव्वो । 10

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो सविज्जमाना
लोकास्मि ति ।

“निहीयति पुरितो निहीनसेवी,
न च हायेष कदाचि तुल्यसेवी ।
सेट्ठमुपनम उदेति सिप्प,
तस्मा अत्तनो उत्तरिभजेथा” ति ॥ 15

८ गूयभाणीमुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्ज-
माना लोकास्मि । कतमे तयो ? गूयभाणी, पुप्फभाणी, मधुभाणी ।
कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो गूयभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो
सभगगतो वा परिसगगतो वा जातिमज्जगतो वा पूगमज्जगतो वा 20
राजकुलमज्जगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो’ पुरिस, य
जानासि त वदेही’ ति । सो अजान वा आह ‘जानामी’ ति, जान वा
आह ‘न जानामी’ ति, अपस्स वा आह ‘पस्सामी’ ति, पस्स वा आह
‘न पस्सामी’ ति, इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा
सम्पजानमुसा भासिता होति । अथ वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो गूय- 25
भाणी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो पुप्फभाणी ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो सभगगतो वा परिसगगतो वा जातिमज्जगतो वा पूग-
मज्जगतो वा राजकुलमज्जगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो

पुरिस, यं पजानासि' तं वदेही' ति, सो अजानं वा आह 'न जानामी' ति, जानं वा आह 'जानामी' ति, अपस्सं वा आह 'न पस्सामी' ति, पस्सं वा आह 'पस्सामी' ति; इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्ख-हेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
 5 पुगलो पुग्गभाणी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो मधुभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो फरुसं' वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति; या सा वाचा नेला' कणसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तयारूपं वाचं भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
 10 पुगलो मधुभाणी । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि" ति ।

६. अन्धसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? अन्धो, एकचक्खु, द्विचक्खु । कतमो च, भिक्खवे, पुगलो अन्धो ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तयारूपं
 R 129 15 चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य अधिगतं वा भोगं फाति करेय्य; तयारूपं पिस्स चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जानवज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुक्कसप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो अन्धो ।

20 “कतमो च, भिक्खवे, पुगलो एकचक्खु ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तयारूपं चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य अधिगतं वा भोगं फाति करेय्य; तयारूपं
 D 127 पनस्स' चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जानवज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुक्क-
 25 सप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो एकचक्खु ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो द्विचक्खु ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तयारूपं चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य, अधिगतं वा भोगं फाति करेय्य; तयारूपं पिस्स चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जान-

वज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुवकसप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो द्विचक्खु ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि ति ।

“न चेव भोगा तथारूपा, न च पुञ्ञानि कुब्बति । 5

उभयत्थ कलिग्गाहो^१, अन्वस्स हतचक्खुनो ॥

“अथापराय अक्खातो, एकचक्खु च पुगलो ।

धम्माधम्मेन सठोसो^२, भोगानि परियेसति ॥

“देय्येन कूटकम्मेन, मुसावादेन चूभय ।

कुसलो होति राङ्गात्^३, कामभोगी च मानवो । 10

इतो सो निरयं गत्वा, एकचक्खु विहञ्जति ॥

“द्विचक्खु पन अक्खातो, सेट्ठो पुरिसपुगलो ।

धम्मलद्वेहि भोगेहि, उट्टानाधिगत धन^४ ॥

ददाति सेट्ठसङ्कप्पो, अव्यग्गमानसो^५ नरो ।

R. 139

उपेति भद्दक ठान, यत्थ गत्वा न सोचति ॥ 15

“अन्व च एकचक्खु च, आरका परिवज्जये ।

द्विचक्खु पन सेवेय, सेट्ठ पुरिसपुगल” ति ॥

१० अवकुज्जसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो सविज्ज-
माना^६ लोकस्मि । कतमे तयो ? अवकुज्जपञ्जो पुगलो, उच्छङ्ग-
पञ्जो पुगलो, पुथुपञ्जो पुगलो । कतमो च, भिक्खवे, अवकुज्ज- 20
पञ्जो पुगलो ? इय, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो आराम गन्ता होति
अभिवक्खण भिक्खून् सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्म देसेन्ति
आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सव्यञ्जन, केवल-
परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेन्ति । सो तस्मि आसने निसिन्नो
तस्सा कथाय नेवादि मनसि करोति, न मज्झ मनसि करोति, न परियो- 25
सान मनसि करोति, बुद्धितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादि
मनसि करोति, न मज्झ मनसि करोति, न परियोसान मनसि करोति ।

B 120

१ कलिग्गाहो - स्या०, रो० । २ सठोसो - सी०, स्या०, रो० । ३ राङ्गात् - स्या० ।

४ धम्म - रो० । ५ ० धनसो - सी०, स्या०, अव्यग्गमानसो - रो० । ६ सविज्जमानो - रो० ।

सेय्यथापि भिक्षवे, कुम्भो निक्कुज्जो तज उदक आसित्त विवट्ठति, नो सण्ठाति, एवमेव खो, भिक्षवे, इधेकच्चो पुगलो आराम गन्ता होति अभिक्खण भिक्खून् सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्म देसेन्ति आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण सात्य सब्यञ्जन, केवल-
 5 परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय नेवादि मनसि करोति, न मज्झ मनसि करोति, न परियो-
 सान मनसि करोति, बुद्धितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादि मनसि करोति, न मज्झ मनसि करोति, न परियोसान मनसि करोति ।
 अय वुच्चति, भिक्षवे, अयकुज्जपज्जो पुगलो ।

10 "कतमो च, भिक्षवे, उच्छङ्गपज्जो पुगलो ? इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो आराम गन्ता होति अभिक्खण भिक्खून् सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्म देसेन्ति आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण सात्य सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदि पि
 15 मनसि करोति, मज्झ पि मनसि करोति, परियोसान पि मनसि करोति, बुद्धितो च खो तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादि मनसि करोति, न मज्झ मनसि करोति, न परियोसान मनसि करोति ।
 सेय्यथापि, भिक्षवे, पुरिसस्स उच्छङ्गे नानाखज्जकानि आकिण्णानि-
 R 131 तिला तण्डुला मोदका वदरा । सो तम्हा आसना वुट्ठहन्तो सतिसम्भोसा
 B 129 20 पकिरेय्य । एवमेव खो, भिक्षवे, इधेकच्चो पुगलो आराम गन्ता होति अभिक्खण भिक्खून् सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्म देसेन्ति आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण सात्य सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो
 25 तस्सा कथाय आदि पि मनसि करोति, मज्झ पि मनसि करोति, परियो-
 सान पि मनसि करोति, बुद्धितो च खो तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादि मनसि करोति, न मज्झ मनसि करोति, न परियोसान मनसि करोति । अय वुच्चति, भिक्षवे, उच्छङ्गपज्जो पुगलो ।

"कतमो च, भिक्षवे, पुयुपज्जो पुगलो ? इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो आराम गन्ता होति अभिक्खण भिक्खून् सन्तिके धम्म-
 30 स्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्म देसेन्ति आदिकल्याण मज्जेकल्याण परि-
 योसानकल्याण सात्य सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय

पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झ पि मनसि करोति, परियोसान पि मनसि करोति, बुद्धितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झ पि मनसि करोति, परियोसान पि मनसि करोति । सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो उक्कुज्जो तत्र उदक आसित्त सण्ठाति नो विवट्ठति, एवमेव खो, भिक्खवे, 5 इधेकच्चो पुगलो आराम गन्ता होति अभिक्खण भिक्खून सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्म देसेन्ति आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्य सव्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झ पि मनसि करोति, परियोसान पि मनसि करोति, बुद्धितो 10 पि तम्हा आसना तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झ पि मनसि करोति, परियोसान पि मनसि करोति । अय बुच्चति, भिक्खवे, पुथु-पञ्चो पुगलो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकिस्मिंति ।

15

“अवकुज्जपञ्चो पुरिसो, दुम्मेधो अविचक्खणो ।

अभिक्खण पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ॥

“आदिं कथाय मज्झ च, परियोसान च तादिसो ।

उग्गहेतु न सक्कोति, पञ्चा हिस्स न विज्जति ॥

“उच्छिज्जपञ्चो पुरिसो, सेय्यो एतेन बुच्चति ।

20 B 130

अभिक्खण पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ॥

“आदिं कथाय मज्झ च, परियोसान च तादिसो ।

निसिन्नो आसने तस्मि, उग्गहेत्वान व्यञ्जन ।

बुद्धितो नप्पजानाति, सहित पित्त मुस्सति ॥

“पुथुपञ्चो च पुरिसो, सेय्यो एतेहि बुच्चति ।

25

अभिक्खण पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ॥

“आदिं कथाय मज्झ च, परियोसान च तादिसो ।

निसिन्नो आसने तस्मि, उग्गहेत्वान व्यञ्जन ॥

“धारेति सेट्ठसङ्कुप्पो, अव्यगमानसो नरो ।

धम्मानुधम्मपटिपन्नो, दुक्खस्सन्तकरो सिया”ति ॥

30

पुगलवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

समिद्धं गिलानं सङ्ख्यायां, बहुकारा बजिरेन च ।
 सेवि जिगुच्छं गूथभाणी, अन्वो च अवकुञ्जता ति ॥

४. देवदूतवग्गो

R. 132

१. सव्रह्मकमुत्तं । “सव्रह्मकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि
 येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । सपुब्बाचरियकानि,
 5 भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता
 होन्ति । साहुनेय्यानि^१, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो
 अज्झागारे पूजिता होन्ति । ‘ब्रह्मा’ ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधि-
 वचनं । ‘पुब्बाचरिया’ ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं ।
 D 131 ‘साहुनेय्या’ ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं । तं किस्स
 10 हेतु ? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो पुत्तान, आपादका पोसका,
 इमस्स लोकस्स दस्सतारो ति ।

“ब्रह्मा ति मातापितरो, पुब्बाचरिया ति वुच्चरे ।
 साहुनेय्या च पुत्तानं, पजाय अनुकम्पका ॥
 “तस्मा हि ने नमस्सेय्य, सक्करेय्य^२ च^३ पण्डितो ।
 15 अत्तेन अथ पानेन, वत्येन सयनेन च ।
 उच्छादनेन^४ न्हापनेन^५, पादानं धोवनेन च ॥
 “ताय^६ नं^७ पारिचरियाय^८”, मातापितूसु पण्डिता ।
 इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती” ति ॥

२. आनन्दमुत्तं । अयं सो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
 20 तेनुपमङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं नितीदि ।
 एकमन्तं निमित्तो सो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतद्वोच — “सिवा
 नु सो, भन्ते, भिक्खुनो तयारूपो समाधिपटिलाभो यया इमस्मिं च
 नविञ्ज्जाणके ययये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, वहिद्धा च
 मच्चनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; यं च चेतोविमुत्ति

१. साहुनेय्यानि — सी०, त्या०, रो० । २-३. सक्करेय्याप — सी०, त्या०, रो० ।
 ४-५. उच्छादने न्हापने — सी०; उच्छादेन न्हापनेन — रो० । ६-७. ताय — त्या०; ताय-
 रो० । ८. पारिचरियाय — सी०, त्या०, रो० ।

पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न
होन्ति त च चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज विहरेय्या” ति ?

“सिया, आनन्द, भिक्षुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा
इमस्मि च सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु,
वहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, य च 5
चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमा-
नानुसया न होन्ति त च चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज
विहरेय्या” ति ।

“यथा कय पन, भन्ते, सिया भिक्षुनो तथारूपो समाधिपटि-
लाभो यथा इमस्मि च सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया 10
नास्सु, वहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु,
य च चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया न होन्ति त च चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज
विहरेय्या” ति ?

“इधानन्द, भिक्षुनो एव होति - ‘एत सन्त एत पणीत यदिद 15 R 193
सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हावखयो विराग्गो निरोधो
निब्बान’ ति । एव खो, आनन्द, सिया भिक्षुनो तथारूपो समाधि-
पटिलाभो यथा इमस्मि च सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमाना-
नुसया नास्सु, वहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया
नास्सु, य च चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कार- 20
ममङ्कारमानानुसया न होन्ति त च चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं उप-
सम्पज्ज विहरेय्या ति ।

“इद च पन मेत, आनन्द, सन्धाय भासित पारायने पुण्णकपण्हे-
‘सङ्गाय लोकास्मि परोपरानि’,
यस्सिञ्जित नरिय कुहिञ्च लोके ।
सन्तो विधूभो अनीधो’ निरासो,
अतारि सो जाति जर ति दूमी” ति ॥

३ सारिपुत्तसुत्तं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिञ्जं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच - “सङ्गित्तेन

पि खो अह, सारिपुत्त, धम्म देसेय्य, वित्थारेन पि खो अह, सारिपुत्त, धम्म देसेय्य, सङ्खित्तवित्थारेन पि खो अह, सारिपुत्त, धम्म देसेय्य, अञ्जातारो च दुल्लभा” ति ।

“एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो य भगवा सङ्खित्त-
5 तेन पि धम्म देसेय्य, वित्थारेन पि धम्म देसेय्य, सङ्खित्तवित्थारेन पि धम्म देसेय्य । भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो” ति ।

“तस्मातिह, सारिपुत्त, एव सिक्खित्तञ्च — ‘इमस्मिं च सवि-
ञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न भविस्सन्ति, बहिद्वा
च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न भविस्सन्ति, य च
D 133 10 चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया न होन्ति त च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति उपसम्पज्ज
विहरिस्सामा’ ति । एव हि खो, सारिपुत्त, सिक्खित्तञ्च ।

R 134 “यतो च खो, सारिपुत्त, भिक्खुनो इमस्मिं च सविञ्जाणके
काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति, बहिद्वा च सब्बनिमित्तेसु
15 अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति, य च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति त च चेतो-
विमुत्ति पञ्जाविमुत्ति उपसम्पज्ज विहरति, अय वुच्चति, सारिपुत्त —
‘भिक्खु अच्छेच्छि’ तण्ह, विवत्तयि’ सयोजन, सम्मा मानाभिसमया अन्त-
मकासि दुक्खस्स’ । इदं च पन मेत, सारिपुत्त, सन्धाय भासित पारायणे’
20 उदयपज्जे —

‘पहान कामसञ्ज्ञान’, दोमनस्सान चूभय ।

योगस्स’ च पनूदन, कुक्कुच्चान निवारण ॥

‘उपेक्खासतिसुद्ध, धम्मतववपुरेजव ।

अञ्जाविमोक्ख पद्दमि, अविज्जाय पमेदन” ति ॥

25 ४ निदानसुत्त । “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि वग्गमान
समुदयाय । अतमानि तीणि ? लोभो निदान वग्गमान समुदयाय, दोसो
निदान वग्गमान समुदयाय, मोहो निदान वग्गमान समुदयाय ।

“य, भिक्खवे, लोभपक्व वग्गमान लोभज लोभनिदान लोभसमुदय,
यत्थग्ग अत्तभावो निव्यत्तति तत्थ त वग्गमान विपक्वति । यत्थ त वग्गमान

१ पण्डित्ति - एवा० । २ भावति - ती०, रो० । ३ पारायणे - ती० ।

४ वापण्डित्ता - रो० । ५ विवत्तय - य० ।

विपचचति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाक पटिसवेदेति, दिट्ठे वा घम्मे उपपज्ज^१
वा अपरे वा परियाये ।

“य, भिक्खवे, दोसपकत कम्म दोसज दोसनिदान दोससमुदय,
यत्थस्स अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ त कम्म विपचचति । यत्थ त कम्म
विपचचति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाक पटिसवेदेति, दिट्ठे वा घम्मे उपपज्ज ५
वा अपरे वा परियाये ।

B 134

“य, भिक्खवे, मोहपकत कम्म मोहज मोहनिदान मोहसमुदय,
यत्थस्स अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ त कम्म विपचचति । यत्थ त कम्म
विपचचति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाक पटिसवेदेति, दिट्ठे वा घम्मे
उपपज्ज वा अपरे वा परियाये ।

R 135

10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अखण्डानि अपूतीनि अवातातप-
हतानि सारादानि सुखसमित्तानि सुखेत्ते सुपरिकम्मकताय भूमिया
निकिञ्चत्तानि । देवो च सम्माधार अनुप्पवेच्छेय्य । एवस्सु तानि,
भिक्खवे, बीजानि बुद्धि^२ विरुण्हि वेपुल्ल आपज्जेय्यु । एवमेव खो,
भिक्खवे, य लोभपकत कम्म लोभज लोभनिदान लोभसमुदय, यत्थस्स 15
अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ त कम्म विपचचति । यत्थ त कम्म विपचचति
तत्थ तस्स कम्मस्स विपाक पटिसवेदेति, दिट्ठे वा घम्मे उपपज्ज वा
अपरे वा परियाये ।

“य दोसपकत कम्म पे० य मोहपकत कम्म मोहज
मोहनिदान मोहसमुदय, यत्थस्स अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ त कम्म 20
विपचचति । यत्थ त कम्म विपचचति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाक पटि-
सवेदेति, दिट्ठे वा घम्मे उपपज्ज वा अपरे वा परियाये । इमानि खो,
भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मान समुदयाय ।

“तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मान समुदयाय । कत-
मानि तीणि ? अलोभो निदान कम्मान समुदयाय, अदोसो निदान 25
कम्मान समुदयाय, अमोहो निदान कम्मान समुदयाय ।

“य, भिक्खवे, अलोभपकत कम्म अलोभज अलोभनिदान अलोभ-
समुदय, लोभे विगत एव त कम्म पहीन होति उच्छिन्नमूल तालावत्युवत
अनभावङ्कत^३ आर्याति अनुप्पादधम्म ।

१ उपपज्जे - रो०, उपपज्जे - सी०, स्या० । २ बुद्धि - स्या०, रो० ।

३ अनभावङ्कत - सी०, रो० ।

“य, भिक्खवे, अदोसपकत कम्म अदोसज अदोसनिदान अदोस-
समुदय, दोसे विगते एव त कम्म पहीन होति उच्छिन्नमूल तालावत्युक्त
अनभावङ्कृत आर्याति अनुप्पादधम्म ।

II 135 “य, भिक्खवे, अमोहपकत कम्म अमोहज अमोहनिदान अमोह
5 समुदय, मोहे विगते एव त कम्म पहीन होति उच्छिन्नमूल तालावत्युक्त
अनभावङ्कृत आर्याति अनुप्पादधम्म ।

R 136 “सैय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अल्लण्डानि अपूतीनि अवाता
तपहतानि सारादानि^१ सुखसयितानि । तानि पुरिसो अग्निना डहेय्य ।
अग्निना डहित्वा मसि करेय्य । मसि करित्वा महावाते वा
10 ओफुणेय्य^२ नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एवस्सु तानि, भिक्खवे,
बीजानि उच्छिन्नमूलानि तालावत्युक्तानि अनभावङ्कृतानि आर्याति अनु
प्पादधम्मानि । एवमेव खो, भिक्खवे, य अलोभपकत कम्म अलोभज
अलोभनिदान अलोभसमुदय, लोभे विगते एव त कम्म पहीन होति
उच्छिन्नमूल तालावत्युक्त अनभावङ्कृत आर्याति अनुप्पादधम्म ।

13 “य अदोसपकत कम्म पे० य अमोहपकत कम्म अमोहज
अमोहनिदान अमोहसमुदय, मोहे विगते एव त कम्म पहीन होति पे०
आर्याति अनुप्पादधम्म । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मान
समुदयाया ति ।

20 “लोभज दोसज चैव, मोहज^३ चापि विद्सु^४ ।
य तेन पकत कम्म, अप्प वा यदि वा बहु ।
इथेव त वेदनिय, यत्थु अज्ज न विज्जति ॥

“तस्मा लोभ च दोस च, मोहज चापि विद्सु ।
विज्ज उप्पादय भिक्खु, सब्बा दुग्गतियो जहे” ति ॥

५ हत्यकसुत्त । एव मे सुत । एक समय भगवा आळविय
25 विहरति गोमगे सिसपावने पण्णसन्त्यरे । अय खो हत्यको आळवको
जट्टाविहार अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो अहस भगवन्त गोमगे
सिसपावने पण्णसन्त्यरे निसिन्त । दिस्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्तो यो हत्यको आळवको भगवन्त एतदबोच — “कच्चि, भन्ते,
30 भगवा सुत्तमसयित्था” ति ?

१ सारानि — रत्ता० रो० । २ योडुनेय्य — ती० योडुनेय्य — ग्या०, योडुनेय्य —
रो० । ३-४ • पाविद्सु — म० ।

“एव, कुमार, सुखमसयित्य । ये च पन लोके सुख सेन्ति, अह तेस अञ्जतरो” ति ।

B 136

“सीता, भन्ते, हेमन्तिका रत्ति, अन्तरदुको हिमपातसमयो, सरा गोकण्डकहृता भूमि, तनुको पण्णसन्धरो^१, विरळानि^२ रुक्खस्स पत्तानि, सीतानि कासायानि बत्थानि, सीतो च वेरम्भो^३ वातो^४ वायति । 5
अथ च पन भगवा एवमाह — ‘एव, कुमार, सुखमसयित्य । ये च पन लोके सुख सेन्ति, अह तेस अञ्जतरो’” ति ।

R 137

“तेन हि, कुमार, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते रामेय्य तथा न व्याकरेय्यासि । त किं मञ्जसि, कुमार, इधस्स गह-
पत्तिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा कूटागार उल्लिस्तावलित्त निवात्त फुसि 10
तग्गाल^५ पिहितवातपान । तनस्स पल्लङ्को गोणवत्थतो पटिकत्थतो पटलिकत्थतो कदलिमिगपवरपच्चत्थरणो सउत्तरच्छदो उभतो लोहित-
कूपधानो, तेलप्पदीपो चेत्य ज्ञायेय्य, चतस्सो च पजापत्तियो मनापा-
मनापेन पच्चुपट्ठिता अस्सु । त किं मञ्जसि, कुमार, सुख वा सो सयेय्य
नो वा ? कथ वा ते एत्थ होती” ति ? 15

“सुख सो, भन्ते, सयेय्य । ये च पन लोके सुख सेन्ति, सो तेस अञ्जतरो” ति ।

“त किं मञ्जसि, कुमार, अपि नु तस्स गहपत्तिस्स वा गहपति-
पुत्तस्स वा उप्पज्जेय्यु रागजा परिळाहा कायिका वा चेतसिका वा येहि 20
सो रागजेहि परिळाहेहि परिड्हमानो दुक्ख सयेय्या” ति ?

20

“एव, भन्ते” ति ।

“येहि खो सो, कुमार, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा रागजेहि
परिळाहेहि परिड्हमानो दुक्ख सयेय्य, सो रागो तयागतस्स पहीनो
उच्चिन्नमूलो तालावत्थुक्तो अनभावद्धतो आयति अनुप्पादधम्भो ।
तस्माह सुखमसयित्य । 25

25

“त किं मञ्जसि, कुमार, अपि नु तस्स गहपत्तिस्स वा गहपति-
पुत्तस्स वा उप्पज्जेय्यु दोसजा परिळाहा पे० मोहजा परिळाहा
कायिका वा चेतसिका वा येहि सो मोहजेहि परिळाहेहि परिड्हमानो
दुक्ख सयेय्या” ति ?

१ पण्णसन्धरो — रो० । २ विरळानि — रो० । ३-४ वेरम्भवातो — सी०, स्वा०, रो० । ५ फुसितगल — धी० ।

“एवं, भन्ते” ति ।

D. 137

“ये हि खो सो, कुमार, गहपति वा गहपतिपुत्रो वा मोहजेहि परिच्छाहेहि परिड्यहमानो दुक्खं सयेय्य, सो मोहो तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावद्धूतो आर्यति अनुप्पादधम्मो ।

R. 138

5 तस्माहं सुखमसयित्थं ति ।

“सव्वदा वे सुखं सेति, ब्राह्मणो परिनिव्वुतो ।

यो न लिम्पति^१ कामेसु, सीतिभूतो निरुपधि ॥

“सव्वा आसत्तियो छेत्वा, विनेय्य हृदये दरं ।

उपसन्तो सुखं सेति, सन्ति पप्पुय्य चेतसो” ति ॥

10

६ देवदूतसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, देवदूतानि । कत-
मानि तीणि ? इध, भिक्खवे, एकच्चो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय
दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा,
वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं
मरणा अपाय दुर्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । तमेनं, भिक्खवे,
13 निरयपाला^२ नानावाहासु गहेत्वा यमस्स रज्जो दस्सेन्ति — ‘अयं, देव,
पुरिसो अमत्तेय्यो अपेत्तेय्यो असामञ्जो अब्रह्मञ्जो, न कुले जेढ्ढापचायी ।
इमस्स देवो दण्डं पणेतु’ ति ।

20

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनुमुज्जति समनु-
गाहति समनुभासति — ‘अम्मो, पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु पठमं देवदूतं
पातुभूतं’ ति ? सो एवमाह — ‘नाद्दसं, भन्ते’ ति ।

25

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो पुरिस, न त्वं
अद्दस मनुस्सेसु इत्थि वा पुरिसं वा आसीतिकं वा नावुत्तिकं^३ वा वस्त-
गतिकं वा जातिया जिण्णं गोपानसिक्खं भोग्गं दण्डपरायणं पवेधमानं
गच्छन्तं आनुरं गतयोच्चनं खण्डदन्तं पलितकेसं विलूनं सल्लितसिर’
25 वलितं तिलफाहतगतं’ ति ? सो एवमाह — ‘अद्दसं, भन्ते’ ति ।

B. 138

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो, पुरिस, तस्स
ते विज्जुग्ग मतो महल्लनकस्स न एतदहोसि — अहं पि सोमिह जराधम्मो
जरं अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि, कायेन वाचाय मनसा’ ति ?
सो एवमाह — ‘नागमिरस्मि’, भन्ते । पमादस्सं, भन्ते’ ति ।

- - -

१ गिरिणि - स्वा०, रो० । २ निरयपाला - रो० । ३ नवुत्ति - स्वा०, रो० ।
४ सल्लित सिर - स्वा०, रो०; सल्लितसिर - स्वा० । ५ नाट गल्लिग - रो० ।

“तमेन, भिक्षवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो, पुरिस, पमाद-
 ताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्व, अम्भो पुरिस,
 तथा करिस्सन्ति यथा त पमत्त । त खो पन ते एत पापकम्म नेव मातरा
 कत्त, न पितरा कत्त, न भातरा कत्त, न भगिनिया कत्त, न मित्तामच्चेहि
 कत्त, न जातिसालोहितेहि कत्त, न देवताहि कत्त, न समणब्राह्मणेहि 5
 कत्त, अथ खो तयावेत पापकम्म कत्त, त्वञ्जेवेतस्स विपाक पटि-
 सवेदिस्ससी’ ति ।

“तमेन, भिक्षवे, यमो राजा पठम देवदूत समनुयुञ्जित्वा
 समनुगाहित्वा समनुभासित्वा, दुतिय देवदूत समनुयुञ्जति समनुगाहति
 समनुभासति — ‘अम्भो पुरिस, न त्व अद्दस मनुस्सेसु दुतिय देवदूत पातु- 10
 भूत’ ति ? सो एवमाह — ‘नाद्दस, भन्ते’ ति ।

“तमेन, भिक्षवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, न त्व
 अद्दस मनुस्सेसु इत्थि वा पुरिस वा आत्ताधिक दुक्खित बाब्भगिलान,
 सके मुत्तकरीसे पलिपत्त सेमान, अञ्जेहि वट्ठापियमान, अञ्जेहि
 सवेसियमान’ ति ? सो एवमाह — ‘अद्दस, भन्ते’ ति । 15

“तमेन, भिक्षवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, तस्स
 ते विञ्जुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि — अह पि खोमिह व्याधि-
 धम्मो’ व्याधि अनतीतो, हन्दाह कल्याण करोमि कायेन वाचाय मनसा’
 ति ? सो एवमाह — ‘नासक्खिस्स, भन्ते । पमादस्स, भन्ते’ ति ।

“तमेन, भिक्षवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, पमाद- 20 R 140
 ताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्व, अम्भो पुरिस,
 तथा करिस्सन्ति यथा त पमत्त । त खो पन ते एत पापकम्म नेव मातरा
 कत्त, न पितरा कत्त, न भातरा कत्त, न भगिनिया कत्त, न मित्तामच्चेहि
 कत्त, न जातिसालोहितेहि कत्त, न देवताहि कत्त, न समणब्राह्मणेहि
 कत्त, अथ खो तयावेत पापकम्म कत्त । त्वञ्जेवेतस्स विपाक पटि- 25
 सवेदिस्ससी’ ति ।

“तमेन, भिक्षवे, यमो राजा दुतिय देवदूत समनुयुञ्जित्वा
 समनुगाहित्वा समनुभासित्वा, ततिय देवदूत समनुयुञ्जति समनुगाहति
 समनुभासति — ‘अम्भो पुरिस, न त्व अद्दस मनुस्सेसु ततिय देवदूत
 पातुभूत’ ति ? सो एवमाह — ‘नाद्दस, भन्ते’ ति । 30

“तमेन, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, न त्व
अद्दस मनुस्सेनु इत्थि वा पुरिस वा एकाहमत वा द्वीहमत वा तीहमत
वा उद्धुमातक विनीलक विपुब्बकजात’ ति ? सो एवमाह — ‘अद्दस,
भन्ते’ ति ।

- 5 “तमेन, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, तस्स
ते विब्बुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि — अह पि खोम्हि मरण-
घम्मो मरण अनतीतो, हन्दाह कल्याण करोमि कायेन वाचाय मनसा’
ति ? सो एवमाह — ‘नासक्खिस्स, भन्ते । पमादस्स, भन्ते’ ति ।

- “तमेन, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, पमाद-
10 ताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तम्भ त्व, अम्भो
पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा त पमत्त । त खो पन ते एत पापकम्म नेद
मातरा कत्त, न पितरा कत्त, न भातरा कत्त, न भगिनिया कत्त, न
मित्तामच्चेहि कत्त, न ज्ञातिसालोहितेहि कत्त, न देवताहि कत्त, न
समणब्राह्मणेहि कत्त, अय खो तथावेत्त पापकम्म कत्त । त्वज्जेवेतस्स
15 विपाक पटिसवेदिस्ससी’ ति ।

- R 141 “तमेन, भिक्खवे, यमो राजा तत्थि देवदूत समनुयुज्जित्वा समनु-
माहित्वा समनुभासित्वा तुण्ही होति । तमेन, भिक्खवे, निरयपाला
पञ्चमिधवन्धन नाम कारण करोन्ति । तत्त अयोखिल’ हत्थे गमेन्ति ।
तत्त अयोखिल दुत्थिरिस्मि हत्थे गमेन्ति । तत्त अयोखिल पादे गमेन्ति ।
20 तत्त अयोखिल दुत्थिरिस्मि पादे गमेन्ति । तत्त अयोखिल मज्जे उरिस्मि
गमेन्ति । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा’ खरा कटुका वेदना वेदियति, न च
ताव काल करोति याव न त पापकम्म’ व्यन्तीहोति ।

- B 140 “तमेन, भिक्खवे, निरयपाला सक्कित्वा’ कुघारीहि’ तच्छेन्ति’ ।
सो तत्थ दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदियति, न च ताव काल करोति
25 याव न त पापकम्म व्यन्तीहोति ।

“तमेन, भिक्खवे, निरयपाला उद्धपाद अधोसिर गहेत्वा’ वासीहि
तच्छेन्ति पे० । तमेन, भिक्खवे, निरयपाला रथे योजेत्या आदिताय
भूमिया सम्पज्जलिताय मज्जेतिभूताय सारेन्ति पि पच्चासारेन्ति पि
पे० । तमेन, भिक्खवे, निरयपाला महन्त अद्धारपव्वत आदित सम्पज्ज-

१ अयलीन - सी० । २ तिप्पा - सी० । ३ पाद वाम्य - सी० । ४ तमे-
निय - सी०, रया०, रा० । ५ कुघारीहि - सी०, रया०, रा० । ६ तच्छेन्ति - सी०,
रया०, रा० । ७ अया - रया०, सी० ।

लितं सज्जोतिभूत आरोपेन्ति पि आरोपेन्ति पि.. पे० .। तमेन, भिक्षवे,
निरयपाला उद्धपाद अघोसिर गृहेत्वा तत्ताय लोहकुम्भिया पक्खपन्ति,
आदित्ताय सम्पज्जलिताय सज्जोतिभूताय' । सो तत्थ फेणुहेहक^१ पच्च-
मानो सकिं पि उद्ध गच्छति, सकिं पि अघो गच्छति, सकिं पि तिरिय
गच्छति । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदियति, न च 5
ताव कालं करोति याव न त पापकम्म व्यन्तीहोति । तमेन, भिक्षवे,
निरयपाला महानिरये पक्खपन्ति । सो खो पन, भिक्षवे, महानिरयो-

“चतुक्कण्णो चतुद्धारो, विभत्तो भागसो मितो ।

अयोपाकारपरियन्तो, अयसा पटिकुज्जितो ॥

“तस्स अयोमया भूमि, जलिता तेजसा युता ।

10 R 142

समन्ता योजनसतं, फरित्वा तिट्ठति सब्बदा” ति ॥

७ यमराजमुत्तं । “भूतपूर्वं, भिक्षवे, यमस्स रज्जो एतद-
होसि - ‘ये किर, भो, लोके पापकानि कम्मनि करोन्ति ते एवरूपा
विविधा कम्मकारणा करीयन्ति । अहो वताह मनुस्सत्त लभेय्य, तथा-
गतो च लोके उप्पज्जेय्य अरह सम्मासम्बुद्धो, त चाह भगवन्त पयि- 15
रूपासेय्य । सो च मे भगवा धम्मं देसेय्य, तस्स चाह भगवतो धम्म
आजानेय्य’ ति । तं खो पनाह, भिक्षवे, न अज्जस्स समणस्स वा
ब्राह्मणस्स वा सुत्वा एवं वदामि, अपि च खो, भिक्षवे, यदेव मे साम
जातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेवाहं वदामी ति ।

“चोदिता देवदूतेहि, ये पमज्जन्ति माणवा ।

20 B 141

ते दीघरत्त सोचन्ति, हीनकायूपगा नरा ॥

“ये च खो देवदूतेहि, सन्तो सप्पुरिसा इध ।

चोदिता नप्पमज्जन्ति, अरियधम्मे कुदाचन ॥

“उपादाने भय दिस्वा, जातिमरणसम्भवे ।

अनुपादा विमुच्चन्ति, जातिमरणसङ्खये ॥ 25

“ते अप्पमत्ता’ सुखिणो, दिट्ठबन्माभिनिव्वुता ।

सब्बवेरभयातीता, सब्बदुक्ख उपच्चगु” ति ॥

८. चतुमहाराजमुत्तं । “अट्ठमियं, भिक्षवे, पक्खस्स चतुसं
महाराजानं अमच्चा पारिसज्जा इमं लोकं अनुविचरन्ति - ‘वज्जि वूह

१ ‘सो तत्थ फेणुहेहक पच्चनी’ ति अयिक्को पाठो सो०, स्या०, रो० पोथेभु दिस्सति ।

२. फेणुहेहक - सी०, स्या०, रो० । ३. खेप्पता - रा०, रो०, ताथमत्ता - नी० ।

४. सुखिता - सी०, स्या०, रो० ।

मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठा-
पचायिनो उपोसथ उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्जानि वरोन्ती' ति ।
चातुहसिं, भिक्खवे, पक्खस्स चतुन्न महाराजान पुत्ता इम लोक अनु-
विचरन्ति - 'कच्चि बहू मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा
R 143 5 ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथ उपवसन्ति पटिजागरोन्ति
पुञ्जानि करोन्ती' ति । तदहु, भिक्खवे, उपोसथे पन्नरसे चत्तारो महा-
राजानो सामञ्जेव इम लोक अनुविचरन्ति - 'कच्चि बहू मनुस्सा
मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो
उपोसथ उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्जानि करोन्ती' ति ।

- 10 "सचे, भिक्खवे, अप्पका होन्ति मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या
सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथ उपवसन्ति पटिजाग-
रोन्ति' पुञ्जानि करोन्ति । तमेन, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो देवान
तावत्तिसान सुधम्माय सभाय सन्निसिन्नान सत्तिपत्तितान आरोचेन्ति -
'अप्पका खो, मारिस्सा, मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा
15 ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथ उपवसन्ति पटिजागरोन्ति
पुञ्जानि करोन्ती' ति ।

B 119

"तेन खो, भिक्खवे, देवा तावत्तिस्सा अन्नमना होन्ति -
'दिव्वा वत भो काया परिहायिस्सन्ति, परिपूरिस्सन्ति असुर
काया' ति ।

- 20 "सचे पन, भिक्खवे, बहू होन्ति मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या
सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथ उपवसन्ति पटिजाग-
रोन्ति पुञ्जानि करोन्ति । तमेन, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो देवान
तावत्तिसान सुधम्माय सभाय सन्निसिन्नान सत्तिपत्तितान आरोचेन्ति -
'बहू खो, मारिस्सा, मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा ब्रह्मञ्जा
25 कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथ उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्जानि
वरोन्ती' ति । तेन, भिक्खवे, देवा तावत्तिसा अन्नमना होन्ति - 'दिव्वा
वत, भो, काया परिपूरिस्सन्ति, परिहायिस्सन्ति असुरकाया' ति ।

"भूतपुद्ग, भिक्खवे, सयसो देवानमिन्दो देवे तावत्तिसे अनुनय-
मानो ताव वेलाय इम गाय अभासि -

‘चातुर्दसि’ पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्ठमी ।

R 141

पाटिहारियपक्ख च, अट्ठङ्गसुसमागत ।

उपोसथ उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

“सा खो पनेसा, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथा दुग्गीता
न भुगीता दुग्भासिता न सुभासिता । त किस्स हेतु ? सक्को हि, 5
भिक्खवे, देवानमिन्दो अवीतरागो अवीतदोसो अवीतमोहो ।

“यो च खो सो, भिक्खवे, भिक्खु अरह खीणासवो वुत्तिवा
ब्रह्मचरियो’ कत्तकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदस्यो परिकखीणभव-
सयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो, तस्स खो एत, भिक्खवे, भिक्खुनो कल्ल
वचनाय —

10

‘चातुर्दसि पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्ठमी ।

पाटिहारियपक्ख च, अट्ठङ्गसुसमागत ।

उपोसथ उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

“त किस्स हेतु ? सो हि, भिक्खवे, भिक्खु वीतरागो वीत-
दोसो वीतमोहो ति ।

B 143

15

“भूतपुत्र, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावत्तिसे अनु-
नयमानो ताय वेलाय इम गाथ अभासि —

‘चातुर्दसि पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्ठमी ।

पाटिहारियपक्ख च, अट्ठङ्गसुसमागत ।

उपोसथ उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

16

“सा खो पनेसा, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथा दुग्गीता
न भुगीता दुग्भासिता न सुभासिता । त किस्स हेतु ? सक्को हि, भिक्खवे,
देवानमिन्दो अपरिमुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुबल्लेहि
दोमनस्सेहि उपायासेहि, अपरिमुत्तो दुक्खस्मा ति वदामि ।

“यो च खो सो, भिक्खवे, भिक्खु अरह खीणासवो वुत्तिवा 25
कत्तकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदस्यो परिकखीणभवसयोजनो सम्म-
दञ्जा विमुत्तो, तस्स खो एत, भिक्खवे, भिक्खुनो कल्ल वचनाय —

‘चातुर्दसि पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्ठमी ।

R 145

पाटिहारियपक्ख च, अट्ठङ्गसुसमागत ।

उपोसथ उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

30

“त किस्स हेतु ? सो हि, भिक्खवे, भिक्खु परिमुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुत्तो दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

५ ६ सुखुमालसुत्तं । “सुखुमालो अह, भिक्खवे, परमसुखुमासो अच्वन्तसुखुमालो । मम सुद, भिक्खवे, पितु निवेसने पोक्खरणीयो कारिता होन्ति । एकत्थ सुद, भिक्खवे, उण्णल वप्पति^१, एकत्थ पटुम, एकत्थ पुण्डरीक, यावदेव ममत्थाय । न खो पनस्साह, भिक्खवे, अवासिक^२ चन्दन धारेमि । कासिक, भिक्खवे, तु मे त वेठन होति, कासिका कञ्चुका, कासिक निवासन, कासिको उत्तरासङ्गो । रत्तिन्दिव खो १० पन मे^३ सु त^४, भिक्खवे, सेतच्छत्त धारीयति — ‘मा न फुसि सीत वा उण्ह वा तिण वा रजो वा उस्सावो वा’ ति ।

“तस्स मग्ग, भिक्खवे, तयो पासादा अहेसु — एको हेमन्तिको, एको गिम्हिको, एको वस्सिको । सो खो अह, भिक्खवे, वस्सिके पासादे वस्सिके चत्तारो मासे निप्पुरिस्सेहि तूरियेहि परिचारयमानो न हेट्ठापासाद १५ ओरोहामि । यथा खो पन, भिक्खवे, अज्जेस निवेसने^५ दासकम्मकरपोरिस्सा कणाजक भोजन दीयति विलङ्गदुतिय, एवमेवस्सु मे, भिक्खवे, पितु निवेसने दासकम्मकरपोरिस्स सालिमसोदनो दीयति ।

“तस्स मग्ग, भिक्खवे, एवरूपाय इद्धिया समन्नागतस्स एवरूपेन न नुसुमालेन एतदहोसि — ‘अस्सुतवा खो पुयुज्जनो अत्तना जराधम्मो २० समानो जर अनतीतो पर जिण्ण दिस्वा अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानयेव अतिसित्वा, अह पि खोम्हि जराधम्मो जर अनतीतो । अह चेव खो पन जराधम्मो समानो जर अनतीतो पर जिण्ण दिस्वा अट्ठीयेय्य हरायेय्य जिगुच्छेय्य न मेत अस्स पतिरूप’ ति । तस्स मग्ग, भिक्खवे, इति पटिमज्जिक्खत्तो यो योज्जने योज्वनमदो सो सच्चसो पहीयि ।

२५ “अस्सुतवा खो पुयुज्जनो अत्तना व्याधिधम्मो समानो व्याधि अनतीतो पर व्याधित दिस्वा अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानयेव अतिसित्वा — ‘अह पि खोम्हि व्याधिधम्मो व्याधि अनतीतो, अह चेव खो पन व्याधिधम्मो समानो व्याधि अनतीतो पर व्याधिक दिस्वा अट्ठीयेय्य हरायेय्य जिगुच्छेय्य, न मेत अस्स पतिरूप’ ति । तस्स मग्ग, भिक्खवे, ३० इति पटिमज्जिक्खत्तो यो आरोग्ये आरोग्यमदो सो मच्चनो पहीयि ।

१ दुर्जन - ली० २० । २ वासिक - ग्वा० । ३-४ सु मे त - ली० ग्वा०, २० । ५ निवेसने - ली०, २० ।

“अस्मृतत्वा खो पुथुज्जनो अत्तना मरणघम्मो समानो मरणं
अनतीतो परं मव दिस्वा अट्ठीयेयति हरायति जिगुच्छति अत्तानयेव अति-
सित्त्वा — ‘अहं पि खोम्हि मरणघम्मो, मरणं अनतीतो, अहं चैव खो वन
मरणघम्मो समानो मरणं अनतीतो परं मतं दिस्वा अट्ठीयेय्य हरायेय्य
जिगुच्छेय्य, न मेत अस्स पतिरूप’ ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, इति पटि- 5
सञ्चिकत्ततो यो जीविते जीवितमदो सो सच्चसो पहीयी ति ।

“तयोमे, भिक्खवे, मदा । कतमे तयो ? योच्चनमदो, आरोग्य-
मदो, जीवितमदो । योच्चनमदमतो वा, भिक्खवे, अस्मृतत्वा पुथु-
ज्जनो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं
चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, 10
मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गतिं विनि-
पातं निरयं उपपज्जति । आरोग्यमदमतो वा, भिक्खवे, अस्मृतत्वा
पुथुज्जनो ... पे० .. जीवितमदमतो वा, भिक्खवे, अस्मृतत्वा पुथुज्जनो
कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं
चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, 15
मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गतिं विनि-
पातं निरयं उपपज्जति । योच्चनमदमतो वा, भिक्खवे, भिक्खु सिक्ख
पच्चक्खाय हीनायावत्तति । आरोग्यमदमतो वा, भिक्खवे, भिक्खु
... पे० ... जीवितमदमतो वा, भिक्खवे, भिक्खु सिक्ख पच्चक्खाय हीना-
यावत्तती ति ।

D 145

R 117

20

“व्याधिघम्मा जराधम्मा, अथो मरणघम्मिनो ।
यथाधम्मा तयामन्ता’, जिगुच्छन्ति पुथुज्जना ॥
“अहं चेत् जिगुच्छेय्य, एवधम्मेषु पाणिषु ।
न मेत्तं पणिग्गम्मा, मम एवधिहारिनो ॥
“सोह एवं बिहरन्तो, जत्था यम्म निग्गपि । 25
आरोग्ये योच्चनम्मि न, जीविनम्मि च ये मदा ॥
“रात्थे मदे अग्निभोस्मि, नेत्थम्मो दद्धु मेमत्त’ ।
तस्स मे अट्ठ उम्माहो, निब्बानं अग्निपग्गनो ॥
“नाहं भच्चो एतरहि, कामानि पट्ठिमेविणुं ।
अग्निवत्ति भविन्नामि, ब्रह्मचर्यपरायणो” ति ॥

20

D 146

१० आधिपतेय्यसुतं । “तीणिमानि, भिक्खवे, आधिपते-

य्यानि । कनमानि तीणि ? अत्ताधिपतेय्य, लोकाधिपतेय्य, धम्माधि-
पतेय्य । कतमं च, भिक्खवे, अत्ताधिपतेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चि-

- 5 क्वसि - ‘न खो पनाहं चीवरहेतुं अगारस्मा अन्नगारियं पव्वजितो । न
पिण्डपातहेतुं, न सेनामनहेतुं, न इतिभवाभवहेतुं अगारस्मा अन्नगारियं
पव्वजितो । अपि च खोमिहं ओतिण्णो जात्तिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो ।
अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेया
R 146 10 ति । अहं चेव खो पनं यादिसके कामे ओहाय अगारस्मा अन्नगारियं
पव्वजितो तादिसके वा कामे परियेसेय्य ततो वा पापिट्ठतरे, न मेतं
पतिस्स’ ति । सो इति पटिसञ्चिक्खसि - ‘आरद्धं खो पनं मे विरियं
भविस्सति असल्लीनं, उपट्ठितां रातिं अत्तम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो,
समाहितं चित्तं एकगं’ ति । सो अत्तानयेव अधिपातिं करित्वा अकुसलं
15 पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अन्नवज्जं भावेति, सुदं
अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अत्ताधिपतेय्य ।

- “कतमं च, भिक्खवे, लोकाधिपतेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चि-
क्खसि - ‘न खो पनाहं चीवरहेतुं अगारस्मा अन्नगारियं पव्वजितो । न
20 पिण्डपातहेतुं, न सेनामनहेतुं, न इतिभवाभवहेतुं अगारस्मा अन्नगारियं
पव्वजितो । अपि च खोमिहं ओतिण्णो जात्तिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो ।
अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेया’
ति । अहं चेव खो पनं एव पव्वजितो समानो कामचित्तक्कं वा वित्तक्केय्य,
25 व्यापादवित्तक्कं वा वित्तक्केय्य, विहिंसावित्तक्कं वा वित्तक्केय्य, महां सो
पनायं लोकसन्निवायो । महन्तस्मिं खो पनं लोकसन्निवासे सन्ति समण-
राहणा इद्धिमन्तो दिव्वनक्खुनां पणित्तविदुनो । ते दूरतो पि पस्सन्ति,
आगन्ता पि न दिस्सन्ति, चेतसा पि चित्तं जानन्ति । ते पि म एव जानेय्यु-
B 117 ‘पस्मय, भो, इमं पुनपुत्तं तद्धा अगारस्मा अन्नगारियं पव्वजितो समानो
30 वोतिण्णो विहरति पापकेहि अयुगलेहि धम्मेही’ ति । देवता पि सो
सन्ति इद्धिमन्तिनियो दिव्वचरुणां पणित्तविदुनियो । ता दूरतो पि
पस्सन्ति, आगन्ता पि न दिस्सन्ति, चेतसा पि चित्तं जानन्ति । ता पि

म एव जानेय्यु - 'पस्सथ, भो, इम कुलपुत्त सद्धा अगारस्मा अनगारिय पव्वजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्मोही' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'आरद्ध खो पन मे विरिय भविस्सति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मूढा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहित चित्त एकग' ति । सो लोकेयैव अधिपतिं करित्वा अकुसल पजहति, 5 कुसल भावेति, सावज्ज पजहति, अनवज्ज भावेति, सुद्ध अत्तान परिहरति । इद बुच्चति, भिक्खवे, लोकाधिपतेय्य ।

"कतम च, भिक्खवे, धम्माधिपतेय्य ? इध, भित्तपवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो पनाह चौवरहेतु अगारस्मा अनगारिय पव्वजितो । न 10 पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारिय पव्वजितो । अपि च खोन्दि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो । अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा ति । स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको 15 ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितव्वो विञ्जूही ति । सन्ति खो पन मे सव्वह्य-चारो जान पस्स विहरन्ति । ग्रह चैव खो पन एव स्वाक्खाते धम्मविनये पव्वजितो समानो कुसीत्तो विहरेय्य पमत्तो, न मेत अस्स पतिरूप' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'आरद्ध खो पन मे विरिय भविस्सति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मूढा', पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहित 20 चित्त एकग' ति । सो धम्मयेव अधिपतिं करित्वा अकुसल पजहति, कुसल भावेति, सावज्ज पजहति, अनवज्ज भावेति, सुद्ध अत्तान परिहरति । इद बुच्चति, भिक्खवे, धम्माधिपतेय्य । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि आधिपतेय्यानी ति ।

"नत्थि लोके र्हो नाम, पापकम्म पकुञ्चतो । 25

अत्ता ते पुरिस जानाति, सच्च वा यदि वा भुसा ॥

"कल्याण वत्त भो सक्खि, अत्तान अतिमञ्जसि ।

B 148

यो सन्त अत्तनि पाप, अत्तान परिगूहसि ॥

"पस्सन्ति देवा च तयागता च,

R 150

लोकास्मि वाल विसम चरन्त ।

30

तस्मा हि अत्ताधिपतेव्यको' च,
लोकाधिपो च निपको च ज्ञायो ॥

“धम्माधिपो च अनुधम्मचारी,
न हीयति सच्चपरक्कमो मुनि ।
पतद्दु मार अभिभुव्य अन्तक,
यो च फुसी जातिक्खय पचानवा ।
सो तादिसो लोकविदू सुमेधो,
सब्बेसु धम्मेसु अतम्मयो मुनी” ति ॥

देवदूतवर्गो चतुर्थो ।

तस्सुद्धानं

ब्रह्म आनन्द सारिपुत्तो, निदान हत्यकेन च ।
दूता दुवे च राजानो, मुखुमालाधिपतेय्येन च ति ॥

५. चूळवग्गो

१ सम्मुखीभावमुत्तं । “तिण्ण, भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो
कुलपुत्तो बहु पुञ्ञ पसवति । कतमेस तिण्ण ? सद्धाय, भिक्खवे,
सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहु पुञ्ञ पसवति । देव्यधम्मस्स, भिक्खवे,
सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहु पुञ्ञ पसवति । दक्खिण्येयान,
१५ भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहु पुञ्ञ पसवति । इमेस
खो, भिक्खवे, तिण्णं सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहु पुञ्ञ
पसवती” ति ।

B 149

२ तिट्ठानमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि सद्धो पसन्नो वेदि-
तब्बो । कतमेहि तीहि ? सीलवन्तान'दस्सनकामो होति, सद्धम्म
२० सोतुकामो होति, विगतमलमच्छेरेण चेतसा अगार अज्झावसति मुत्त-
चामो पयतपाणि बोस्सगगतो याचयोगो दानसविभागगतो । इमेहि
खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि सद्धो पसन्नो वेदितब्बो ।

“दस्सनकामो सीलवत, सद्धम्म सोतुमिच्छति ।

दिनये' मच्छेरमल, स' वे' सद्धो ति वुच्चती” ति ॥

१ अत्ताधिपको सोतो वरे - सी०, स्या०, रो० । २ सीलवत - रो० । ३ विनेय -
सी०, रो० । ४-४ सवे - रो० ।

३. अत्यवसमुत्तं । “तयो, भिक्खवे, अत्यवसे सम्पत्तमानेन
अलमेव परेसं धम्मं देसेतुं । कतमे तयो ? यो धम्मं देसेति सो अत्यप्पटि-
संवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो धम्मं सुणाति सो अत्यप्पटि-
संवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो चेव धम्मं देसेति यो च धम्मं
सुणाति उभो अत्यप्पटिसंवेदिनो च होन्ति धम्मप्पटिसंवेदिनो च । इमे 5
खो, भिक्खवे, तयो अत्यवसे सम्पत्तमानेन अलमेव परेसं धम्मं
देसेतुं” ति ।

४. कयापवत्तिमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि कया पवत्तिनी
होति । कतमेहि तीहि ? यो धम्मं देसेति सो अत्यप्पटिसंवेदी च होति
धम्मप्पटिसंवेदी च । यो धम्मं सुणाति सो अत्यप्पटिसंवेदी च होति 10
धम्मप्पटिसंवेदी च । यो चेव धम्मं देसेति यो च धम्मं सुणाति उभो
अत्यप्पटिसंवेदिनो च होन्ति धम्मप्पटिसंवेदिनो च । इमेहि खो, भिक्खवे,
तीहि ठानेहि कया पवत्तिनी होती” ति ।

५. पण्डितमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, पण्डितपञ्जत्तानि
सप्पुरिसपञ्जत्तानि । कतमानि तीणि ? दानं, भिक्खवे, पण्डित- 15
पञ्जत्तं सप्पुरिसपञ्जत्तं । पव्वज्जा, भिक्खवे, पण्डितपञ्जत्ता
सप्पुरिसपञ्जत्ता । मातापितूनं, भिक्खवे, उपट्ठानं पण्डितपञ्जत्तं
सप्पुरिसपञ्जत्तं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पण्डितपञ्जत्तानि
सप्पुरिसपञ्जत्तानी ति ।

B. 150

“सम्मि दानं उपञ्जत्तं, अहिंसा संयमो दमो । 20

मातापितु उपट्ठानं, सन्तानं ब्रह्मचारिणं ॥

“सतं एतानि ठानानि, यानि सेवेय पण्डितो ।

अरियो दस्सन्सम्पन्नो, स लोकं भजते सिवं” ति ॥

६. सीलवन्तमुत्तं । “यं, भिक्खवे, सीलवन्तो पव्वजिता गामं
वा निगमं वा उपनिस्साय विहरन्ति । तस्य मनुस्सा तीहि ठानेहि बहं 25
पुञ्जं पमवन्ति । कतमेहि तीहि ? कायेन, वाचाय, मनसा । यं,
भिक्खवे, सीलवन्तो पव्वजिता गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विह-
रन्ति । तस्य मनुस्सा इमेहि तीहि ठानेहि बहं पुञ्जं पमवन्ती” ति ।

R. 152

७. सद्दुत्तलक्खणमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, सद्दुत्तल-
क्खणानि । कतमानि तीणि ? उप्पादो पञ्जामति, वयो 30

पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सङ्खतस्स सङ्खतलक्खणानी” ति ।

८. असङ्खतलक्खणमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, असङ्खतस्स असङ्खतलक्खणानि । कतमानि तीणि ? न उप्पादो पञ्जायति, न वयो पञ्जायति, न ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि असङ्खतस्स असङ्खतलक्खणानी” ति ।

९. पव्वतराजमुत्तं । “हिमवन्त, भिक्खवे, पव्वतराज निस्साय महासाला तीहि वड्डीहि वड्ढन्ति । कतमाहि तीहि ? साखापत्तपलासेन वड्ढन्ति, तच्चपटिकाय वड्ढन्ति, फेगुसारेन वड्ढन्ति । हिमवन्तं, भिक्खवे, पव्वतराजं निस्साय महासाला इमाहि तीहि वड्डीहि वड्ढन्ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, सद्धं कुलपतिं निस्साय अन्तो जनो तीहि वड्डीहि वड्ढति । कतमाहि तीहि ? सद्धाय वड्ढति, सीलेन वड्ढति, पञ्जाय वड्ढति । सद्धं, भिक्खवे, कुलपतिं निस्साय अन्तो जनो इमाहि तीहि वड्डीहि वड्ढती ति ।

१५ “यथा पि पव्वतो सेलो, अरञ्जस्मिं ब्रह्मवने ।
तं ख्खा^१ उपनिस्साय, वड्ढन्ते ते वनप्पती^२ ॥
“तथेव सीलसम्पत्तं, सद्धं कुलपतिं इव ।
उपनिस्साय वड्ढन्ति, पुत्तदारा च बन्धवा ।
अमच्चा जातिसङ्घा च, ये चस्स अनुजीविनो ॥

२० “त्यास्स सीलवतो सीलं, चागं सुचरितानि च ।
पस्समानानुकुञ्चन्ति, अत्तमत्थं^३ विचवक्खणा ॥

“इध धम्मं चरित्वान, मग्गं सुगतिगामिनं । ।
नन्दिनो देवलोकस्मि, मोदन्ति कामकामिनो” ति ॥

१०. आतप्पकरणीयमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि आतप्पं करणीयं । कतमेहि तीहि ? अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय आतप्पं करणीयं, अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय आतप्पं करणीयं, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिव्वानं खरानं कटुकानं असात्तानं अमनापानं पाणहरानं अघिवासनाय आतप्पं करणीयं । इमेहि तीहि, भिक्खवे, ठानेहि आतप्पं करणीयं ।

१. ख्खा - रो० । २. वनप्पति - सी०, रो० । ३. ये भवन्ति - सी०, त्या०, रो० ।

“यतो खो, भिक्षवे, भिक्षु अनुपपन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय आतप्प करोति, अनुपपन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय आतप्प करोति, उप्पन्नान सारीरिकान वेदनान दुक्खान तिब्बान खरान कटुकान असातान अमनापान पाणहरान अधिवासनाय आतप्प करोति । अय वुच्चति, भिक्षवे, भिक्षु आतापी निपको सतो सम्मा 5 दुक्खस्स अन्तकिरियाया” ति ।

B 152

११ महाचोरमुत्तं । “तीहि, भिक्षवे, अङ्गेहि समन्नागतो महाचोरो सन्धि पि छिन्दति, निल्लोप पि हरति, एकागारिक पि करोति, परिपन्थे पि तिट्ठति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्षवे, महाचोरो विसमनिस्मितो च होति, गहननिस्सितो च होति, बलवनिस्सितो च 10 होति । कथ च, भिक्षवे, महाचोरो विसमनिस्सितो होति ? इध, भिक्षवे, महाचोरो नदीविदुग्ग वा निस्सितो होति पव्वतविसम वा । एव खो, भिक्षवे, महाचोरो विसमनिस्सितो होति ।

“कथ च, भिक्षवे, महाचोरो गहननिस्सितो होति ? इध, भिक्षवे, महाचोरो तिणगहन वा निस्सितो होति, रुक्खगहन वा रोध’ 15 वा महावनसण्ड वा । एव खो, भिक्षवे, महाचोरो गहननिस्सितो होति ।

R 154

“कथ च, भिक्षवे, महाचोरो बलवनिस्सितो होति ? इध भिक्षवे, महाचोरो राजान वा राजमहामत्तान वा निस्सितो होति । तस्म एव होति — ‘सचे म कोचि किञ्चि वक्खति, इमे मे राजानो वा 20 राजमहामत्ता वा परियोदाय अत्थ भणिस्सन्ती’ ति । राचे न कोचि किञ्चि आह, त्यास्स राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोदाय अत्थ भणन्ति । एव खो, भिक्षवे, महाचोरो वनवनिस्सितो होति । इमे खो, भिक्षवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो महाचोरो सन्धि पि छिन्दति, निल्लोप पि हरति, एकागारिक पि करोति, परिपन्थे पि तिट्ठति । 25

“एवमेव खो, भिक्षवे, तीहि अङ्गेहि’ समन्नागतो पापभिक्षु खन उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जून, बहु च अपुज्ज पसवति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्षवे, पापभिक्षु विसमनिस्सितो च होति गहननिस्सितो च बलवनिस्सितो च ।

“कथं च, भिक्षवे, पापभिक्षु विसमनिस्सितो होति ? इध, भिक्षवे, पापभिक्षु विसमेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, विसमेन वचीकम्मेन समन्नागतो होति, विसमेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति । एव खो, भिक्षवे, पापभिक्षु विसमनिस्सितो होति ।

5 “कथं च, भिक्षवे, पापभिक्षु गहननिस्सितो होति ? इध, भिक्षवे, पापभिक्षु मिच्छादिट्ठिको होति, अन्तग्गाहिकाय दिट्ठिया समन्नागतो होति । एव खो, भिक्षवे पापभिक्षु गहननिस्सितो होति ।

“कथं च, भिक्षवे, पापभिक्षु बलवनिस्सितो होति ? इध, भिक्षवे, पापभिक्षु राजान वा राजमहामत्तान वा निस्सितो होति ।
10 तस्स एव होति — ‘राचे म कोचि किञ्चि ववत्थति, इमे मे राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोधाय अत्थ भणिस्सन्ती’ ति । सचे न कोचि किञ्चि आह, त्यास्त राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोधाय अत्थ भणन्ति । एव खो, भिक्षवे, पापभिक्षु बलवनिस्सितो होति । इमेहि
R 135 खो, भिक्षवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पापभिक्षु खत उपहत अत्तान
15 परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जून, बहु च अपुज्ज पसवती’ ति ।

चूलवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

सम्मुखी ठानत्थवस, पवत्ति पण्डित सीलव ।

सह्वत पब्बतातप्प, गहाचोरेनेकादसा ति ॥

पठमपण्णासको समत्तो ।

६. ब्राह्मणवग्गो

B 154

१ पठमद्वेब्राह्मणमुत्त । अथ खो द्वे ब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा^१
20 महल्लका अट्ठगता वयोअनुपत्ता वीसवस्सरासत्तिका जातिया येन भगवा
तेनुपसङ्कमिन्नु, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदिन्नु । सम्मोदनीय
कथं सारणीय^२ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिन्नु । एकमन्त निस्सिता
खो ते ब्राह्मणा भगवन्त एतदवोचु — “मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा

जिष्णा बुद्धा महल्लका अद्वगता वयोअनुप्यत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया,
 ते चम्हा अकतकल्याणा अकतकुसला अकतभीरुत्ताणा । ओवदतु नो
 भव गोतमो, अनुसासतु नो भव गोतमो य अम्हाक अस्स दीघरत्त हिताय
 सुखाया” ति ।

“तम्ह तुम्हे ब्राह्मणा जिष्णा बुद्धा महल्लका अद्वगता वयोअनु- 5
 प्यत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया, ते चत्थ अकतकल्याणा अकतकुसला
 अकतभीरुत्ताणा । उपनीयति खो अयं, ब्राह्मणा, लोको जराय व्याधिना
 मरणेन । एव उपनीयमाने खो, ब्राह्मणा, लोके जराय व्याधिना मरणेन,
 यो इव कायेन सयमो वाचाय संयमो मनसा सयमो, त तस्स पेतस्स ताण
 च लेण च दीप च सरणं च परायणं चा ति । 10

“उपनीयति जीवितमप्यमायु,
 जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
 एत भय मरणे पेक्खमानो,
 पुञ्ञानि कयिराथ सुखावहानि ॥

“योध कायेन सयमो, वाचाय उद चेतसा । 15
 त तस्स पेतस्स सुखाय होति,
 य जीवमानो पकरोति पुञ्ञ” ति ॥

२. वुत्तिमद्वेब्राह्मणमुत्तं । अथ खो द्वे ब्राह्मणा जिष्णा बुद्धा 2
 महल्लका अद्वगता वयोअनुप्यत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया येन भगवा
 तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसो- 20
 दिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते ब्राह्मणा भगवन्त एतदवोचु – “मय-
 मस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा जिष्णा बुद्धा महल्लका अद्वगता वयोअनुप्यत्ता
 वीसवस्ससत्तिका जातिया; ते चम्हा अकतकल्याणा अकतकुसला
 अकतभीरुत्ताणा । ओवदतु नो भव गोतमो, अनुसासतु नो भव गोतमो
 यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति । 25

“तम्ह तुम्हे, ब्राह्मणा, जिष्णा बुद्धा महल्लका अद्वगता वयो-
 अनुप्यत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया, ते चत्थ अकतकल्याणा अकतकुसला
 अकतभीरुत्ताणा । आदित्ते खो अयं, ब्राह्मणा, लोको जराय व्याधिना
 मरणेन । एवं आदित्ते खो, ब्राह्मणा, लोके जराय व्याधिना मरणेन,
 यो इव कायेन संयमो वाचाय संयमो मनसा संयमो, तं तस्स पेतस्स ताणं 30
 च लेणं च दीपं च सरणं च परायणं चा ति ।

B 155,
 R 156

“आदित्तस्मि अगारस्मि, य नीहरति भाजन ।
त तस्स होति अत्थाय, नो चय तत्थ ड्ढ्हति ॥

“एव आदित्तो खो लोको, जराय मरणेन च ।
नीहरेथेव दानेन, दिन्न होति सुनोहत ॥

5 “योध कायेन सयमो, वाचाय उद चेतसा ।
त तस्स पेतस्स सुखाय होति,
य जीवमानो पकरोति पुञ्ज” ति ।

३ अञ्जतरब्राह्मणमुत्तं । अथ खो अञ्जतरो^१ ब्राह्मणो येन
भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि पे०
B 156 10 एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “सन्दिट्टिको
धम्मो सन्दिट्टिको धम्मो” ति, भो गोतम, वुच्चति । कित्तावता नु खो,
भो गोतम, सन्दिट्टिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको
पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही” ति ?

R 157 “रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त
15 व्यावाधाय पि चेतेंति, परव्यावाधाय पि चेतेंति, उभयव्यावाधाय पि
चेतेंति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । रागे पहीने नेवत्त-
व्यावाधाय पि चेतेंति, न परव्यावाधाय पि चेतेंति, न उभयव्यावाधाय पि
चेतेंति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । एव पि खो, ब्राह्मण,
सन्दिट्टिको धम्मो होति पे० । दुट्ठो खो, ब्राह्मण, दोसेन अभिभूतो
20 परियादिन्नचित्तो अत्तव्यावाधाय पि चेतेंति, परव्यावाधाय पि चेतेंति
उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति ।
दोसे पहीने नेवत्तव्यावाधाय पि चेतेंति, न परव्यावाधाय पि चेतेंति,
न उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति ।
एव पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्टिको धम्मो होति पे० । मूब्धो खो,
25 ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्यावाधाय पि चेतेंति,
परव्यावाधाय पि चेतेंति, उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, चेतसिक पि दुक्ख
दोमनस्स पटिसवेदेति । मोहे पहीने नेवत्तव्यावाधाय पि चेतेंति, न
परव्यावाधाय पि चेतेंति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, न चेतसिक
B 157 दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । एव खो, ब्राह्मण, सन्दिट्टिको धम्मो होति

अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितव्यो विञ्जूही" ति ।

"अभिवक्कन्त, भो गोतम, अभिवक्कन्त, भो गोतम । सेय्ययापि, भो गोतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा भग्ग आचिन्नखेय्य, अन्यकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य - 'चक्खुमन्तो रूपाणि दक्खन्तो' ति, एवमेव भोता गोतमेत अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एमाह भगन्त गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म भव गोतमो वारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत मरण गत" ति ।

४ परिव्याजकसुत्त । अय खो अज्जतरो ब्राह्मणपरिव्याजको येन भगवा तेनुपमङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणपरिव्याजको भगवन्त एतदवोच - "सन्दिट्ठिको धम्मो सन्दिट्ठिको धम्मो" ति, भो गोतम, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भो गोतम, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितव्यो विञ्जूही" ति ?

"रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त-व्यावाधाय पि चेतेंति, परव्यावाधाय पि चेतेंति, उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । रागे पहीने नेवत्त-व्यावाधाय पि चेतेंति, न परव्यावाधाय पि चेतेंति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति ।

"रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरित चरति, वाचाय दुच्चरित चरति, मनसा दुच्चरित चरति । रागे पहीने नेव कायेन दुच्चरित चरति, न वाचाय दुच्चरित चरति, न मनसा दुच्चरित चरति ।

"रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थ पि यथाभूत नप्पजानाति, परत्थ पि यथाभूत नप्पजानाति, उभयत्थ पि यथाभूत नप्पजानाति । रागे पहीने अत्तत्थ पि यथाभूत पजानाति, परत्थ पि यथाभूत पजानाति, उभयत्थ पि यथाभूत पजानाति । एव पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति पे० दुट्ठो खो, ब्राह्मण, दोसेन पे० मूब्हो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्यावाधाय पि चेतेंति, परव्यावाधाय पि चेतेंति, उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । मोहे पहीने नेवत्त-

व्यावाधाय पि चेतेति, न परव्यावाधाय पि चेतेति, न उभयव्यावाधाय
 पि चेतेति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । मूब्धो खो, ब्राह्मण,
 मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो, कायेन दुच्चरित चरति, वाचाय
 दुच्चरित चरति, मनसा दुच्चरित चरति । मोहे पहीने नेव कायेन
 5 दुच्चरित चरति, न वाचाय दुच्चरित चरति, न मनसा दुच्चरित चरति ।
 मूब्धो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थ पि यथा
 भूत नप्पजानाति, परत्थ पि यथाभूत नप्पजानाति, उभयत्थ पि यथाभूत
 नप्पजानाति । मोहे पहीने अत्तत्थ पि यथाभूत पजानाति, परत्थ पि
 यथाभूत पजानाति, उभयत्थ पि यथाभूत पजानाति । एव खो, ब्राह्मण
 10 सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त
 वेदितब्बो विज्जूही” ति ।

“अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेत्तु
 अज्जतगगे पाणुपेत सरण गत” ति ।

५ निब्बुतसुत्तं । अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा
 15 तेनुपसङ्कुमि, उपसङ्कुमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
 एकमन्त निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “सन्दि
 ट्ठिक निब्बान सन्दिट्ठिक निब्बान” ति, भो गोतम, वुच्चति । कित्तावत्ता
 नु खो, भो गोतम, सन्दिट्ठिक निब्बान होति अकालिक एहिपस्सिक ओप
 नेय्यिक पच्चत्त वेदितब्ब विज्जूही” ति ?

“रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त
 व्यावाधाय पि चेतेति, परव्यावाधाय पि चेतेति, उभयव्यावाधाय पि
 चेतेति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । रागे पहीने नेवत्त
 व्यावाधाय पि चेतेति, न परव्यावाधाय पि चेतेति, न उभयव्यावाधाय
 पि चेतेति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । एव पि खो, ब्राह्मण
 25 सन्दिट्ठिक निब्बान होति । दुट्ठो खो ब्राह्मण पे० मूब्धो खो
 ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्यावाधाय पि चेतेति,
 परव्यावाधाय पि चेतेति, उभयव्यावाधाय पि चेतेति, चेतसिक पि दुक्ख
 दोमनस्स पटिसवेदेति । मोहे पहीने नेवत्तव्यावाधाय पि चेतेति, न
 परव्यावाधाय पि चेतेति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेति, न चेतसिक
 30 दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । एव पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिक निब्बान
 होति ।

“यतो खो अय, ब्राह्मण, अनवसेस रागक्खय पटिसवेदेति,
अनवसेम दोसक्खय पटिसवेदेति, अनवसेस मोहक्खय पटिसवेदेति, एव
खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिक निव्वान होति अवगलिक एहिपस्सिक ओप-
नेय्यिक पच्चत्त वेदितव्व विञ्जूही” ति ।

“अभिवक्तन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु 5
अज्जतगो पाणुपेत सरण गत” ति ।

६ पलोकमुत्त । अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणमहासालो येन
भगवा तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिजो खो सो ब्राह्मणमहा-
सालो भगवन्त एतदवोच — “सुत्त मेत्त, भो गोतम, पुव्वकान ब्राह्मणान
बुद्धान महल्लकान आच्चरियपाच्चरियान भासमानान — ‘पुव्वे सुद अय 10
लोको अवीचि मञ्जे फुटो अहोसि मनुस्सेहि, कुक्कुटसपातिवा गाम-
निगमराजधानियो’ ति । को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चमो येनेतरहि
मनुस्सान खयो होति, तनुत्त पज्जायति, गामा पि अगामा होन्ति,
निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि
अजनपदा होन्ती” ति ? 15

“एतरहि, ब्राह्मण, मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता
मिच्छाधम्मपरेता । ते अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छा-
धम्मपरेता तिण्हानि सत्थानि गहेत्वा अज्जमञ्जा जीविता वीरोपेन्ति,
तेन बहू मनुस्सा काल करोन्ति । अय पि खो, ब्राह्मण, हेतु अय पच्चयो
येनेतरहि मनुस्सान खयो होति, तनुत्त पज्जायति, गामा पि अगामा 20
होन्ति निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा
पि अजनपदा होन्ति ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, एतरहि मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसम-
लोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । तेस अधम्मरागरत्तान विसमलोभाभि-
भूतान मिच्छाधम्मपरेतान देवो न सम्माधार अनुप्पवेच्छति । तेन 25
दुट्ठिमक्ख होति दुस्सस्स सेतट्ठिक सलाकावुत्त । तेन बहू मनुस्सा काल
करोन्ति । अय पि खो, ब्राह्मण, हेतु अय पच्चमो येनेतरहि मनुस्सान खयो
होति, तनुत्त पज्जायति, गामा पि अगामा होन्ति, निगमा पि अनिगमा
होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा हान्ति ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, एतरहि मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसम- 30
लोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । तेस अधम्मरागरत्तान विसम-

B 160

R 160

लोभाभिभूतान मिच्छाधम्मपरेतान यक्खा वाळे' अमनुस्से ओस्सज्जन्ति, तेन बहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतुं अयं पच्चयो येनेतरहि मनुस्सान खयो होति, तनुत्तं पञ्जायति, गामा पि अगामा होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा 5 पि अजनपदा होन्ती' ति ।

“अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० उपासकं म भव गोतमो धारेतु अज्जतम्मे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

B 161

७ वच्छगोत्तमुत्तं । अथ खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । 10 सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको भगवन्तं एतदवोच — “सुत मेत, भो गोतम, समणो गोतमो एवमाह — ‘मय्हमेव दानं दातव्वं, नाज्जेस दानं दातव्वं, मय्हमेव सावकानं दानं दातव्वं, नाज्जेस सावकानं दानं दातव्वं, मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, नाज्जेस दिन्नं महप्फलं, मय्हमेव 15 मेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, नाज्जेस सावकानं दिन्नं महप्फलं’ ति । ये ते, भो गोतम, एवमाहसु कच्चिं ते भोतो गोतमस्स वुत्तवादिनो च भवन्तं गोतमं अभूतेन अग्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोन्ति, न च कोचिं सहघम्मिको वादानुपातो भारय्ह ठानं आभच्छति ? अनन्भवक्खालुक्कामा हि मयं भवन्तं गोतमं” ति ।

R. 161

20 “ये ते, वच्छ, एवमाहसु — ‘समणो गोतमो एवमाह — मय्हमेव दानं दातव्वं पे० नाज्जेस सावकानं दिन्नं महप्फलं’ ति न मे ते वुत्तवादिनो । अग्भाचिक्खन्ति च पनं म असत्ता अभूतेन । यो खो, वच्छ, परं दानं ददन्तं वारेति सो तिण्णं अन्तरायकरो होति, तिण्णं पारिपन्थिको । कतमेसं तिण्णं ? दायकस्स पुञ्जान्तरायकरो होति, पटि- 25 ग्गाहकानं लाभन्तरायकरो होति, पुब्बेव खो पनस्स अत्ता खतो च होति उपहतो च । यो खो, वच्छ, परं दानं ददन्तं वारेति सो इमेसं तिण्णं अन्तरायकरो होति, तिण्णं पारिपन्थिको ।

“अहं खो, पनं, वच्छ, एवं यदामि — ये हि ते चन्दनिकामं वा ओसिगल्ले वा पाणा, त्वं पि यो धालिघोवनं वा सरावधोवनं वा छहेति — 30 ये तस्य पाणा ते तेन^१ यापेन्तू ति, ततो निदानम्पाह, वच्छ, पुञ्जस्स

B 162

आगम वदामि । को पन वादो मनुस्सभूते । अपि चाह, वच्छ, सील-
वतो दिन्न महप्फल वदामि, नो तथा दुस्सीलस्स', सो च होति पञ्चङ्ग-
विप्पहीनो पञ्चङ्गसमन्नागतो ।

"कतमानि पञ्चङ्गानि पहीनानि होन्ति ? कामच्छन्दो पहीनो
होति, व्यापादो पहीनो होति, धीनमिद्ध^१ पहीन होति, उद्धच्चकुक्कुच्च 5 R 162
पहीन होति, विचिकिच्छा पहीना होति । इमानि पञ्चङ्गानि विप्प-
हीनानि' होन्ति ।

"कतमेहि पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो होति ? असेक्खेन^४
सीलक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन समाधिक्खन्धेन समन्नागतो
होति, असेक्खेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्ति- 10
क्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्तिज्जाणदस्सनक्खन्धेन समन्ना-
गतो होति, इमेहि पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो होति । इति पञ्चङ्ग-
विप्पहीने पञ्चङ्गसमन्नागते दिन्न महप्फल ति वदामी ति ।

"इति कण्हासु सेतासु, रोहिणीसु हरीसु वा ।
कम्मासासु सरूपासु, गोसु पारेवतासु वा ॥ 13

"यासु कासुचि^५ एतासु, दन्तो जायति पुङ्गवो ।
गोरय्हो बलसम्पन्नो, कल्याणजवनिककमो ।
तमेव भारे युञ्जन्ति, नास्स वण्ण परिवस्सरे ॥

"एवमेव मनुस्सेसु, यस्मि कस्मिञ्च जातिमे ।
खत्तिमे ब्राह्मणे वेस्से, सुद्धे चण्डालपुक्कुसे ॥ 20

"यासु कासुचि एतासु, दन्तो जायति सुव्वतो ।
धम्मद्वारे सल्लसम्पन्नो, सज्जकादी हिदीमन्तो' ॥

"पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ।
पन्नभारो विसयुत्तो, कलकिच्चो भ्रमासवो ॥

"पारगू सव्वधम्मान,^६ अनुपादाय निव्वुत्तो । 25
तस्मिंयेव विरजे खत्ते, विपुला होति बविव्खणा ॥

"वाला च अविजानन्ता, दुम्भेधा अस्सुताविनो । B 163
यहिद्धा देन्ति^७ दानानि, न हि सन्ते उपासरे ॥

१ दुस्सीले - सी० रो० । २ धिमिद्ध - म० । ३ पहीनानि - रो० ।

४ असेक्खेन - रो० । ५ कासु च - सी०, रो० । ६ हिदिमन्तो - सी० । ७ ददन्ति -
सी०, रो० ।

“ये च सन्ते उपासन्ति, सप्पञ्जे धीरसम्मते ।

मद्धा च नेस' सुगते, मूलजाता पतिट्ठिता ॥

“देवलोक च ते यन्ति, कुले वा इध जायरे ।

अनुपुब्बेन निब्बान, अधिगच्छन्ति पण्डिता” ति ॥

R 163 5

८ तिकण्णसुत्तं । अथ खो तिकण्णो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि पे० एकमन्त नितिन्नो खो तिकण्णो ब्राह्मणो भगवतो सम्मुखा तेविज्जान सुद ब्राह्मणान वण्ण भासति — “एव पि तेविज्जा ब्राह्मणा, इति पि तेविज्जा ब्राह्मणा” ति ।

“यथाकथ पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मण तेविज्ज पञ्जा-
10 पेन्ती” ति ?

“इध, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो' च, समुद्गहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा, अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, अज्झायको, मन्तधरो, तिण्ण वेदान पारसू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्या-
15 करणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवधो ति । एव खो, भो गोतम, ब्राह्मणा तेविज्ज पञ्जापेन्ती” ति ।

“अञ्जथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मण तेविज्ज पञ्जापेन्ति, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“यथा कथ पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जो होति ?
20 साधु मे भव गोतमो नथा धम्म देसेतु यथा अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासि-
स्सामी” ति । “एव, भो” ति खो तिकण्णो ब्राह्मणो भगवतो पच्च-
स्सोसि । भगवा एतदवोच —

25 “इध, ब्राह्मण, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदि-
भाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज
n 164 विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्प-
30 जानो, सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको

सतिमा सुखविहारो' ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा, अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति ।

R. 164

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्कलेसे' मुदुभूते कम्मनिये' ठिते आनेज्जप्पत्ते' पुब्बेनिवासानुस्सति-
आणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्स-
रति, सेय्यथीद'—एक पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो चत्तस्सो
पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो बीस' पि जातियो तिस
पि जातियो चत्तारोस पि जातियो पञ्जारा पि जातियो जातिसत पि
जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि सबट्टकप्पे अनेके पि
विवट्टकप्पे अनेके पि सबट्टिविवट्टकप्पे — 'अमुनासि एवनामो एवगोत्तो
एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो
चुतो अमुन उदपादि । तनापासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो
एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो'
ति । इति साकार सज्जेस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति ।
अथमस्स पठमा विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा
उप्पत्ता, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा त अथमत्तस्स आतापिनो
पहितत्तस्स विहरतो ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्कलेसे' मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चतुपपातआणाय
चित्त अभिनिन्नामेति । सो दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्वन्तमानुस-
केन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे,
सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानानि — 'इमे वत भोन्तो सत्ता काय-
दुच्चरितेन समन्नागता पे० मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान
उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा
पर मरणा अपाय दुग्गतिं विनिष्ठात निरय उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो
सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता, वचीसुचरितेन समन्नागता, मनो-
सुचरितेन समन्नागता अरियान अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मा-
दिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगग लोक
उपपन्ना' ति । इति' दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्वन्तमानुसकेन

D 165,
R. 165

१ विगतु० — सी० । २ कम्मनिये — रो० । ३ आनेज्जप्पत्ते — सी०, रो० ।

४ सेय्यथिद — म० । ५ बीसति — रो० । ६ सा इति — रो० ।

सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयमस्स दुतिया विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा त अप्पमत्तस्स आत्तापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- 5 “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदात्ते अनङ्गणे विगत्तु पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान खयज्जाणाय चित्त अभिनिश्चामति । सो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति
10 ‘इमे आसवा’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसव निरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाण
15 होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थ ताया’ ति पजानाति । अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा त अप्प मत्तस्स आत्तापिनो पहितत्तस्स विहरतो ति ।

- 20 “अनुच्चावचसीलस्स, निपकस्स च शायिनो ।
चित्त यस्स वसीभूत, एकग्य सुसमाहित ॥
“त वे तमोनुद धीर, तेविज्ज मच्चुहायिन ।
हित देवमनुस्सान, आहु संबवप्पहायिन^१ ॥
“तीहि विज्जाहि सम्पन्न, असम्मून्हविहारिन ।
बुद्ध अन्तिमदेहिन^२, त नमस्सन्ति गोतम ॥
B 166 25 “पुब्बेनिवास यो वेदी, सग्गापाय च पस्सति ।
अथो जातिकक्खय पत्तो, अभिज्जावोसितो मुनि ॥
“एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
तमह वदामि तेविज्ज, नाज्ज लपितलापन ति ॥
R 106 “एव खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये तेविज्जो होत्ती” ति ।

“अञ्जया, भो गोतम, ब्राह्मणान तेविज्जो, अञ्जया च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होति । इमस्स च पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जस्स ब्राह्मणान तेविज्जो कल नाग्घति सोळ्ळसि ।

“अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतनो पाणुपेत सरण गत” ति । 5

६ जाणुस्सोणिमुत्त । अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि पे० एकमन्त निसिद्धो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “यस्सस्सु, भो गोतम, यञ्जो सद्ध वा थालिपाको वा देय्यधम्म वा, तेविज्जेसु ब्राह्मणेसु दान ददेय्या” ति । 10

“यथा कथ पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणा तेविज्ज पञ्जापेन्ती” ति ?

“इथ खो, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च ससुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनु पक्कुट्ठो जातिवादेन, अज्जायको मन्तधरो, तिण्ण वेदान पारगू सनि-घण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, 15 लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अगवयो ति । एव खो, भो गोतम, ब्राह्मणा तेविज्ज पञ्जापेन्ती” ति ।

“अञ्जया खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मण तेविज्ज पञ्जापेन्ति, अञ्जया च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“यथा कथ पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जो होति ? 20 साधु मे भव गोतमो तथा धम्म वेसेतु यथा अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासि-स्सामी” ति । “एव, भो” ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्च-स्सोसि । भगवा एतदवोच — 25

“इथ पन, ब्राह्मण, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज चिहरति ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिमुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगत-पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सति- 30 ज्ञाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति,

सेय्यथोद^१ - एकं पि जातिं द्वे पि जातियो पे० इति साकारसज्जेसं
अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अयमस्स पठमा विज्जा अधिगता
होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो
यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- 5 “सो एव समाहिते चित्ते परिमुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चतुप्पातज्जाणाय
चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिवकन्तमानुसकेन
पे० यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयमस्स दुतिया विज्जा अधि
गता होति अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको
10 उप्पन्नो यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- “सो एव समाहिते चित्ते परिमुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आराधानं खयज्जाणाय
चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘इमे
15 आसवा’ ति यथाभूतं पजानाति पे० ‘अयं आसवनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो कामा
सवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा
पि चित्तं विमुच्चति विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।
20 अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा
उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो
पहितत्तस्स विहरतो ति ।

“यो^२ सीलव्वतसम्पन्नो, पहितत्तो समाहितो ।

चित्तं यस्स वसीभूतं, एकगं सुसमाहितं ॥

- 25 “पुब्बेनिवासं यो वेदो, सम्गापायं च पस्सति ।

अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिज्जावोसितो मुनि ॥

“एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।

तमहं वदामि तेविज्जं, नाञ्जं लपित्तापनं ति ॥

“एवं खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“अञ्जया, भो गोतम, ब्राह्मणान तेविज्जो, अञ्जया च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होति । इमस्स च, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जस्स ब्राह्मणान तेविज्जो कल नाग्घति सोळ्ळसि’ ।

“अभिककन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत्” ति ।

३

१० सङ्गारवसुत्त । अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – “मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा नाम । यञ्ज यजाम पि यजापेम पि । तन, भो गोतम, यो चैव गज्जति यो च यजापेति सव्वे ते अनेकसारीरिक पुञ्जप्पटिपद पटिपन्ना होन्ति, यदिद यञ्जाधिकरण । यो पनाय, भो गोतम, यस्स वा तस्स वा कुला अगारस्सा अनगारिय पव्वजितो एकमत्तान दमेति, एकमत्तान रामेति, एकमत्तान परिनिव्वापेति, एवमस्साय एकसारीरिक पुञ्जप्पटिपद पटिपत्तो होति, यदिद पव्वज्जाधिकरण’ ति ।

10

13

“तेन हि, ब्राह्मण, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा न व्याकरेय्यासि’ । त किं मञ्जसि, ब्राह्मण, इध तथागतो लोके उप्पज्जति अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक-विदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा । सो एवमाह – ‘एथाय मग्गो अय पटिपदा यथापटिपन्नो अह अनुत्तर ब्रह्म-चरियोगघ सय अभिञ्जा सच्चिकत्वा पवेदेमि, एथ, तुम्हे पि तथा पटि-पज्जथ, यथापटिपन्ना तुम्हे पि अनुत्तर ब्रह्मचरियोगघ सय अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ ति । इति अय चैव सत्था धम्म देसेति, परे च तथत्थाय पटिपज्जन्ति, तानि खो पन होन्ति अनेकानि पि सत्तानि अनेकानि पि सहस्सानि अनेकानि पि सत्तसहस्सानि ।

B 169

R 169

25

“त किं मञ्जसि, ब्राह्मण, इच्चाय एव सन्ते एकसारीरिका वा पुञ्जप्पटिपदा होति अनेकसारीरिका वा, यदिद पव्वज्जा-धिकरण” ति ?

“इच्चाय पि, भो गोतम, एव सन्ते अनेकसारीरिका पुञ्ज-प्पटिपदा होति, यदिद पव्वज्जाधिकरण” ति ।

30

एव वृत्ते आयस्मा आनन्दो सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 'इमास ते, ब्राह्मण, द्वित्र पटिपदान कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा'
 च अप्पसमारम्भतरा च महप्फलतरा च महानिससतरा चा" ति ?
 एव वृत्ते सङ्गारवो ब्राह्मणो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - "सेय्यथापि
 5 भव गोतमो भव चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पाससा" ति ।

दुतिय पि खो आयस्मा आनन्दो सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 "न खो त्याह, ब्राह्मण, एव पुच्छामि - 'के वा ते पुज्जा के वा ते पाससा'
 ति ? एव खो त्याह, ब्राह्मण, पुच्छामि - 'इमास ते, ब्राह्मण, द्वित्र पटि-
 पदान कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा च अप्पसमारम्भतरा च मह-
 10 प्फलतरा च महानिससतरा चा"' ति ? दुतिय पि खो सङ्गारवो ब्राह्मणो
 आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - "सेय्यथापि भव गोतमो भव चानन्दो ।
 एते मे पुज्जा, एते मे पाससा" ति ।

ततिय पि खो आयस्मा आनन्दो सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 "न खो त्याह, ब्राह्मण, एव पुच्छामि - 'के वा ते पुज्जा के वा ते पाससा'
 15 ति ? एव खो त्याह, ब्राह्मण, पुच्छामि - 'इमास ते, ब्राह्मण, द्वित्र
 पटिपदान कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा च अप्पसमारम्भतरा च
 महप्फलतरा च महानिससतरा चा"' ति ? ततिय पि खो सङ्गारवो
 ब्राह्मणो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - "सेय्यथापि भव गोतमो भव
 चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पाससा" ति ।

B 170

R 170 20

अथ खो भगवतो एतदहोसि - "याय ततिय पि खो सङ्गारवो
 ब्राह्मणो आनन्देन सहधम्मिक पञ्च पुट्ठो ससादेति नो विस्सज्जेति ।
 यन्नूगाह परिमोचेय्य" ति । अथ खो भगवा सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 "का^१ न्वज्ज^२, ब्राह्मण, राजन्तेपुरे राजपुरिसान^३ सन्निसिन्नान सन्नि-
 पतितान अन्तराकथा उदपादी" ति ?

25 "अय ख्वज्ज, भो गोतम, राजन्तेपुरे राजपुरिसान सन्निसिन्नान
 सन्निपतितान अन्तराकथा उदपादि - 'पुब्बे सुद अप्पतरा चेय भिक्खू
 अहेसु बहुतरा च उत्तरि मनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारिय दस्सेसु, एतरहि
 पन बहुतरा चेय भिक्खू अप्पतरा च उत्तरि मनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारिय
 दस्सेन्ती' ति । अय ख्वज्ज, भो गोतम, राजन्तेपुरे राजपुरिसान सन्नि-
 30 सिन्नान सन्निपतितान अन्तराकथा उदपादी" ति ।

१ अप्पट्ठतरा - रो० । २-२ वानुज्ज - सी०, का नुज्ज - रो० । ३ राजपरिषाय -
 सी०, स्ता०, रो० ।

“तीणि खो इमानि, ब्राह्मण, पाटिहारियाणि । कतमानि तीणि ? इद्विपाटिहारियं, आदेसनापाटिहारिय, अनुसासनीपाटिहारियं । कतमं च, ब्राह्मण, इद्विपाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोति — ‘एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टे’ तिरोपाकार 5 तिरोपव्यतं असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि आकासे, पथविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने^१ गच्छति, मेय्यथापि पथवियं; आकासे पि पल्लद्धेन कमति, सेय्यथापि पक्खी सफुणो; इमे पि चन्दिममुरिये एयमहिद्विके एयमहानुभावे पाणिना परिमसति परिमज्जति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति’ । 10 इदं वुच्चति, ब्राह्मण, इद्विपाटिहारियं ।

“कतमं च, ब्राह्मण, आदेसनापाटिहारिय ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो निमित्तेन आदिसति — ‘एव पि ते मनो, इत्थ पि ते मनो, इति पि ते चित्तं’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अज्जया ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, 13 B 171. R 171 अपि च खो मनुस्सान वा अमनुस्सान वा देवतान वा सद् सुत्वा आदिसति — ‘एवं पि ते मनो, इत्थ पि ते मनो, इति पि ते चित्तं’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अज्जया ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतान वा सद् सुत्वा आदिसति, 20 अपि च खो वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद् सुत्वा आदिसति — ‘एव पि ते मनो, इत्थ पि ते मनो, इति पि ते चित्तं’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अज्जया ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद् सुत्वा आदिसति, 25 पि वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद् सुत्वा आदिसति, अपि च खो अवितक्कं अविचारं रामाधिं समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — ‘यथा इमस्स भोतो मनोसङ्गारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमु नाम वितक्क वितक्केस्सती’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अज्जया । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, आदेसनापाटिहारियं । 30

“कतम च, ब्राह्मण, अनुसासनीपाटिहारिय ? इव, ब्राह्मण, एकच्चो एवमनुसासति — ‘एव वितक्केय, मा एव वितक्कयित्थ, एव मनसि करोथ, मा एव मनसाकत्थ, इद पज्जह्थ, इद उपसम्पज्ज विहरथा’ ति । इद वुच्चति, ब्राह्मण, अनुसासनीपाटिहारिय । इमानि खो ब्राह्मण, तीणि पाटिहारियानि । इमेस ते, ब्राह्मण, तिण्ण पाटिहारियान ५ कतम पाटिहारिय खमति अभिक्कन्ततर च पणीततर चा” ति ?

“तत्र, भो गोतम, यदिद पाटिहारिय इधेकच्चो अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति पे० याव ब्राह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति, इद, भो गोतम, पाटिहारिय यो व न करोति सो व न पटिसवेदेति, यो व १० न करोति तस्सेव त होति । इद मे, भो गोतम, पाटिहारिय मायासह धम्मरूप विय खायति ।

B 172 “य पिद, भो गोतम, पाटिहारिय इधेकच्चो निमित्तेन आदिसति — ‘एव पि ते मनो, इत्थ पि ते मनो, इति पि ते चित्त’ ति, सो बहु चे पि आदिसति तथेव त होति, नो अञ्जथा । इव पन, भो गोतम, एकच्चो १५ न हेव खो निमित्तेन आदिसति, अपि च खो मनुस्सान वा अमनुस्सान वा देवतान वा सह सुत्वा आदिसति पे० न पि मनुस्सान वा अमनुस्सान वा देवतान वा सह सुत्वा आदिसति, अपि च खो वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविष्कारसह सुत्वा आदिसति पे० न पि वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविष्कारसह सुत्वा आदिसति, अपि च खो २० अवितक्क अविचार समाधि समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — ‘यथा इमस्स भोतो मनोसह्कारा गणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अम्ह नाम वितक्क वितक्केस्सती’ ति, सो बहु चे पि आदिसति तथेव त होति, नो अञ्जथा । इद पि, भो गोतम, पाटिहारिय यो व न करोति सो व न पटिसवेदेति, यो व न करोति तस्सेव त होति । इद पि मे, भो २५ गोतम, पाटिहारिय मायासह धम्मरूप विय खायति ।

R 172 “य च खो इद, भो गोतम, पाटिहारिय इधेकच्चो एव अनुसासति — ‘एव वितक्केय, मा एव वितक्कयित्थ, एव मनसि करोथ, मा एव मनसाकत्थ, इद पज्जह्थ, इद उपसम्पज्ज विहरथा’ ति । इदमेव, भो गोतम, पाटिहारिय खमति इमेस तिण्ण पाटिहारियान अभिक्कन्ततर ३० च पणीतर च ।

“अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम । यावसुभासितमिदं भोता गोतमेन इमेहि च मय तीहि पाटिहारियेहि समन्नागतं भवन्तं गोतम धारेम । भव हि गोतमो अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति । पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति, भव हि गोतमो अवितक्क अविचार समाधि समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — ‘यथा 5 इमस्स भोतो मनोसह्वारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमु नाम वितक्क वितक्केस्सती’ ति । भव हि गोतमो एवमनुसासति — ‘एव वितक्केय, मा एव वितक्कयित्थ, एव मनसि करोथ, मा एव मनसा- कत्थ, इदं पजह्थ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा’” ति ।

“अद्वा खो त्वाह^१, ब्राह्मण, आसज्ज उपनीय वाचा भासिता, 10 B 173 अपि च त्वाहं व्याकरिस्सामि । अहं हि, ब्राह्मण, अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोमि पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेमि । अहं हि, ब्राह्मण, अवितक्क अविचार समाधि समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘यथा इमस्स भोतो मनोसह्वारा पणिहिता, इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमु नाम वितक्क वितक्केस्सती’ ति । अहं हि, ब्राह्मण, एवमनु- 15 सामामि — ‘एव वितक्केय, मा एव वितक्कयित्थ, एव मनसि करोथ, मा एव मनसाकत्थ, इदं पजह्थ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा’” ति ।

“अत्थि पन, भो गोतम, अञ्जो एकभिक्षु पि यो इमेहि तीहि पाटिहारियेहि समन्नागतो, अञ्जत्र भोता गोतमेना” ति ?

“न खो, ब्राह्मण, एकयेव सत्तं न द्वे सत्तानि न त्रीणि सत्तानि न 20 चत्तारि सत्तानि न पञ्च सत्तानि, अथ खो भिक्खोव, ये भिक्खू इमेहि तीहि पाटिहारियेहि समन्नागता” ति ।

“कहं पन, भो गोतम, एतरहि ते भिक्खू विहरन्ती” ति ?

“इमस्मियेव खो, ब्राह्मण, भिक्खुसङ्घे” ति ।

R 173

“अभिवक्कन्त, भो गोतम, अभिवक्कन्त, भो गोतम । सेय्यथापि 25 भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्धस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘जवसुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि, धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति । 30 ब्राह्मणवग्गो द्दो ।

तत्सुदानं

द्वे ब्राह्मणा चञ्चलतरो, परिव्राजकेन निब्वृत ।
पलोकवच्छो तिकण्णो, सोणि सङ्गारवेन चा ति ॥

७. महावग्गो

D 174

१ तिथ्यायतनसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, तिथ्यायतनानि
यानि पण्डितेहि समनुयुञ्जियमानानि समनुगाहियमानानि समनुभा-
5 सियमानानि पर पि गन्त्वा अकिरियाय सण्ठहन्ति । कतमानि तीणि ?
सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – ‘य किं
चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब
त पुब्बेकतहेतू’ ति । सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एववादिनो
एवदिट्ठिनो – ‘य किं चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा
10 अदुक्खमसुख वा सब्ब त इस्सरनिम्मानहेतू’ ति । सन्ति, भिक्खवे,
एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – ‘य किं चाय पुरिसपुग्गलो
पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त अहेतु-
अप्पच्चया’ ति ।

“तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो –
15 ‘य किं चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू’ ति, त्याह उपसङ्गमित्वा एव वदामि – ‘सत्त्व
किर तुम्हे आयस्मन्तो एववादिनो एवदिट्ठिनो – य किं चाय पुरिसपुग्गलो
पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू’ ति ?
ते च मे एव पुट्ठा ‘आगा’ ति पटिजानन्ति । त्याह एव वदामि – ‘तेन-
20 हायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अदिच्चादिनिनो
भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अन्नहाचारिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, मुसा-
वादिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, पिसुणवाचा भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु,
फट्सवाचा भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, सम्फप्पलापिनो भविस्सन्ति पुब्बे-
कतहेतु, अभिज्झालुनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, व्यापन्नचित्ता’ भवि-
25 स्सन्ति पुब्बेकतहेतु, मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु’ ।

R 174

“पुन्येकत खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छत न होति छन्दो वा वायामो वा इद वा करणीय इद वा अकरणीय ति । इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो येततो अनुपलब्धिभयमाने मुदुस्सतीन अनारक्खान विहरत न होति पच्चत्त सहधम्मिको समणवादो । अय खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेषु एववादीसु एवदिट्ठीसु पठमो ५ सहधम्मिको निग्गहो होति ।

B 175

“तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — ‘य किं चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सच्च त इस्सरनिम्मानहेतू’ ति, त्याह उपसङ्कमित्वा एव वदामि — ‘सच्च किर तुम्हे आयस्मन्तो एववादिनो एवदिट्ठिनो — य किं चाय 10 पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सच्च त इस्सरनिम्मानहेतू’ ति ? ते च मे एव पुट्ठा ‘आमा’ ति पटिजानन्ति । त्याह एव वदामि — ‘तेनहायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति इस्सर- निम्मानहेतु, अदिग्घादायिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, अवह- चारिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, मुसावादिनो भविस्सन्ति इस्सर- 15 निम्मानहेतु, पिमुणवाचा भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, फरसवाचा भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, सम्फप्पलापिनो भविस्सन्ति इस्सर- निम्मानहेतु, अभिज्झालुनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, व्यापन्न- चित्ता भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति इस्सर- निम्मानहेतु’ । 20

“इस्सरनिम्मान खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छत न होति छन्दो वा वायामो वा इद वा करणीय इद वा अकरणीय ति । इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो येततो अनुपलब्धिभयमाने मुदु- स्सतीन अनारक्खान विहरत न होति पच्चत्त सहधम्मिको समणवादो । अय खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेषु एववादीसु एवदिट्ठीसु दुतियो 25 सहधम्मिको निग्गहो होति ।

“तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — ‘य किं चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सच्च त अहेतु-अप्पञ्चया’ ति, त्याह उपसङ्कमित्वा एव वदामि — ‘सच्च किर तुम्हे आयस्मन्तो एववादिनो एवदिट्ठिनो — य किं चाय पुरिस- 30 पुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख’ वा सच्च त अहेतु-

R 175

अप्पच्चया' ति ? ते च मे एव पुट्ठा 'आमा' ति पटिजानन्ति । एवाह
एव वदामि - तेनहायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति अहेतु-
अप्पच्चया पे० मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति अहेतुअप्पच्चया' ।

B 176

“अहेतुअप्पच्चय' खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छत न
5 होति छन्दो वा वायामो वा इद वा करणीय इद वा अकरणीय ति ।
इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो धेततो अनुपलब्धियमाने मुट्ठ-
स्सतीन अनारक्खान विहरत न होति पच्चत्त सहधम्मिको समणवादो ।
अथ खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेषु एववादोसु एवदिट्ठोसु ततियो
सहधम्मिको निग्गहो होति ।

10 “इनानि खो, भिक्खवे, तीणि तित्थायतनानि यानि' पण्डितेहि
समनुयुज्जियमानानि सगनुगाहियमानानि समनुभासियमानानि पर पि
गत्त्वा अकिरियाय सण्ठहन्ति ।

“अथ खो पन, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकि-
लिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । कतमो च,
15 भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ? इमा छ धातुयो ति,
भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । इनानि छ फत्सायतनानी
ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
20 अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । इमे अट्ठारस मनोपविचार
ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । इमानि चत्तारि अरि-
सच्चानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो
अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ।

25 “इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो
असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि
ति । इति खो एनेत वुत्त । किं चेत्त पटिच्च वुत्त ? छयिमा, भिक्खवे,
धातुयो - पथवीधातु', आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु,
विज्जाणधातु । इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो

R 126

अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति य त वुत्त, इदमेत पटिच्च वुत्त ।

“इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति खो पनेत वुत्त । किं चेत्त पटिच्च वुत्त ? 5
छयिमानि, भिक्खवे, फस्सायतनानि — चक्खु फस्सायतन, सोत्त फस्सायतन, धान फस्सायतन, जिह्वा फस्सायतन, कायो फस्सायतन, मनो फस्सायतन । इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति य त वुत्त, इदमेत पटिच्च वुत्त । 10

“इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति खो पनेत वुत्त । किं चेत्त पटिच्च वुत्त ? चक्खुना रूप दिस्व सोमनस्सट्ठानिय रूप उपविचरति दोमनस्सट्ठानिय रूप उपविचरति उपेक्खाट्ठानिय रूप उपविचरति, सोत्तेन सद् सुत्वा धानेन 15 गन्ध धायित्वा जिह्वाय रस सायित्वा कायेन फोढुव्व फुसित्वा मनसा धम्म विञ्जाय सोमनस्सट्ठानिय धम्म उपविचरति दोमनस्सट्ठानिय धम्म उपविचरति उपेक्खाट्ठानिय धम्म उपविचरति । इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही 20 ति । इति य त वुत्त, इदमेत पटिच्च वुत्त ।

“इमानि चत्तारि अरियसञ्चानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति खो पनेत वुत्त । किं चेत्त पटिच्च वुत्त ? छन्न, भिक्खवे, धातून उपादाय गम्भस्सावक्कन्ति होति, 25 ओक्कन्तिथा सति नामरूप, नामरूपपच्चया सल्लायतन, सल्लायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना । वेदिदमानस्स खो पनाह, भिक्खवे, इद दुक्ख ति पञ्जापेमि, अय दुक्खसमुदयो ति पञ्जापेमि, अय दुक्खनिरोधो ति पञ्जापेमि, अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति पञ्जापेमि ।

R 177

B 178

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ? जातिं पि दुक्खा, जरा
 पि दुक्खा, व्याधि^१ पि दुक्खो^२, मरणं पि दुक्खं, सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा पि दुक्खा, अप्पियेहि^३ सम्पयोगो दुक्खो, पियेहि विप्पयोगो
 दुक्खो^४, यम्पिच्छ न लभति त पि दुक्खं । सङ्खित्तेन पञ्चुपादान-
 5 कलन्धा पि दुक्खा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्च ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खसमुदय^५ अरियसच्च ? अविज्जा-
 पच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नामरूप,
 नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना,
 वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भव-
 10 पच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
 सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्तै समुदयो होति । इदं
 वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदय अरियसच्च ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खनिरोध अरियसच्च ? अविज्जाय
 त्वेव अरोसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विज्जाण-
 15 निरोधो, विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतन-
 निरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो,
 वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादान-
 निरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
 20 दुक्खवक्खन्धस्स निरोधो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोध
 अरियसच्च ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च ?
 अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको नग्गो, सेय्यधीद^६ – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो,
 सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआर्जीवो, सम्मावायामो, सम्मासति,
 25 सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा
 अरियसच्च । ‘इमानि चत्तारि अरियसच्चानी’ ति, भिक्खवे, मया धम्मो
 देसितो अनिग्गहितो असकित्तिट्ठो अनुपयज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि
 आहाणेहि विज्जूही ति । इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’ ति ।

R. 178

२. भयसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, अमातापुत्तिगानि
 30 भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । कतमानि तीणि ? होति सो,

भिक्षवे, समयो य महाअग्निडाहो^१ वृद्धाति । महाअग्निडाहे खो पन,
भिक्षवे, वृद्धिते तेन गामा पि ड्य्हन्ति निगमा पि ड्य्हन्ति नगरा पि
ड्य्हन्ति । गामेसु पि ड्य्हमानेसु निगमेसु पि ड्य्हमानेसु नगरेसु पि ड्य्ह-
मानेसु तत्थ माता पि पुत्त नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातर नप्पटिलभति ।
इद, भिक्षवे, पठम अमातापुत्तिक भय ति अस्सुतवा पुयुज्जनो भासति । 5

“पुन च पर, भिक्षवे, होति सो समयो य महामेघो वृद्धाति ।
महामेघे खो पन, भिक्षवे, वृद्धिते महाउदकवाहको सज्जायति । महा-
उदकवाहको खो पन, भिक्षवे, सज्जायन्ते तेन गामा पि वुहन्ति निगमा
पि वुहन्ति नगरा पि वुहन्ति । गामेसु पि वुहमानेसु निगमेसु पि
वुहमानेसु नगरेसु पि वुहमानेसु तत्थ माता पि पुत्त नप्पटिलभति, 10
पुत्तो पि मातर नप्पटिलभति । इद, भिक्षवे, दुतिय अमातापुत्तिक भय
ति अस्सुतवा पुयुज्जनो भासति ।

“पुन च पर, भिक्षवे, होति सो समयो य भय होति अटविसङ्कोपो^२,
चक्कसमारूढा जानपदा^३ परियायन्ति । भये खो पन, भिक्षवे, सति
अटविसङ्कोपे चक्कसमारूढेसु जानपदेसु^४ परियायन्तेसु तत्थ माता पि 15
पुत्त नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातर नप्पटिलभति । इद, भिक्षवे, तत्तिय
अमातापुत्तिक भय ति अस्सुतवा पुयुज्जनो भासति । इमानि खो,
भिक्षवे, तीणि अमातापुत्तिकानि भयानो ति अस्सुतवा पुयुज्जनो
भासति ।

“तानि खो पनिमानि, भिक्षवे, तीणि समातापुत्तिकानियेव 20
भयानि अमातापुत्तिकानि भयानो ति अस्सुतवा पुयुज्जनो भासति ।
कत्तमानि तीणि ? होति सो, भिक्षवे, समयो य महाअग्निडाहो वृद्धाति ।
महाअग्निडाहे खो पन, भिक्षवे, वृद्धिते तेन गामा पि ड्य्हन्ति निगमा
पि ड्य्हन्ति नगरा पि ड्य्हन्ति । गामेसु पि ड्य्हमानेसु निगमेसु पि
ड्य्हमानेसु नगरेसु पि ड्य्हमानेसु होति सो समयो य कदाचि करहन्ति 25
माता पि पुत्त पटिलभति, पुत्तो पि मातर पटिलभति । इद, भिक्षवे,
पठम समातापुत्तिकयेव भय अमातापुत्तिक भय ति अस्सुतवा पुयुज्जनो
भासति ।

“पुन च पर, भिक्षवे, होति सो समयो य महामेघो वृद्धाति ।
महामेघे खो पन, भिक्षवे, वृद्धिते महाउदकवाहको सज्जायति । महा 30

१ महाअग्निडाहो — रो० । २ अटविसङ्कोपो — रो० । अटवीसङ्कोपो — स्था० ।

३ जानपदा — रो० । ४ जानपदेसु — रो० ।

उदकवाहके खो पन, भिक्खवे, सञ्जाते तेन गामा पि बुद्ध्यन्ति निगमा
पि बुद्ध्यन्ति नगरा पि बुद्ध्यन्ति । गामेसु पि बुद्ध्यमानेसु निगमेसु पि
बुद्ध्यमानेसु नगरेसु पि बुद्ध्यमानेसु होति सो समयो य कदाचि करह्वि
माता पि पुत्त पटिलभति, पुत्तो पि मातर पटिलभति । इद, भिक्खवे
5 दुतिय समातापुत्तिकयेव भय अमातापुत्तिक भय ति अस्सुतवा पुथुज्जनो
भासति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, होति सो समयो य भय होति अटवि
सङ्कोपो, चक्कसमारुह्हा जानपदा परिधायन्ति । भये खो पन, भिक्खवे
सति अटविसङ्कोपे चक्कसमारुह्हेसु जानपदेसु परिधायन्तेसु होति सो
10 समयो य कदाचि करह्वि माता पि पुत्त पटिलभति, पुत्तो पि मातर
पटिलभति । इद, भिक्खवे, ततिय समातापुत्तिकयेव भय अमाता
पुत्तिक भय ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

“इमानि खो, भिक्खवे, तीणि समातापुत्तिकानियेव भयानि
अमातापुत्तिकानि भयानो ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।
15 “तीणिमानि, भिक्खवे, अमातापुत्तिकानि भयानि । कत्तमानि
तीणि ? जराभय, व्याधिभय, मरणभय ति । न, भिक्खवे, माता
पुत्त जीरमान एव लभति — ‘अह जीरामि, मा मे पुत्तो जीरी’ ति, पुत्तो
वा पन मातर जीरमान न एव लभति — ‘अह जीरामि, मा मे माता
जीरी’ ति ।

20 “न, भिक्खवे, माता पुत्त व्याधियमान एव लभति — ‘अह
व्याधियामि, मा मे पुत्तो व्याधियी’ ति, पुत्तो वा पन मातर व्याधियमान
न एव लभति — ‘अह व्याधियामि, मा मे माता व्याधियी’ ति ।

“न, भिक्खवे, माता पुत्त मीयमान एव लभति — ‘अह मीयामि,
मा मे पुत्तो मीयी’ ति, पुत्तो वा पन मातर मीयमान न एव लभति —
25 ‘अह मीयामि, मा मे माता मीयी’ ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि
अमातापुत्तिकानि भयानी’ति ।

“अत्थि, भिक्खवे, मग्गो अत्थि पटिपदा इमेस च तिण्ण समाता
पुत्तिकान भयान इमेस च तिण्ण अमातापुत्तिकान भयान पहानाय समति
क्कमाय सबत्तति । कत्तमो च, भिक्खवे, मग्गो कत्तमा च पटिपदा
30 इमेस च तिण्ण समातापुत्तिकान भयान इमेस च तिण्ण अमातापुत्तिकान

भयान पहानाय समतिक्कमाय सवत्तति ? अयमेव अरिया अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदे^१ - सम्मादिट्ठि, सम्मासत्तुप्पो, सम्मावाचा, सम्मा-
कम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासत्ति, सम्मासमाधि ।
अय खो, भिक्खवे, मग्गो अय पटिपदा इमेस च तिण्ण समातापुत्तिकान
भयान इमेस च तिण्ण अमातापुत्तिकान भयान पहानाय समतिक्कमाय 5
सवत्तती” ति ।

३ वेनागपुरसुत्त । एक समय भगवा कोसलेसु चारिव चरमानो
महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन वेनागपुर नाम कोसलान ब्राह्मणगामो
तदवसारि । अस्सोसु खो वेनागपुरिका ब्राह्मणगहपतिका - “समणो
खलु, भो, गोतमो सवयपुत्तो सवयकुला पव्वजितो वेनागपुर अनुप्पत्तो । 10
त खो पन भवन् गोतम एव कल्याणो कितिसद्दो अन्नुगगतो - “इति पि
सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्मतो सुगतो लोकविद्
अनुत्तरो पुरिन्दम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा” ति । सो
इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक सत्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स
सय अभिज्जा सन्धिकत्वा पवेदेति । सो धम्म देसेति आदिकल्याण 15
मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण मात्थ सव्यज्जन, केवलपरिपुण्ण परि-
मुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति । साधु खो पन तयारूपान अरहत दस्सन
होती” ति ।

अय खो वेनागपुरिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कु-
मिसु, उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसी- 20
दिसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धि सम्मोदिसु, सम्मोदनीय कथ सारणीय^२
वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलि
पणामेत्वा एकमन्त निसीदिगु, अप्पेकच्चे नामगोत्त सावेत्वा एकमन्त
निसीदिसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिजो
खो वेनागपुरिको वच्छगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच - 25

“अच्छरिय, भो गोतम, अभुत, भो गोतम । यावज्जिद भोतो
गोतमस्स विप्पत्तनानि इन्द्रियानि, परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो ।
सेय्यथापि, भो गोतम, सारद वदरपण्डु^३ परिसुद्ध होति परियोदात, एवमेव
भोतो गोतमस्स विप्पत्तनानि इन्द्रियानि परिसुद्धो छविवण्णो परियो-
दातो । सेय्यथापि, भो गोतम, तात्तपक्क सम्पत्ति वन्धना^४ पमुत्त^५ परि- 30

१ सम्यपिद - म० । २ सारणीय - मी०, ८५१०, रो० । ३ वदर० - ११० ।

४-४ वपनामुत्त - सी०, रो० ।

- सुद्धं होति परियोदात, एवमेव भोतो गोतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियाणि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । सेय्यथापि, भो गोतम, नेवस्स जम्भोददक्खकम्मारपुत्तसुपरिकम्मकत्त उक्कामुखे^१ सुकुसलसम्पहट्ठ^२ पण्डुकम्बसे निक्खित्त भासते च तपते च विरोचति च, एवमेव भोतो गोतमस्स
- 5 विप्पसन्नानि इन्द्रियाणि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । यानि कानि, भो गोतम, उच्चासयनमहासयनानि, सेय्यथीद – आसन्दि पल्लङ्को गोतको चित्तको पटिका पटलिका तूलिका विकतिका उद्दलोमी एकन्तलोमी कट्टिस्स कोसेय्य कुट्टक हत्थत्थर अस्सत्थर रत्थत्थर अजिनप्पवेणी कदलिनिगपवरपच्चत्थरण^३ सउत्तरच्छद उभतोलोहितकूपधान^४, एव-
- 10 रूपान नून भव गोतमो उच्चासयनमहासयनानि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ।

“यानि खो पन तानि, ब्राह्मण, उच्चासयनमहासयनानि, सेय्यथीद दुल्लभानि तानि पब्बजितान लद्धा^१ च पन न कप्पन्ति ।

- “तीणि खो, इमानि, ब्राह्मण, उच्चासयनमहासयनानि, येसाह
- 15 एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । कतमानि तीणि ?
- R 182 दिव्व उच्चासयनमहासयन, ब्रह्म उच्चासयनमहासयन, अरिय उच्चासयनमहासयन । इमानि खो, ब्राह्मण, तीणि उच्चासयनमहासयनानि, येसाह एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ।

B 183

- “कतम पन त, भो गोतम, दिव्व उच्चासयनमहासयन, यस्स
- 20 भव गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ?

- “इधाह, ब्राह्मण, य गाम वा निगम वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमय निक्कासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गाम वा निगम वा पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो वनन्तज्जेव पविसामि^५ । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्ज
- 25 सञ्चरित्वा निसीदामि पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जु काय पणिघाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्महे सिवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि, वितक्कविचारान वूपसमा अज्जत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवि-
- 30 पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुख च

१-१ बुद्धसम्पट्ठ – स्याः रो० २ वादनि ० – सी०, स्या० । ३ सज्जनि – यो, स्या० । ४ पचारयामि – सी०, स्या०, रो० ।

कायेन पटिसंवेदेमि, यं तं अरिया आचिक्खन्ति - 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारो' ति तत्तियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि, सुखस्म च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्यङ्गमा' अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्खमामि, दिव्वो मे एसो तस्मि समये चङ्खमो होति । 5
सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिट्ठामि, दिव्व मे एत तस्मि समये ठान होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो निसीदामि, दिव्व मे एत तस्मि समये आसनं होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो सेव्य कप्पेमि, दिव्व मे एतं तस्मि समये उच्चासयनमहासयनं होति । इदं खो, ब्राह्मण, दिव्वं उच्चासयनमहासयनं, यस्साहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छ- 10 R 113
लाभी अकसिरलाभी" ति ।

"अच्छरियं, भो गोतम, अभूत, भो गोतम । को चञ्जो एवरूपस्स दिव्वस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्जत्र भोता गोतमेन ।

"कत्तमं पन तं, भो गोतम, ब्रह्मं उच्चासयनमहासयन, यस्स भव 15
गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी" ति ?

"इवाहं, ब्राह्मण, यं गामं वा निगम वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गाम वा निगम वा पिण्डाय पविसामि । सो पच्छामत्त पिण्डपातपटिवन्तो वनन्तञ्जेव 20
पविसामि । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्ज सङ्घरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं काय पणिवाय परिमुख सति उपट्ठपेत्वा । सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरामि, तथा दुतियं, तथा तत्तियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमवो तिरियं सञ्चधि 25
मञ्चत्तताय सञ्चावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अव्वेरेन अव्वावज्जेन फरित्वा विहरामि । करुणासहगतेन चेतसा ... पे० . मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खामहगतेन चेतसा एकं दिमं फरित्वा विहरामि, तथा दुतियं, तथा तत्तियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमवो तिरियं सञ्चधि सञ्चत्तताय सञ्चावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अव्वेरेन अव्वावज्जेन फरित्वा 30
विहरामि । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्खमामि, ब्रह्मा' मे एसो तस्मि

१. भयवमा - रा० । २ त ब्राह्मण - सी०, स्था०, रा० । ३ चतुप्पि - सी०, रो० । ४ मञ्चावज्जेन - सी०, रा० । ५ ब्रह्म - सी०, ब्रह्मा - पे० ।

समये चङ्क्रमो होति । सो चे अह, ब्राह्मण, एवभूतो तिष्ठामि पे०
निसीदामि पे० सेय्य कप्पेमि, ब्रह्म मे एत तस्मि समये उच्चासयन-
महासयन होति । इद खो, ब्राह्मण, ब्रह्म उच्चासयनमहासयन, यस्साह
एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ।

R 184 3

“अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम । को चञ्जो
एवरूपस्स ब्रह्मस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति
अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्जत्र भोता गोतमेन ।

“कतम पन त, भो गोतम, अरिय उच्चासयनमहासयन, यस्स
भव गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ?

10

“इधाह, ब्राह्मण, य गाम वा निगम वा उपनिस्सय विहरामि,
सो पुव्वण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गाम वा निगम वा
पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्त पिण्डपातपट्टिकन्तो वनन्तञ्जेव
पविसामि । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकञ्च
सङ्गृत्त्वा निसीदामि पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जु काय पणिघाय परिमुल
सति उपट्ठपेत्वा । सो एव जानामि’ - ‘रागो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो
तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो’ आर्याति अनुप्पादधम्मो, दोसो मे पहीनो
उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो,
मोहो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आर्याति
अनुप्पादधम्मो’ । सो चे अह, ब्राह्मण, एवभूतो चङ्क्रमामि, अरियो मे

R 185 15

20 एतो तस्मि समये चङ्क्रमो होति । सो चे अह, ब्राह्मण, एवभूतो तिष्ठामि
पे० निसीदामि पे० सेय्य कप्पेमि, अरिय मे एत तस्मि समये
उच्चासयनमहासयन होति । इद खो, ब्राह्मण, अरिय उच्चासयनमहा-
सयन, यस्साह एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ।

“अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम । को चञ्जो एव-
25 रूपस्म अरियस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलामी भविस्सति अकि-
च्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्जत्र भोता गोतमेन ।

“अभियन्त, भो गोतम, अभिक्कन्त, भो गोतम । सेय्ययादि,
भो गोतम, निक्खुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पट्टिच्छन्न वा विवरेय्य,
मूढम्स वा भग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य -
30 ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’” ति, एवमेव सो भोता गोतमेन

अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मय भवन्त गोतम मरण
गच्छाम धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासके नो भव गोतमो धारेतु
अज्जतम्ये पाणुपेते सरण गते" ति ।

४ सरभमुत्त । एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विह-
रति गिञ्जकूटे पव्वते । तेन खो पन ममयेन मरभो नाम परिव्वाजको 5
अचिरपक्कन्तो होति इमस्मा धम्मविनया । सो राजगहे परिसति' एव
वाच भासति - "अज्जातो मया समणान सक्कपुत्तिकान' धम्मो ।
अज्जाय च पनाह समणान सक्कपुत्तिकान धम्म एवाह तस्मा धम्म-
विनया अपक्कन्तो" ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुव्वण्हसमय निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगह पिण्डाय पविस्सि सु । अस्सोसु एो ते 10
भिक्खू सरभस्स परिव्वाजकस्स राजगहे परिसति एव वाच भास-
मानस्स - "अज्जातो मया समणान सक्कपुत्तिकान धम्मो । अज्जाय
च पनाह समणान सक्कपुत्तिकान धम्म एवाह तस्मा धम्मविनया
अपक्कन्तो" ति ।

अथ खो ते भिक्खू राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्ड- 15
पातपटिकन्ता' येन भगवा तेनुपसङ्गमि सु, उपसङ्गमित्वा भगवन्त
अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि सु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू
भगवन्त एतदबोचु - "सरभो नाम, भन्ते, परिव्वाजको अचिरपक्कन्तो
इमस्मा धम्मविनया । सो राजगहे परिसति एव वाच भासति - 'अज्जातो
मया समणान सक्कपुत्तिकान धम्मो । अज्जाय च पनाह समणान 20
सक्कपुत्तिकान धम्म एवाह तस्मा धम्मविनया अपक्कन्तो' ति । साधु
भन्ते, भगवा येन सिप्पिनिकातीर' परिव्वाजकारामो येन सग्गो परि-
व्वाजको तेनुपसङ्गमनु अनुपम्य उपादाया" ति ।

अधिवासेसि' भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ गो भगवा सायण्हसमय' पटिसन्वाना युट्ठितो येन सिप्पि- 25
निकातीर परिव्वाजकारामो येन मरभो परिव्वाजको तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा पज्जन्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा मग्ग
परिव्वाजक एतदबोच - "मच्च विर त्य, मग्ग, एव वदेमि - 'अज्जातो
मया समणान सक्कपुत्तिकान धम्मो । अज्जाय च पनाह समणान मरय-

१ चरित्ति - गौ०, रो० । २ मरभुनियान - गौ०, ह्य०, रो० । ३ मच्च -
सन्धा - २० । ४ सिप्पिनिकातीर - ह्य० । ५ चरित्ति - रो० । ६ मच्च मच्च -
गौ०, ह्य०, रो० ।

पुत्तिकान धम्म एवाह तस्मा धम्मविनया अपक्कन्तो” ति ? एव वुत्ते सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि ।

दुतिय पि खो, भगवा सरभ परिब्बाजक एतदवोच - “वदेहि, सरभ, किन्ति ते अञ्जातो समणान सक्कपुत्तिकान धम्मो ? सचे ते अपरिपूर भविस्सति, अह परिपूरेस्सामि । सचे पन ते परिपूर भविस्सति, अह अनुमोदिस्सामी” ति । दुतिय पि खो सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि । ततिय पि खो भगवा सरभ परिब्बाजक एतदवोच - “वदेहि, सरभ, किन्ति ते अञ्जातो समणान सक्कपुत्तिकान धम्मो ? सचे ते अपरिपूर भविस्सति, अह परिपूरेस्सामि । सचे पन ते परिपूर भविस्सति, अह अनुमोदिस्सामी” ति । ततिय पि खो सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि ।

य्य खो ते परिब्बाजका’ सरभ परिब्बाजक एतदवोचु - “वदेव खो त्व, आबुसो सरभ’, समण गोतम याचेय्यासि तदेव ते समणो गोतमो पवारेति । वदेहाबुसो सरभ, किन्ति ते अञ्जातो समणान सक्कपुत्तिकान धम्मो ? सचे ते अपरिपूर भविस्सति, समणो गोतमो परिपूरेस्सति । सचे पन ते परिपूर भविस्सति, समणो गोतमो अनुमोदिस्सती” ति । एव वुत्ते सरभो परिब्बाजको तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदि ।

अथ खो भगवा सरभ परिब्बाजक तुण्हीभूत मङ्कुभूत पत्तक्खन्ध अधोमुख पज्झायन्त अप्पटिभान दिदित्वा ते परिब्बाजके एतदवोच -

“यो खो म, परिब्बाजका’, एव वदेय्य - ‘सम्मासम्बुद्धस्स ते पटिजानतो इमे धम्मा अनभिराम्बुद्धा’ ति, तमह तत्थ साधुक् समनुयुज्जेय्य समनुगाहेय्य समनुभासेय्य । सो वत्त मया साधुक् समनुयुज्जियमानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अद्वानमेत्त अनवकासो य सो तिण्ण ठानान नाञ्जतर ठान निगच्छेय्य, अञ्जेन वा अञ्ज पटिचरिस्सति, वहिद्धा वय अपनामेस्सति, कोप च तोस च अप्पच्चय च पानुपरिस्सति, तुण्हीभूतो’ मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको ।

“यो सो म, परिब्बाजका, एव वदेय्य - ‘सीणारावस्स ते पटिजानतो इमे आसवा अपरिक्खीणा’ ति, तमह तत्थ साधुक् समनुयुज्जेय्य

५. केसमुत्तिमुत्तं । एव मे सुत । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन केसमुत्तं नाम कालामान निगमो तदवसरि । अस्सोसु खो केसमुत्तिया कालामा - "समणो खनु भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो केसमुत्त अनुप्पत्तो । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अद्भुग्गतो - 'इति पि सो भगवा पे० साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सन होती'" ति ।

- अथ खो केसमुत्तिया कालामा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धि सम्मोदिसु, सम्मोदनीय कय सारणीय वीति-
 10 सारेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलि पणामेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे नामगोत्त सावेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते केसमुत्तिया कालामा भगवन्त एतदवोचु -

- "सन्ति, भन्ते, एके समणब्राह्मणा केसमुत्त आगच्छन्ति । ते सक्कयेव
 15 वाद दीपेन्ति जोतेन्ति, परप्पवाद पन खुसेन्ति वम्भेन्ति परिभवन्ति ओमक्खि^१ करोन्ति । अपरे पि, भन्ते, एके समणब्राह्मणा केसमुत्त आगच्छन्ति । ते पि सक्कयेव वाद दीपेन्ति जोतेन्ति, परप्पवाद पन खुसेन्ति वम्भेन्ति परिभवन्ति ओमक्खि करोन्ति । तेस नो, भन्ते, अम्हाक होतेव कद्दा होति विचिकिच्छा - 'को सु नाम इमेस भवत' समण-
 20 ब्राह्मणान सच्च आह, को मुसा" ति ?

- "अल हि वो, कालामा, कद्धितु अल विचिकिच्छित्तु । कद्धनी-
 येव पन वो ठाने विचिकिच्छा उप्पन्ना । एथ तुम्हे, कालामा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवित्तपवेन, मा दिट्ठिनिज्झानवत्त-
 25 न्तिया, मा भव्वरूपत्ताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ - 'इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा नमत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्काय गयत्तन्ती' ति, अथ तुम्हे, कालामा, पजहेय्याथ ।

- "त वि मज्जथ, कालामा, सोभो पुरिसस्स अज्जत्त उप्पज्ज-
 30 मानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा" ति ?

१ विगुत्त - सी०, रया०, रा० । २ धोत्तस्सि - सी०, रया०, रो० । ३ अरन्थ - सी०, रया०, रा० ।

“अहिताय, भन्ते” ।

“लुद्धो पनाय, कालामा, पुरिसपुम्लो लोभेन अभिभूतो परिया-
दिन्नचित्तो पाण पि हनति, अदिन्न पि आदियति, परदार पि गच्छति,
मुसा पि भणति, पर पि तथत्ताय समादपेति, य स होति दीघरत्त अहिताय
दुक्खाया” ति ।

5

“एव, भन्ते” ।

“त किं मज्झय, कालामा, दोसो पुरिसस्स अज्झत्त उप्पज्ज-
मानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

“अहिताय, भन्ते” ।

“लुद्धो पनाय, कालामा, पुरिसपुम्लो दोसेन अभिभूतो परिया- 10
दिन्नचित्तो पाण पि हनति, अदिन्न पि आदियति, परदार पि गच्छति,
मुसा पि भणति, पर पि तथत्ताय समादपेति, य स होति दीघरत्त अहिताय
दुक्खाया” ति ।

“एव, भन्ते” ।

“त किं मज्झय, कालामा, मोहो पुरिसस्स अज्झत्त उप्पज्जगानी 15
उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

“अहिताय, भन्ते” ।

“मूब्धो पनाय, कालामा, पुरिसपुम्लो मोहेन अभिभूतो परिया-
दिन्नचित्तो पाण पि हनति, अदिन्न पि आदियति, परदार पि गच्छति,
मुसा पि भणति, पर पि तथत्ताय समादपेति, य स होति दीघरत्त अहिताय 20
दुक्खाया” ति ।

R 190

“एव, भन्ते” ।

“त किं मज्झय, कालामा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला
वा” ति ?

“अकुसला, भन्ते” ।

25

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

“सावज्जा, भन्ते” ।

“विज्जुगरहिता वा विज्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विज्जुगरहिता, भन्ते” ।

“समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय सबत्तन्ति, नो वा ? 30

कथं वा एत्थं होती” ति ?

B 191

“समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय सवत्तन्ती ति ।
एव नो एत्थ होती” ति ।

“इति खो, कालामा, य त अवोचुम्हा — ‘एथ तुम्हे, कालामा ।
मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा
5 तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया,
मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे कालामा अत्तना व
जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा
विञ्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय सवत्तन्ती
ति, अथ तुम्हे, कालामा, पजहेय्याथा’ ति, इति य त वुत्त, इदमेत
10 पटिच्च वुत्त ।

“एथ तुम्हे, कालामा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा
इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकार-
परिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया, मा भव्वरूपताय, मा समणो
नो गरु ति । यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा
15 कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्जुणसत्था, इमे धम्मा
समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय सवत्तन्ती’ ति, अथ तुम्हे, कालामा,
उपसम्पज्ज विहरेय्याथ ।

“त किं मज्जय, कालामा, अलोभो पुरिसस्स अज्झत्त उपज्ज
मानो उपज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

20 “हिताय, भन्ते” ।

“अबुद्धो पनाय, कालामा, पुरिसपुग्गलो लोभेन अनभिभूतो
अपरियादिन्नचित्तो नेव पाण हनति, न अदिन्न आदियति, न परदार
गच्छति, न मुत्ता भणति, न’ पर पि तथत्ताय समादयेति, य स होति
दीघरत्त हिताय सुखाया” ति ।

25 “एव, भन्ते” ।

“त किं मज्जय, कालामा, अदोसो पुरिसस्स अज्झत्त उपज्ज
मानो उपज्जति पे० अमोहो पुरिसस्स अज्झत्त उपज्जमानो
उपज्जति पे० हिताय सुखाया” ति ।

“एव भन्ते” ।

30 “त किं मज्जय, कालामा, इमे धम्मा कुसला वा अनुत्तमा
या” ति ?

“कुसला, भन्ते” ।

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

“अनवज्जा, भन्ते” ।

“विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विञ्जुप्पसत्था, भन्ते” ।

5

“समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय सवत्तन्ति नो वा ? कथं वा एत्थ होती” ति ?

B 192

“समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय सवत्तन्ति । एव नो एत्थ होती” ति ।

“इति खो, कालामा, य त अबोचुम्हा — ‘एथ तुम्हे, कालामा । 10

मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानवक्खन्तिया, मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ — इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्जु-
प्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय सवत्तन्ती ति, अथ 15
तुम्हे, कालामा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा’ ति, इति य त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त ।

R 192

“स खो सो, कालामा, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्धापादो असम्मूब्हो सम्पज्जानो पतिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक
दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति 20
उद्धमघो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोक मेत्तासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेण अव्यावज्जेण फरित्वा
विहरति । करुणासहगतेन चेतसा पे० मुद्धितासहगतेन चेतसा
पे० उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय,
तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमघो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय 25
सब्बावन्तं लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन
अवरेण अव्यावज्जेण फरित्वा विहरति ।

“स खो सो, कालामा, अरियसावको एव अवरेचित्तो एव अव्या-
वज्जचित्तो एव असकिलिट्ठचित्तो एव विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे
चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति । ‘सच्चे खो पन अत्थि परो लोको, 30
अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अयाहं’ कायस्स भेदा पर

मरणा सुगतिं सग्न लोक उपपज्जिस्सामी' ति, अयमस्स पठमो अस्सासो अधिगतो होति ।

B 193

“सचे खो पन नत्थि परो लोको, नत्थि सुकतदुक्कदान कम्मान फल विपाको, अथाहं दिट्ठेव धम्मे अवरे प्रव्यावज्झ अनीघ सुत्ति^१ अत्तान परिहरामी' ति, अयमस्स दुतियो अस्सासो अधिगतो होति ।

“सचे खो पन करोतो करीयति पाप, न खो पनाह कस्सचि पाप चेतेमि । अकरोन्त खो पन म पापकम्म कुतो दुक्ख फुत्तिस्सती' ति, अयमस्स ततियो अस्सासो अधिगतो होति ।

“सचे खो पन करोतो न करीयति पाप, अथाह उभयेनेव विमुद^२ अत्तान समनुपस्सामी' ति, अयमस्स चतुथो अस्सासो अधिगतो होति ।

“स खो सो, कालामा, अरियसावको एव अवरेचित्तो एव अयावज्झचित्तो एव असकिलिट्ठचित्तो एव विमुदचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे इमे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ती" ति ।

R 193

“एवमेत, भगवा, एवमेत, सुगत । स खो सो, भन्ते, अरियसावको एव अवरेचित्तो एव अव्यावज्झचित्तो एव असकिलिट्ठचित्तो एव विमुदचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति ।

‘सचे खो पन अत्थि परो लोको, अत्थि सुकतदुक्कदान कम्मान फल विपाको, अथाह कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्न लोक उपपज्जिस्सामी' ति, अयमस्स पठमो अस्सासो अधिगतो होति ।

20 “सचे खो पन नत्थि परो लोको, नत्थि सुकतदुक्कदान कम्मान फल विपाको, अथाह दिट्ठेव धम्मे अवरे अव्यावज्झ अनीघ सुत्ति अत्तान परिहरामी' ति, अयमस्स दुतियो अस्सासो अधिगतो होति ।

“सचे खो पन करोतो करीयति पाप, न खो पनाह - कस्सचि पाप चेतेमि, अकरोन्त खो पन म पापकम्म कुतो दुक्ख फुत्तिस्सती' ति,

25 अयमस्स ततियो अस्सासो अधिगतो होति ।

B 194

“सचे खो पन करोतो न करीयति पाप, अथाह उभयेनेव विमुद अत्तान समनुपस्सामी' ति, अयमस्स चतुथो अस्सासो अधिगतो होति ।

“स खो सो, भन्ते, अरियसावको एव अवरेचित्तो एव धम्मवज्झचित्तो एव असकिलिट्ठचित्तो एव विमुदचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे इमे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति ।

“अभिवक्तुं, भन्ते पे० एते मय, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छाम धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासके नो, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतम्मे पाणुपेत्ते सरण गते” ति ।

६ साब्हुसुत्तं । एव मे सुत । एक समय आयस्मा नन्दको सावत्थिय विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । अथ खो साब्हु च 5 मिगारनत्ता साणो^१ च सेखुनियनत्ता^२ येनायस्मा नन्दको तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्त नन्दक अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्न खो साब्हु मिगारनत्तार आयस्मा नन्दको एतदवोच —

“एथ तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इति-किराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरि- 10 वितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानवखन्तिआ, मा भववरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व जानेय्याथ इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समा-दिन्ना अहिताय दुक्खाय सवत्तन्ती^३ ति, अथ तुम्हे साब्हा पज्जेय्याथ । त किं मज्जथ, साब्हा, अत्थि लोभो” ति ? 15

“एव, भन्ते” ।

“अभिज्झा सि खो अह, साब्हा, एतमत्थ वदामि । लुट्ठो खो अथ, साब्हा, अभिज्झालु पाण पि हनति^४, अदिन्न पि आदियति, परदार पि गच्छति, मुसा पि भणति, पर पि तथत्ताय समादपेति, य स होति दीघरत्त अहिताय दुक्खाया” ति । 20

“एव, भन्ते” ।

“त किं मज्जथ, साब्हा, अत्थि दोसो” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“व्यापादो ति खो अह, साब्हा, एतमत्थ वदामि । दुट्ठो खो अथ, साब्हा, व्यापन्नचित्तो पाण पि हनति^५, अदिन्न पि आदियति, परदार 25 पि गच्छति, मुसा पि भणति, पर पि तथत्ताय समादपेति, य स होति दीघरत्त अहिताय दुक्खाया” ति ।

“एव, भन्ते” ।

“त किं मज्जथ, साब्हा, अत्थि मोहो” ति ?

“एव, भन्ते” ।

30

१ रोहणो—सी०, रो०, रोहनो—स्या० । २ पेत्तु—सी०, स्या०, वेत्तुणियनत्ता रो० । ३ हन्ति—रो० ।

“अविज्जा ति खो अहं, साब्हा, एतमत्थं वदामि । मून्हो खो अयं, साब्हा, अविज्जागतो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुत्ता पि भणति, परं पि तयत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया” ति ।

5 “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जथ, साब्हा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा” ति ?

“अकुसला, भन्ते” ।

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

10 “सावज्जा, भन्ते” ।

“विज्जुगरहिता वा विज्जुप्पसत्ता वा” ति ?

“विज्जुगरहिता, भन्ते” ।

“समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संबत्तन्ति, नो वा ? कथं वा एत्थ होती” ति ?

R. 195 15 “समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संबत्तन्ती ति । एवं नो एत्थ होती” ति ।

“इति खो, साब्हा, यं तं अवोचुम्हा — ‘एय तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया, मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व जानेय्याय — इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संबत्तन्ती ति, अय तुम्हे, साब्हा, पजहेय्याया’ ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

25 “एय तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया, मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व जानेय्याय — ‘इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विज्जुप्पसत्ता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुत्ताय संबत्तन्ती’ ति, अय तुम्हे, साब्हा, उपसम्पज्ज विहरेय्याय ।

“त किं मञ्जथ, सान्हा, अत्थि अलोभो” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“अनभिज्झा ति खो अह, सान्हा, एतमत्थं वदामि । असुद्धो खो अय, सान्हा, अनभिज्झासु नेव पाणं हनति, न अदिन्न आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाय” ति ।

“एव, भन्ते” ।

“त किं मञ्जथ, सान्हा, अत्थि अदोसो” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“अव्यापादो ति खो अह, सान्हा, एतमत्थं वदामि । अदुद्धो खो अय, सान्हा, अव्यापन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्न आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाय” ति ।

“एव, भन्ते” ।

“त किं मञ्जथ, सान्हा, अत्थि अमोहो” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“विज्जा ति खो अह, सान्हा, एतमत्थं वदामि । अमूहो खो अय, सान्हा, विज्जागतो नेव पाणं हनति, न अदिन्न आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाय” ति ।

“एव, भन्ते” ।

“त किं मञ्जथ, सान्हा, इमे घम्मा कुसला वा अकुसला वा” ति ?

“कुसला, भन्ते” ।

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

“अनवज्जा, भन्ते” ।

“विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विञ्जुप्पसत्था, भन्ते” ।

“समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय सबत्तन्ति, नो वा ? वयं वा एत्थं होती” ति ?

“समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय सबत्तन्ती ति । एव नो एत्थं होती” ति ।

- “इति खो, साब्हा, य त अबोचुम्हा” — ‘एथ तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इत्तिकिराय, मा पिटक्सम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानवत्तन्तिया, मा भव्वरूपत्ताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व
- 5 जानेय्याथ — इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विज्जुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना दीधरत्त हिताय सुखाय सवत्तती ति, अथ तुम्हे, साब्हा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा’ ति, इति य त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त ।

- “स खो सो, साब्हा, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
- 10 व्यापादो असम्मूहो सम्पजानो पतिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा पे० करुणा मुदिता उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुत्तिय, तथा तत्तिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय राव्वधि सव्वत्तताय सव्वावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महम्मतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यावज्जेन फरित्वा विहरति । सो एव पजानाति —
- 15 ‘अत्थि इद, अत्थि हीन, अत्थि पणीत्त, अत्थि इमस्स सज्जागतस्स उत्तरि’ निस्सरण’ ति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो काभासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, क्त करणीय, नापर इत्यत्ताया’ ति पजानाति ।

- 20 “सो एव पजानाति — ‘अहु पुव्वे लोभो, तदहु अकुसल, सो एतरहि नत्थि, इच्चेत्त कुसल अहु पुव्वे दोसो पे० अहु पुव्वे मोहो, तदहु अकुसल, सो एतरहि नत्थि, इच्चेत्त कुसल’ ति । सो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निव्वुतो सीतिभूतो सुखप्पटिसवेदो ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती” ति ।

- ७ कथावत्थुसुत्तं । तीणिमानि, भिक्खवे, कथावत्थूनि ।
- 25 कतमानि तीणि ? अतीत वा, भिक्खवे, अद्धान आरब्भ कथ कथेय्य — ‘एव अहोसि अतीतमद्धान’ ति । अनागत वा, भिक्खवे, अद्धान आरब्भ कथ कथेय्य — ‘एव भविस्सति अनागतमद्धान’ ति । एतरहि वा, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान आरब्भ कथ कथेय्य — ‘एव होति एतन्’ न्यत्तमद्धान’ ति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुगलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति । सचाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो एकसव्याकरणीय पञ्ह न एकसेन व्याकरोति, विभज्जव्याकरणीय पञ्ह न विभज्ज व्याकरोति, पटिपुच्छाव्याकरणीय पञ्ह न पटिपुच्छा व्याकरोति, ठपनीय पञ्ह न ठपेति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो अकच्छो 5 होति । सचे पनाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो एकसव्याकरणीय पञ्ह एकसेन व्याकरोति, विभज्जव्याकरणीय पञ्ह विभज्ज व्याकरोति, पटिपुच्छाव्याकरणीय पञ्ह पटिपुच्छा व्याकरोति, ठपनीय पञ्ह ठपेति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो कच्छो हाति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुगलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो 10 यदि वा अकच्छो ति । सचाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो ठानाठाने न सण्ठाति परिकप्पे न सण्ठाति अज्जातवादे न सण्ठाति पटिपदाय, न सण्ठाति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो अकच्छो होति । सचे पनाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो ठानाठाने सण्ठाति परिकप्पे सण्ठाति अज्जातवादे सण्ठाति पटिपदाय सण्ठाति, एव सन्ताय, 15 भिक्खवे, पुगलो कच्छो होति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुगलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति । सचाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो अज्जेनज्ज^१ पटिचरति, वहिद्धा कथ अपनामेति, कोप च दोस च अप्प- 20 च्चय च पातुकरोति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो अकच्छो होति । सचे पनाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो न अज्जेनज्ज^१ पटिचरति न वहिद्धा कथ अपनामेति, न कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो कच्छो होति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुगलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति । सचाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो 25 त्रभिहरति अभिमहति अनुपजग्घति खलित गण्हाति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो अकच्छो होति । सचे पनाय, भिक्खवे, पुगलो पञ्ह पुट्ठो समानो नाभिहरति नाभिमहति न अनुपजग्घति न खलित गण्हाति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुगलो कच्छो होति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुगलो वेदितव्वो यदि वा सउप- 30 निसो यदि वा अनुपनिसो ति । अनोहितसोतो, भिक्खवे, अनुपनिसो

होति, ओहितसोतो सउपनिसो होति । सो सउपनिसो समानो अभि-
जानाति एक धम्म, परिजानाति एक धम्म, पजहति एक धम्म, सच्छि-
करोति एक धम्म । सो अभिजानन्तो एक धम्म, परिजानन्तो एक धम्म,
पजहन्तो एक धम्म, सच्छिकरोन्तो एक धम्म सम्माविमृत्तिं फुसति ।

5 एतदत्था, भिक्खवे, कथा, एतदत्था मन्तना, एतदत्था उपनिसा,
एतदत्थ सोतावधानं, यदिदं अनुपादा चित्तस्स विमोक्खो ति ।

R 199

“ये विरुद्धा सल्लपन्ति, विनिविद्धा समुस्सिता ।

अतरियगुणमासज्ज, अज्जोज्जविवरेसिनो” ॥

“दुब्भासितं विक्खलितं, सम्पमोहं पराजयं ।

10

अज्जोज्जस्साभिनन्दन्ति^१, तदरियो कथनाचरे ॥

“सचे चस्स कथाकामो, कालमज्जाय पण्डितो ।

वम्मट्टपटिसयुत्ता, या अरियचरिता^२ कथा ॥

“तं कथं कथये धीरो, अविरुद्धो अनुस्सितो ।

अनुत्तरेन^३ मनसा, अपळासो^४ असाहसो ॥

15

“अनुसूयायमानो^५ सो, सम्मदज्जाय भासति ।

सुभासितं अनुमोदेय्य, दुब्भट्टे नापसादये^६ ॥

“उपारम्भं न सिक्खेय्य, खलितं च न गाहये ।

नाभिहरे नाभिमदे, न वाचं पयुतं भणे ॥

“अज्जातत्थं पसादत्थं, सत्तं वे होति मन्तना ।

20

एव खो अरिया मन्तेन्ति, एसा अरियानं मन्तना ।

एतदज्जाय भेधावी, न समुत्सेय्य मन्तये” ति ॥

८ अज्जतिथियमुत्तं । “सचे, भिक्खवे, अज्जतिथिया

परिव्वाजका एव पुच्छेय्यु – ‘तयोमो, आवुसो, धम्मा । कत्तमे तयो ?

r 200

रागो, दोसो, मोहो – इमे खो, आवुसो, तयो धम्मा । इमेसं, आवुसो,

25 तिण्णं धम्मानं को विसेसो को अधिप्पयासो^७ किं नानाकरणं^८ ति ? एवं

पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिव्वाजकानं किन्ति व्या-

करय्याथा” ति ?

१ अज्जमज्ज विवरेसिनो – सी० रो० । २ अज्जमज्जभिनन्दन्ति – स्वा०,
अज्जमज्जस्ताभि – सी०, रो० । ३ अरिय चरिता – सी० । ४ अनुपादिनेन – सी०
रो०, अनुपिण्णेन – स्वा० । ५ अपळासो – सी० रो० । ६ अनुसूयमानो – स्वा०, रो० ।
७ नापसादये – सी०, रो० । ८ अधिप्पयासो – सी०, अधिप्पयासो – स्वा०,
अधिप्पयासो – रो० ।

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्यो ।
भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्तो” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी”
ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोरा । भगवा ५
एतदवोच -

“सचे, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिव्वाजका एव पुच्छेय्यु -
'तयोमे, आवुसो, धम्मा । कतमे तयो ? रागो, दोसो, मोहो - इमे खो,
आवुसो, तयो धम्मा, इमेस, आवुसो, तिण्ण धम्मान को विसेसो को
अधिप्पयासो किं नानाकरण' ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अज्ज- 10
तित्थियान परिव्वाजकान एव व्याकरेय्याथ - 'रागो खो, आवुसो,
अप्पसावज्जो दन्धविरागी, दोसो महासावज्जो खिप्पविरागी, मोहो
महासावज्जो दन्धविरागी' ति ।

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति
उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती’ ति ? 15

‘सुभनिमित्त तिस्स वचनीय । तस्स सुभनिमित्त अयोनिस्सो
मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय सवत्तति । अय खो, आवुसो, हेतु अय पच्चयो येन
अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय
सवत्तती’ ति । 20

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति
उप्पन्नो वा दोसो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती’ ति ?

‘पटिघनिमित्त तिस्स वचनीय । तस्स पटिघनिमित्त अयोनिस्सो
मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्यो- 25
भावाय वेपुल्लाय सवत्तति । अय खो, आवुसो, हेतु अय पच्चयो येन
अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्योभावाय वेपुल्लाय
सवत्तती’ ति ।

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो उप्पज्जति
उप्पन्नो वा मोहो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती’ ति ?

‘अयोनिस्सो मनसिकारो तिस्स वचनीय । तस्स अयोनिस्सो 30
मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा मोहो उप्पज्जति उप्पन्नो वा मोहो भिय्यो-

भावाय वेपुल्लाय सवत्तति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन
प्रनुप्पन्नो वा मोहो उपपज्जति उपपन्नो वा मोहो भिख्योभावाय वेपुल्लाय
सवत्तती' ति ।

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्-
5 ज्जति उपपन्नो च रागो पहीयती’ ति ?

R. 201

‘अनुभनिमित्तं तस्स वचनीय । तस्स अनुभनिमित्तं योनिस्सो
मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्पज्जति उपपन्नो च रागो पही-
यति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव रागो
नुप्पज्जति उपपन्नो च रागो पहीयती’ ति ।

10 ‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्-
ज्जति उपपन्नो च दोसो पहीयती’ ति ?

‘मेत्ता चेतोविमुत्ती तस्स वचनीय । तस्स मेत्ता चेतोविमुत्ति
योनिस्सो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्पज्जति उपपन्नो च दोसो
पहीयति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव दोसो
15 नुप्पज्जति उपपन्नो च दोसो पहीयती’ ति ।

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव मोहो नुप्पज्जति
उपपन्नो च मोहो पहीयती’ ति ?

‘योनिस्सो मनसिकारो तस्स वचनीय । तस्स योनिस्सो मनसि
करोतो अनुप्पन्नो चेव मोहो नुप्पज्जति उपपन्नो च मोहो पहीयति ।
20 अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो नुप्पज्जति
उपपन्नो च मोहो पहीयती’ ति ।

D. 202

६ अकुसलमूलमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, अकुसलमूलानि ।
कतमानि तीणि ? लोभो अकुसलमूल, दोसो अकुसलमूल, मोहो
अकुसलमूल ।

25 “यदपि, भिक्खवे, लोभो तदपि अकुसलमूल, यदपि लुब्धो
अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसल, यदपि लुब्धो लोभेन
अभिभूतो परियादिस्सचित्तो परस्स असत्ता दुक्ख उप्पादयति वधेन वा
बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पञ्चाजनाय वा बलवग्धिं यत्तयो
इति पि तदपि अकुसल । इतिस्समे लोभजा लोभनिदाना लोभ-

30 समदया लोभपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

“यदपि, भिक्खवे, दोसो तदपि अकुसलमूल, यदपि दुट्ठो अभि-
सह्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसल, यदपि दुट्ठो दोसेन
अभिभूतो परियादिनचित्तो परस्स असत्ता दुक्ख उप्पादयति^१ वधेन वा
वन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पव्वाजनाय वा वलवम्हि वलत्थो
इति पि तदपि अकुसल । इतिस्समे दोसजा दोसनिदाना दोससमुदया ३
दोसपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

R 202

“यदपि, भिक्खवे, मोहो तदपि अकुसलमूल यदपि मूब्धो अभि-
सह्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसल, यदपि मूब्धो मोहेन
अभिभूतो परियादिनचित्तो परस्स असत्ता दुक्ख उप्पादयति वधेन वा
वन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पव्वाजनाय वा वलवम्हि वलत्थो 10
इति पि तदपि अकुसल । इतिस्सामे मोहजा मोहनिदाना मोहसमुदया
मोहपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति । एवरूपो चाय,
भिक्खवे, पुगलो वुच्चति अकालवादी ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्य-
वादी ति पि, अधम्मवादी ति पि, अविनयवादी ति पि ।

“कस्मा चाय, भिक्खवे, एवरूपो पुगलो वुच्चति अकालवादी 15 B 203
ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्यवादी ति पि, अधम्मवादी ति पि,
अविनयवादी ति पि ? तथाहाय^२, भिक्खवे, पुगलो परस्स असत्ता
दुक्ख उप्पादयति वधेन वा वन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पव्वाज-
नाय वा वलवम्हि वलत्थो इति पि । भूतेन खो पन वुच्चमानो अव-
जानाति, नो पटिजानाति, अभूतेन वुच्चमानो न आतप्प करोति, तस्स 20
निव्वेठनाय इतिपेत अतच्छ इतिपेत अभूत ति । तस्मा एवरूपो पुगलो
वुच्चति अकालवादी ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्यवादी ति पि, अधम्म-
वादी ति पि, अविनयवादी ति पि ।

“एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो लोभजेहि पापकेहि अकुसलेहि
धम्मेहि अभिभूतो परियादिनचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्ख विहरति, 23
सविघात सत्तपायास सपरिच्छाह । कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति
पाटिकह्वा ।

“दोसजेहि ५० मोहजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि
अभिभूतो परियादिनचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्ख विहरति, सविघात
सत्तपायास सपरिच्छाह । कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकह्वा । 30

R 203

सेय्यथापि, भिक्खवे, सालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि मालुवातताहि उद्धस्तो^१ परियोनद्धो अनय आपज्जति, व्यसन आपज्जति, अनयव्यसन आपज्जति, एवमेव खो, भिक्खवे, एवरूपो पुगलो लोभजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्ख विहरति, सविघात सजपायास सपरिच्छाह । कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकह्वा ।

“दोसजेहि पे० मोहजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्ख विहरति सविघात सजपायास सपरिच्छाह । कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकह्वा ।

10 इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अकुसलमूलानी ति ।

“तीणिमानि, भिक्खवे, कुसलमूलानि । कतमानि तीणि ?

अलोभो कुसलमूल, अदोसो कुसलमूल, अमोहो कुसलमूल ।

B 204

“यदपि, भिक्खवे, अलोभो तदपि कुसलमूल^२, यदपि अलुद्धो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसल, यदपि अलुद्धो लोभेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असता दुक्ख उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवग्निह बलत्थो इति पि तदपि कुसल । इतिस्समे अलोभजा अलोभनिदाना प्रलोभसमुदया अलोभपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

“यदपि, भिक्खवे, अदोसो तदपि कुसलमूल, यदपि अलुद्धो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसल, यदपि अलुद्धो दोसेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असता दुक्ख उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवग्निह बलत्थो इति पि तदपि कुसल । इतिस्समे अदोसजा अदोसनिदाना अदोस समुदया अदोसपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

25 “यदपि, भिक्खवे, अमोहो तदपि कुसलमूल, यदपि अमून्हो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसल, यदपि अमून्हो मोहेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असता दुक्ख उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवग्निह बलत्थो इति पि तदपि कुसल । इतिस्समे अमोहजा अमोहनिदाना

R 204

30 अमोहसमुदया अमोहपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति । एवत्प

चाय, भिक्खवे, पुग्गलो बुच्चति कालवादी ति पि, भूतवादी ति पि, अत्यवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि ।

“कस्मा चाय, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो बुच्चति कालवादी ति पि, भूतवादी ति पि, अत्यवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि ? तथाहाय, भिक्खवे, पुग्गलो न परस्स असता दुवस उप्पादयति 5 वणेन वा वन्वनेन वा जानिया वा गरहाय वा पव्वाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि । भूतेन खो पन बुच्चमानो पटिजानाति नो अवजानाति, अभूतेन बुच्चमानो आतप्प करोति तस्स निव्वेठनाय — ‘इतिपेत अतच्छ, इतिपेत अभूत’ ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो बुच्चति कालवादी ति पि, अत्यवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि । 10

“एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स लोभजा पापका अबुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्युक्ता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुख विहरति अविपात अनुपायास अपरिच्छाह । दिट्ठेव धम्मे परिनिव्वायति ।

“दोसजा पे० परिनिव्वायति । मोहजा पे० परिनि- 15 व्वायति । सेय्ययापि भिक्खवे, शालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि मालुवालताहि उद्धस्तो परिमोनद्धो । अय पुरिस्सो आगच्छेय्य बुदाल-पिटक’ आदाय । सो त मालुवालत मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-खणेय्य, पलिवणित्वा मूलानि उद्धरेय्य, अन्तमसो उत्तीरनाल्लिमत्तानि पि । सो त मालुवालत खण्डाखण्डिक छिन्देय्य, खण्डाखण्डिक छेत्वा 20 फालेय्य, फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिक मगलिक करित्वा वातातपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना दहेय्य’, अग्गिना ढहित्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य नदिमा वा सीधसोताय पवाहेय्य । एवमस्स ता, भिक्खवे, मालुवालता उच्छिन्न-मूला तालावत्युक्ता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । एयमेव 25 खो, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स लोभजा पापका अबुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्युक्ता अनभावङ्कता आयति अनुप्पाद-धम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुख विहरति अविपात अनुपायास अपरिच्छाह । दिट्ठेव धम्मे परिनिव्वायति ।

B 205

10

R 205

१-१ य० पाथव नयि । २ बुदालपिटक — सी०, स्था० १० । ३ उत्तीरनाल्लिमत्तानि — सी०, स्था०, उत्तीरनाल्लिमत्तानि — रो० । ४ दहेय्य — सी०, रो० । ५ एवमस्स — सी० ।

“दोसजा पे० मोहजा पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा । दिट्ठेव धम्मं सुखं विहरति अविधात अनुपायास अपरिळाह । दिट्ठेव धम्मं परिनिब्बायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि कुसलमूलानी” ति ।

B 206 5

१० उपोसथसुत्तं । एव मे सुत । एक समय भगवा साद त्वियं विहरति पुब्बारामे भिगारमातुपासादे । अथ खो विसाखा भिगारमाता तदहुपोसथे येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाख भिगारमातरं भगवा एतदवोच — “हन्द कुतो नु त्वं, विसाखे, आगच्छसि दिवा दिवस्सा” ति ?

“उपोसथाह, भन्ते, अज्ज उपवसामी” ति ।

“तयो खोमे, विसाखे, उपोसथा । कतमे तयो ? गोपालकुपोसथो, निगण्ठुपोसथो, अरियुपोसथो । कथं च, विसाखे, गोपालकुपोसथो होति ? सेय्यथापि, विसाखे, गोपालको सायन्हसमये सामिकान गावो 15 निग्यातेत्वा^१ इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अज्ज खो गावो अमुकस्मि^२ च अमुकस्मि च पदेसे चरिसु, अमुकस्मि च अमुकस्मि च पदेसे पानीयानि पिविसु^३, स्वे दानि गावो अमुकस्मि च अमुकस्मि च पदेसे चरिस्सन्ति, अमुकस्मि च अमुकस्मि च पदेसे पानीयानि पिविस्सन्ती’ ति, एवमेव खो, विसाखे, इधेकच्चो उपोसथिको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं स्वज्ज 20 इदं चिदं च खादनीयं खादि, इदं चिदं च भोजनीयं भुज्जि, स्वे दानाहं इदं चिदं च खादनीयं खादिस्सामि, इदं चिदं च भोजनीयं भुज्जिस्सामी’ ति । सो तेन^४ अभिज्झासहगतेन चेतसा दिवसं अतिनामेति । एव विसाखे, गोपालकुपोसथो होति । एव उपवुत्थो खो, विसाखे, गोपालकुपोसथो न भङ्गलो होति न महानिससो न महाजुतिको न महाविष्कारो ।

R 206 20

25 “कथं च, विसाखे, निगण्ठुपोसथो होति ? अत्थि, विसाखे, निगण्ठा नाम समणजातिका । ते सावक एव समादयेन्ति — ‘एहि त्वं, अम्मो पुरिस, ये पुरत्थिमाय दिसाय पाणा परं योजनसत्तेसु दण्डं निक्खिपाहि, ये पच्छिमाय दिसाय पाणा परं योजनसत्तेसु दण्डं निक्खिपाहि, ये उत्तराय दिसाय पाणा परं योजनसत्तेसु दण्डं निक्खिपाहि, ये दक्खि-

१ निग्यातेत्वा — स्या०, रो० । २ अमुकस्मि — रो० । ३ अपपु — सी०, रो० ।

४ तेन बोधेन — सी० स्या०, रो० ।

णाय दिमाय पाणा परं योजनसत तेसु दण्ड निक्खिपाही' ति । इति
 एकच्चानं पाणान अनुदयाय अनुकम्पाय समादपेन्ति, एकच्चान पाणान
 नानुदयाय नानुकम्पाय समादपेन्ति । ते तदद्दुपोसथे सावक एव समाद-
 पेन्ति — 'एहि त्व, अम्भो पुरिस, सच्चचेलानि निक्खिपित्वा एव वदेहि —
 नाहं क्वचनि' कस्सचि किञ्चनतस्मि, न च मम क्वचनि कत्थञ्चि' 5
 किञ्चनतत्थी' ति । जानन्ति सो पनस्स मातापितरो — 'अयं अम्हाक
 पुत्तो' ति, सो पि जानाति — 'इमे मय्ह मातापितरो' ति । जानाति सो
 पनस्स पुत्तदारो — 'अयं मय्ह भत्ता' ति, सो पि जानाति — 'अयं मय्ह
 पुत्तदारो' ति । जानन्ति सो पनस्स दासकम्मकरपोरिमा — 'अयं अम्हाक
 अत्थो' ति, सो पि जानाति — 'इमे मय्ह दासकम्मकरपोरिमा' ति । 10
 इति यस्मिं समये मच्चे' समादपेतत्त्वा भूसावादे तस्मिं समये समादपेन्ति ।
 इदं तस्स भूसावादस्मिं वदामि । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन' भोगे अदिन्न
 येव परिभुञ्जति । इदं तस्म अदिन्नादानस्मिं वदामि । एव सो, विसाखे,
 निगण्ठुपोसथो होति । एव उपवुत्थो सो, विसाखे, निगण्ठुपोसथो न
 महप्फलो होति न महानिससो न महाजुत्तिको न महाविप्फारो । 15

"कथं च, विसाखे, अग्नियुपोसथो होति ? उपविकलिट्टस्स,
 विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे,
 उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इव, विसाखे,
 अरियसावको तथागत अनुस्सरति — 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मा-
 सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदुं अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि 20
 सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । तस्स तथागत अनुस्सरतो
 चित्तं पसीदति, पामोज्ज उपपज्जति । ये चित्तस्स उपविकलेसा हे
 पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपविकलिट्टस्स सीसस्स उपक्कमेन परियो-
 दपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स सीसस्स उपक्कमेन परियो- 25
 दपना होति ? कक्क च पटिच्च मत्तिक च पटिच्च उदक च पटिच्च
 पुरिसस्स च तज्ज वायाम पटिच्च, एव सो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स
 सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव सो, विसाखे, उपवि-
 लिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

१ क्वचन — मी०, क्वचिनि — त्या०, क्वचि — रो० । २-३ कत्थचिदिञ्चनत्थ
 मत्थो — सी०, विस्मिञ्चि किञ्चनत्थी — त्या०, कस्सचि किञ्चन तस्मि — रो० । ४ सच्च —
 रो० । ५ अच्चयेन ते — सी०, त्या०, रो० ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिद्वस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको तथागत अनुस्सरति -
‘इति पि सो भगवा ग्ररह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’
ति । तस्स तथागत अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति,
ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति । अयं बुच्चति, विसाखे -
‘अरियसावको ब्रह्मपोसथ उपवसति, ब्रह्मना सद्धिं सवसति, ब्रह्म चस्स
आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा
ते पहीयन्ति’ । एव खो, विसाखे, उपविकलिद्वस्स चित्तस्स उपक्कमेन
परियोदपना होति ।

“उपविकलिद्वस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना
होति । कथं च, विसाखे, उपविकलिद्वस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको धम्म अनुस्सरति - ‘स्वा-
क्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपरिस्सिको ओपनेय्यिको
पच्चत्त वेदितव्यो विज्जूही’ ति । तस्स धम्म अनुस्सरतो चित्तं पसीदति,
पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि,
विसाखे, उपविकलिद्वस्स कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिद्वस्स कायस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? सोत्ति च पटिच्च, चुण्ण च पटिच्च, उदकं च पटिच्च,
पुरिसस्स च तज्ज वायाम पटिच्च । एव खो, विसाखे, उपविकलिद्वस्स
कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपविक-
लिद्वस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिद्वस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको धम्म अनुस्सरति - ‘स्वा-
क्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपरिस्सिको ओपनेय्यिको’
पच्चत्त वेदितव्यो विज्जूही’ ति । तस्स धम्म अनुस्सरतो चित्तं पसीदति,
पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति । अयं
बुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको धम्मपोसथ उपवसति, धम्मेन सद्धिं
सवसति, धम्म चस्स आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति, ये
चिरास्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति’ । एव खो, विसाखे, उपविकलिद्वस्स
चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको सङ्घं अनुस्सरति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, व्याप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्जकखेत्त लोकस्सा’ ति । तस्स सङ्घं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

10

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? उत्तमं च पटिच्च, खारं च पटिच्च, गोमयं च पटिच्च, उदकं च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

R 209

15

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको सङ्घं अनुस्सरति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्जकखेत्त लोकस्सा’ ति । तस्स सङ्घं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अथ वुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको सङ्घुपोसय उपवसति, सङ्घेन सद्धिं सबसति, सङ्घं चरसं आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति’ । एव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

20

“उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको अत्तनो सीलानि अनुस्सरति असण्डानि अच्चिद्धानि असवलानि अकम्मासानि भुजिरसानि विञ्चुप्पसत्थानि अपरामट्ठानि समाधिसवत्तिकानि । तस्स सीलं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्ज उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते

B 210

30

पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? तेलं च पटिच्च, छारिकं च पटिच्च, बालण्डुपकं च पटिच्च ५ पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

R 210 “कथं, च विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको अत्तनो सीलानि अनुस्सरति १० अलण्डानि पे० समाधिसवत्तनिकानि । तस्स सीलं अनुस्सरति चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति अयं वुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको सीलुपोसथं उपवसति, सीले राद्धिं सवसति, सीलं चस्स आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति’ । एव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स १५ चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध विसाखे, अरियसावको देवता अनुस्सरति - ‘सं २० देवा चातुमहारजिका’, सन्ति देवा तावत्तिसा, सन्ति देवा यामा, सं देवा तुसिता, सन्ति देवा निम्मानरत्तिनो, सन्ति देवा परनिम्मितव वत्तिनो, सन्ति देवा ब्रह्मकायिका, सन्ति देवा तत्तुत्तरि’ । यथारूपं सद्धाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सद्धा सविज्जति । यथारूपेण सीलेन समन्नागता ता देवता इतो २५ तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सीलं सविज्जति । यथारूपेण सुतेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सुतं सविज्जति । यथारूपेण चागेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं ३० तथारूपो चागो सविज्जति । यथारूपाय पञ्जाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा पञ्जा सविज्जती’ । तस्स अत्तनो च तासं च देवतानं सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पं च अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्क

ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपविकलिट्टस्स जातरूपस्स उपवक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स जातरूपस्स उपवक्कमेन परियोदपना होति ? उक्कं च पटिच्च, लोणं च पटिच्च, गेरकं च पटिच्च, नाळिकसण्डासं च पटिच्च, पुरिस्सस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एव खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स जातरूपस्स उपवक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपवक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपवक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको देवता अनुस्सरति -- ‘सन्ति देवा चातुमहाराजिका, सन्ति देवा तारवत्तिंसा पे० सन्ति देवा तनुत्तरि । यथारूपाय सद्धाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा सद्धा सविज्जति । यथारूपेण सीलेन सुतेन चागेण पञ्जाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा पञ्जा सविज्जती’ ति । तस्स अत्तनो च तासं च देवतानं सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति । अयं बुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको देवतुपोसय उपवसति, देवताहिं सद्धिं सवसति, देवता आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति’ । एव खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपवक्कमेन परियोदपना होति ।

“स खो सो, विसाखे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति -- ‘यावज्जीव अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना सव्वपाणभूतहितानुक्कम्पी विहरन्ति, अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सव्वपाणभूतहितानुक्कम्पी विहरामि । इमिनां पि’ अङ्गेन अरहत् अनुकरोमि, उपोसयो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

‘यावज्जीव अरहन्तो अदिघ्नादानं’ पहाय अदिघ्नादाना पटिविरता दिघ्नादायी दिघ्नपाटिकद्धी, अयेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरन्ति,

१ नाळिकसण्डासं-सी०, स्त०, नाळिक-रो० । २ यह-गी० । ३ मदिघ्नदान

अहम्पञ्ज इमं च रत्ति इमं च दिवसं अदिघ्नादानं पहाय अदिघ्नादाना पटिविरतो दिघ्नादायी दिघ्नपाटिकह्वी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरामि । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

- 5 'यावजीवं अरहन्तो अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी विरता मेधुना गामधम्मा ; अहम्पञ्ज इमं च रत्ति इमं च दिवसं अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी विरतो मेधुना गामधम्मा । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

- R. 212 'यावजीवं अरहन्तो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरता सच्चवादी सच्चसन्धा थेता पच्चयिका अविसंवादका लोकस्स ; अहम्पञ्ज 10 इमं च रत्ति इमं च दिवसं मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

- 15 'यावजीवं अरहन्तो सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता, अहम्पञ्ज इमं च रत्ति इमं च दिवसं सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

- 20 'यावजीवं अरहन्तो एकभक्तिका रत्तूपरता विरता विकालभोजना, अहम्पञ्ज इमं च रत्ति इमं च दिवसं एकभक्तिको रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

- B 213 25 'यावजीवं अरहन्तो नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरता ; अहम्पञ्ज इमं च रत्ति इमं च दिवसं नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

- 30 'यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति मञ्चके वा तिणसन्धारके वा ; अहम्पञ्ज इमं च रत्ति इमं च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि मञ्चके वा तिणसन्धारके वा । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती' ति ।

“एव सो, विमाखे, अरियुपोसथो होति । एव उपवृत्त्यो सो, विमाखे, अरियुपोसथो महप्फलो होति महानिमसो महाजुत्तिको महाविप्फारो” ।

“कीवमहप्फलो होति कीवमहानिमसो कीवमहाजुत्तिको कीवमहाविप्फारो” ?

5

“मेय्ययापि, विमाखे, यो इमेसं सोळमन्नं महाजनपदानं पतूतरत्तरतनानं इत्सरियाधिपच्च^१ रज्जं कारेय्यं^२, सेय्ययीदं^३ — अङ्गान, मगधान, काणीन, कोसलान, वज्जीन, मल्लान, चेतीन, वज्जान, कुन्ध, पञ्चालान, मच्छान, सूरसेनान, अस्सकान, अश्वत्थीन, मग्यारान, वम्बोजान, अट्ठङ्गममन्नागतत्तं उपोमयस्स एतं^४ कलं नाग्घति सोळ्ळति । तं किम्सं हेतुं^५ कपणं विमाखे, मानुसकं रज्जं दिव्वं मुखं उपनिवाय । यानि, विमाखे, मानुसकानि पञ्चासं वत्सानि, चातुमहाराजिधानं देवान एमो एको रत्तिन्दिवो । तां रत्तिं तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सबच्चरो । तेन सबच्चरेण दिव्वानि^६ पञ्च वत्ससतानि चातुमहाराजिकानं देवान आयुष्माण । ठान सो पनेत, विमाखे, विज्जति य इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गममन्नागत उपोमय उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवान महव्यत उपपज्जेय्य । इदं सो पनेत, विमाखे, मग्गाय मासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिव्वं मुखं उपनिवाय’ ।

10

15

“य, विमाखे, मानुसकं वत्समतं, तावर्त्तिमानं देवान एमो एको रत्तिन्दिवो । तां रत्तिं तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सबच्चरो । तेन सबच्चरेण दिव्वं वत्समहम्सं तावर्त्तिमानं देवान आयुष्माण । ठान सो पनेत, विमाखे, विज्जति य इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गममन्नागत उपोमय उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तावर्त्तिमानं देवान महव्यत उपपज्जेय्य । इदं सो पनेत, विमाखे, मग्गाय मासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिव्वं मुखं उपनिवाय’ ।

20 R 214

25

“यानि, विमाखे, मानुसवानि द्वे वत्समग्गानि, यामागं देवान एमो एको रत्तिन्दिवो । तां रत्तिं तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सबच्चरो । तेन सबच्चरेण दिव्वानि द्वे वत्समग्गानि यामागं देवान आयुष्माण । ठान सो पनेत, विमाखे, विज्जति य इधे-

30

कच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागत उपोसथ उपवसित्वा कायस्स भेदा पर मरणा यामान देवान सहव्यत उपपज्जेय्य । इद खो पनेत विसाखे, सन्धाय भासित — 'कपण मानुसक रज्ज दिव्व सुख उपनिधाय' ।

R 214

“यानि, विसाखे, मानुसकानि चत्तारि वस्ससत्तानि, तुसितान
 5 देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सवच्छरो । तेन सवच्छरेन दिव्वानि चत्तारि वस्ससहस्सानि तुसितान देवान आयुप्पमाण । ठान खो पनेत विसाख विज्जति य इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागत उपोसथ उपवसित्वा कायस्स भेदा पर मरणा तुसितान देवान सहव्यत उपपज्जेय्य ।
 10 इद खो पनेत, विसाखे, सन्धाय भासित — 'कपण मानुसक रज्ज दिव्व सुख उपनिधाय' ।

“यानि, विसाखे, मानुसकानि अट्ठ वस्ससत्तानि, निम्मानरतीन देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सवच्छरो । तेन सवच्छरेन दिव्वानि अट्ठ वस्स सहस्सानि निम्मानरतीन देवान आयुप्पमाण । ठान खो पनेत, विसाखे
 15 विज्जति य इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागत उपोसथ उपवसित्वा कायस्स भेदा पर मरणा निम्मानरतीन देवान सहव्यत उपपज्जेय्य । इद खो पनेत, विसाखे, सन्धाय भासित — 'कपण मानुसक रज्ज दिव्व सुख उपनिधाय' ।

B 215

“यानि, विसाखे, मानुसकानि सोळस वस्ससत्तानि, परनिम्मित वसवत्तीन देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सवच्छरो । तेन सवच्छरेन दिव्वानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिम्मितवसवत्तीन देवान आयुप्पमाण । ठान खो पनेत, विसाखे, विज्जति य इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्ना
 25 गत उपोसथ उपवसित्वा कायस्स भेदा पर मरणा परनिम्मितवसवत्तीन देवान सहव्यत उपपज्जेय्य । इद खो पनेत, विसाखे, सन्धाय भासित — 'कपण मानुसक रज्ज दिव्व सुख उपनिधाय' ति ।

“पाण न हव्वे” न चदिन्नमादिये^१,

मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।

अग्रहचरिया विरमेय्य मेशुना,

रत्ति न भुज्जेय्य विकालभोजन ॥

R 215 30

"माल न धारे न च गन्धमाचरे,
मञ्चे छमाय व मयेथ सन्वते' ।
एत हि अट्टङ्गिकमाहुपोसय,
बुद्धेन दुक्खन्तगुना' पकासित ॥

"चन्दो च मुरियो च उभो मुदस्सना,
ओभामय' अनुपरियन्ति यावता ।
नमोनुदा ते पन अन्नलियत्तगा,
नभे पभामन्ति दिसाविरोचना ॥

5

"एतस्मि य विज्जति अन्तरे घन,
मुत्ता मणि' वेळुरिय च भट्ठक ।
सिद्धी सुवण्ण अय वा पि वञ्चन,
य जातत्प हट्ठक ति बुच्चति ॥

10

"अट्टङ्गुपेतस्स उपोमथन्स,
कल पि ते नानुभवन्ति सोळ्णि ।
चन्दप्पभा तारगणा च सन्ने ॥

B 216

15

"तम्मा हि नारी च नरो च मोलवा,
अट्टङ्गुपेत उपयस्सुपोसय ।
पुज्जानि कत्तान नुगुद्वयानि,
यनिन्दिता तण्णमुपेलि ठान" ति ॥

महावग्गो उत्तमो ।

तत्सुदान

नित्यमय' च येनागो, सरभो वेगमुत्तिवा ।
नान्हो चा पि क्यायत्तु, तित्थियमूलुपोमयो' ति' ।

20

— ० —

८. आनन्दवग्गो

१ छत्रनुत्तं । एव समय भगवा भावपिय विट्ठति जेवने
अनायपिण्डवन्स आगमे । अय गो छत्रो पग्गियाज्जो येनायग्गा
आनन्दो तेनुपमहूमि, उपगठमित्वा आपम्मना आनन्देन नदि मम्मोदि ।

१ अण्ण - १० । २ अण्ण - १० । ३ अण्ण - १० । ४-५ अण्ण
अण्ण - १० । ६-७ अण्ण, अण्ण - १० ।

सम्मोदनीय कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो छिन्नो परिव्याजको आयस्मन्तं आनन्द एतदवोच - “तुम्हे पि, आवुसो आनन्द, रागस्स पहान पञ्ञापेय, दोसस्स पहान पञ्ञापेय, मोहस्स पहान पञ्ञापेया ति । मय खो, आवुसो, रागस्स पहान पञ्ञापेम, दोसस्स पहान पञ्ञापेम, मोहस्स पहान पञ्ञापेमा ति । किं पन तुम्हे, आवुसो, रागे आदीनव दिस्वा रागस्स पहान पञ्ञापेय, किं दोसे आदीनव दिस्वा दोसस्स पहान पञ्ञापेय, किं मोहे आदीनव दिस्वा मोहस्स पहान पञ्ञापेया” ति ?

“रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त-
 10 व्यावाधाय पि चेतेति, परव्यावाधाय पि चेतेति, उभयव्यावाधाय पि चेतेति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति, रागे पहीने नेवत्त-
 व्यावाधाय पि चेतेति, न परव्यावाधाय पि चेतेति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय
 15 दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति, रागे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति । रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थ पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थ पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थ पि यथाभूतं नप्पजानाति, रागे पहीने अत्तत्थ पि यथाभूतं पजानाति, परत्थ पि
 20 यथाभूतं पजानाति, उभयत्थ पि यथाभूतं पजानाति । रागो खो, आवुसो-
 अन्धकरणो अचक्खुकरणो अञ्ञाणकरणो पञ्ञानिरोधिको विघाठ-
 पक्खिको अग्निव्यानसवत्तनिको ।

“दुट्ठो खो, आवुसो, दोसेन पे० मू०हो खो, आवुसो, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्यावाधाय पि चेतेति, परव्या-
 25 वाधाय पि चेतेति, उभयव्यावाधाय पि चेतेति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति, मोहे पहीने नेवत्तव्यावाधाय पि चेतेति, न परव्यावाधाय पि चेतेति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेति, न चेतसिक दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति । मू०हो खो, आवुसो, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं
 30 चरति, मोहे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं

अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थ पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थ पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, मोहे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । मोहो खो, आवुसो, अन्धकरणो अचक्खुकरणो अञ्जानकरणो पञ्जानिरोधिको विघातपक्खिको अनिध्वानमवत्त- 5 निको । इदं खो मयं, आवुसो, रागे आदीनवं दित्वा रागस्स प्हानं पञ्जापेम । इदं दोसे आदीनवं दित्वा दोमस्स प्हानं पञ्जापेम । इदं मोहे आदीनवं दित्वा मोहस्स प्हानं पञ्जापेमा” ति ।

R. 217

T. 218

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोमस्स मोहस्स प्हानाया” ति ?

10

“अत्थावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोमस्स मोहस्स प्हानाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स रागस्स दोमस्स मोहस्स प्हानाया” ति ?

“अयमेव अत्थिो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेव्ययीद - सम्मादिट्ठि 15 .. पे० .. सम्मासभावि । अयं खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतस्स रागस्स दोमस्स मोहस्स प्हानाया” ति ।

“भट्ठको खो, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स रागस्स दोमस्स मोहस्स प्हानाया । अस्स च पनावुसो आनन्द, अप्पमादाया” ति ।

२. आजीवकमुत्तं । एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बिय 20 विहरति धोमितागमे । अयं खो अञ्जतरो आजीवकमावरो गहपति येनायस्मा आनन्दो तेनुपगच्छुमि, उपमद्धमित्वा आयस्मन्त आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निमिच्चो गो सो आजीवकमावरो गहपति आयस्मन्तं आनन्द एतदवोच -

“केनं नो, भन्ते आनन्द, धम्मो न्वाक्खातो ? के लोके नुप्पटि- 25 पन्ना ? के लोके नुक्का” ति ?

“तेन हि, गहपति, तज्जेवेत्थं पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते गमंय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मज्जनि, गहपति, ये गमस्स प्हानाय धम्मं देनेन्ति दोमस्स प्हानाय धम्मं देनेन्ति मोहस्स प्हानाय धम्मं देनेन्ति, तं धम्मो न्वाक्खातो नो वा ? यथं वा ते एत्थं होन्ती” ति ? 30

R 218

“ये, भन्ते, रागस्स पहानाय धम्म देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्म देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्म देसेन्ति, तेस धम्मो स्वाक्खातो । एव मे एत्थ होती” ति ।

R 219

5 “त किं मञ्जसि, गहपति, ये रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना नो ना ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

“ये, भन्ते, रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना । एव मे एत्थ होती” ति ।

10 “त किं मञ्जसि, गहपति, येस रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, येस दोसो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, येस मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुक्ता नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

15 “येस, भन्ते, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, येस दोसो पहीनो पे० येस मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुक्ता । एव मे एत्थ होती” ति ।

20 “इति सो, गहपति, तयावेत’ व्याकत — ‘ये भन्ते, रागस्स पहानाय धम्म देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्म देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्म देसेन्ति, तेस धम्मो स्वाक्खातो’ ति । तयावेत व्याकत — ‘ये, भन्ते, रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना’ ति । तयावेत व्याकत — ‘येस, भन्ते, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो’ आर्यति अनुप्पादधम्मो, येस दोसो पहीनो पे० येस मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो’ आर्यति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुक्ता’” ति ।

25 “मच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते । न चेव नाम सधम्मवक्कसा भविस्सति, न च परधम्मापसादना । आर्यतनेव धम्मदेसना, अत्थो च वुत्तो, अत्ता च अनुपनीतो । तुम्हे, भन्ते आनन्द, रागस्स पहानाय धम्म देसेय, दोसस्स पे० मोहस्स पहानाय धम्म देसेय । तुम्हाक,

R 219

30

भन्ते आनन्द, धम्मो स्वाक्खानो । तुम्हे, भन्ते आनन्द, गगत्स पहानाय पटिपन्ना, दोसस्स पे० मोहस्स पहानाय पटिपन्ना । तुम्हे, भन्ते, लोके सुपटिपन्ना । तुम्हाक, भन्ते आनन्द, रागो पहीनो उच्छिन्नमूतो ताणावयुक्तो अनभावदुतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, तुम्हाक दोसो पहीनो . पे० तुम्हाक मोहो पहीनो उच्छिन्नमूतो ताणावत्सुवतो ३ अनभावदुतो आर्यति अनुप्पादधम्मो । तुम्हे लोके सुक्ता ।

“अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते । सेव्ययापि, भन्ते, निक्कुज्जिन वा उक्कुज्जेव्य, पटिच्छन्न वा विवरेव्य, मूह्मन् वा मग्ग आचिक्खेव्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोने धारेव्य — ‘चक्खुमन्तो रूपाणि दक्खन्ती’ ति, एवमेव अय्येन आनन्देन अनेकपरिचायेन धम्मो पक्का- 10 सिनो । एमाहु, भन्ते आनन्द, त भगवन्त्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपामकं न यय्यो आनन्दो धारेतु, अज्जजन्गे पाप्पुपेतं भग्णं गतं” ति ।

३ महानामसक्कमुत्तं । एव मे सुत । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिन्निगोधारामे । तेन खो पन समयेन 15 भगवा गित्तानवुद्धितो होति अचिरवुद्धितो गेलज्जा । अथ सो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपमङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “दीधरत्ताहु, भन्ते, भगवता एव धम्मं देसितं आज्ञानामि — ‘मगाहितस्स जाण, नो अमगाहितस्सा’ ति । समाधिं नु सो, भन्ते, 20 पुन्ने, पच्छा जाण, उदाहु जाण पुन्ने, पच्छा समाधी” ति ? अथ सो आयस्समतो आनन्दस्स एतदहोसि — “भगवा सो गित्तानवुद्धितो अचिरवुद्धितो गेलज्जा । अथ च महानामो सक्को भगवन्तं अतिगम्भीरं पण्हं पुच्छति । यन्नूनाहु महानामं सक्कं एवमन्तं अपनेत्वा धम्मं देसेय्य” ति । 25

अथ सो आयस्सा आनन्दो महानामं सक्कं बाहायं गेत्वा एकमन्तं अपनेत्वा महानामं सक्कं एतदवोच — “सेसं पि सो, महानाम, सीलं वुत्तं भगवता, असेसं पि सीलं वुत्तं भगवता, सेसो पि नमाधि वुत्तो भगवता, असेसो पि नमाधि वुत्तो भगवता, सेसा पि पण्ह्या वुत्ता 30 भगवता, असेसा पि पण्ह्या वुत्ता भगवता । यत्तमं थ, महानाम, सेसं सीलं ? इध, महानाम, भिस्सु नीलया होति पातिमोरासनवग्गयुतो 35

विहरति पे० । समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । इदं वुच्चति, महानाम, सेख सील ।

“कतमो च, महानाम, सेखो समाधि ? इध, महानाम, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, महानाम, सेखो समाधि ।

“कतमा च, महानाम, सेखा पञ्ञा ? इध, महानाम, भिक्खु इदं दुक्खं ति यथाभूतं पजानाति पे० अयं दुस्सनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, महानाम, सेखा पञ्ञा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको एव सीलसम्पन्नो एव समाधिसम्पन्नो एव पञ्ञासम्पन्नो आसवान् खया अनासव चेतोविभुत्तिं पञ्ञाविभुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिक्खत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एव खो, महानाम, सेखं पि सीलं वुत्तं भगवता, असेखं पि सीलं वुत्तं भगवता, सेखो पि समाधिं वुत्तो भगवता, असेखो पि समाधिं वुत्तो भगवता, सेखा पि पञ्ञां वुत्ता भगवता, असेखा पि पञ्ञां वुत्ता भगवता” ति ।

४ निगण्ठसुत्तं । एकं समयं आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालाय । अथ खो अभयो च लिच्छवि पण्डित कुमारको च लिच्छवि येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिषु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिषु । एकमन्तं निसिन्नो खो अभयो लिच्छवि आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “निगण्ठो, भन्ते, नाटपुत्तो^१ सब्बञ्जू सब्बदस्तावी अपरिसेसं जाणदस्सन् पटिजानाति — ‘चरतो च मे तिट्ठतो च सुतस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सन् पच्चुपट्ठितं’ ति । सो पुराणान् कम्मान् तपसा व्यन्तीभाव पञ्ञापेति नवान् कम्मान् अकरणां सेतुघात । इति कम्मक्खया दुक्खक्खयो, दुक्खक्खया वेदनाक्खयो, वेदनाक्खया सब्बं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सति — एवमेतिस्सा सन्दिट्ठिकायं निज्जरायं^२ विमुद्धिया समतिक्कमो होति । इध, भन्ते, भगवा किमाहा” ति ?

“तिस्सो खो इमा, अभय, निज्जरा विमुद्धियो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मारांस्सुद्धेन सम्मदक्खाता सत्ताणं विमुद्धिया सोवपरिदेवानं^३ समतिक्कमायं दुक्खदोग्गनस्सान् अत्थज्झमायं^४ जायस्स

R. 221

B. 222

१ निगण्ठो — स्वा० । २ नाटपुत्तो — सी०, १या०, रो० । ३ निज्जरा — सी०, रो० । ४ सोवपरिदेवानं — सी०, रो० । ५ अत्थज्झमायं — सी०, रो० ।

अधिगमाय निव्वानस्स सच्चिक्किरियाय । कतमा तिस्सो ? इय, अभय, भिक्षु सीलवा होति पे० समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो नव च कम्म न करोति, पुराण च कम्म फुस्स फुस्सा व्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितव्वा विञ्जूही ति । 5

“स खो सो, अभय, भिक्षु एव सीलसम्पन्नो विविच्चेय कामेहि पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो नव च कम्म न करोति, पुराण च कम्म फुस्स फुस्स व्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितव्वा विञ्जूही ति ।

“स खो सो, अभय, भिक्षु एव समाधिसम्पन्नो आसवान खया 10 अनासव चेतोविमूर्ति पज्जाविमूर्ति दिट्ठेव धम्मो सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । सो नव च कम्म न करोति, पुराण च कम्म फुस्स फुस्स व्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितव्वा विञ्जूही ति । इमा^१ खो, अभय, तिस्सो निज्जरा विमुद्धियो तेन भगवता जानता पस्सता 15 अरहता सम्भासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता सत्तान विमुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्यङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निव्वानस्स सच्चिक्किरियाया” ति ।

एव वुत्ते पण्डितकुमारको लिच्छवि अभय लिच्छवि एतदवोच — “किं पन त्व, सम्म अभय, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासित सुभासिततो 20 नाव्वनुमोदसी” ति ?

“क्याह, सम्म पण्डितकुमारक^२, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासित सुभासिततो नाव्वनुमोदिस्सामि । मुद्धा पि तस्स विपतेय्य यो 25 आयस्मतो आनन्दस्स सुभासित सुभासिततो नाव्वनुमोदेय्या” ति ।

R 222

५ निवेसकनुत्त । अय खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा 25 तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच —

B 223

“ये^३, आनन्द, अनुकम्पेय्याय ये च सोतव्व मज्जेय्यु मित्ता वा अमन्त्वा वा जाती वा सालोहिता वा ते वो, आनन्द, तोसु ठानेगु समाद- 30 पेत्तव्वा निवेसेत्तन्ना पत्तिट्ठापेत्तव्वा । कतमेसु तीसु ? बुद्धे अवैच्चप्पत्तादे

समादपेतव्या निवेसेतव्या पतिट्ठापेतव्या — 'इति पि सो भगवा अरह
सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्म-
सारथि, सत्था देवमनुस्सान, बुद्धो भगवा' ति, धम्मे अव्वेच्चप्पसादे
समादपेतव्या निवेसेतव्या पतिट्ठापेतव्या — 'स्वावखातो भगवता धामो

- 5 सन्दिट्ठिको अकालिवो एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितव्वो
विज्जूही' ति, सङ्गे अव्वेच्चप्पसादे समादपेतव्या निवेसेतव्या पतिट्ठा
पेतव्या — 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो उजुप्पटिपन्नो भगवतो
सावकसङ्घो जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो सामीचिप्पटिपन्नो
भगवतो सावकसङ्घो, यदिद चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसयुगला एस
10 भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकर-
णीयो अनुत्तर पुञ्जकस्सेत लोकस्सा' ति ।

"सिया, आनन्द, चतुन्न महाभूतान अञ्जयत्त — पयवीधातुया'
आपोधातुया तेजोधातुया वायोधातुया, न त्वेव बुद्धे अव्वेच्चप्पसादेन
समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्जयत्त तत्रिद अञ्जयत्त ।
15 सो वतानन्द, बुद्धे अव्वेच्चप्पसादेन समन्नागतो अरियसावको निरय वा
तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जिस्सती ति नेत ठान विज्जति ।

R 223

"सिया, आनन्द, चतुन्न महाभूतान अञ्जयत्त — पयवीधातुया
आपोधातुया तेजोधातुया वायोधातुया, न त्वेव धम्मे पे० न त्वेव
सङ्गे अव्वेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्जयत्त
B 224 20 तत्रिद अञ्जयत्त । सो वतानन्द, सङ्गे अव्वेच्चप्पसादेन समन्नागतो
अरियसावको निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जि-
स्सती ति नेत ठान विज्जति ।

- "ये, आनन्द, अनुकम्पेय्याथ ये च सोतव्व मज्जेय्यु मित्ता वा
अमग्गा वा जाती वा सालोहिता वा ते घो, आनन्द, इमेसु तीनु ठानेसु
25 समादपेतव्या निवेसेतव्या पतिट्ठापेतव्या" ति ।

६ पठमभवसुत्तं । अय सो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु-
पसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एवमन्त निसीदि ।
एवमन्त निस्सिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — "भवो
भवो ति, भन्ते, वुच्चति । विप्तायता नु सो, भन्ते, भवो होती" ति ?

- 30 "पानयातुपेपक्क च, आनन्द, वम्म नाभविस्स, अपि नु एां
वागभवो पज्जायेथा" ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्म खेत्त, विज्जाण वीज, तण्हा स्नेहो’ ।

अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान हीनाय धातुया विज्जाण पतिट्ठित एव आर्यति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति ।

“रूपधातुवेपक्क च, आनन्द, कम्म नाभविस्स, अपि नु खो ५
रूपभवो पज्जायेथा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्म खेत्त, विज्जाण वीज, तण्हा स्नेहो’ ।

अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान मज्झिमाय धातुया विज्जाण पतिट्ठित एव आर्यति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति । 10

“अरूपधातुवेपक्क च, आनन्द, कम्म नाभविस्स, अपि नु खो
अरूपभवो पज्जायेथा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

R 224

“इति खो, आनन्द, कम्म खेत्त, विज्जाण वीज, तण्हा स्नेहो’ ।

अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान पणीताय धातुया विज्जाण 15
पतिट्ठित एव आर्यति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति । एव खो, आनन्द,
भवो होती” ति ।

७ दुत्तिवभवसुत्तं । अय खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा 20
तेनुपसङ्कमि पे० आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – “भवो
भवो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, भवो होती” ति ?

B 225

“कामधातुवेपक्क च, आनन्द, कम्म नाभविस्स, अपि नु खो
कामभवो पज्जायेथा” ति ?

“नो हेत भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्म खेत्त, विज्जाण वीज, तण्हा स्नेहो’ ।

अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान हीनाय धातुया चेतना पति- 25
ट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एव आर्यति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति ।

“रूपधातुवेपक्क च, आनन्द, कम्म नाभविस्स, अपि नु खो
रूपभवो पज्जायेथा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विज्जाणं वीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणान सत्तानं तण्हासंयोजनानं मज्झिमाय धातुया चेतना
पतिट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एव आर्याति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति ।

“अरूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभवस्सि, अपि नु खो
5 अरूपभवो पज्जायेथा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विज्जाणं वीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणान सत्तानं तण्हासंयोजनानं पणीताय धातुया चेतना
पतिट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एव आर्याति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति ।
10 एव खो, आनन्द, भवो होती” ति ।

R 225

८ सीलव्वतमुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “सव्वं नु
खो, आनन्द, सीलव्वतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सफलं” ति ?

15 “न ख्वेत्ये, भन्ते, एकंसेना” ति ।

“तेन हानन्द, विभजस्सू” ति ।

“य हिस्स, भन्ते, सीलव्वतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं
सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरप
सीलव्वतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं अफलं । यं च स्वास्स,
20 भन्ते, सीलव्वतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सेवतो अकुसला धम्मा
परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरपं सीलव्वतं जीवितं ब्रह्म-
चरियं उपट्ठानसारं सफलं” ति । इदमवोच आयस्मा आनन्दो, समनु-
ज्जो सत्या अहोसि ।

B 226

अथ खो आयस्मा आनन्दो “समनुज्जो मे सत्या” ति, उट्ठा-
25 यासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदविराणं बत्वा पक्कामि । अथ खो
भगवा अचिरपक्कान्ते आयस्मन्ते आनन्दे भिवस्सू आमन्तेसि — “सेतो,
भिक्षव्वे, आनन्दो, न च पनस्स गुलभरूपो ममसामो पज्जाया” ति ।

९ गण्डजातमुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
30 एकमन्तं निगिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“तीणिमानि, भन्ते, गन्धजातानि, येस अनुवातयेव^१ गन्धो
च्छति, नो पटिवात । कतमानि तीणि ? मूलगन्धो, सारगन्धो,
फगन्धो — इमानि खो, भन्ते, तीणि गन्धजातानि, येस अनुवातयेव
गन्धो गच्छति, नो पटिवात । अस्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि गन्धजात
स्स अनुवात पि गन्धो गच्छति, पटिवात पि गन्धो गच्छति, अनुवात- 5
टिवात पि गन्धो गच्छती” ति ?

“अत्थानन्द, किञ्चि गन्धजात यस्स अनुवात पि गन्धो गच्छति,
टिवात पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवात पि गन्धो गच्छती” ति । R 226

“कतम च पन, भन्ते, गन्धजात यस्स अनुवात पि गन्धो गच्छति,
टिवात पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवात पि गन्धो गच्छती” ति ? 10

“इधानन्द, यस्मिं गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्ध
रण गतो होति, धम्म सरण गतो होति, सङ्घ सरण गतो होति, पाणाति-
ता पटिविरतो होति, अदिच्चादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छा-
रा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्ज-
मादट्टाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल- 15 B 227
च्छेरेण चेतसा अगार अज्जावसति मुत्तचागो पयत्तपाणि वोस्सग्गरतो
चयोगो दानसविभागरतो, तस्स दिसासु समणब्राह्मणा वण्ण भासन्ति —
‘मुकुस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्ध सरण
गो होति, धम्म सरण गतो होति, सङ्घ सरण गतो होति, पाणातिपाता
टिविरतो होति, अदिच्चादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा 20
टिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमाद-
ना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल-
च्छेरेण चेतसा अगार अज्जावसति मुत्तचागो पयत्तपाणि वोस्सग्गरतो
चयोगो दानसविभागरतो’ ति ।

“देवता पिस्स वण्ण भासन्ति — ‘अमुकुस्मिं नाम गामे वा निगमे 25
इत्थी वा पुरिसो वा बुद्ध सरण गतो होति, धम्म सरण गतो होति, सङ्घ
रण गतो होति, पाणातिपाता पटिविरतो होति पे० सुरामेरयमज्ज-
मादट्टाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल-
च्छेरेण चेतसा अगार अज्जावसति मुत्तचागो पयत्तपाणि वोस्सग्गरतो
चयोगो दानसविभागरतो’ ति । इद खो त, आनन्द, गन्धजात 30

यस्स अनुवात पि गन्धो गच्छति, पटिवात पि गन्धो गच्छति, अनुवात-
पटिवात पि गन्धो गच्छती ति ।

5/ “न पुष्पगन्धो पटिवातमेति,
न चन्दन तगरमल्लिका वा ।
सत च गन्धो पटिवातमेति,
सब्बा विसा सप्पुरिसो^१ पवायती” ति ॥

R 227 १० चूळनिकासुत्त । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगव
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि
J1 228 10 एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच - “सम्मुखा
मेत, भन्ते, भगवतो सुत सम्मुखा पटिग्गहित” - “भगवतो, आनन्
सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातु सरे
विज्जापेसी” ति । भगवा पन, भन्ते, अरह सम्मासम्बुद्धो कीवत्त
पहोति सरेन विज्जापेतु” ति ?

15 “सावको सो, आनन्द, अप्पमेय्या तथागता” ति ।
दुतिय पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच - “सम्मु
मेत, भन्ते, भगवतो सुत सम्मुखा पटिग्गहित - “भगवतो, आनन्
सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातु सरे
विज्जापेसी” ति । भगवा पन, भन्ते, अरह सम्मासम्बुद्धो कीवत्त
पहोति सरेन विज्जापेतु” ति ?

20 “सावको सो, आनन्द, अप्पमेय्या तथागता” ति ।
ततिय पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच - “सम्मु
मेत, भन्ते, भगवतो सुत सम्मुखा पटिग्गहित - “भगवतो, आनन्द, सिखि
अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातु सरेन विज्जापे
ति । भगवा पन, भन्ते, अरह सम्मासम्बुद्धो कीवत्तफ पहोति स
25 विज्जापेतु” ति ?

“मुता^१ ते, आनन्द, सहस्सी चूळनिवा^२ लोकधातू” ति
“एतस्स, भगवा, वालो, एतस्स, सुगत, वालो । य भ
भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।
“तेनहानन्द, सुणाहि, साधुक मनसि वरोहि, भासिस्सा
30 ति । “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चरमो

भगवा एतदवोच - “यावता, आनन्द, चन्दिमसुरिया^१ परिहरन्ति, दिसा भन्ति विरोचना, ताव सहस्सधा लोको । तस्मि सहस्सधा^२ लोके^३ सहस्स चन्दान, सहस्स सुरियान, सहस्स सिनेषपध्वतराजान, सहस्स जम्बु-दीपान, सहस्स अपरगोयानान, सहस्स उत्तरकुटन, सहस्स पुत्रविदेहान, चत्तारि महासमुद्दसहस्सानि, चत्तारि महाराजसहस्सानि, सहस्स चातु-
महाराजिकान, सहस्स तावर्तिसान, सहस्स यामान, सहस्स तुसितान, सहस्स निम्मानरत्तीन, सहस्स परनिम्मितयसवत्तीन, सहस्स ब्रह्मलोकान - अय वुच्चतानन्द, सहस्सी चूलनिका लोकधातु ।

R 228

“यावतानन्द, सहस्सी चूलनिका लोकधातु ताव सहस्सधा लोको । अय वुच्चतानन्द, द्विसहस्सी मज्झिमिका लोकधातु ।

B 229

“यावतानन्द, द्विसहस्सी मज्झिमिका लोकधातु ताव सहस्सधा लोको । अय वुच्चतानन्द, तिसहस्सी महासहस्सी लोकधातु ।

19

“आकङ्क्षमानो, आनन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोक-धातु^४ सरेन विज्जापेय्य, यावता पन आकङ्क्षेय्या” ति ।

“यथा कथ पन, भन्ते, भगवा तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातु 15 सरेन विज्जापेय्य, यावता पन आकङ्क्षेय्या” ति ?

“इधानन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातु ओभासेन फरेय्य । यदा ते सत्ता त^५ आलोक सज्जानेय्य, अय तथागतो घोरा करेय्य सहमनुस्तावेय्य । एव खो, आनन्द, तथागतो तिसहस्सिमहा-सहस्सिलोकधातु सरेन विज्जापेय्य, यावता पन आकङ्क्षेय्या” ति ।

20

एव वुत्ते आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त उदायि एतदवोच - “लाभा वत्त मे, सुलब्ध वत्त मे, यस्स मे सत्था एवमहिद्धिको एवमहानुभावो” ति । एव वुत्ते आयस्मा उदायी आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - “किं तुहेत्य”, आवुत्तो आनन्द, यदि ते सत्था एवमहिद्धिको एवमहानुभावो” ति ? एव वुत्ते भगवा आयस्मन्त उदायि एतदवोच - “मा हेव, उदायि, 25 मा हेव, उदायि । सच्चं, उदायि, आनन्दो अवीतरागो नास वरेय्य, तेन चित्तप्पसादेन सत्तक्खत्तु देवेसु देवरज्ज फारेय्य^६, सत्तक्खत्तु इमस्मिमेव जम्बुदीपे महारज्ज फारेय्य । अपि च, उदायि, आनन्दो दिहेव धम्मे परिनिब्बायिस्सती” ति ।

आनन्दवार्त्ता अट्टमो ।

१ चन्दिमसुरिया - ध० । २-२ स्या० रो० वीर्यवत्तु अपि । ३ त्रिगुण्यो महाराजसीताध्यातु - सी०, रा०, त्रिगुण्यो महाराजसीताध्यातु - स्या० । ४ न-रो० । ५ तुहेत्य - सी० । ६ करेय्य - सी०, रो० ।

तस्सुदानं

छन्नो आजीवको सक्को, निगण्ठो च निवेसको ।
दुवे भवा सीलव्वतं, गन्धजातं च चूळनी ति ॥

६. समणवग्गो

१ समणसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, समणस्स समण-
यानि^१ समणकरणीयानि । कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं,
५ अधिचित्तसिक्खासमादानं, अधिपञ्जासिक्खासमादानं — इमानि खो,
भिक्खवे, तीणि समणस्स समणयानि समणकरणीयानि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं — ‘तिव्वो नो छन्दो
भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिव्वो नो^२ छन्दो भविस्सति
अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिव्वो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्जा-
१० सिक्खासमादाने’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं” ति ।

२ गदभसुत्तं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, गदभो गोगणं पिट्ठितो
पिट्ठितो अनुबन्धो^३ होति — ‘अहं पि दम्मो’, अहं पि दम्मो” ति । तस्स न
तादिसो वण्णो होति सेय्यथापि गुल्लं, न तादिसो सरो होति सेय्यथापि
गुल्लं, न तादिसं पदं होति सेय्यथापि गुल्लं । सो गोगणयेव पिट्ठितो पिट्ठितो
१५ अनुबन्धो होति — ‘अहं पि दम्मो, अहं पि दम्मो’ ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु भिक्खुसङ्घं^४ पिट्ठितो
पिट्ठितो अनुबन्धो होति — ‘अहं पि भिक्खु, अहं पि भिक्खू’ ति । तस्स न
तादिसो छन्दो होति अधिसीलसिक्खासमादाने सेय्यथापि अञ्जेनं
भिक्खून, न तादिसो छन्दो होति अधिचित्तसिक्खासमादाने सेय्यथापि
२० अञ्जेसं भिक्खून, न तादिसो छन्दो होति अधिपञ्जासिक्खासमादाने
सेय्यथापि अञ्जेसं भिक्खून । सो भिक्खुसङ्घयेव पिट्ठितो पिट्ठितो
अनुबन्धो होति — ‘अहं पि भिक्खु, अहं पि भिक्खू’ ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं — ‘तिव्वो नो छन्दो
भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिव्वो नो छन्दो भविस्सति

१ सी०, रो० पोथीनु नसि । २ नो — रो० पोथीनु नसि । ३ अनुबन्धो —
सी०, रो० । ४-४ नो घण्टा घट्ठ पि नो घण्टा ति — सी०; घण्टा घट्ठ पि घण्टा डि-
रत्ता०, रो० ।

अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्जा-
सिक्खासमादाने' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्व" ति ।

३ खेतमुत्तं । "तीणिमानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स
पुव्वे करणीयानि । कतमानि तीणि ? इय, भिक्खवे, कस्सको गहपति
पटिकच्चेव खेत सुकट्ट करोति सुमतिकत । पटिकच्चेव खेत सुकट्ट ५
करित्वा सुमतिकत कालेन बीजानि पतिट्ठापेति । कालेन बीजानि
पतिट्ठापेत्वा समयेन उदक अभिनेति पि अपनेति पि । इमानि खो,
भिक्खवे, तीणि कस्सकस्स गहपतिस्स पुव्वे करणीयानि ।

R 230

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स पुव्वे करणीयानि ।
कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादान, अधिचित्तसिक्खासमादान, 10
अधिपञ्जासिक्खासमादान - इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स
पुव्वे करणीयानि ।

"तस्मात्तिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्व - 'तिब्बो नो छन्दो
भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधि-
चित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्जासिक्खा- 15
समादाने' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्व" ति ।

४ वज्जिपुत्तमुत्तं । एक समय भगवा वेरासिय विहरति महा-
वने कूटागारसालाय । अयं खो अज्जातरो वज्जिपुत्तको भिक्खु येन
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एयमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो वज्जिपुत्तको भिक्खु भगवन्त एतद- 20
वोच - "साधिकमिदं, भन्ते, दिग्गुप्तिक्खापदसत् अन्वद्धमास उद्देस
आगच्छति । नाहं, भन्ते, एत्थं सककोमि सिक्खितु" ति ।

B 232

"सक्खितस्ससि^१ पन त्वं, भिक्खु, तीसु सिक्खानु सिक्खितु -
अधिसीलसिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय अधिपञ्जासिक्खाया" ति ?

"सक्कोमहं, भन्ते, तीसु सिक्खानु सिक्खितु - अग्गिील- 25
सिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय, अधिपञ्जासिक्खाया" ति ।

"तस्मात्तिह त्वं, भिक्खु, तीसु सिक्खानु सिक्खन्तु - अधिसील-
सिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय, अधिपञ्जासिक्खाय । यतो सो त्वं,
भिक्खु, अधिसीलं पि सिक्खितस्ससि, अधिचित्तं पि सिक्खितस्ससि, अधि-
पञ्जां पि सिक्खितस्ससि, तस्मिन् तुह भिक्खु अधिसीलं पि सिक्खितो अधि- 30

चित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्जं पि सिक्खतो रागो पहीयिस्सति, दोसो पहीयिस्सति, मोहो पहीयिस्सति । सो त्वं रागस्स पहाना दोसस्स पहाना मोहस्स पहाना यं अकुसलं न तं करिस्ससि, यं पापं न तं सेविस्ससी"ति ।

R 231 5 अथ खो सो भिक्खु अपरेण समयेन अधिसीलं पि सिक्खि, अधिचित्तं पि सिक्खि, अधिपञ्जं पि सिक्खि । तस्स अधिसीलं पि सिक्खतो अधिचित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्जं पि सिक्खतो रागो पहीयि, दोसो पहीयि, मोहो पहीयि । सो रागस्स पहाना दोसस्स पहाना मोहस्स पहाना यं अकुसलं तं नाकासि, यं पापं तं न सेवीति ।

५ सेक्खमुत्तं । अथ खो अञ्जितरो भिक्खु येन भगवा तेनुप-
10 सङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिञ्चो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच -

“सेखो, सेखो”ति, भन्ते, वुच्चति । किंतावता नु खो, भन्ते, सेखो होती”ति ?

15 “सिक्खतीति खो, भिक्खु, तस्मा सेखोति वुच्चति । किञ्च सिक्खति ? अधिसीलं पि सिक्खति, अधिचित्तं पि सिक्खति, अधिपञ्जं पि सिक्खति । सिक्खतीति खो, भिक्खु, तस्मा सेखोति वुच्चतीति ।

“सेखस्स सिक्खमानस्स, उज्जुममानुसारिणो ।

खर्यास्मि ण्ठमं जाण, ततो अञ्जा अनन्तरा ॥

20 “ततो अञ्जा विमुत्तस्स, जाण वे होति तादिनो ।

अवुप्पा मे विमुत्तीति, भवसयोजनवत्तये”ति ॥

B 233

6 ण्ठमसिक्खामुत्तं । “साधिकमिदं, भिक्खवे, दिवद्भुसिक्खा-
पदसत्तं अन्वदमास उद्देसं आगच्छति, यत्थं अत्तकामा कुलपुत्ता सिक्खन्ति ।
तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेत्तं सव्वं समोधानं गच्छति । कतमा
तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा अधिपञ्जासिक्खा -
25 इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा, यत्थेत्तं सव्वं समोधानं गच्छति ।

“इव, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारो होति समाधिस्मि
मत्तसो वारी पञ्जाय मत्तसो वारी । सो यानि तानि सुदानुपुद्धानि
मिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुद्ध्यति पि । तं पिस्स हेतुं ? न
हि मेत्थं, भिक्खवे, अभव्यतां वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि

आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि, तस्य ध्रुवसीलो^१ च होति
ठितसीलो^२ च, समादाय सिक्वति सिक्खापदे^३नु । सो तिण्ण सयोजनान
परिक्खया मोतापन्नो होति अविनिपातवम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

R 232

“इव पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि मत्तमो कारी पञ्जाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानु-
खुद्धानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । त विम्म
हेतु^४ ? न हि मेत्थ^५ भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च सो तानि सिक्खा-
पदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तस्य ध्रुवसीलो च
होति ठितसीलो च, समादाय सिक्वति सिक्खापदे^३नु । सो तिण्ण
सयोजनान परिक्खया रागदोममोहान तनुत्ता सक्कागामी होति, सवि- 10
देव इम लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्त करोति ।

“इव पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति गमा-
धिस्मि परिपूरकारी पञ्जाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानु-
खुद्धानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । त विम्म
हेतु^४ ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च सो तानि सिक्खा- 15
पदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तस्य ध्रुवसीलो च
होति ठितसीलो च, समादाय सिक्वति सिक्खापदे^३नु । सो पञ्चद
ओरम्मागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिको होति तस्य परि-
निब्बायी अनावत्तिवम्मो तस्मा लोका ।

B 231

“इव पन भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति गमाधिस्मि 20
परिपूरकारी पञ्जाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्धानुखुद्धानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । त विम्म हेतु^४ ? न
हि मेत्थ, भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च सो तानि सिक्खापदानि
आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तस्य ध्रुवसीलो च होति
ठितसीलो च, समादाय सिक्वति सिक्खापदे^३नु । सो आनवान गया 25
अनामव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे मय अभिज्जा मण्ण-
क्त्वा उपनम्पज्ज विहरति ।

“इति गो, भिक्खवे, पदेम पदेमकारी आगपेनि परिपूर
परिपूरकारी । अवज्झानि^६ त्वेवाह, भिक्खवे, सिक्खापदानि
यदामी” ति ।

37

१ ध्रुवसीली - सी० । २ ठितसीली - सी० । ३ पदेम - सी० । ४ पञ्च - सी० ।

R 233

७ वृत्तियसिक्खामुत्तं । “साधिकमिदं, भिक्खवे, दिग्दुसिक्खा-
पदसत्’ अन्वद्धमास उद्देस आगच्छति यत्थं यत्तवामा कुलपुत्ता
सिक्खन्ति । तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेतं सब्ब समोधान
गच्छति । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधि-
५ पञ्जासिक्खा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा यत्थेतं सब्ब
समोधान गच्छति ।

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति सनाधिस्मि
मत्तसो कारी पञ्जाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि सुद्धानुसुद्धानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न
१० हि मेत्थ, भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि
आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तत्थं धुवसीलो च होति
ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो तिण्ण सयोजनान
परिक्खया सत्तक्खत्तुपरमो होति । सत्तक्खत्तुपरमं देवे च मनुस्से च
सन्धावित्वा ससरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्ण सयोजनान
१५ परिक्खया कोलकोलो होति, द्वे वा तोणि वा कुलानि सन्धावित्वा
ससरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्ण सयोजनान परिक्खया
एक्खीजी होति, एकयेव मानुसकं भव निव्वत्तेत्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।
सो तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोसमोहान तनुत्ता सब्बदाम्मी
होति, सक्खिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।

B 235

२० “इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि परिपूरकारी पञ्जाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि सुद्धानु-
सुद्धानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स
हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च खो तानि
सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तत्थं धुवसीलो
२५ च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो पञ्चत्र
ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया उद्दसोतो अवनिट्ठगामी । सो
पञ्चत्र ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ससद्धारपरिनिव्वायी
हाति । सो पञ्चत्र ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया असद्धार-
परिनिव्वायी होति । सो पञ्चत्र ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया
३० उपहक्खपरिनिव्वायी होति । सो पञ्चत्र ओरम्भागियान सयोजनान
परिक्खया अन्तरापरिनिव्वायी होति ।

“इव पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि परिपूरकारी पञ्जाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुदानु-
खुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि बुद्धाति पि । त किस्स
हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभन्यता वुत्ता । यानि च खो तानि
मिक्खापदानि आदिव्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारण्यानि तत्थ धुवसीलो 5
च हेति ठितनीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवान
खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा
सच्चिकत्वा उपमम्पज्ज विहरति ।

It 234

“इति खो, भिक्खवे, पदेस पदेनकारी आराधेति, परिपूर परि-
पूरकारी, अवञ्जानि त्वेवाह, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी नि । 10

८ ततिपसिक्खामुत्तं । “साधिकमिद, भिक्खवे, दिग्घट्ट-

सिम्भापदसत अन्वदमास जहेस आगच्छति यत्थ अतकामा वुत्तपुत्ता
सिक्खन्ति । तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेव मन्व समोधान
गच्छति । कतमा तिस्सो ? अविमोलमिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधि-
पञ्जासिक्खा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा यत्थेव सन्व समो- 15
धान गच्छति ।

E 236

“इव, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मि
परिपूरकारी पञ्जाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुदानुखुद्दकानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि बुद्धाति पि । त किम्म हेतु ? न
हि मेत्थ, भिक्खवे, अभन्यता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि 20
आदिव्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारण्यानि तत्थ धुवसीलो च होति
ठितनीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवान खया
अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा
सच्चिकत्वा उपमम्पज्ज विहरति । त वा पन अनभिसम्भव अण्णटिविज्झ
पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया अन्तरापरिमिन्वायी 25
होति । त वा पन अनभिसम्भव अण्णटिविज्झ पञ्चन्न ओरम्भागियान
सयोजनान परिक्खया उपहृच्चपग्निन्वायी होति । त वा पन अनभि-
सम्भव अण्णटिविज्झ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया
असह्वारपरिनिन्वायी होति । त वा पन अनभिसम्भव अण्णटिविज्झ
पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया असह्वारपग्निन्वायी होति । 3)
त वा पन अनभिसम्भव अण्णटिविज्झ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
परिक्खया उद्धरणो होति अकनिट्टगामी त वा पन अनभिसम्भव अण्णटि-

R. 23j

विज्ज्ञ तिण्ण सयोजनान् परिक्खया, रागदोममोहान् तनुत्ता सक्कागामी
 होति, सक्किदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । तं वा पण
 अनभिसम्भव अप्पटिविज्ज्ञ तिण्ण सयोजनान् परिक्खया एकवीजी होति,
 एकयेव मानुसकं भव निब्बत्तेत्वा दुक्खस्सन्तं करोति । तं वा पण
 5 अनभिसम्भव अप्पटिविज्ज्ञ तिण्ण सयोजनान् परिक्खया बोलकोलो होति,
 द्वे वा तीणि वा कुलानि सन्धावित्वा ससरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।
 तं वा पण अनभिसम्भव अप्पटिविज्ज्ञ तिण्ण सयोजनान् परिक्खया
 सत्तक्खत्तुपरमो होति, सत्तक्खत्तुपरमं देवे च मनुस्से च सन्धावित्वा
 ससरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।

10 “इति खो, भिक्खवे, परिपूर परिपूरकारी आराधेति पदेस
 पदेसकारी । अवञ्जानि त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी”ति ।

R. 237

६ पठमसिक्खत्तयमुत्त । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा ।
 कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपज्जा-
 सिक्खा ।

15 “कतमा च, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ? इयं, भिक्खव,
 भिक्खु सीलवा होति पे० समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं
 बुच्चति, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ? इयं, भिक्खवे, भिक्खु
 विविच्चेव यामेहि पे० चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । अयं
 20 बुच्चति, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अधिपज्जासिक्खा ? इयं, भिक्खवे,
 भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ति ययाभूतं पज्जानाति पे० ‘अयं दुक्खनिरोप-
 गामिनी पटिपदा’ति ययाभूतं पज्जानाति । अयं बुच्चति, भिक्खवे,
 अधिपज्जासिक्खा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा”ति ।

25 १० दुत्तिपसिक्खत्तयमुत्त । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा ।
 कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपज्जा-
 सिक्खा ।

“कतमा च, भिक्षवे, अधिचित्तसिक्खा ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु विविच्चेव कामेहि पे० चतुत्थे ज्ञाने उपसम्पज्ज विह-
रति । अयं वुच्चति, भिक्षवे, अधिचित्तसिक्खा ।

R 236

“कतमा च, भिक्षवे, अधिपज्जासिक्खा ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु आमवाग खया गतासव चेतोविमुत्ति पज्जाविमुत्ति दिट्ठेव ५
धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति,
भिक्षवे, अधिपज्जासिक्खा । इमा खो, भिक्षवे, तिग्गो सिक्खा हि ।

“अधिसीलं अधिचित्तं, अधिपज्जं च विरियवा ।

B 236

आमवा धितिमा ज्ञायी, सतो गुत्तिन्द्रियो चरे ॥

“यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे ।

10

यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो ॥

“यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा ।

अभिमुख्यं दिसां सत्त्वा, अप्पमाणसमाधिना ॥

“तमाहुं सेल्लं पटिपदं, अथो ससुद्धचारियं” ॥

तमाहुं लोके सम्बुद्धं, धीरं पटिपदन्तगु ॥

15

“विज्जाणस्स निरोधेन, तप्प्हाक्खयविमुत्तिनो ।

पज्जोतस्सेव निब्बानं, विमोक्खो होति चेतसो” ति ॥

११ सङ्गवासुत्त । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चर-

मानो महता भिक्षुसङ्घेन सद्धिं येन सङ्गवा^१ नाम कोसलान् निगमो
तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सङ्गवाय विहरति । तेन खो एनं समयेन 20

कस्सपगोत्तो नाम भिक्षु सङ्गवाय आवासिको होति । तत्र सुदं भगवा

सिक्खापदपटिसयुत्ताय धम्मिया कयायं भिक्षू सन्दस्सेत्ति समादपेत्ति

समुत्तेजेत्ति सम्पहसेत्ति । अथ खो कस्सपगोत्तस्स भिक्षुनो भगवत्ति^२

सिक्खापदपटिसयुत्ताय धम्मिया कयायं भिक्षू सन्दस्सेत्ते समादपेत्ते

समुत्तेजेत्ते सम्पहसेत्ते अहुदेव अक्खन्ति अहुं अप्पच्चयो — “अधिसत्ति- 25

खतेवाय” समगो” ति । अथ खो भगवा सङ्गवाय यथाभिरन्तं विह-

रित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो

येन राजगहं तदवसरि । तत्र सुदं भगवा राजगहं विहरति^३ ।

R 237

१-१ चतुत्थज्ञान — सी०, रो० । २ धीरियवा — म० । ३ ०चारण — सी०,

रो०, ०चारण — स्वा० । ४ धीर — सी० । ५ पटिपदा — सी०, स्वा०, रो० । ६ भगवता

— सी०, रो० । ७ अधिसत्त्वस्सनेवाय — स्वा० । ८ विहरति भिज्जकूटे पब्बते — सी०, रो० ।

D 239

- अथ खो कस्सपगोत्तस्स भिक्खुनो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो
 अहुदेव कुक्कुच्च अहु विप्पटिसारो - "अलाभा वत मे, न वत मे लाभ,
 दुल्लब्ध वत मे, न वत मे सुलब्ध, यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसयुत्ताय
 धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते
 5 अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो - 'अधिसल्लिखतेवाय समणो' ति ।
 यन्नूनाह येन भगवा तेनुपसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके
 अच्चय अच्चयतो देसेय्य" ति । अथ खो कस्सपगोत्तो भिक्खु सेनासव
 ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन राजगह तेन पक्कामि । अनुपुब्बेन येन
 राजगह येन गिञ्जकूटो पब्बतो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 10 भगवन्त अग्निवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो कस्सप-
 गोत्तो भिक्खु भगवन्त एतदवोच -

"एकमिद, भन्ते, समय भगवा सङ्कवाय' विहरति, सङ्कवा
 नाम कोसलान निगमो । तत्र, भन्ते, भगवा सिक्खापदपटिसयुत्ताय
 धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि ।

- 15 तस्स मग्ग भगवति सिक्खापदपटिसयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू
 सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु
 अप्पच्चयो - 'अधिसल्लिखतेवाय समणो' ति । अथ खो भगवा सङ्कवाय
 यथाभिरन्त विहरित्वा येन राजगह तेन चारिक पक्कामि । तस्स मग्ग,
 भन्ते, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो अहुदेव पुक्कुच्च अहु विप्पटिसारो -

- 20 'अलाभा वत मे, न वत मे लाभ, दुल्लब्ध वत मे, न वत मे सुलब्ध,
 यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्द-
 स्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्प-
 चयो - 'अधिसल्लिखतेवाय समणो' ति । यन्नूनाह येन भगवा तेनुप
 सङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके अच्चय अच्चयतो देसेय्य

- R 238 25 ति । अप्पच्चयो म, भन्ते, अप्पच्चगमा यथावाल यथामग्ग यथाअनुमत्त
 यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्द-
 स्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो -
 'अधिसल्लिखतेवाय समणो' ति । तस्स मे, भन्ते, भगवा अप्पच्च-
 यो पटिग्गह्णतु, आर्याति सवराया" ति ।

D 243

भिक्षू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते अहुदेव अवसन्ति
अहु अप्पच्चयो — 'अविगल्लिखतेवाय समणो' ति । यतो च सो त्व,
कस्सप, अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाघम्म पटिकरोसि, त ते मय पटि-
ग्गहाम । बुद्धि हेसा, कस्सप, अरियस्स विनये यो अच्चय अच्चयतो
दिस्वा यथाघम्म पटिकरोति, आर्यति सवर आपज्जति ।

6

“थेरो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति न सिक्खाकामो न सिक्खा-
समादानस्स वण्णवादी, ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च न सिक्खाय
समादपेति, ये चञ्जे भिक्षू सिक्खाकामा तेस च न वण्ण भणति भूत
तच्छ कालेन, एवरूपस्साह, कस्सप, थेरस्स भिक्षुनो न वण्ण भणामि ।
त किस्स हेतु ? सत्या हिस्स वण्ण भणती ति अञ्जे न भिक्षू भजेय्यु, 10
ये न भजेय्यु त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु, व्यास्स दिट्ठानुगति आप-
ज्जेय्यु तेस त अस्स दीघरत्त अहिताय दुक्खाया ति । तस्माह, कस्सप,
एवरूपस्स थेरस्स भिक्षुनो न वण्ण भणामि ।

“भज्झिमो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति पे० नवो चे पि,
कस्सप, भिक्षु होति न सिक्खाकामो न सिक्खासमादानस्स वण्णवादी, 15
ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च न सिक्खाय समादपेति, ये चञ्जे
भिक्षू सिक्खाकामा तेस च न वण्ण भणति भूत तच्छ कालेन, एवरूप-
स्साह, कस्सप, नवस्स भिक्षुनो न वण्ण भणामि । त किस्स हेतु ?
सत्या हिस्म वण्ण भणती ति अञ्जे न भिक्षू भजेय्यु, ये न भजेय्यु R 239
त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु, व्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु तेस त 20
अस्स दीघरत्त अहिताय दुक्खाया ति । तस्माह, कस्सप, एवरूपस्स
नवस्स भिक्षुनो न वण्ण भणामि ।

“थेरो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति सिक्खाकामो सिक्खासमा-
दानस्स वण्णवादी, ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च सिक्खाय
समादपेति, ये चञ्जे भिक्षू सिक्खाकामा तेस च वण्ण भणति भूत 25
तच्छ कालेन, एवरूपस्साह, कस्सप, थेरस्स भिक्षुनो वण्ण भणामि ।
त किस्स हेतु ? सत्या हिस्स वण्ण भणती ति अञ्जे न भिक्षू भजेय्यु,
ये न भजेय्यु त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु, व्यास्स दिट्ठानुगति आप-
ज्जेय्यु तेस त अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया ति । तस्माह, कस्सप,
एवरूपस्स थेरस्स भिक्षुनो वण्ण भणामि ।

30

“भज्झिमो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति सिक्खाकामो पे०
नवो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति सिक्खाकामो सिक्खासमादानस्स वण्ण-

- वादी, ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च सिक्खाय समादयेति, ये चञ्जे भिक्षू सिक्खाकामा तेस च वण्ण भणति भूत तच्छ कालेन, एवरुपस्साहु, कस्सप, नवस्स भिक्षुनो वण्ण भणामि । त किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्ण भणती ति अञ्जे न भिक्षू भजेय्यु, ये न भजेय्यु ५ त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु, य्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु तेस त अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया ति । तस्माहु, कस्सप, एवरुपस्स नवस्स भिक्षुनो वण्ण भणामी” ति ।

समणवग्गो नवमो ।

तत्सुद्धानं

समणो गद्गभो खेत्त, वज्जिपुत्तो च सेस्तक ।
तथो च सिक्खना वुत्ता, द्वे सिक्खा सङ्गवाय चा ति ॥

१०. लोणकपल्लवग्गो

- 10 १ अच्चायिकमुत्त । “तीणिमानि, भिक्खवे, वस्सकस्स गह-
पतिस्स अच्चायिकानि करणीयानि । वतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे,
वस्सवो गहपति सीध सीध खेत्त सुवट्ठ करोति सुमतिवत्त । सीध
B 247 सीध खेत्त सुवट्ठ करित्वा सुमतिवत्त सीध सीध वीजानि पतिट्ठापेति ।
R 249 सीध सीध वीजानि पतिट्ठापेत्या सीध सीध उदव अभिनेति पि अपनेति
15 पि । इमानि सो, भिक्खवे, तीणि वस्सवस्स गहपतिस्स अच्चायिकानि
वग्गणीयानि । तस्म सो त, भिक्खवे, वस्सवस्म गहपतिस्स नत्थि सा
इद्धि वा आनुभावो वा — ‘अज्जेव मे धज्जानि जायन्तु, स्वेव गम्भीनि
होन्तु, उत्तरस्सेव पच्चन्तु’ ति । अय सो, भिक्खवे, होति सां समयो य
तस्स वस्सवस्म गहपतिस्म तानि धज्जानि उत्तुपरिणामीनि’ जायन्ति
20 पि गम्भीनि’ पि होन्ति पच्चन्ति पि ।

- “एवमेव सो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स अच्चायिकानि
करणीयानि । वतमानि तीणि ? अधिसोल्लगित्तागमादान, अधि-
नित्तगित्तागमादान, अधिपज्जातिवत्तागमादान — इमानि सो,
भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्म अच्चायिकानि करणीयानि । तस्म सो त,
25 भिक्खवे, भिक्खुनो नत्थि मा इद्धि वा आनुभावो वा — ‘अज्जेव मे धज्ज-

पादाय आसवेहि चित विमुच्चतु स्वे वा उत्तरस्वे वा' ति । अथ खो, भिक्खवे, होति सो समयो य तस्स भिक्खुनो अधिसील पि सिक्खतो अविचित्त पि सिक्खतो अधिपञ्ज पि सिक्खतो अनुपादाय आसवेहि चित विमुच्चति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिम्मितव्व - ‘तिव्वो नो छन्दो 5 भविस्सति अधिमीलसिक्खासमादाने, तिव्वो छन्दो भविस्सति अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिव्वो छन्दो भविस्सति अधिपञ्जासिक्खासमादाने’ ति । एय हि वो, भिक्खवे, सिम्मितव्व” ति ।

२ पविवेकमुत्त । तीणिमानि, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका पविवेकानि पञ्जापेन्ति । कतमानि तीणि ? चीवर- 10 पविवेक, पिण्डपातपविवेक, सेनासनपविवेक ।

“तत्रिद, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका चीवरपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति, साणानि पि धारेन्ति, मसाणानि पि धारेन्ति, छवदुस्सानि पि धारेन्ति, पनुसूलानि पि धारेन्ति, तिरीटानि’ पि धारेन्ति, अजिन’ पि धारेन्ति, अजिनक्खिप पि धारेन्ति, कुसचीर पि धारेन्ति, 15 वाक्चीर पि धारेन्ति, फनक्कीर पि धारेन्ति, केसकम्बल पि धारेन्ति, वाळकम्बल पि धारेन्ति, उलूकपक्खिप पि धारेन्ति । इद खो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका चीवरपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति ।

D 243,
R 241

“तत्रिद, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका पिण्डपातपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति । साकभक्खा पि होन्ति, सामाकभक्खा पि 20 होन्ति, नोवारभक्खा पि होन्ति, ददुलभक्खा पि होन्ति, हटभक्खा पि होन्ति, कणभक्खा पि होन्ति, आचामभक्खा पि होन्ति, पिञ्जाकभक्खा पि होन्ति, तिण्णभक्खा पि होन्ति, मोरेयभक्खा पि होन्ति, वनमूलाफला- हारा यापेन्ति पवत्तफलभोजी । इद खो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका पिण्डपातपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति । 25

“तत्रिद, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका सेनासनपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति अरञ्ज रुक्खमूल सुसान वनपत्थ अब्भोवास पलालपुञ्ज भुसागार । इद खो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिव्वाजका सेनासनपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अञ्ज- 30 नित्थिया परिव्वाजका पविवेकानि पञ्जापेन्ति ।

१ तिरीटानि - सो०, रो० । २ अजिनानि - सी०, रो० । ३ वाक्कम्बल -

सी०, रो० ।

“तीणि खो पनिमानि, भिक्खवे, इमस्मि धम्मविनये भिक्खुनो
 पविट्ठेकानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा च
 होति, दुस्सील्य चस्स पहीन होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको
 च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणा-
 5 रावो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति ।
 यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, दुस्सील्य चस्स पहीन होति,
 तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स
 पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणासवो च होति, आसवा
 चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
 10 ‘भिक्खु अग्गप्पत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो’ ।

“संयथापि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपत्तिस्स सम्पन्नं सालिक्खेत्त ।
 तमेन कस्सको गहपति सीध सीध लवापेय्ये’ । सीध सीध लवापेत्वा
 B 219 सीध सीध सद्धरापेय्य । सीध सीध सद्धरापेत्वा सीध सीध उव्वहापेय्य ।
 R 242 सीध सीध उव्वहापेत्वा सीध सीध पुज्ज कारापेय्य । सीध सीध पुज्ज
 15 कारापेत्वा सीध सीध मद्दापेय्य । सीध सीध मद्दापेत्वा सीध सीध
 पलात्तानि उद्धरापेय्य । सीध सीध पलात्तानि उद्धरापेत्वा सीध सीध
 भुसिक उद्धरापेय्य । सीध सीध भुसिक उद्धरापेत्वा सीध सीध ओपुना-
 पेय्य । सीध सीध ओपुनापेत्वा सीध सीध अतिहरापेय्य । सीध सीध
 अतिहरापेत्वा सीध सीध कोट्ठापेय्य । सीध सीध कोट्ठापेत्वा सीध सीध
 20 धुसानि उद्धरापेय्य । एवमस्सु तानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपत्तिस्स
 धज्जानि’ अग्गप्पत्तानि सारप्पत्तानि सुद्धानि सारे पतिट्ठितानि ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यतो भिक्खु सीलवा च होति, दुस्सील्य
 चस्स पहीन होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छा-
 दिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणासवो च होति,
 25 आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे
 ‘भिक्खु अग्गप्पत्तो सारप्पत्तो सारे पतिट्ठितो’” इति

दस्तनुष्पादा, भिक्षवे, अरियसावकस्स तीणि सयोजनानि पहीयन्ति -
नक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलव्वतपराभासो ।

“अथापरं द्वीहि धम्मं हि नित्याति अभिज्झाय च व्यापादेन च ।
सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मं हि सवित्तक सविचार
विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । तस्मिं चे, भिक्षवे, 5
समये अरियसावको कालं करेय्य, नत्थि तं सयोजनं येन सयोजनेन
समुत्तो अरियसावको पुन इमं लोकं आगच्छेय्या” ति ।

11 245

४ परिस्सामुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्षवे, परिस्सा । कतमा
तिस्सो ? अग्गवती परिस्सा, वग्गा परिस्सा, समग्गा परिस्सा ।

“कतमा च, भिक्षवे, अग्गवती परिस्सा ? इध, भिक्षवे, यस्स 10 R 243
परिस्साय थेरा भिक्खू न दाट्ठुलिका होन्ति न सायलिका, ओषकमने
निक्खित्तधुरा पविवेके पुव्वज्झमा, विरिय आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया
अनविगतस्स अधिगमाय असच्छिक्तस्स सच्छिक्किरियाय, तेस पच्छिमा
जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सा पि होति न दाट्ठुलिका न सायलिका
ओषकमने निक्खित्तधुरा पविवेके पुव्वज्झमा, विरिय आरभति अप्पत्तस्स 15
पत्तिया अनविगतस्स अधिगमाय असच्छिक्तस्स सच्छिक्किरियाय ।
अयं वुच्चति, भिक्षवे, अग्गवती परिस्सा ।

“कतमा च, भिक्षवे, वग्गा परिस्सा ? इध, भिक्षवे, यस्स
परिस्साय भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जा
मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, अयं वुच्चति, भिक्षवे, वग्गा परिस्सा । 20

“कतमा च, भिक्षवे, समग्गा परिस्सा ? इध, भिक्षवे, यस्स
परिस्साय भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता
अज्जमज्जा पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, अयं वुच्चति, भिक्षवे,
समग्गा परिस्सा ।

“यस्मिं, भिक्षवे, समये भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवद- 23
माना खीरोदकीभूता अज्जमज्जा पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति,
बहु, भिक्षवे, भिक्खू तस्मिं समये पुज्ज पसवन्ति । ब्रह्म, भिक्षवे,
विहारं तस्मिं समये भिक्खू विहरन्ति, यदिदं मुदिताय चेतोविमुत्तिया ।
पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स काया पस्सन्ति, पस्सद्दवायो
सुखं वेदियति, मुत्तिनो चित्तं समाधियति ।

30

“सैय्यथापि, भिक्षवे, उपरिपव्वते बुल्लफुसितके देवे यस्सन्ते
त उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पव्वतवन्दरपदरसाखां परिपूरेति, पव्वत-

“तीणि खो पनिमानि, भिक्खवे, इमस्मिं घम्मविनये भिक्खुनो
 पविवेकानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा च
 होति, दुस्सील्य चस्स पहीन होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको
 च होति, भिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणा
 5 सवो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति
 यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, दुस्सील्य चस्स पहीन होति
 तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, भिच्छादिट्ठि चस्स
 पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणासवो च होति, आस
 चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं बुच्चति, भिक्खो
 10 ‘भिक्खु अग्गप्पत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो’ ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स सम्पन्न सानिबखेत
 तमेन कस्सको गहपति सीध सीध लवापेय्य^१ । सीध सीध लवापेत
 B 244 सीध सीध सद्धरापेय्य । सीध सीध सद्धरापेत्वा सीध सीध उब्बहापेय्य
 R 242 सीध सीध उब्बहापेत्वा सीध सीध पुञ्ज कारापेय्य । सीध सीध पु
 15 कारापेत्वा सीध सीध मद्दापेय्य । सीध सीध मद्दापेत्वा सीध स
 पलालानि उद्धरापेय्य । सीध सीध पलालानि उद्धरापेत्वा सीध स
 भुसिक उद्धरापेय्य । सीध सीध भुसिक उद्धरापेत्वा सीध सीध ओपु
 पेय्य । सीध सीध ओपुतापेत्वा सीध सीध अतिहरापेय्य । सीध स
 अतिहरापेत्वा सीध सीध कोट्टापेय्य । सीध सीध कोट्टापेत्वा सीध स
 20 थुसानि उद्धरापेय्य । एवमस्तु तानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपति
 घञ्जानि^२ अग्गप्पत्तानि सारप्पत्तानि सुद्धानि सारे पतिट्ठितानि ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यतो भिक्खु सीलवा च होति, दुस्सी
 चस्स पहीन होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, भि
 दिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणासवो च हो
 25 आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं बुच्चति, भिक्
 ‘भिक्खु अग्गप्पत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो’” ति ।

दस्तनुष्पादा, भिक्खवे, अरियसावकस्स तीणि सयोजनानि पहीयन्ति -
नक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलव्वतपरमासो ।

“अथापर द्वीहि धम्मेहि निव्याति अभिज्झाय च व्यापादेन च ।
सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवित्तवक्क सविचार
विवेकज पीतिसुख पठमा ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । तस्मिं चे, भिक्खवे, ५
नमये अरियसावको काल करेय्य, नत्थि त सयोजन येन सयोजनेन
सयुतो अरियसावको पुन इम लोका आगच्छेय्या” ति ।

B 245

४ परितामुत्त । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, परिता । कतमा
तिस्सो ? अगवती परिता, वग्गा परिता, समग्गा परिता ।

“कतमा च, भिक्खवे, अगवती परिता ? इध, भिक्खवे, यस्स 10 R 245
परिसाय थेरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओवकमने
निक्खित्तधुरा पविवेके पुव्वज्झमा, विरिय आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया
अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय, तेस पच्छिमा
जनता दिट्ठानुगति आपज्जति । सा पि होति न बाहुलिका न साथलिका
ओवकमने निक्खित्तधुरा पविवेके पुव्वज्झमा, विरिय आरभति अप्पत्तस्स 15
पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय ।
यय वुच्चति, भिक्खवे, अगवती परिता ।

“कतमा च, भिक्खवे, वग्गा परिता ? इध, भिक्खवे, यस्स
परिसाय भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जा
मुखसत्तोहि वितुदन्ता विहरन्ति, अय वुच्चति, भिक्खवे, वग्गा परिता । 20

“कतमा च, भिक्खवे, समग्गा परिता ? इध, भिक्खवे, यस्स
परिसाय भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविदमाना खीरोदकीभूता
अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, अय वुच्चति, भिक्खवे,
समग्गा परिता ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविद- 25
माना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति,
यद्दु, भिक्खवे, भिक्खू तस्मिं समये पुञ्ज पसवन्ति । ब्रह्म, भिक्खवे,
विहार तस्मिं समये भिक्खू विहरन्ति, यदिद मुदिताय चेतोविमुत्तिया ।
पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्वयायो
सुप वेदियति, सुज्झिनो चित्त समाधियति । 30

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपव्वते धुल्लफुत्तित्वे देवे वस्सन्ते
त उदक ययानिन्न पवत्तमान पवत्तवन्दरपदरसासा परिपूरेति, पव्वत-

कन्दरपदरसास्त्रा परिपूरा कुसोब्धे' परिपूरेन्ति, कुसोब्धा परिपूरा महा-
सोब्धे परिपूरेन्ति, महासोब्धा परिपूरा कुम्भदियो परिपूरेन्ति, कुम्भदियो
परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति, महानदियो परिपूरा समुद्रं परिपूरेन्ति;
एवमेव खो, भिक्षवे, यस्मिं समये भिक्षू समगा सम्मोदमाना अबिबद-

R. 244

5 माना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पत्सन्ता विहरन्ति,
वहुं, भिक्षवे, भिक्षू तस्मिं समये पुञ्जं पसवन्ति । ब्रह्मां, भिक्षवे,
विहारं तस्मिं समये भिक्षू विहरन्ति, यदिदं मुदिताय चेतोविमुत्तिया ।
पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कामो पस्सम्भति, पस्सद्वकायो
सुखं वेदियति, सुखिनो चित्तं समाधियति । इमा खो, भिक्षवे,
10 तिस्सो परिसा" ति ।

५. पठमश्राजानीयसुत्तं । "तीहि, भिक्षवे, अङ्गेहि समन्नागतो
रज्जो भद्रो' अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोगो, रज्जो
अङ्गं तेव' सह्वयं' गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्षवे, रज्जो
भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति वलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।
15 इमेहि खो, भिक्षवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्सा-
जानीयो राजारहो होति राजभोगो, रज्जो अङ्गं तेव सह्वयं गच्छति ।
एवमेव खो, भिक्षवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्षु पाहुनेय्यो होति
पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जवस्सेत्तं लोफस्स ।
कतमेहि तीहि ? इध, भिक्षवे, भिक्षु वण्णसम्पन्नो च होति वल-
20 सम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

"कयं च, भिक्षवे, भिक्षु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंबुतो विहरति आचारगोचर-
सम्पन्नो अणुमत्तेणु वज्जेसु भयदस्तावी, समादाम सिक्खति सिक्ख-
पदेसु । एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु वण्णसम्पन्नो होति ।

25 "कयं च, भिक्षवे, भिक्षु वलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु आरट्ठविरियो विहरति अकुसलानं धम्मनं पहाणाय बुत्तल-
धम्मनं उपगम्पदाय थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तपुरो बुत्तल-
धम्मणु । एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु वलसम्पन्नो होति ।

30 "कयं च, भिक्षवे, भिक्षु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति; 'अयं दुक्खगमुदयो' ति यथाभू-

B 247

पजानाति; 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोध-
गामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु
जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो
भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो
अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्सा" ति ।

5

६. इतियआजानीयसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्ना-
गतो रञ्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो
अङ्गं तेव सङ्गं गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्जो
भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्जो भद्रो अस्सा- 10
जानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो अङ्गं तेव सङ्गं गच्छति ।
एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति
.. पे०... अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्स । कतमेहि तीहि ? इध,
भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, 13
भिक्खु सीलवा होति . पे० समादाय सिक्खन्ति सिक्खापदेसु । एव
खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलान धम्मान पहानाय कुसलान
धम्मान उपसम्पदाय थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तघुरो दुसलेसु 20
धम्मेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु पञ्चन्न ओरम्मागियान सयोजनान परिकखमा ओपपातिको होति
तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । एव खो, भिक्खवे,
भिक्खु जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो 25
भिक्खु आहुनेय्यो होति .. पे० . अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्सा" ति ।

B 248

R 246

७ ततियआजानीयसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो
रञ्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो
अङ्गं तेव सङ्गं गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्जो
भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च । 30
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्जो भद्रो अस्सा-
जानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो अङ्गं तेव सङ्गं गच्छति ।

एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्महेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्जकखेत्त लोकस्स । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

- 5 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसवरसवुतो विहरति आचारगोचर-सम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिवसा-पदेसु । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

- 10 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलान धम्मान पहानाय कुसलान धम्मान उपसम्पदाय थामवा दब्धपरकमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

- 15 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मेषु सय अभिञ्जा सच्चिदकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्महेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पे० अनुत्तर पुञ्जकखेत्त लोकस्सा” ति ।

D 249

- 20 “नवो पि, भिक्खवे, पोत्यको दुव्वण्णो च होति दुक्खसम्फस्सो च अप्पग्घो च, मज्झिमो पि, भिक्खवे, पोत्यको दुव्वण्णो च होति दुक्खसम्फस्सो च अप्पग्घो च, जिण्णो पि, भिक्खवे, पोत्यको दुव्वण्णो च होति दुक्खसम्फस्सो च अप्पग्घो च । जिण्ण पि, भिक्खवे, पोत्यक उक्खलपरिमज्जनं वा करोन्ति सङ्कार्यूटे वा नं छट्ठेन्ति ।

R 247

- 25 “एवमेव खो, भिक्खवे, नवो चे पि भिक्खु होति दुस्सीलो पाप-धम्मो । इदमस्स दुव्वण्णताय वदामि । सेय्ययापि सो, भिक्खवे, पोत्यको दुव्वण्णो तथूपमाह, भिक्खवे, इमं पुगल वदामि । ये सो पनस्म सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगति आपज्जन्ति, तेरा स होति दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । इदमस्स दुक्खसम्फस्सताय वदामि ।
- 30 सेय्ययापि सो, भिक्खवे, पोत्यको दुक्खसम्फस्सो तथूपमाह, भिक्खवे,

पुग्गल वदामि । येस खो पन सो पटिग्गण्हाति चीवरपिण्डपातसेनासन्-
गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खार, तेस त महप्फल होति महानित्तस ।
इदमस्स महग्घताय वदामि । सेय्यथापि त, भिक्खवे, कासिक वत्थ
महग्घ तथूपमाह, भिक्खवे, इम पुग्गल वदामि । भज्झिमो चे पि,
भिक्खवे, भिक्खु होति पे० थेरो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति
पे० पुग्गल वदामि ।

“एवरूपो चाय, भिक्खवे, थेरो भिक्खु सद्धमज्जे भणति ।
तमन भिक्खु एवमाहसु — ‘अप्पसद्दा आर्यस्मन्तो होथ, थेरो भिक्खु धम्म
च विनय च भणती’ ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्व —
‘कासिकवत्थूपमा भविस्सान, न पोत्थकूपमा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे,
सिक्खितव्व” ति ।

६ लोणकपल्लसुत्त । “यो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘यथा
यथाय पुरिसो कम्म करोति तथा तथा त पटिसवेदियती’ ति, एव सन्त,
भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो न होति, ओकासो न पञ्जायति सम्मा
दुक्खस्स अन्तकिरियाय । यो च खो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘यथा
यथा वेदनीय अथ पुरिसो कम्म करोति तथा तथा तस्स विपाक पटि-
सवेदियती’ ति, एव सन्त, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो होति, ओकासो
पञ्जायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाय । इध, भिक्खवे, एवच्चस्स
पुग्गलस्स अप्पमत्तक’ पि पापकम्म वत्त तमेन निरय उपनेति । इध
पन, भिक्खवे, एवच्चस्स पुग्गलस्स तादिसयेव अप्पमत्तक पापकम्म
वत्त दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु’ पि’ खायति, किं बहुदेय ।

“वथरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तक पि पापकम्म वत्त
तमेन निरय उपनेति ? इध पन, भिक्खवे, एवच्चो पुग्गलो अभावितपायो
होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्चो परित्तो अप्पातुमो
अप्पदुक्खविहारो । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तक पि
पापकम्म वत्त तमेन निरय उपनेति ।

“वथरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसयेव अप्पमत्तक पाप-
कम्म वत्त दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेय ? इध,
भिक्खवे, एवच्चो पुग्गलो भावितपायो होति भावितसीलो भावितचित्तो

भावितपञ्चो अपरित्तो महतो^१ अप्यमाणविहारी । एवरूपस्त, भिक्खवे,
पुगलस्त तादिसयेव अप्पमत्तक पापकम्म कत दिट्ठधम्मवेदनीय होति,
नाणु पि स्थायति, किं बहुदेव ।

“सैय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोणकपल्ल^२ परित्तो उदक-
कपल्लके^३ पक्खिपेय्य । त किं मञ्जय, भिक्खवे, अपि नु त परित्त ५
उदक अमुना लोणकपल्लेन लोण अस्स अपेय्य^४” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

“अर्दु हि, भन्ते, परित्त उदककपल्लके उदक, त अमुना लोण-
कपल्लेन लोण अस्स अपेय्य” ति ।

“सैय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोणकपल्लक गङ्गाय नदिया
पक्खिपेय्य । त किं मञ्जय, भिक्खवे, अपि नु सा गङ्गा नदी अमुना
लोणकपल्लेन लोणा अस्स अपेय्या^५” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

“अमु हि, भन्ते, गङ्गाय नदिया महा उदकस्खन्वो सो अमुना
लोणकपल्लेन लोणो न अस्स अपेय्यो” ति ।

“एवमेव सो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुगलस्त अप्पमत्तक पि
पापकम्म कत तमेन निरय उपनेति । इय, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्त
तादिसयेव अप्पमत्तक^६ पापकम्म कत दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु^७ पि^८ २०
स्थायति, किं बहुदेव ।

“कयरूपस्त, भिक्खवे, पुगलस्त अप्पमत्तक पि पापकम्म कत
तमेन निरय उपनेति ? इय, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अभावितकायो
होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्चो परित्तो अप्पा-
तुमो अण्डुक्खविहारी । एवरूपस्त, भिक्खवे, पुगलस्त अप्पमत्तक २५
पि पापकम्म कत तमेन निरय उपनेति ।

“कयरूपस्त, भिक्खवे, पुगलस्त तादिसयेव अप्पमत्तक पाप-
कम्म कत दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि स्थायति, किं बहुदेव ? इध,

१ महतो - सी०, महता - स्था०, रो० । २ लोणक - सी०, स्था०, रो० ।

३ उदककपल्लके - सी०, स्था०, रो० । ४ अपेय्य - सी० । ५ अपेय्या - रो० ।

६-८ नाणुपि - सी० ।

भिक्षुवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्जो अपरित्तो महत्तो' अप्यमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्षुवे, पुगलस्स तादिसयेव अप्यमत्तक पापकम्म कत दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

५ "इध, भिक्षुवे, एकच्चो अट्ठकहापणेन' पि बन्धन निगच्छति, कहापणेन पि बन्धन निगच्छति, कहापणसतेन' पि बन्धन निगच्छति । इध, भिक्षुवे, एकच्चो अट्ठकहापणेन पि न बन्धन निगच्छति, कहापणेन पि न बन्धन निगच्छति, कहापणसतेन पि न बन्धन निगच्छति ।

"कथरूपो, भिक्षुवे, अट्ठकहापणेन पि बन्धन निगच्छति, कहापणेन पि बन्धन निगच्छति, कहापणसतेन पि बन्धन निगच्छति ? इध, भिक्षुवे, एकच्चो दलिद्धो' होति अप्यस्सको अप्यभोगो । एवरूपो, भिक्षुवे, अट्ठकहापणेन पि बन्धन निगच्छति, कहापणेन पि बन्धन निगच्छति, कहापणसतेन पि बन्धन निगच्छति ।

"कथरूपो, भिक्षुवे, अट्ठकहापणेन पि न बन्धन निगच्छति, कहापणेन पि न बन्धन निगच्छति, कहापणसतेन पि न बन्धन निगच्छति ? इध, भिक्षुवे, एकच्चो अट्ठो होति महद्धनो महाभोगो । एवरूपो, भिक्षुवे, अट्ठकहापणेन पि न बन्धन निगच्छति, कहापणेन पि न बन्धन निगच्छति, कहापणसतेन पि न बन्धन निगच्छति । एवमेव सो, भिक्षुवे, इधेकच्चस्स पुगलस्स अप्यमत्तक पापकम्म कत । तमेन ॥ २५३ २० निरय उपनेति । इध, भिक्षुवे, एकच्चस्स पुगलस्स तादिसयेव अप्यमत्तक पापकम्म कत दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"कथरूपस्स, भिक्षुवे, पुगलस्स अप्यमत्तक पापकम्म कत, तमेन निरय उपनेति ? इध, भिक्षुवे, एकच्चो पुगलो अभावितकायो होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्जो परित्तो अप्पातुमो अप्यदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्षुवे, पुगलस्स तादिसयेव अप्यमत्तक पापकम्म कत तमेन निरय उपनेति ।

"वयरूपस्स, भिक्षुवे, पुगलस्स तादिसयेव अप्यमत्तक पापकम्म कत दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,

भिक्षवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्जो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरप्पस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्म क्तं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

“इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावित- 5
सीलो भावितचित्तो भावितपञ्जो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी ।
एवरप्पस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्म क्तं
दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव । सेय्ययापि,
भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा अप्पेक्कच्च उरब्भ अदिन्न R 252
आदियमानं प्होति हन्तुं वा वन्वितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं, 10
अप्पेक्कच्चं उरब्भं अदिन्न आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा वन्वितुं वा
जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ।

“कयरूप, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भ
अदिन्नं आदियमानं प्होति हन्तुं वा वन्वितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं
वा कातुं ? इध भिक्षवे, एकच्चो दलिहो होति अप्पस्सको अप्पभोगो । 15
एवरूपं, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भ अदिन्न
आदियमानं प्होति हन्तुं वा वन्वितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ।

“कयरूपं, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भ
अदिन्नं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा वन्वितुं वा जापेतुं वा यथा-
पच्चयं वा कातुं । इध, भिक्षवे, एकच्चो अड्डो होति महद्धनो महा- 20 B 254
भोगो राजा वा राजमहामत्तो वा । एवरूप, भिक्षवे, ओरब्भिको वा
उरब्भघातको वा उरब्भ अदिन्न आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा वन्वितुं
वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं । अञ्जदत्थु पञ्जसिको न याचति —
‘देहि मे, मारिस्स, उरब्भं वा उरब्भघनं वा’ ति । एवमेव खो, भिक्षवे,
इधेक्कच्चस्स पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पि पापकम्म क्तं तमेने 25
निरय उपनेति । इध पन, भिक्षवे, एकच्चस्स पुगलस्स तादिसंयेव
अप्पमत्तकं पापकम्मं क्तं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं
बहुदेव ।

“कयरूपस्सा, भिक्षवे, पुगलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं क्तं
तमेने निरय उपनेति ? इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो अभावितकायो 30

होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्चो परित्तो अप्पा-
तुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तक
पि पापकम्म कत्त तमेन निरय उपनेति ।

“कथरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स ताविसयेव अप्पमत्तक पाप-
5 कम्म कत्त विट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,
भिक्खवे, एकञ्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो
भावितपञ्चो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे,
पुग्गलस्स ताविसयेव अप्पमत्तक पापकम्म कत्त विट्ठधम्मवेदनीय होति,
नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

10 “यो भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘यथा यथाय पुरिसो कम्म करोति
तथा तथा त’ पटिसवेदेती’ ति, एव सन्त, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो न
होति, ओकासो न पञ्जायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाय । यो न
खो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘यथा यथा वेदनीय अय पुरिसो कम्म करोति
तथा तथा तस्स विपाक पटिसवेदेती’ ति, एव सन्त, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय-
15 वासो होति, ओकासो पञ्जायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया” ति ।

१० पसुधोवकमुत्तं । “सन्ति, भिक्खवे, जातरूपस्स ओळ-
रिका’ उपविकलेसा पसुवालुका’ सक्खरकठला । तमेन पसुधोवको वा
पसुधोवकन्तेवासी वा दोणिय आविरित्वा धोवति सन्धोवति निद्धोवति ।
तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकत्ते सन्ति जातरूपस्स मज्झिमसहगता उपविकलेसा
20 सुखुमसक्खरा वूलवालुका । तमेन पसुधोवको वा पसुधोवकन्तेवासी
वा धोवति सन्धोवति निद्धोवति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकत्ते सन्ति
जातरूपस्स मुसुममहगता उपविकलेसा सुसुमवालुका काळजल्लिका’ ।
तमेन पसुधोवको वा पसुधोवकन्तेवासी वा धोवति सन्धोवति निद्धो-
वति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकत्ते अयापर सुवण्णसिक्खतावसिस्सन्ति ।
25 तमेन सुवण्णनारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा जातरूप मूसाय पविस्स-
पित्ता घमति सन्धमति निद्धमति । त होति जातरूप घन्त सन्धन्त
निद्धन्त’ अनिद्धन्तवभाव’, न चेव मुदु’ होति न च कम्मनिय, न च
पभस्सर पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । होति सो, भिक्खवे,

१ न - टी० । २ भासविरा - सी० । ३ पसुवालुका - सी०, स्वा०, रो० ।
४ वासिक्खरिका - सी०, रो० । ५-५ अनिद्धन्त अनिहित अनिश्चितवत्ताव - टी०,
अनिद्धन्त अनिहित अनिश्चितवत्ताव - स्वा०, रा० । ६ मुदु - म० । ७ कम्मनीय - रो० ।

समयो य सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा त जातरूप धमति
सन्धमति निद्धमति । त होति जातरूप धन्त सन्धन्त निद्धन्त निद्धन्त-
कमाव, मुदु च होति कम्मनिय च पभस्सर च, न च पभङ्ग, सम्मा उपेति
कम्माय । यस्मा यस्मा च पित्तन्धननिवर्तितया आकङ्क्षति - यदि पट्टि-
काय, यदि कुण्डलाय, यदि गीवेय्यकेन, यदि सुवण्णमालाय - त चस्स 5
अत्य अनुभोति ।

“एवमेव सो, भिक्षवे, सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्षुनो
ओल्लारिका उपक्विलेसा कायदुच्चरित वचीदुच्चरित मनोदुच्चरित,
तमेन सचेतसो भिक्षु दव्वजातिको पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति
अनभाव गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते सन्ति अधिचित्तमनु- 10
युत्तस्स भिक्षुनो मज्झिमसहगता उपक्विलेसा कामवित्तवको व्यापाद-
वित्तवको विहिंसावित्तवको, तमेन सचेतसो भिक्षु दव्वजातिको पजहति
विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभाव गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते
सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्षुनो सुखमसहगता उपक्विलेसा जाति-
वित्तवको जन्मपदवित्तवको अनवज्जत्तिपटिसयुत्तो वित्तवको, तमेन 15
सचेतसो भिक्षु दव्वजातिको पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभाव
गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते अयापर धम्मवित्तवको वसिस्सति ।
सो होति समाधि न चेव सन्तो न च पणीतो नप्पटिप्पस्सद्विलद्धो
न एकोदिभावाधिगतो ससद्धारनिगग्ग्हवारितगतो होति । सो, भिक्षवे,
समयो य त चित्त अज्झत्तयेव सन्तिद्वुति सन्निसीदति एकोदि होति 20
समाधियति । सो होति समाधि सन्तो पणीतो पटिप्पस्सद्विलद्धो
एकोदिभावाधिगतो न ससद्धारनिगग्ग्हवारितगतो । यस्स यस्स च
अभिज्जासच्छिदरणीयस्स धम्मस्स चित्त अभिनिद्रामेति अभिसज्जा-
सच्छिदिरियाय तत्र तत्रेव सक्खिभव्वत पापुणाति सति सतिआयतने ।

B 256

R 255

“सो सचे आकङ्क्षति - ‘अनेकविहित इद्विविध पच्चनुभवय्य - 25
एको पि हुत्वा बहुवा अस्स, बहुवा पि हुत्वा एको अस्स, आविभाव,
तिरोभाव, तिरोकुहुं तिरोपाकार तिरोपव्वत असज्जमानो गच्छेय्य,
सेय्यथापि आकासे, पयविद्या पि उम्मुज्जनिमुज्ज करेय्य, सेय्यथापि

१ पट्टाय - रो० । २ जाति० - रो० । ३ धम्मवित्तवकावित्तानि - सी०,
स्या०, रो० । ४ नप्पटिप्पस्सद्विलद्धो - सी०, रो० । ५ वतो - सी०, स्या०, रो० ।
६-६ एकोदिभाव गच्छति - सी०, एकोदिभावो होति - स्या० । ७ तिरोकुहुं - न० ।
८ पयविद्या - सी०, रो० ।

उदके, उदके पि 'अभिज्जमानो' गच्छेय्य, सेय्यथापि पयविय, आकासे पि पल्लङ्गेन कमेय्य, सेय्यथापि पयस्वी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये' एवमहिद्विके एवमहानुभावे पाणिना परिमसेय्य परिमज्जेय्य, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेय्य' ति, तत्र तत्रैव सक्खिभव्वत पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकल्लति - 'दिव्वाय सोतधातुया विसुद्धाय अति-
वकन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणेय्य दिव्वे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके
चा' ति, तत्र तत्रैव सक्खिभव्वत पापुणाति सति सतिआयतने ।

B 257 "सो सचे आकल्लति - 'परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो
10 परिच्च पजानेय्य - सराग वा चित्त सराग चित्त ति पजानेय्य, वीतराग
वा चित्त वीतराग चित्त ति पजानेय्य, सदोस वा चित्त सदोस चित्त ति
पजानेय्य, वीतदोस वा चित्त वीतदोस चित्त ति पजानेय्य, समोह वा
चित्त समोह चित्त ति पजानेय्य, वीतमोह वा चित्त वीतमोह चित्त ति
पजानेय्य, सल्लित्त वा चित्त सल्लित्त चित्त ति पजानेय्य, विक्खित्त वा
15 चित्त विक्खित्त चित्त ति पजानेय्य, महग्गत वा चित्त महग्गत चित्त
ति पजानेय्य, अमहग्गत वा चित्त अमहग्गत चित्त ति पजानेय्य, सउत्तर
वा चित्त सउत्तर चित्त ति पजानेय्य, अनुत्तर वा चित्त अनुत्तर चित्त
ति पजानेय्य, समाहित वा चित्त समाहित चित्त ति पजानेय्य, असमाहित
वा चित्त असमाहित चित्त ति पजानेय्य, विमुत्त वा चित्त विमुत्त चित्त
20 ति पजानेय्य, अविमुत्त वा चित्त अविमुत्त चित्त ति पजानेय्य' ति, तत्र
तत्रैव सक्खिभव्वत पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो नचे आकल्लति - 'अनेक्विहित्त पुब्बेनिवास अनुस्सरेय्य,
गेय्ययीद' - एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो चत्तरसो पि
जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो बीस पि जातियो तिस्र पि
25 जातियो चत्तालीस पि जातियो पञ्चास पि जातियो जातिसत्त पि जाति-
सत्तस्य पि जातिमत्तसहस्स पि अनेके पि सवट्ठवप्पे अनेके पि विवट्ठवप्पे
अनेके पि सवट्ठवियट्ठवप्पे - अमुणासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो
एवमाहारो एवमुग्गदुक्खप्पटिसवेदी एवमामुपरियन्तो, सो ततो चुनो
अमुत्र उदपादि', तत्रापासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो

एवमुखदुक्खप्पटिसवेदी' एवमायुपगम्यन्तो, सो ततो चृतो इधूपपन्नो ति,
इति साकार सचहेस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरेय्य' ति, तत्र तनेव
सक्खिभवत्त पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकह्वति - 'दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे, 5
सुगते दुग्गते यथाकम्मूपणे सत्ते पजानेय्य - इमे वत्त भोन्तो सत्ता काय-
दुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्ना-
गता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, B 258
ते कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपत्ता,
इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन 10
समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियान अनुवादका सम्मा-
दिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति
सग्ग लोक उपपत्ता ति, इति दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपणे सत्ते पजानेय्य' ति, तत्र तनेव 15
सक्खिभवत्त पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकह्वति - 'आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति
पज्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरेय्य' ति, तत्र तनेव सक्खिभवत्त पापुणाति सति सतिआयतने' ति ।

११ निमित्तमुत्त । "अधिचित्तमनुयुत्तेन, भिक्खवे, भिक्खुना 20
तीणि निमित्तानि कालेन काल मनसि कातव्वानि - कालेन काल समाधि-
निमित्त मनसि कातव्व, कालेन काल पग्गहनिमित्त मनसि कातव्व,
कालेन काल उपेक्खानिमित्त मनसि कातव्व । सचे, भिक्खवे, अधि-
चित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्त समाधिनिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठान त
चित्त कोसज्जाय सवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु 25
एकन्त पग्गहनिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठान त चित्त उद्धच्चाय सवत्तेय्य ।
सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्त उपेक्खानिमित्तयेव
मनसि करेय्य, ठान त चित्त न सम्मा समाधियेय्य आसवान खयाय । R 257
यतो च खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु कालेन काल समाधि-

निमित्त मनसि करोति, कालेन काल पगहनिमित्त मनसि करोति, कालेन काल उपेक्षानिमित्त मनसि करोति, त होति चित्त मुदु च कम्मनियं च पभस्सर च, न च पभङ्गु, सम्मा समाधियति आसवान खयाय ।

- “सेय्यथापि, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा
 5 उक्क वन्धेय्य^१, उक्क बन्धित्वा उक्कामुख आलिम्पेय्य^२, उक्कामुख
 आलिम्पेत्वा सण्डासेन जातरूप गहेत्वा उक्कामुखे पक्खिपेय्य, उक्का-
 मुखे पक्खिपित्वा कालेन काल अभिधमति, कालेन काल उदकेन परि-
 ष्फोसेति, कालेन काल अज्झुपेक्खति । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा
 सुवण्णकारन्तेवासी वा त जातरूप एकन्त अभिधमेय्य, ठान त जातरूप
 10 डहेय्य । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा त
 जातरूप एकन्त उदकेन परिष्फोसेय्य, ठान त जातरूप निव्वापेय्य^३ ।
 सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा त जातरूप एकन्त
 अज्झुपेक्खेय्य, ठान त जातरूप न सम्मा परिपाक गच्छेय्य । यतो च
 खो, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा त जातरूप कालेन
 15 काल अभिधमति, कालेन काल उदकेन परिष्फोसेति, कालेन काल अज्झु-
 पेक्खति, त होति जातरूप मुदु च कम्मनिय च पभस्सर च, न च पभङ्गु,
 सम्मा उपेसि कम्माय । यस्सा यस्सा च पिलद्धनविकतिया आकङ्खति -
 यदि पट्टिकाय^४, यदि कुण्डलाय, यदि गीवेय्यवेन, यदि सुवण्णमालाय -
 त चस्स अत्य अनुभोति ।

- 20 “एवमेव खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तेन भिक्खुना तीणि
 निमित्तानि कालेन काल मनसि वातव्यानि - कालेन वात समाधि-
 निमित्त मनसि कातव्य, कालेन काल पगहनिमित्त^५ मनसि वातव,
 कालेन काल उपेक्षानिमित्त मनसि कातव्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्त
 मनुयुत्ता भिक्खु एकन्त समाधिनिमित्तयेव मनसि वरेय्य, ठान त
 25 चित्त योमज्जाय सबत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु
 एकन्त पगहनिमित्तयेव मनसि वरेय्य, ठान त चित्त उद्धच्चाय सबत्तेय्य ।
 सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्त उपेक्षानिमित्तयेव
 मनसि वरेय्य, ठान त चित्त न सम्मा समाधिमेय्य आगवान खयाय । यतो
 च गो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु कालेन काल समाधिनिमित्त

१ कम्मनिय - २० । २ वन्धित्वा - १० । ३ निव्वापेय्य - १० । ४ पट्टिकाय - २० । ५ पगहनिमित्त - २० ।

मनसि करोति, कालेन काल पग्गह्निमित्तं मनसि करोति, कालेन काल उपेक्खानिमित्तं मनसि करोति, त होति चित्तं भुदु च कम्मनियं च पमस्सरं च, न च पमद्दग्गं, सम्मा समाधियति आसवान् लयाय । यस्स यस्स च अभिज्जासच्छिद्वरणीयस्स धम्मस्स चित्तं अभिनिद्रामेति अभिज्जासच्छिद्विरियाय, तत्र तनेव सक्खिभव्वत पापुणाति सति सतिआयत्तने । 5

“सो सचे आकल्लति — ‘अनेकविहितं इद्विधं पच्चनुभवेयं

B 260

पे० (छ अभिज्जा वित्तारेतव्वा) आसवान् खया पे० सच्छिद्व-
कत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’ ति, तत्र तनेव सक्खिभव्वत पापुणाति सति
सतिआयत्तने” ति ।

लोणवपल्लवगो दसमा ।

तस्सुद्धान

अच्चायिकं पविक्खे, सरदो^१ परिता तयो^२ । 10

नाजानीया^३ पोत्थको च, लोणं धोवति निमित्तानी^४ ति^५ ॥

दुतियो पण्णासको समत्तो ।

— — —

११. सम्बोधवग्गो

१ पुब्बेव सम्बोधुत्त । “पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभि-
सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु सो लोके अस्सादो,
को आदीनवो, किं निस्सरणं’ ति ? तस्स मग्गं, भिक्खवे, एतदहोसि —
‘य सो लोकं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्स, अयं लोके अस्सादो । 15
य सोको^१ अनिच्चो दुक्खो विपरिणामधम्मो, अयं लोके आदीनवो । यो
लोके छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इदं लोके निस्सरणं’ ति । याव-
कीवञ्चाहं, भिक्खवे, एयं लोकस्स अस्मादं च अस्सादतो आदीनवो च
आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नावभज्जामि, नेव
तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सत्तह्मके सत्तमण्णाहणिया 20
पजाय सदेवमनुस्माय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति पच्च-
ज्जासि । यतो च ग्गह^१, भिक्खवे, एयं लोकस्स अस्मादं च अस्सादतो

D 261

R 259

१ सरदा — स्या० । २ तित्त्वो — स्या० । ३-३ तथा प्राप्तादिया वे, ‘ताप्’
गच्छन्मुत्ता नि — स्या० । ४ लोके — लो०, स्या०, रो० । ५ लोके — लो०, स्या०, रो० ।
६ लोके — लो०, रो०, रो० — स्या० ।

आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अव्यञ्जासि,
अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सत्रह्यके सस्समणब्राह्मणिया
पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो' ति पच्च-
ञ्जासि । जाण च पन मे दस्सन उदपादि - 'अकुप्पा मे विमुत्ति',
५ अयमन्तिमा जानि, नत्थि दानि पुनवभवो" ति ।

२ पठमअस्सादमुत्तं । "लोकस्साह, भिक्खवे, अस्सादपरि-
येसन अर्चरि^१ । यो लोके अस्सादो तदज्झगम । यावतको लोके अस्सादो,
पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । लोकस्साह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन
अर्चरि । यो लोके आदीनवो तदज्झगम । यावतको लोके आदीनवो,
१० पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । लोकस्साह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन
अर्चरि । य लोके निस्सरण तदज्झगम । यावतको लोके निस्सरण,
पञ्जाय मे त सुदिट्ठु । यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, लोकस्स अस्साद च
अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत
नाव्यञ्जासि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सत्रह्यके
१५ सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभि-
सम्बुद्धो' ति पच्चञ्जासि । यतो च स्वाह, भिक्खवे, लोकस्स अस्साद
च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत
अव्यञ्जासि, अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सत्रह्यके
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तर सम्मासम्बोधि
२० अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्जासि । जाण च पन मे दस्सन उदपादि -
'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जानि, नत्थि दानि पुनवभवो" ति ।

R 200

३ दुत्थियअस्सादमुत्तं । "नो चेद^२, भिक्खवे, लोके अस्सादो
अभविस्स, नयिद सत्ता लोके सारज्जेय्यु । यस्मा च लो, भिक्खवे,
अत्थि लोके अस्मादो, तस्मा सत्ता लोके सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे,
२५ लोके आदीनवो अभविस्स, नयिद सत्ता लोके निव्विन्देय्यु । यस्मा च
गो, भिक्खवे, अत्थि लोके आदीनवो, तस्मा सत्ता लोके निव्विन्दन्ति ।
नो चेद, भिक्खवे, लोके^३ निम्सरण अभविस्स, नयिद सत्ता लोके^४
निम्नरेय्यु । यस्मा च गो, भिक्खवे, अत्थि लोके निस्सरण, तस्मा सत्ता

१ भगविमुत्ति - गी०, रो० । २ अर्चरि - रवा०, रो० । ३ एत - रवा०, रो० ।

४ गोपगहा - रो० ।

लोकम्हा निस्तर्गन्नि । यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता लोकस्स अत्ताद
 च अत्तादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो
 ययाभूत नाञ्ज्जासु, नेव ताव, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका
 समारका नन्नहका सत्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय
 निम्मटा विमयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन^१ चेतसा विह- 5
 रिमु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता लोकस्स अत्ताद च अत्ता-
 दतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो ययाभूत
 अञ्ज्जासु, अय, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सन्नहका
 सत्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्तटा विमयुत्ता विप्पमुत्ता
 विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती^२ ति । 10

B. 263

४ समणब्राह्मणसुत्तं । “ये केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा
 वा लोकस्स अत्ताद च अत्तादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण
 च निस्सरणतो ययाभूत नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा
 ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न
 च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थ वा ब्रह्मञ्जत्थ वा दिट्ठेव धम्मे 15
 सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि,
 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लोकस्स अत्ताद च अत्तादतो आदीनव
 च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो ययाभूत पजानन्ति, ते खो,
 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा
 ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थ च ब्रह्मञ्जत्थ^३ च 20
 दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती^४ ति ।

R. 261

५ ण्णसुत्त । “ण्णमिद, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिद
 गीत । उम्मत्तकमिद, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिद नच्च । कोमा-
 रकमिद, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिद अतिवेल दन्तविदसकहसित^५ ।
 तस्मातिह, भिक्खवे, सेतुघातो गीते, सेतुघातो नच्च, अल वो धम्मप्प- 25
 मोदितान^६ सत सित सितमत्ताया^७ ति ।

६ अतित्तिसुत्त । “तिण्ण^८, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति ।
 कतमेस तिण्ण ? सोप्पस्स, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति ।

१ विमरियादिकतेन - सी० रो० । २ ये हि - सी० रो० । ३ ब्राह्मञ्जत्थ -
 रो० । ४ विहत्तिस्सन्ती - सी०, रो० । ५ दन्तविदसक हित - सी० दन्तविदसक
 हसित - रो० । ६ धम्मपमोदितान - सी०, स्या०, रो० । ७ तिप्प - सी० ।

सुरामेरयपानस्स, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति । मेथुनधम्म
समापत्तिया, भिक्खवे, पटिमेवनाय नत्थि तित्ति । इमेस, भिक्खवे,
तिण्ण पटिसेवनाय नत्थि तित्ती” ति ।

- ७ अरक्खितसुत्त । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन
5 भगवा तेनुपसङ्कुमि, उपसङ्कुमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एवमन्त
निसीवि । एकमन्त निसिन्न खो अनाथपिण्डिक गहपति भगवा एतदवोच-
“चित्ते, गहपति, अरक्खिते कायकम्म पि अरक्खित होति, वचीकम्म
पि अरक्खित होति, मनोकम्म पि अरक्खित होति । तस्स अरक्खितकाय
कम्मन्तस्स अरक्खितवचीकम्मन्तस्स अरक्खितमनोकम्मन्तस्स काय
10 कम्म पि अवस्सुत होति, वचीकम्म पि अवस्सुत होति, मनोकम्म पि
अवस्सुत होति । तस्स अवस्सुतकायकम्मन्तस्स अवस्सुतवचीकम्मन्तस्स
अवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि पूतिक होति, वचीकम्म पि पूतिक
होति, मनोकम्म पि पूतिक होति । तस्स पूतिकायकम्मन्तस्स पूतिवची
कम्मन्तस्स पूतिमनोकम्मन्तस्स न भद्दक मरण होति, न भद्दिका काल
15 द्विरिया^१ ।

- “सेय्ययापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूट पि अरक्खित होति,
गोपानसियो^२ पि अरक्खिता होन्ति, भित्ति पि अरक्खिता होति, वूट
पि अवस्सुत होति, गोपानसियो पि अवस्सुता होन्ति, भित्ति पि अवस्सुता
होति, कूट पि पूतिक होति, गोपानसियो पि पूतिका होन्ति, भित्ति पि
R 267 20 पूतिका होति । एवमेव खो, गहपति, चित्ते अरक्खिते कायकम्म पि
अरक्खित होति, वचीकम्म पि अरक्खित होति, मनोकम्म पि अरक्खित
होति । तस्स अरक्खितकायकम्मन्तस्स अरक्खितवचीकम्मन्तस्स
अरक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि अवस्सुत होति, वचीकम्म पि
अवस्सुत होति, मनोकम्म पि अवस्सुत होति । तस्स अवस्सुतकाय
25 कम्मन्तस्स अवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्म
पि पूतिक हाति, वचीकम्म पि पूतिक होति, मनोकम्म पि पूतिक
हाति । तस्स पूतिकायकम्मन्तस्स पूतिवचीकम्मन्तस्स पूतिमनोकम्मन्तस्स
न भद्दक मरण होति, न भद्दिका कालद्विरिया ।

“R. २७३

- 30 “चित्ते, गहपति, रक्खिते भायकम्म पि रक्खित होति, वचीकम्म
पि रक्खित हाति, मनोकम्म पि रक्खित होति । तस्म रक्खितभाय

कम्मन्तस्स रक्खितवचीकम्मन्तस्स रक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि
 अनवस्सुत होति, वचीकम्म पि अनवस्सुत होति, मनोकम्म पि अनवस्सुत
 होति । तस्स अनवस्सुतकायकम्मन्तस्स अनवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अन-
 वस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि अपूतिक होति, वचीकम्म पि अपूतिक
 होति, मनोकम्म पि अपूतिक होति । तस्स अपूतिकायकम्मन्तस्स 5
 अपूतिवचीकम्मन्तस्स अपूतिमनोकम्मन्तस्स भद्दक मरण होति, भद्दिका
 कालङ्कुरिया ।

“सेव्यथापि, गहपति, कूटागारे मुच्छन्ने कूट पि रक्खित होति,
 गोपानसियो पि रक्खिता होन्ति, भित्ति पि रक्खिता होति, कूट पि
 अनवस्सुत होति, गोपानसियो पि अनवस्सुता होन्ति, भित्ति पि अन- 10
 वस्सुता होति, कूट पि अपूतिक होति, गोपानसियो पि अपूतिका होन्ति,
 भित्ति पि अपूतिका होति । एवमेव खो, गहपति, चित्ते रक्खिते कायकम्म
 पि रक्खित होति, वचीकम्म पि रक्खित होति, मनोकम्म पि रक्खित
 होति । तस्स रक्खितकायकम्मन्तस्स रक्खितवचीकम्मन्तस्स रक्खित-
 मनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि अनवस्सुत होति, वचीकम्म पि अनवस्सुत 15
 होति, मनोकम्म पि अनवस्सुत होति । तस्स अनवस्सुतकायकम्मन्तस्स
 अनवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अनवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि अपू-
 तिक होति, वचीकम्म पि अपूतिक होति, मनोकम्म पि अपूतिक होति ।
 तस्स अपूतिकायकम्मन्तस्स अपूतिवचीकम्मन्तस्स अपूतिमनोकम्मन्तस्स
 भद्दक मरण होति, भद्दिका कालङ्कुरिया” ति । 20

८ व्यापन्नसुत्तं । एकमन्त निसिन्न खो अनायपिण्डिक गहपति
 भगवा एतदवोच - “चित्ते, गहपति, व्यापन्ने कायकम्म पि व्यापन्न
 होति, वचीकम्म पि व्यापन्न होति, मनोकम्म पि व्यापन्न होति । तस्स
 व्यापन्नकायकम्मन्तस्स व्यापन्नवचीकम्मन्तस्स व्यापन्नमनोकम्मन्तस्स
 न भद्दक मरण होति, न भद्दिका कालङ्कुरिया । सेव्यथापि, गहपति, 25
 कूटागारे मुच्छन्ने कूट पि व्यापन्न होति, गोपानसियो पि व्यापन्ना होन्ति,
 भित्ति पि व्यापन्ना होति, एवमेव खो, गहपति, चित्ते व्यापन्ने कायकम्म
 पि व्यापन्न होति, वचीकम्म पि व्यापन्न होति, मनोकम्म पि व्यापन्न
 होति । तस्स व्यापन्नकायकम्मन्तस्स व्यापन्नवचीकम्मन्तस्स व्यापन्न-
 मनोकम्मन्तस्स न भद्दक मरण होति, न भद्दिका कालङ्कुरिया । 30

R 263

B 266

“चित्ते, गहपति, अव्यापन्ने कायकम्मं पि अव्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि अव्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि अव्यापन्नं होति । तस्स अव्यापन्नकायकम्मन्तस्स अव्यापन्नवचीकम्मन्तस्स अव्यापन्नमनोकम्मन्तस्स भट्ठकं मरणं होति, भट्ठिका कालङ्कुरिया । सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि अव्यापन्नं होति, गोपानसियो पि अव्यापन्ना होन्ति, भित्ति पि अव्यापन्ना होति, एवमेव खो, गहपति, चित्ते अव्यापन्ने कायकम्मं पि अव्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि अव्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि अव्यापन्नं होति । तस्स अव्यापन्नकायकम्मन्तस्स ... पे०... अव्यापन्नमनोकम्मन्तस्स भट्ठकं मरणं होति, भट्ठिका कालङ्कुरिया” ति ।

- 10 ६. पठमनिदानसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतगानि तीणि ? लोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, दोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, मोहो निदानं कम्मानं समुदयाय । यं, भिक्खवे, लोभपकतं कम्मं लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति । यं, भिक्खवे, दोसपकतं कम्मं दोसजं दोसनिदानं दोससमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति । यं, भिक्खवे, मोहपकतं कम्मं मोहजं मोहनिदानं मोहसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय ।

- “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? अलोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, अदोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, अमोहो निदानं कम्मानं समुदयाय । यं, भिक्खवे, अलोभपकतं कम्मं अलोभजं अलोभनिदानं अलोभसमुदयं, तं कम्मं कुशलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति । यं, भिक्खवे, अदोसपकतं कम्मं अदोसजं अदोसनिदानं अदोससमुदयं, तं कम्मं कुशलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति, न तं

कम्म कम्मसमुदयाय सबत्तति । य, भिक्खवे, अमोहपकत कम्म अमोहज
अमोहनिदान अमोहसमुदय, त कम्म कुसल त कम्म अनवज्ज त कम्म
सुखविपाक, त कम्म कम्मनिरोधाय सबत्तति, न त कम्म कम्म-
समुदयाय सबत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मान
समुदयाया” ति ।

5

१० दुतियनिदानसुत्त । “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि
कम्मान समुदयाय । कतमानि तीणि ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानि-
निये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति, अनागते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये
धम्मे आरब्भ छन्दो जायति, पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे
आरब्भ छन्दो जायति । कथं च, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे 10
आरब्भ छन्दो जायति ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ
चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स अतीते छन्दरागट्ठानिये
धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति ।
छन्दजातो तेहि धम्मेहि सयुत्तो होति । एतमह^१, भिक्खवे, सयोजन
वदामि यो चेतसो सारागो । एव खो, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये 15
धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ।

“कथं च, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ
छन्दो जायति ? अनागते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ
चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स अनागते छन्दरागट्ठानिये
धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । 20
छन्दजातो तेहि धम्मेहि सयुत्तो होति । एतमह, भिक्खवे, सयोजन
वदामि यो चेतसो सारागो । एव खो, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये
धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ।

“कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ
छन्दो जायति ? पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ 25
चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये
धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति ।
छन्दरागतो तेहि धम्मेहि सयुत्तो होति । एतमह, भिक्खवे, सयोजन
वदामि यो चेतसो सारागो । एव खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये

D 263

धम्मं आरब्धं छन्दो जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय ।

R. 265

“तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कत-
मानि तीणि ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं छन्दो
5 न जायति, अनागते भिक्खवे, छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं छन्दो न
जायति, पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं छन्दो न
जायति । कथं च, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं छन्दो
न जायति ? अतीतानं, भिक्खवे, छन्दरागट्टानियानं धम्मानं आर्याति
विपाकं पजानाति । आर्याति विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति^१ । तद-
10 भिनिवत्तेत्वा^२ चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्जाय अतिविज्झ पस्सति ।
एवं खो, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं छन्दो न जायति ।

“कथं च, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं
छन्दो न जायति ? अनागतानं, भिक्खवे, छन्दरागट्टानियानं धम्मानं
आर्याति विपाकं पजानाति । आर्याति विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति ।
15 तदभिनिवत्तेत्वा चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्जाय अतिविज्झ पस्सति ।
एवं खो, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं छन्दो न
जायति ।

“कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं
छन्दो न जायति ? पच्चुप्पन्नानं, भिक्खवे, छन्दरागट्टानियानं धम्मानं
20 आर्याति विपाकं पजानाति, आर्याति विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति,
तदभिनिवत्तेत्वा चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्जाय अतिविज्झ
पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्टानिये धम्मं आरब्धं
छन्दो न जायति । इमानि खो भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं
समुदयाया” ति ।

सम्बोधयणो एवादसरो ।

तत्सुदानं

B. 269 25

पुब्बेव^१ दुवे^२ अत्सादा^३, समणो रुण्णपञ्चमं ।

अतिरिति^४ द्वे च युत्तानि^५, निदानानि अपरे दुवे ति ॥

— ० —

१-१ तदभिनिवत्तेति, तदभिनिवत्तेत्या - सी०, रपा०; तदभिनिवत्तेति, तदभिनिवत्तेति -
पट्ठेया - सी० । २. पुब्बे - रपा० । ३-१. समणो अण्णपञ्चमो - रपा० । ४. अतिरिति -
रपा० । ५. युत्तानि - रपा० ।

१२. आपायिकवगो

R 266

१ आपायिकमुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, आपायिका नेरयिका इदमप्यहाय । कतमे तयो ? यो च अन्नहाचारी ब्रह्मचारिपटिञ्जो, यो च सुद्ध ब्रह्मचारिय चरन्त अमूलकेन अन्नहाचरियेन अनुदमेति, यो चाय एववादी एवदिट्ठि - ‘नत्थि कामेसु दोसो’ ति, सो’ ताय कामेसु’ पातय्यत’ आपज्जति । इमे खो, भिक्खवे, तयो आपायिका नेरयिका 5 इदमप्यहाया” ति ।

२ दुल्लभमुत्तं । “तिण्ण, भिक्खवे, पातुभावो दुल्लभो लोकास्मि । कतमे तयो ? तयागतस्स, भिक्खवे, त्रय्हतो मम्माम्मुद्धस्स पातुभावो दुल्लभो लोकास्मि, तयागतप्पवेदितम्म घम्मविनयस्स देशेता पुग्गलो दुल्लभो लोकास्मि, कतञ्जू कतचेदी पुग्गलो दुल्लभो 10 लोकास्मि । इमेस खो, भिक्खवे, तिण्ण पातुभावो दुल्लभो लोकास्मि” ति ।

३. अप्पमेय्यमुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । कतमे तयो ? सुप्पमेय्यो, दुप्पमेय्यो, अप्पमेय्यो । कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सुप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो उद्धतो होति उन्नलो’ चपलो मुखरो विकिण्णवाचो भुट्टस्सति 15 अगम्यजानो अममाहितो विव्वन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो सुप्पमेय्यो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो दुप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अनुद्धतो होति अनुद्धलो अचपलो अमुखरो अविक्किण्णवाचो उपट्ठितस्सति सम्पजानो समाहितो एकगचित्तो सबुतिन्द्रियो । 20 अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो दुप्पमेय्यो ।

“कतमो च भिक्खवे, पुग्गलो अप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरह होति खीणासवो । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पमेय्यो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि” ति । 25

४ खानेज्जमुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकास्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सव्वसो 30

- रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञान अत्यङ्गमा^१ नानत्तसञ्ज्ञान
 अमनसिकारा 'अनन्तो आकासो' ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज
 विहरति । सो तदस्सादेति त निक्कामेति तेन च विप्ति आपज्जति,
 तत्र ठितो तदधिमुत्तो तव्वहुलविहारी अपरिहीनो काल कुरमानो आका
 ५ सानञ्चायतनूपगान देवान सहव्यत उपपज्जति । आकासानञ्चाय
 तनूपगान, भिक्खवे, देवान वीसति^२ कप्पसहस्सानि आयुप्पमाण । तत्थ^३
 पुयुज्जनो यावतायुक् ठत्वा यावत्तक तेस देवान आयुप्पमाण त सब्ब
 खेपेत्वा निरय पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि गच्छति पेत्तिविसय पि
 गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुक् ठत्वा यावत्तक तेस
 १० देवान आयुप्पमाण त सब्ब खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिव्वायति ।
 अय खो, भिक्खवे, विसेसो अय अधिप्पयासो^४ इद नानाकरण सुतवतो
 अरियसावक्स्स अस्सुतवता पुयुज्जनेन, यदिद गतिया उपपत्तिया^५ ।

- “पुन च पर, भिक्खवे, इधेक्कच्चो पुगलो सब्बसो आकासा
 नञ्चायतन समतिक्कम्म 'अनन्त विज्ज्ञाण' ति विज्ज्ञाणञ्चायतन
 १५ उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति त निक्कामेति तेन च विप्ति
 आपज्जति, तत्र ठितो तदधिमुत्तो तव्वहुलविहारी अपरिहीनो काल
 कुरमानो विज्ज्ञाणञ्चायतनूपगान देवान सहव्यत उपपज्जति^६ ।
 विज्ज्ञाणञ्चायतनूपगान, भिक्खवे, देवान चत्तारीस कप्पसहस्सानि
 आयुप्पमाण । तत्थ पुयुज्जनो यावतायुक् ठत्वा यावत्तक तेस देवान
 २० आयुप्पमाण त सब्ब खेपेत्वा निरय पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि
 गच्छति पेत्तिविसय पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुक्
 ठत्वा यावत्तक तेस देवान आयुप्पमाण त सब्ब खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे
 परिनिव्वायति । अय खो, भिक्खवे, विसेसो अय अधिप्पयासो इद
 २५ नानाकरण सुतवतो अरियसावक्स्स अस्सुतवता पुयुज्जनेन, यदिद
 गतिया उपपत्तिया ।

“पुन च पर, भिक्खवे, इधेक्कच्चो पुगलो सब्बसो विज्ज्ञाण-
 ञ्चायतन समतिक्कम्म 'नित्य विज्ज्ञो' ति आधिज्जञ्चायतन उप-
 सम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति त निक्कामेति तेन च विप्ति आप-

१ कप्पमा - रा० । २ वीसति - रा० । ३ तत्र - गो० रो० । ४ वणि
 वाग - गो० रो० । ५ उत्पत्तिगति - गो० रो० । ६ उपपज्जति - हा० रो० ।

ज्जति, तत्र ठितो तदधिमुक्तो तद्वहुसविहारी अपरिहीनो काल कुरुमानो
 आकिञ्चञ्जायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । आकिञ्चञ्जा-
 यतनूपगानं, भिक्खवे, देवानं सट्ठि' कप्पसहस्सानि आयुष्माणं । तत्थ
 पुयुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुष्माणं त सव्वं
 खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि गच्छति पेत्तिविसयं पि 5
 गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतक तेसं
 देवानं आयुष्माणं तं सव्वं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति ।
 अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो
 अरियसावकस्स अस्सुतवता पुयुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना 10
 लोकेस्मि” ति ।

५. विपत्तिसम्पदानुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो ।
 कतमा तिस्सो ? सीलविपत्ति, चित्तविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा
 च, भिक्खवे, सीलविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती
 होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, 15
 पिनुगवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति,
 भिक्खवे, सीलविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
 अभिज्झालु होति व्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो 20 B. 272
 मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिद्धं, नत्थि
 हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं’, कम्मनं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि
 परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपात्तिका, नत्थि
 लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता^१ सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च
 लोकं सयं अभिज्जा सच्चिक्कत्वा पवेदेन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 25
 दिट्ठिविपत्ति । सीलविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं
 मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; चित्तविपत्तिहेतु
 वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
 निरयं उपपज्जन्ति; दिट्ठिविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा

१. सट्ठि — टी० रो० । २. गुण्ड० — टी० रो० । ३. सम्मग्गता — रो० ।

पर मरणा अपाय दुर्गतिं विनिपात निरय उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? सील सम्पदा, चित्तसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, सीलसम्पदा ?

5 इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपात्ता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिमुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फस्ताय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फणलापा पटिविरतो होति । अय वुच्चति, भिक्खवे सीलसम्पदा ।

10 “कतमा च, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्झालु होति अव्यापन्नचित्तो । अय वुच्चति, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्न, अत्थि पिट्ठु, 15 अत्थि हुत, अत्थि सुकतदुक्कटान कम्मान फल विपाको, अत्थि अय लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओप पात्तिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोक पर च लोक सय अभिज्झा सच्छिक्कत्वा पवेदेन्ती’ ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । सीलसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता 20 कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगग लोक उपपज्जन्ति, चित्तसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगग लोक उप पज्जन्ति, दिट्ठिसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सगग लोक उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति ।

25 ६ अपगणकमुत्त । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो । कतमा तिस्सो ? सीलविपत्ति, चित्तविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा च, भिक्खवे, सीलविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति पे० सम्फणलापी होति । अय वुच्चति, भिक्खवे, सीलविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो 30 अभिज्झालु होति व्यापन्नचित्तो । अय वुच्चति, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ।

च, भिक्खवे, कम्मन्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति ... पे०... सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मन्त-विपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, आजीवविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
5 मिच्छाआजीवो होति, मिच्छाआजीवेन जीविकं कप्पेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आजीवविपत्ति ।

R. 271 “कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा पवेदेन्ती’ ति ।
10 अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? कम्मन्त-सम्पदा, आजीवसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, कम्मन्त-सम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति
15 ... पे०... सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मन्तसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, आजीवसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्माआजीवो होति, सम्माआजीवेन जीविकं कप्पेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आजीवसम्पदा ।

20 “कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा पवे-
देन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति ।

B. 275 25 च. पठमसोचेय्यसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि । कतमानि तीणि ? कायसोचेय्यं, वचीसोचेय्यं, मनोसोचेय्यं । कतमं च, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिप्पादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ।

30 “कतमं च, भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ममावादा पटिविरतो होति, पिप्पसाय वाचाय पटिविरतो होति, फरसाय

वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति भिक्खवे, वचीसोचेय्य ।

“कतमं च, भिक्खवे, मनोसोचेय्य ? इध, भिक्खवे, एकच्चो गणभिज्झालु होति अव्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठिको । इदं वुच्चति, भिक्खवे, मनोसोचेय्य । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी” ति । ५

६ दुतियसोचेय्यसुत्त । “तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि । कतमानि तीणि ? कायसोचेय्य, वचीसोचेय्य, मनोसोचेय्य । कतमं च, भिक्खवे, कायसोचेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अन्नहाचरिया पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायसोचेय्य । १०

“कतमं च, भिक्खवे, वचीसोचेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुसावादा पटिविरतो होति, पिमुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, वचीसोचेय्य ।

“कतमं च, भिक्खवे, मनोसोचेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु १५ सन्त वा अज्झत्त कामच्छन्द—‘अत्थि मे अज्झत्त कामच्छन्दो’ ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त कामच्छन्द—‘नत्थि मे अज्झत्त कामच्छन्दो’ ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति, त च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहान होति, त च पजानाति, यथा च पहीनस्स कामच्छन्दस्स आयति अनुप्पादो होति, २० त च पजानाति, सन्त वा अज्झत्त व्यापाद—‘अत्थि मे अज्झत्त व्यापादो’ ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त व्यापाद—‘नत्थि मे अज्झत्त व्यापादो’ ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स व्यापादस्स उप्पादो होति, त च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स व्यापादस्स पहान होति, त च पजानाति, यथा च पहीनस्स व्यापादस्स आयति अनुप्पादो होति, त च पजानाति, २५ सन्त वा अज्झत्त थीनमिद्ध—‘अत्थि मे अज्झत्त थीनमिद्ध’ ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त थीनमिद्ध—‘नत्थि मे अज्झत्त थीनमिद्ध’ ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स थीनमिद्धस्स उप्पादो होति, त च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स थीनमिद्धस्स पहान होति, त च पजानाति, यथा च पहीनस्स

धीनमिदस्स आर्याति अनुप्पादो होति, त च पजानाति, सन्त वा अज्झत्त उद्वच्चकुक्कुच्च - 'अस्थि मे अज्झत्त उद्वच्चकुक्कुच्च' ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त उद्वच्चकुक्कुच्च - 'नस्थि मे अज्झत्त उद्वच्चकुक्कुच्च' ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स उद्वच्चकुक्कुच्चस्स
 ५ उप्पादो होति, त च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स उद्वच्चकुक्कुच्चस्स पहान होति, त च पजानाति, यथा च पहीनस्स उद्वच्चकुक्कुच्चस्स आर्याति अनुप्पादो होति, त च पजानाति, सन्त वा अज्झत्त विचिकिच्छ - 'अस्थि मे अज्झत्त विचिकिच्छ' ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त विचिकिच्छ - 'नस्थि मे अज्झत्त विचिकिच्छ' ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नाय
 १० विचिकिच्छाय उप्पादो होति, त च पजानाति, यथा च उप्पन्नाय विचिकिच्छाय पहान होति, त च पजानाति, यथा च पहीनाय विचिकिच्छाय आर्याति अनुप्पादो होति, त च पजानाति । इद वुच्चति, भिक्खवे, मनोसोचेय्य । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी ति ।

"कायसुचि वचीसुचि", चेतोसुचि अनासव ।

१५ सुचि सोचेय्यसम्पन्न, आहु निन्हातपापक" ति ॥

१० मोनेय्यसुत्त । "तीणिमानि, भिक्खवे, मोनेय्यानि ।

कतमानि तीणि ? कायमोनेय्य, वचीमोनेय्य, मनोमोनेय्य । कतम

च, भिक्खवे, कायमोनेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदितादाना पटिविरतो होति, अग्रहाचरिया पटि-

२० विरतो होति । इद वुच्चति, भिक्खवे, कायमोनेय्य ।

"कतम च, भिक्खवे, वचीमोनेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फत्साय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फायलापा पटिविरतो होति । इद वुच्चति, भिक्खवे, वचीमोनेय्य ।

२५ "कतम च, भिक्खवे, मनोमोनेय्य ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरावान सया अनामव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिपत्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति, भिक्खवे, मनोमोनेय्य । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि मोनेय्यानी नि ।

“कायमुनिं वचीमुनिं, चेतोमुनिं अनासवं ।

मुनिं मोनेय्यसम्पन्नं, आहु सव्वप्पहायिनं” ति ॥

आपायिकवग्गो दादसमो ।

तस्सुद्धानं

आपायिको दुल्लभो अप्पमेय्यं, आनेज्जविपत्तिसम्पदा ।

अपण्णको^१ च कम्मन्तो^२, द्वे सोचेय्यानि मोनेय्यं ति ॥

— ० —

१३. कुसिनारवग्गो

१. कुसिनारसुत्तं । एवं समयं भगवा कुसिनाराय विहरति 5 R. 274
 तहरणे वनसण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”
 । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —
 “इध, भिक्खवे, भिक्खु अज्जत्तरं गामं वा निगम वा उप-
 साय विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कुमित्वा
 तनाय भत्तेन निमन्तेति । आकह्णमानो, भिक्खवे, भिक्खु अधि- 10 L. 278
 णेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा
 चीवरमादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसन
 मसङ्कुमति; उपसङ्कुमित्वा पज्जते आसने निसीदति । तमेन सो
 णेति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा
 ण्येति सम्मवारेति । तस्स एवं होति — ‘साधु वत म्याय’^३ गहपति 15
 गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन^३ भोजनीयेन^३ सहत्वा सन्तप्पेति
 [वारेतो] ति । एवं पिस्स होति — ‘अहो वत म्याय गहपति वा
 तिपुत्तो वा आर्याति पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन
 या सन्तप्पेय्य सम्मवारेय्या’ ति ! सो तं पिण्डपातं गयितो^४ मुच्छित्तो
 ओपद्दो अनादीनवदस्सावी अग्निस्सरणपज्जो परिभुज्जति । सो तत्थ 20
 वित्तकं पि वित्तकेति, व्यापादवित्तकं पि वित्तकेति, विहिंसा-
 कं पि वित्तकेति । एवरूपस्साहं, भिक्खवे, भिक्खुनो विन्नं न मह-
 ण्ति वदामि । तं किस्स हेतु ? पमत्तो हि, भिक्खवे, भिक्खु विहरति ।

१-१ अपण्णकम्मन्तो — स्या० । २. माय — सी०, रो० । ३-३. खादनीयेन
 भोजने — रो० । ४. गयितो — स्या०

- “इयं पत्न्यः, भिक्षुवे, भिक्षु अञ्जतर गाम वा निगम वा
 उपनिस्साय विहरति । तमेन गृहपति वा गृहपतिपुत्रो वा उपसङ्गमित्रा
 स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकङ्क्षमानो, भिक्षुवे, भिक्षु अर्घि-
 वासेति । सो तस्मा रत्तिया अञ्चयेन पुण्यहसमय निवासेत्वा पत्न्य-
 ५ वीवरमादाय येन तस्मा गृहपतिस्स वा गृहपतिपुत्रस्स वा निवेसन तेनुप-
 सङ्गमिति, उपसङ्गमित्रा पञ्चात्ते आत्ते निसीदति । तमेन सो
 गृहपति वा गृहपतिपुत्रो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा
 सन्तप्तेति सम्पवारेति । तस्मा न एव होति — ‘साधु वत् म्याय गृहपति
 R 275 वा गृहपतिपुत्रो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा सन्तप्तेति
 10 सम्पवारेती’ ति । एव विस्स न होति — ‘अहो वत् म्याय गृहपति वा
 गृहपतिपुत्रो वा आर्यति पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन
 सहत्वा सन्तप्पेय्य सम्पवारेय्या’ ति । सो त पिण्डपात अगणितो अमु-
 च्छित्तो अनञ्जोपन्नो’ आदीनयदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति ।
 D 279 सो तत्तय नेवसम्मवित्तवक्क पि वित्तपवेति, अव्यापादवित्तवक्क पि वित्तपवेति,
 15 अविहिमावित्तवक्क पि वित्तपवेति । एवरूपस्साह, भिक्षुवे, भिक्षुतो
 दिन्न महप्फल ति यदामि । त विस्स हेतु ? अण्णमत्तो हि, भिक्षुवे,
 विम्व विहरती’ ति ।

“यस्स पन, भिक्खवे, दिसाय भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना
अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि^१ सम्पस्सन्ता
विहरन्ति, गन्तु पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा फासु होति, पगेव मनसि
कातु । निट्ठमेत्य गच्छामि — ‘अद्वा ते आयस्मन्तो तयो’ धम्मे पजहिंसु,
तयो धम्मे बहुलमकसु । कत्तमे तयो धम्मे पजहिंसु ? कामवितक्क, 5 R 276
व्यापादवितक्क, विहिंसावितक्क — इमे तयो धम्मे पजहिंसु । कत्तमे
तयो धम्मे बहुलमकसु ? नेवस्सम्मवितक्क, अव्यापादवितक्क, अविहिंसा-
वितक्क — इमे तयो धम्मे बहुलमकसु’ । यस्स, भिक्खवे, दिसाय भिक्खू
समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज पिय
चक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, गन्तु पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा फासु 10
होति, पगेव मनसि कातु । निट्ठमेत्य गच्छामि — ‘अद्वा ते आयस्मन्तो
इमे तयो धम्मे पजहिंसु, इमे तयो धम्मे बहुलमकसू’ ति ।

३ गोतमकचेतियमुत्त । एक समय भगवा वेसात्तिय विह-
रति गोतमके चेतिये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच — 15
“अभिञ्जायाह, भिक्खवे, धम्म देसेमि, नो अनभिञ्जाय । सनिदानाह,
भिक्खवे, धम्म देसेमि, नो अनिदान । सप्पाटिहारियाह, भिक्खवे,
धम्म देसेमि, नो अप्पाटिहारिय । तस्स मय्ह, भिक्खवे, अभिञ्जाय
धम्म देसयतो नो अनभिञ्जाय, सनिदान धम्म देसयतो नो अनिदान,
सप्पाटिहारिय धम्म देसयतो नो अप्पाटिहारिय, करणीयो ओवादो, 20
करणीया अनुसासनी । अल च पन वो, भिक्खवे, तुट्ठिया, अल अत्त-
मनत्ताय, अल सोमनस्साय — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वावखातो धम्मो,
सुप्पटिपन्नो सङ्गो’ ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभि-
नन्दु ति । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जानाने सहस्सी लोकधातु 25
अकम्पित्या ति ।

४ भरण्डुकालामसुत्त । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक
चरमानो येन कपिलवत्यु तदवसरि । अस्सोसि खो महानामो सबको
— “भगवा किर कपिनवत्यु अनुप्पत्तो” ति । अथ खो महानामो सबको

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु अञ्जतर गाम वा निगम वा उपनिस्साय विहरति । तमेन गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमिता स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आबह्वमानो, भिक्खवे, भिक्खु अधि वासेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुञ्चहसमय निवासेत्वा पत्त १ चीवरमादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसन तेनुप सङ्कमति, उपसङ्कमिता पञ्जत्ते आसने निसीदति । तमेन सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा सन्तप्पेति सम्पवारेति । तस्स न एव होति — ‘साधु वत म्याय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा सन्तप्पेति सम्पवारेती’ ति । एव पित्तस्स न होति — ‘अहो वत म्याय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आर्याति पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा सन्तप्पेय्य सम्पवारेय्या’ ति । सो त पिण्डपात अगथितो अमु च्छित्तो अनञ्जोपत्तो’ आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति । सो तत्थ नेक्खम्मवितक्क पि वितक्केति, अव्यापादवितक्क पि वितक्केति, ३१ २७९ अविहिमावितक्क पि वितक्केति । एवरूपस्साह, भिक्खवे, भिक्खुनो दिन्न महफल ति वदामि । त किस्स हेतु ? अपमत्तो हि, भिक्खवे, भिक्खु विहरती” ति ।

२ भण्डनमुत्त । “यस्स, भिक्खवे, दिसाय भिक्खू भण्डनजाता वनहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, २० मनसि पातु पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा न फामु होति, पगेव गन्तु । निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अद्वा ते आयस्मन्तो तयो धम्मे पर्जहिमु, तयो धम्मे बहुलमवसु’ । कतमे तयो धम्मे पर्जहिमु ? नेक्खम्मवितक्क, अव्यापादवितक्क, अविहिमावितक्क — इमे तयो धम्मे पर्जहिमु । कतमे तयो धम्मे बहुलमवसु ? कामवितक्क, व्यापादवितक्क, विहिमावितक्क २५ — इमे तयो धम्मे बहुलमवसु’ । यस्स, भिक्खवे, दिसाय भिक्खू भण्डन जाता वनहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, मनसि पातु पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा न फामु होति, पगेव गन्तु । निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अद्वा ते आयस्मन्तो इमे तयो धम्मे पर्ज हिमु, इमे तयो धम्मे बहुलमवसु’ ।

“यस्स पन, भिक्खवे, दिसाय भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना
अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता
विहरन्ति, गन्तु पि ने एसा, भिक्खवे, दिसा फासु होति, पगेव मनसि
फातु । निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अट्ठा ते आयस्मन्तो तयो’ धम्मे पजहिंसु,
तयो धम्मे बहुलमकसु । कतमे तयो धम्मे पजहिंसु ? कामवितक्क, 5 II 276
व्यापादवितक्क, विहिंसावितक्क — इमे तयो धम्मे पजहिंसु । कतमे
तयो धम्मे बहुलमकसु ? नेदत्तम्मवितक्क, अद्यापादवितक्क, अविहिंसा-
वितक्क — इमे तयो धम्मे बहुलमकसु’ । यस्स, भिक्खवे, दिसाय भिक्खू
समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज पिय-
चक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, गन्तु पि ने एसा, भिक्खवे, दिसा फासु 19
होति, पगेव मनसि फातु । निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अट्ठा ते आयस्मन्तो
इमे तयो धम्मे पजहिंसु, इमे तयो धम्मे बहुलमकसु’” ति ।

३ गोतमकचेतियसुत्त । एक समय भगवा वेसालिय विह- E. 280
रति गोतमके चेतिये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो’
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच — 15
“अभिञ्जायाह, भिक्खवे, धम्म देसेमि, नो अनभिञ्जाय । सनिदानाह,
भिक्खवे, धम्म देसेमि, नो अनिदान । सप्पाटिहारियाह, भिक्खवे,
धम्म देसेमि, नो अप्पाटिहारिय । तस्स मय्ह, भिक्खवे, अभिञ्जाय
धम्म देसयतो नो अनभिञ्जाय, सनिदान धम्म देसयतो नो अनिदान,
सप्पाटिहारिय धम्म देसयतो नो अप्पाटिहारिय, करणीयो ओवादो, 20
करणीया अनुसारानी । अल च पन वो, भिक्खवे, तुट्ठिया, अल अत्त-
मनताय, अल सोमनस्साय — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वावखातो धम्मो,
सुप्पटिपन्नो सङ्गो’ ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभि-
नन्दु ति । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने सहस्सी लोकधानु 25
अकम्पित्था ति ।

४ भरण्डुकातामसुत्त । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक
चरमानो येन कपिलवत्थु तदवसरि । अस्सोसि खो महानामो सक्को
— “भगवा किर कपिलवत्थु अनुप्पत्तो” ति । अथ खो महानामो सक्को

येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
अट्ठासि । एकमन्तं ठित खो महानामं सक्कं भगवा एतदवोच -

“गच्छ, महानाम, कपिलवत्थुस्मि, तथारूपं आवसथं जान
यत्थज्ज मयं एकरत्तिं विहरेय्यामा” ति । “एवं, भन्ते” ति खो महा-
नामो सक्को भगवतो पटिस्सुत्वा कपिलवत्थुं पविसित्वा केवलकप्पं कपिल-
वत्थुं अन्वाहिण्डन्तो नाइस कपिलवत्थुस्मि तथारूपं आवसथं यत्थज्ज
भगवा एकरत्तिं विहरेय्य । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुप-
सङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच - “नत्थि, भन्ते, कपिल-
वत्थुस्मि तथारूपो आवसथो यत्थज्ज भगवा एकरत्तिं विहरेय्य । अयं,
भन्ते, भरण्डु कालामो भगवतो पुराणसब्रह्मचारी । तस्सज्ज भगवा
अस्समे एकरत्तिं विहरतू” ति ।

“गच्छ, महानाम, सन्यरं पञ्जापेही” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो महानामो सक्को भगवतो पटिस्सुत्वा
येन भरण्डुस्स कालामस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सन्यरं
पञ्जापेत्वा उदकं ठपेत्वा पादानं धोवनाय येन भगवा तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच - “सन्यतो, भन्ते, सन्यारो, उदकं
ठपितं पादानं धोवनाय । यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मञ्जाती” ति ।

अथ खो भगवा येन भरण्डुस्स कालामस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा पादे
पक्खालेसि । अथ खो महानामस्स सक्कस्स एतदहोसि - “अकातो
खो अज्ज भगवन्तं पयिरुपासितुं । किलन्तो भगवा । स्वे दानाहं भगवन्तं
पयिरुपासिस्सामी” ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदविखणं वत्वा
पक्कामि ।

अथ खो महानामो सक्को तस्सा रत्तिया अच्चयेन येन भगवा
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिप्रं
गो महानाम सक्कं भगवा एतदवोच - “तयो सोमे, महानाम, सत्थारो
मन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, महानाम, एकच्चो
सत्था षण्णमानं परिज्जं पञ्जापेति; न रुपानं परिज्जं पञ्जापेति,
न वेदनानं परिज्जं पञ्जापेति । इध पन, महानाम, एकच्चो नत्था
अमानं परिज्जं पञ्जापेति, षण्णानं परिज्जं पञ्जापेति; न वेदनानं

परिञ्ज पञ्जापेति । इध गन्, महानाम, एकच्चो सत्या कामान
परिञ्ज पञ्जापेति, रूपान परिञ्ज पञ्जापेति, वेदनान परिञ्ज
पञ्जापेति । इमे खो, महानाम, तयो सत्यारो रान्तो सविज्जमाना
लोकस्मि ।

“इमेत्त, महानाम, तिण्ण सत्यारान एका निट्ठा उदाहु पुयु ५
निट्ठा” ति ? एव वुत्ते भरण्डु कालामो महानाम सक्क एतदवोच —
“एका ति, महानाम, वदेही” ति । एव वुत्ते भगवा महानाम सक्क
एतदवोच — “नाना ति, महानाम, वदेही” ति । दुत्तिय पि खो भरण्डु
कालामो महानाम सक्क एतदवोच — “एका ति, महानाम, वदेही” ति ।
दुत्तिय पि खो भगवा महानाम सक्क एतदवोच — “नाना ति, महानाम, 10
वदेही” ति । तत्तिय पि खो भरण्डु कालामो महानाम सक्क एतदवोच —
“एका ति, महानाम, वदेही” ति । तत्तिय पि खो भगवा महानाम
सक्क एतदवोच — “नाना ति, महानाम, वदेही” ति ।

B 262

अथ खो भरण्डुकालामस्स एतदहोसि — “महेसवखस्स वत्तम्हि
महानामस्स सक्कस्स सम्मुखा समणेन गोतभेन यावत्ततिय अपसादितो । 15
यन्नूनाह कपिलवत्थुम्हा पक्कमेय्य” ति । अथ खो भरण्डु कालामो
कपिलवत्थुम्हा पक्कामि । य कपिलवत्थुम्हा पक्कामि तथा पक्कन्तो व
अहोसि न पुन पच्चागच्छी” ति ।

५ हत्थकमुत्त । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो हत्थको देवपुत्तो अभिक्क- 20
न्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो^१ केवलकण जेतवन ओभासेत्वा येन
भगवा तेनुपसङ्कुमि, उपसङ्कुमित्वा — “भगवतो पुरतो ठस्सामी” ति
ओसीदतिमेव^२ ससीदतिमेव^३, न सक्कोति सण्ठातु । सेय्यथापि नाम
सप्पि वा तेल वा वालुकाय^४ आसित्त ओसीदतिमेव^५ ससीदतिमेव^६, न
सण्ठाति, एवमेव हत्थको देवपुत्तो — “भगवतो पुरतो ठस्सामी” ति 25
ओसीदतिमेव ससीदतिमेव, न सक्कोति सण्ठातु ।

अथ खो भगवा हत्थक देवपुत्त एतदवोच — “ओळारिक”,
हत्थक, अत्तभाव अग्निनिम्भिनाही^७ ति । “एव, भन्ते” ति, खो हत्थको

R 279

१ पच्चागच्छी — सी० पच्चागच्छी — रो० पच्चागच्छी — स्था० । २ अभिक्कन्त-
वण्णा — सी० रो० । ३ ० पेव — सी० रो०, ओसीदति — स्था० । ४ ० पेव — सी०,
रो० ससीदति — स्था० । ५ वालिकाय — रो० । ६-६ ओसीदति ससीदति — सी०, रो० ।
७ ओलारिक — सी० ।

देवपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा ओळारिक अत्तभाव अभिनिम्भित्वा
भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो हत्थक
देवपुत्त भगवा एतदवोच —

“ये ते, हत्थक, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स पवत्तिनो अहेसु, अपि
५ नु ते ते^१ धम्मा एतरहि पवत्तिनो” ति ?

“ये च मे, भन्ते, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स पवत्तिनो अहेसु,
ते च मे धम्मा एतरहि पवत्तिनो, ये च मे, भन्ते, धम्मा पुब्बे मनुस्स-
भूतस्स नप्पवत्तिनो अहेसु, ते च मे धम्मा एतरहि पवत्तिनो । सेय्यथापि,
भन्ते, भगवा एतरहि आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपास-
D 203- 10 केहि उपासिकाहि राजूहि^२ राजमहागत्तेहि तित्थियेहि तित्थिय-
सावकेहि, एवमेव खो अह, भन्ते, आकिण्णो विहरामि देवपुत्तेहि ।
दूरतो पि, भन्ते, देवपुत्ता आगच्छन्ति हत्थकस्स देवपुत्तस्स सन्तिके
'धम्म सोस्सामा' ति । तिण्णाह, भन्ते, धम्मान अतित्तो अप्पटिवानो
कालङ्कतो^३ । कतमेस तिण्ण ? भगवतो अह, भन्ते, दस्सनस्स^४ अतित्तो
15 अप्पटिवानो कालङ्कतो, सद्धम्मसवनस्साह, भन्ते, अतित्तो अप्पटिवानो
कालङ्कतो, सद्धस्साह, भन्ते, उपट्ठानस्स अतित्तो अप्पटिवानो काल-
ङ्कतो । इमेस खो अह, भन्ते, तिण्ण धम्मान अतित्तो अप्पटिवानो
कालङ्कतो ति ।

“नाह भगवतो दस्सनस्सा, तित्तिमज्झगा^५ कुदाचन ।
20 सद्धस्स उपट्ठानस्स, सद्धम्मसवनस्स च ॥

“अधिशील^६ सिक्खमानो, सद्धम्मसवने रतो ।
तिण्ण धम्मान अतित्तो, हत्थको अविह गता” ति ॥

६ फट्ठवियसुत्तं । एक समय भगवा वाराणसिय विहरति
इसिपत्तने मिगदाये । अथ खो भगवा पुव्वण्हसमय निवासेत्वा गतचीवर-
R 280 25 मादाय वारार्णसि पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो भगवा गोयोग-
पिलक्खत्तिम पिण्डाय चरमानो अज्जनतर भिक्खु रित्तस्साद^७ वाहिरस्साद
मट्ठुम्सति^८ असम्पजान असमाहित विट्ठमन्तचित्त पावतिन्द्रिय । दिस्वा त
भिवानु एतदवोच —

१. य - नी० । २. राजूहि - नी०, रज्जाहि - रा० । ३. कालङ्का - रो० ।
४. दस्सनाय - रो० । ५. तित्ति मज्झा - म्या०, तित्ति मज्झ - रा० । ६. अधिनीने - नी०,
रा० । ७. रित्ताय - नी० । ८. मट्ठुदुस्सति - रा० ।

D 285

एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्त एतदवोच - “इधाह, भन्ते, दिव्येन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन येभ्य्येन पस्सामि मातुगाम कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जमान । कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती” ति ?

“तीहि खो, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि तीहि ? इध, अनुरुद्ध, मातुगामो पुब्बण्हसमय मच्छेरमलपरियुद्धितेन चेतसा अगार अज्झावसति, मज्झन्हिफसमय^१ इस्सापरियुद्धितेन चेतसा अगार अज्झावसति, सायन्हसमय^२ कामरागपरियुद्धितेन चेतसा अगार अज्झावसति । इमेहि खो, अनुरुद्ध, तीहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती” ति ।

८ दुत्तिथअनुरुद्धसुत्त । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येनायस्मा

R 282

१३ सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^३ वोतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच - “इधाह, आवुसो सारिपुत्त, दिव्येन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सहस्स लोक ओलोकेमि । आरद्ध खो पन मे विरिय असत्तीन, उपद्धिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहित चित्त एवग्ग । अथ च पन मे नानुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चती” ति ।

“य खो ते, आवुमो अनुरुद्ध, एव होति - ‘अह दिव्येन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सहस्स लोक वोलोकेमी’ ति, इद ते मानस्मि । य पि ते, आवुसो अनुरुद्ध, एव होति - ‘आरद्ध खो पन मे विरिय असत्तीन, उपद्धिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो समाहित चित्त एवग्ग’ ति, इद ते उद्धच्चस्मि । य पि ते, आवुसो अनुरुद्ध, एव होति - ‘अथ च पन मे नानुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चती’ ति, इद ते मुचमुच्चस्मि । साधु वतायम्मा अनुरुद्धो इमे

D 287

तयो धम्मे पहाय, इमे तयो धम्मे अमनसिकरित्वा अमताय घातुया चित्त उपसहरतू" ति ।

अथ सो आयस्मा अनुद्धो अपरेन समयेन इमे तयो धम्मे पहाय, इमे तयो धम्मे अमनसिकरित्वा अमताय घातुया चित्त उपसहरि^१ । अथ खो आयस्मा अनुद्धो एको वूपकट्टो^२ अप्पमत्तो आतापी 5 पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव - यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अमारस्मा अनमारिय पच्चजन्ति, तदनुत्तर - ब्रह्मचरियपरियोमान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत्त करणीय, नापर इत्यत्ताया" ति अब्भञ्जासि । अञ्जातरो च पनायस्मा अनुद्धो अरहत अहोसी ति । 10

६ पटिच्छन्नसुत्तं । "तीणिमानि, भिक्खवे, पटिच्छन्नानि आवहन्ति^३, नो विवटानि । कतमानि तीणि ? मातुगामो, भिक्खवे, पटिच्छन्नो आवहति, नो विवटो, ब्राह्मणान, भिक्खवे, मन्ता पटिच्छन्ना आवहन्ति, नो विवटा, मिच्छादिट्ठि, भिक्खवे, पटिच्छन्ना आवहति, 15 नो विवटा । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पटिच्छन्नानि आवहन्ति, नो विवटानि ।

R 283

"तीणिमानि, भिक्खवे, विवटानि विरोचन्ति, नो पटिच्छन्नानि । कतमानि तीणि ? चन्दमण्डल, भिक्खवे, विवट विरोचति, नो पटिच्छन्न, सुरियमण्डल, भिक्खवे, विवट विरोचति, नो पटिच्छन्न, तथागतपवेदितो धम्मविनयो, भिक्खवे, विवटो विरोचति, नो पटिच्छन्नो । 20 इमानि खो, भिक्खवे, तीणि विवटानि विरोचन्ति, नो पटिच्छन्नानि" ति ।

१० लेखसुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? पासाणलेखूपमो पुग्गलो, पयविलेखूपमो^४ पुग्गलो, उदकलेखूपमो पुग्गलो । कतमो च, भिक्खवे, पासाणलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभिण्ह 25 कुज्झति । सो च स्वस्स कोधो दीघरत्त अनुसेति । सेय्ययापि, भिक्खवे, पासाणे लेखा न खिप्प सुज्झति यातेन वा उदकेन वा, चिरट्टितिका होति, एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो अभिण्ह कुज्झति ।

B 287

१ उपसहरति - ह्या०, रो० । २ वूपकट्टो - रो० । ३ बहन्ति - ती०, ह्या०, रो० । ४ पठवि - सी०, रो० ।

सो च ख्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पासाण-
लेखूपमो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पथविलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं
५ अनुसेति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पथविया लेखा खिप्पं लुज्जति वातेन
वा उदकेन वा, न चिरद्वितिका होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो
पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं अनुसेति ।
अयं वुच्चति, भिक्खवे, पथविलेखूपमो पुग्गलो ।

R 284 10 “कतमो च, भिक्खवे, उदकलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो आगान्हेन पि वुच्चमानो फस्सेन पि वुच्चमानो
अमनापेन पि वुच्चमानो सन्धियतिमेव संसन्दतिमेव सम्मोदतिमेव ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, उदके लेखा खिप्पंयेव पटिविगच्छति^१, न चिरद्वितिका
होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आगान्हेन पि वुच्चमानो
फस्सेन पि वुच्चमानो अमनापेन पि वुच्चमानो सन्धियतिमेव संसन्दति-
15 मेव सम्मोदतिमेव । अयं वुच्चति, भिक्खवे, उदकलेखूपमो पुग्गलो ।
इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकास्मि” ति ।
कुसिनारखमो तेरसमो ।

तस्सुद्धानं

कुसिनारभण्डना चेव, गोतमभरण्डुहृत्यको ।
कटुवियं द्वे अनुस्सदा, पटिच्छन्नं सेसेन ते दत्ता ति ॥

१४. योधाजीववग्गो

१. योधाजीवमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अज्जेहि समन्नागतो
20 योधाजीवो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अज्झं तेव उद्दधं
B 283 गच्छति । पतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, योधाजीवो दूरे पातो च
होति अस्सणवेधो च महतो च पायस्स पदासेता । इमेहि, खो, भिक्खवे,
तीहि अज्जेहि समन्नागतो योधाजीवो गजारहो होति गजभोग्गो, रज्जो
अज्झं तेव उद्दधं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि अज्जेहि समन्ना-

गतो भिक्षु आहुनेप्यो होति पे० अनुत्तर पुञ्जवसेत्त लोकरस्स ।
कतमेहि तोहि ? इध, भिक्षवे, भिक्षु दूरे पाती च होति अवलणवेधी
च महतो च कायस्स पदालेता ।

“कथं च, भिक्षवे, भिक्षु दूरे पाती होति ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ५
ओळारिका वा सुखुमा वा हीन वा पणीत्ता वा य दूरे सन्तिके वा, सव्व
रूप — ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्प-
ज्जाय पस्सति । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा
बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके
वा, सव्व वेदन — ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत १० R 285
यथाभूत सम्मप्पज्जाय पस्सति । या काचि सज्जा अतीतानागतपच्चु-
प्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा
पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सव्व सज्जा — ‘नेत मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पज्जाय पस्सति । ये वेचि
सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा १५
सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, सव्वे सङ्खारे — ‘नेत
मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पज्जाय
पस्सति । य किञ्चि विज्जाण अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा
बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीन वा पणीत्ता वा य दूरे सन्तिके
वा, सव्व विज्जाण — ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत २०
यथाभूत सम्मप्पज्जाय पस्सति । एव एवो, भिक्षवे, भिक्षु दूरे पाती
होति ।

“कथं च, भिक्षवे, भिक्षु अवलणवेधी होति ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति
यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं २५
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । एव गो,
भिक्षवे, भिक्षु अवलणवेधी होति । २. २७

“कथं च, भिक्षवे, भिक्षु महतो कायस्स पदालेता होति ?
इध, भिक्षवे, भिक्षु महन्त अविज्जापान्ना पदालेति । एव गो,

१ दूरे वा — २० । २ सज्जा — ती०, गो० । ३ सज्जा — ती० । ४ ५ —
सी० । ५-६ सव्व सज्जा — ती०, पदा०, गो० ।

भिक्षवे, भिक्षु महतो कायस्स पदालेता होति । इमेहि खो, भिक्षवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्षु घातुनेय्यो होति ... पे० .. अनुत्तरं पुञ्ञक्खत्तं लोकस्सा” ति ।

२. परिस्सामुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा
५ तिस्सो ? उक्काचितविनीता परिसा, पट्टिपुच्छाविनीता परिसा, यावता-
विनीता परिसा — इमा खो, भिक्षवे, तिस्सो परिसा” ति ।

R 206 ३. मित्तसुत्तं । “तीहि, भिक्षवे, अङ्गेहि समन्नागतो मित्तो
मेवित्तव्यो । कतमेहि तीहि ? दुद्दं ददाति, दुक्करं करोति, दुक्खमं
धमति — इमेहि खो, भिक्षवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो मित्तो सेवि-
10 तव्वो” ति ।

४. उप्पादासुत्तं । “उप्पादा वा, भिक्षवे, तयागतानं अनु-
प्पादा वा तयागतानं, ठिता व सा धातु धम्मद्वितता धम्मनियामता ।
सव्वे सङ्खारा अनिच्चा । तं तयागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति ।
अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति
15 विवरति विभजति उत्तानीकरोति — ‘सव्वे सङ्खारा अनिच्चा’ ति ।
उप्पादा वा, भिक्षवे, तयागतानं अनुप्पादा वा तयागतानं ठिता व सा
धातु धम्मद्वितता धम्मनियामता । सव्वे सङ्खारा दुक्खा । तं तयागतो
अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचि-
क्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति —
20 ‘सव्वे सङ्खारा दुक्खा’ ति । उप्पादा वा, भिक्षवे, तयागतानं अनुप्पादा
वा तयागतानं ठिता व सा धातु धम्मद्वितता धम्मनियामता । सव्वे
धम्मा अनत्ता । तं तयागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बु-
ज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति विवरति
विभजति उत्तानीकरोति — ‘सव्वे धम्मा अनत्ता’ ति ।

B 290 ५. केसकम्बलसुत्तं । “सेव्यथापि, भिक्षवे, यानि कानिचि
तन्तावुत्तानं वत्थानं, केसकम्बलो तेरा पट्टिविट्ठो अवसायति । केस-
कम्बलो, भिक्खवे, सीते सीतो, उण्हे उण्हो, दुव्वण्णो, दुग्गण्णो, दुव्वस-
सम्पत्तो । एवमेव यो, भिक्खवे, यानि कानिचि पुयुममणप्राहणवादानं

१. परिपुष्ठा ० — रो० । २. यावतागताविनीता — सी०, रो० । ३. इय भिक्षवे
भिक्षु दुद्द — रो० । ४. तेन यावतागत — सी० । ५. पुयुममणप्राहणवादानं — सी०, त्या०, रो०

मक्खलिवादो तेम पटिकिट्ठो अक्खयायति । मक्खलि, भिक्खवे, मोघ-
 पुरिसो एववादी एवदिट्ठि - 'नत्थि कम्म, नत्थि किरिय, नत्थि विरिय'
 ति । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसु अतीतमद्धान ग्रहन्तो सम्मामम्बुद्धा,
 ते पि भगवन्तो कम्मवादा चेव अहेसु किरियवादा च विरियवादा च ।
 ते पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो पटिवाहति - 'नत्थि कम्म, नत्थि 5
 किरिय, नत्थि विरिय' ति । ये पि ते, भिक्खवे, भविस्सन्ति अनागत-
 मद्धान अग्रहन्तो सम्मामम्बुद्धा, ते पि भगवन्तो कम्मवादा चेव भवि-
 स्सन्ति किरियवादा च विरियवादा च । ते पि, भिक्खवे, मक्खलि
 मोघपुरिसो पटिवाहति - 'नत्थि कम्म, नत्थि किरिय, नत्थि विरिय'
 ति । अह पि, भिक्खवे, एतरहि अरह सम्मामम्बुद्धो कम्मवादो चेव 10
 किरियवादो च विरियवादो च । म पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो
 पटिवाहति - 'नत्थि कम्म, नत्थि विरिय, नत्थि विरिय' ति ।

R 287

“स्य्यथापि, भिक्खवे, नदीमुखे खिण्ण उट्ठेय्य^१ बहून^२ मच्छान
 अहिताय दुक्खाय अनयाय व्यसनाय, एवमेव खो, भिक्खवे, मक्खलि
 मोघपुरिसो मनुस्सखिण्ण मज्जे लोके उप्पन्नो बहून सत्तान अहिताय 15
 दुक्खाय अनयाय व्यसनाय” ति ।

६ सम्पदासुत्त । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा
 तिस्सो ? सद्धासम्पदा, सीलसम्पदा, पञ्ञासम्पदा - इमा खो,
 भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति ।

B 291

७ बुद्धिसुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, बुद्धियो । कतमा 20
 तिस्सो ? सद्धाबुद्धि, सीलबुद्धि, पञ्ञाबुद्धि - इमा खो, भिक्खवे,
 तिस्सो बुद्धियो” ति ।

८ अस्सखल्लुङ्गसुत्तं । “तयो च, भिक्खवे, अस्सखल्लुङ्गे देसे-
 स्सामि तयो च पुग्गिखल्लुङ्गे^१ । त गुणाय, साधुक मनसि वरोय,
 भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चम्मोसु । 25
 भगवा एतदवोच -

“कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सखल्लुङ्गा ? इय, भिक्खवे,
 एकच्चो अस्सखल्लुङ्गो जवैस्सम्पन्नो होति, न वण्णमम्पन्नो, न आरोह-
 परिणाहमम्पन्नो । इय पन, भिक्खवे, एवच्चो अस्सखल्लुङ्गो जवनम्पन्नो

R 293

१ शरिय - म० । २ माट्ठेय्य - मी० । ३ बहून - मा०, म्या०, रा० ।

४ पुग्गिखल्लुङ्गो - सा०, पुग्गिखल्लुङ्गो देसेस्सामि - रा० ।

च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सखळुङ्का ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसखळुङ्का ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

“कथं च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मं खो पन अभिविनये पञ्ह पुट्ठो ससादेति, नो विस्सज्जेति । इदमस्स न वण्णस्मिं वदामि । न खो पन लाभो होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एव खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

“कथं च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मं खो पन अभिविनये पञ्ह पुट्ठो विस्सज्जेति, नो ससादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । न पन लाभो होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एव खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

“कथं च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं

दुस्त्व' इति यथानुक्तं पञ्चानाति — पे० — 'अत्र दुस्त्वनिरोधपानिनी पट्टि-
पदा' इति यथानुक्तं पञ्चानाति । इदमस्तु जवस्मि' वदामि । अग्निधम्मे
नो पन अभिविनिमे पञ्च पट्टो विस्तृज्जेति, नो सत्तादेति । इदमस्तु
वण्णत्तं वदामि । तानी नो पन होति जीवरपिप्पयानत्तेनासनगित्तान-
प्यन्वयनेपुज्जपरिक्खारात्त । इदमस्तु आरोहपरिणाहस्मि' वदामि । ३
एवं खो, भिक्खवे, पुरित्तपस्सो जवत्तम्पन्नो च होति वण्णत्तम्पन्नो च
आरोहपरिणाहत्तम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरित्तपस्सो' इति ।

६. अस्मपरस्सत्तुत्तं । 'तयो च, भिक्खवे, अस्सपरस्सो' देते-
स्सामि' तयो च पुरित्तपस्सो' । त नुणाय, तामुक मनस्सि करोय,
नाग्निस्सानी' इति । 'एव, नत्ते' इति खो ते भिक्खु भगवतो पच्च- १०
स्सोनुं । भगवा एतद्वोच —

"कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
अस्सपरस्सो जवत्तम्पन्नो होति, न वण्णत्तम्पन्नो न आरोह-
परिणाहत्तम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सपरस्सो जवत्तम्पन्नो
होति वण्णत्तम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहत्तम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, १५
एकच्चो अस्मपरस्सो जवत्तम्पन्नो च होति वण्णत्तम्पन्नो च आरोह-
परिणाहत्तम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सो ।

"कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरित्तपस्सो ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुरित्तपस्सो जवत्तम्पन्नो होति, न वण्णत्तम्पन्नो न आरोह-
परिणाहत्तम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरित्तपस्सो जवत्तम्पन्नो २०
च होति वण्णत्तम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहत्तम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे,
एकच्चो पुरित्तपस्सो जवत्तम्पन्नो च होति वण्णत्तम्पन्नो च आरोह-
परिणाहत्तम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरित्तपस्सो जवत्तम्पन्नो होति, न वण्ण-
त्तम्पन्नो, न आरोहपरिणाहत्तम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चत्त २५
ओरम्भागियान सयोजनान् परिजत्तमा ओपपात्तिको होति तत्तप परि-
निव्वायी अनावत्तिधम्मो तस्मा सोपा । इदमस्तु जवस्मि' वदामि ।
अग्निधम्मे खो पन अभिविनिमे पञ्च पट्टो सत्तादेति, नो विस्तृज्जेति ।

इदमस्स न वण्णस्मि वदामि । न खो पन लाभो होति चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयमेसज्जपरिक्खारान । इदमस्स न आरोहपरि-
णाहस्मि वदामि । एव खो भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति,
न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

- 5 “कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्ण-
सम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्न
ओरम्भागियान सयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परि-
निब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मि वदामि ।
अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हु पुट्ठो विस्सज्जेति, नो ससादेति ।
10 इदमस्स वण्णस्मि वदामि । न खो पन लाभो होति चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयमेसज्जपरिक्खारान । इदमस्स न आरोहपरिणा-
हस्मि वदामि । एव खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति
वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

- B 291 “कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्ण-
15 सम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्न
ओरम्भागियान सयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परि-
निब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मि वदामि ।
अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हु पुट्ठो विस्सज्जेति, नो ससादेति ।
इदमस्स वण्णस्मि वदामि । लाभो खो पन होति चीवरपिण्डपात-
20 सेनासनगिलानप्पच्चयमेसज्जपरिक्खारान । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मि
वदामि । एव खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्ण-
सम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिस-
परस्सा” ति ।

- १० अस्साजानीयनुत्तं । “तयो च, भिक्खवे, भद्रे” अस्साजानीये
25 देगेग्गामि’ तयो च भद्रे पुरिसाजानीये । त सुणाय, साधुयं मनसि
परोय, भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो
पच्चस्सोमि । भगवा एतदथोच —

R 291

“पतमे च, भिक्खवे, तयो भद्रा अस्साजानीया ? इध, भिक्खवे,
एयच्चो भद्रो मग्गाजानीयो पे० जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो

च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्षवे, तयो भद्रा अस्सा-
जानीया ।

“कतमे च भिक्षवे, तयो भद्रा पुरिसाजानीया ? इध,
भिक्षवे, एकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो .. पे० . जवसम्पन्नो च होति
वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

5

“कथं च, भिक्षवे, भद्रो पुरिसाजानीयो .. पे०... जवसम्पन्नो
च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे
सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदमस्स जवस्मि
वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पब्बं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो
संसादेति । इदमस्स वण्णस्मि वदामि । लाभो खो पन होति चीवर-
पिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिवत्तारानं । इदमस्स आरोह-
परिणाहस्मि वदामि । एवं खो, भिक्षवे, भद्रो पुरिसाजानीयो जव-
सम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो,
भिक्षवे, तयो भद्रा पुरिसाजानीया” ति ।

B 295

15

११. पठममोरनिवापमुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विह-
रति मोरनिवापे परिव्राजकारामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि -
“भिक्षवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चरसोत्तुं । भगवा
एतदवोच -

“तीहि, भिक्षवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो
होति अच्चन्तयोगवरोमी अच्चन्तग्रहचारी अच्चन्तपरियोमानो सेट्ठो
देवमनुस्मानं । कतमेहि तीहि ? अनेपपेने^१ नीलक्कगन्धेन, अनेपरेन
सगाधिकगन्धेन, अनेक्पेने पञ्जाक्कगन्धेन । इमेहि गो, भिक्षवे,
तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्त-
योगवरोमी अच्चन्तग्रहचारी अच्चन्तपरियोमानो सेट्ठो देवमनुस्मानं” ति ।

25

१२. दुत्तियमोरनिवापमुत्तं । “तीहि, भिक्षवे, धम्मेहि समन्ना-
गतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगवरोमी अच्चन्तग्रहचारी
अच्चन्तपरियोमानो सेट्ठो देवमनुस्मानं । कतमेहि तीहि ? इट्ठि-
पाटिहारियेन, छादेनतापाटिहारियेन, अनुगामनीपाटिहारियेन - इमेहि

खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगवखेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सान" ति ।

- १३ तत्तिपमोरनिवापसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्ना-
 5 गतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगवखेमी अच्चन्तब्रह्मचारी
 अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सान । कतमेहि तीहि ? सम्मा-
 दिट्ठिया, सम्माजाणेन, सम्माविमुत्तिथा - इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि
 धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगवखेमी
 अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सान" ति ।

योपाजीयवग्गो चुट्ठसो ।

तस्सुदानं

- 10 मोघो परिसमित्तं च, उप्पादा केसकम्बलो ।
 सम्पदा वुद्धि तपो, अस्सा तपो मोरनिवापिनो ति ॥

— ७ —

१५. मङ्गलवग्गो

१. अकुसलसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथा-
 भत निवित्ततो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन,
 अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन - इमेहि खो, भिक्खवे,
 15 तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभत निवित्ततो एवं निरये ।
 "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निवित्ततो एवं
 सग्गे । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन,
 कुसलेन मनोकम्मेन - इमेहि भिक्खवे, तीहि समन्नागतो
 यथाभत निवित्ततो एव सग्गे

वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन - इमेहि खो, भिक्खवे पे०
एव सम्मे" ति ।

३ विसमसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे पे० विसमेन कायकम्मेन,
विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन - इमेहि खो पे०
एव निरये ।

B 297,
R 293

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि पे० समेन कायकम्मेन, समेन
वचीकम्मेन, समेन मनोकम्मेन - इमेहि खो पे० एव सम्मे" ति ।

5

४ असुचिसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे पे० असुचिना काय-
कम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन - इमेहि खो
पे० एव निरये ।

10

"तीहि, भिक्खवे पे० सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वची-
कम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन - इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि
समन्नागतो यथाभत निव्वित्तो एव सम्मे" ति ।

५ पठमपत्तसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो
अन्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति
सानुवज्जो च विञ्जून, बहु च अपुञ्ज पसवति । कतमेहि तीहि ?
अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन -
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अन्यत्तो असप्पुरिसो
खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जून,
बहु च अपुञ्ज पसवति ।

20

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो विदित्तो सप्पु-
रिसो अस्सत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति, अननुवज्जो
च विञ्जून, बहु च पुञ्ज पसवति । कतमेहि तीहि ? कुसलेन
कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन पे० बहु च
पुञ्ज पसवती" ति ।

25

६ दुत्तिपल्लतसुत्तं । तीहि, भिक्खवे पे० सावज्जेन काय-
कम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन पे० ।

तीहि, भिक्खवे पे० अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन
वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन पे० ।

B 296

खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं” ति ।

१३. ततियमोरनिवापसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्ना-
गतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी
अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? सम्मा-
दिट्ठिया, सम्माज्जाणेन, सम्माविमुत्तिया – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि
धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी
अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं” ति ।
योधाजीववग्गो चुट्ठसमो ।

तस्सुद्धानं

१० योधो परिसमित्तं च, उप्पादा केसकम्बलो ।
सम्पदा वुद्धि तयो, अस्सा तयो मोरनिवापिनो ति ॥

— ७ —

१५. मङ्गलवग्गो

१. अकुसलसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथा-
भतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन,
अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे,
१५ तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं
सग्गे । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन,
कुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो
यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे” ति ।

२. सायज्जसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथा-
भतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? सावज्जेन कायकम्मेन,
सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे,
२० तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो
२५ एवं सग्गे । कतमेहि तीहि ? अनयज्जेन कायकम्मेन, अनयज्जेन

वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन - इमेहि खो, भिक्खवे पे०
एव सग्गे" ति ।

३ विसमसुत्त । "तीहि, भिक्खवे पे० विसमेन कायकम्मेन,
विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन - इमेहि खो पे०
एव निरये ।

E 297

R 293

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि पे० समेन कायकम्मेन, समेन
वचीकम्मेन, समेन मनोकम्मेन - इमेहि खो पे० एव सग्गे" ति ।

5

४ असुचिसुत्त । "तीहि, भिक्खवे पे० असुचिना काय-
कम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन - इमेहि खो
पे० एव निरये ।

10

"तीहि, भिक्खवे पे० सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वची-
कम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन - इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि
समन्नागतो यथाभत निक्खित्तो एव सग्गे" ति ।

५ पठमखत्तसुत्त । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो वालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति 15
सानुवज्जो च विञ्चून, बहु च अपुञ्ज पसवति । कतमेहि तीहि ?
अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन -
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो वालो अव्यत्तो असप्पुरिसो
खत उपहत अत्तान परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्चून,
बहु च अपुञ्ज पसवति ।

20

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो षण्डितो विद्यत्तो' सप्पु-
रिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति, अनवज्जो च होति, अननुवज्जो
च विञ्चून, बहु च पुञ्ज पसवति । कतमेहि तीहि ? कुसलेन
कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन पे० बहु च
पुञ्ज पसवती" ति ।

25

६ दुत्तियखत्तसुत्त । तीहि, भिक्खवे पे० सावज्जेन काय-
कम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन पे० ।

तीहि, भिक्खवे पे० अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन
वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन पे० ।

B 298

७ तत्तिथखतसुत्तं । तीहि, भिक्खवे पे० विसमेन काय-
कम्मेन, विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन पे० ।

तीहि, भिक्खवे पे० समेन कायकम्मेन, समेन वचीकम्मेन,
समेन मनोकम्मेन पे० ।

५ ८ चतुत्थखतसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे पे० असुचिना काय-
कम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन पे० ।

“तीहि, भिक्खवे पे० सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वची-
कम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन — इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि
समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खत अनुपहत अत्तान परिहरति,
१० अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जून, वहु च पुब्ब पसवती” ति ।

९ वन्दनासुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वन्दना । वतमा
तिस्सो ? कायेन, वाचाय, मनसा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो
वन्दना” ति ।

१० पुब्बण्हसुत्तं । “ये, भिक्खवे, सत्ता पुब्बण्हसमय कायेन
१५ सुचरित चरन्ति, वाचाय सुचरित चरन्ति, मनसा सुचरित चरन्ति,
सुपुब्बण्हो, भिक्खवे, तेस सत्तान् ।

“ये, भिक्खवे, सत्ता मज्झन्हिवसमय कायेन सुचरित चरन्ति,
वाचाय सुचरित चरन्ति, मनसा सुचरित चरन्ति, सुमज्झन्हिवो,
भिक्खवे, तेस सत्तान् ।

“ये, भिक्खवे, सत्ता सायन्हसमय कायेन सुचरित चरन्ति,
वाचाय सुचरित चरन्ति, मनसा सुचरित चरन्ति, सुसायन्हो, भिक्खवे,
तेस सत्तान् ति ।

“सुनक्खत सुमङ्गल, सुप्पभात सुहुट्ठित” ।

सुशणो सुमुहुत्तो च, नुयिट्ठ ब्रह्माचारिसु ॥

२३ “पदक्खिण कायकम्म, वाचाकम्म पदक्खिण ।

पदक्खिण मनोकम्म, पणीधि ते पदक्खिणे ।

पदक्खिणानि त्थान, लभन्तत्ये पदक्खिणे ॥

१ मज्झिमसमय - गी०, मज्झिमसमय - ११० । २ मायहसमय - गी०,
११० । ३ सुसायण - गी०, ११० । ४ सुशणो - गी०, ११० । ५ सुहुट्ठित - गी०, ११० ।
६-९ पणीधो पदक्खिण - गी०, पणीधो त पदक्खिण - गी०, पणीधो त पदक्खिण - गी० ।

“ते अत्यलद्धा सुखिता, विरब्धा बुद्धसासने ।
अरोगा सुखिता होय, सह सच्चवेहि आतिभी” ति ॥

मङ्गलवग्गो पञ्चरत्तमो ।

तस्सुद्धानं

अकुसलं च नावज्जं, विसमामुचिना सह ।

चतुरो^१ खता^२ वन्दना, पुब्बण्हेन^३ च^४ ते दसा ति ॥

ततियो पण्णासको समत्तो ।

—०—

१६. अचेलकवग्गो

१-७ “तस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा तस्सो ? 3 D. 300,
आगाब्हा पटिपदा, निज्झाभा पटिपदा, मज्झिमा पटिपदा । कतमा R. 293
च, भिक्खवे, आगाब्हा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो एववादी
होति एवंदिट्ठि — ‘नत्थि कामेसु दोसो’ ति । सो कामेसु पातव्यत
आपज्जति । अयं युच्चति, भिक्खवे, आगाब्हा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, निज्झाभा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, 10
एकच्चो अचेलको होति मुत्ताचारो, हत्थापलेरानो^१, न एहिभदन्तिको, न
तिट्ठभदन्तिको, नाभिहटं न उद्दिस्सकत्त न निमन्तन सादियति । सो
न कुम्भिमुरा पटिग्गहाति, न वल्लोपिमुखा^२ पटिग्गहाति न एल्लव-
मन्तरं^३ न दण्डमन्तर न मुमलमन्तर न द्विन्न भुज्जमानान न गन्धिनिया
न पायमानाय न पुरिमन्तग्गताय न सद्धिस्तीगु न यत्थ गा उपट्ठितो होति 15
न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी न मच्छ न मंस न मुर न भेरत्तं, न
युसोदकं पियति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको
वा होति द्वालोपिको सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको, एक्किमा
पि दत्तिया यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति . सत्तहि पि दत्तोहि यापेति;
एकाहिकं पि आहार आहारेति, द्वाहिकं^४ पि आहार आहारेति ... सत्ताहिक्कं 20
पि आहारं आहारेति — इति एवम्पं अद्धमामिकं^५ पि पग्गियावभत्तमोज-
नानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो साकभरगो पि होति, गामावभग्गो

१-१ यमुत्तमाय - स्वा० । २-२ गुज्जरेत - स्वा० । ३ इत्ताग्वेवतो -
स्वा०, रो० । ४ सत्तोविमुता - गो०; सत्तोविमुता - स्वा० । ५ एत्तवत्तारं - गो० ।
६ द्वीहिक्कं - रो० । ७ यमुत्तमिक्कं - रो० ।

पि होति, नीवारभक्खो पि होति, ददुलभक्खो पि होति, हटभक्खो पि होति, कण्हभक्खो पि होति, आचामभक्खो पि होति, पिञ्जाकभक्खो पि होति, तिणभक्खो पि होति, गोमयभक्खो पि होति, वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि धारेति, छवदुस्सानि पि धारेति, पंशुकूलानि पि धारेति, तिरीटानि पि धारेति, अजिनं^१ पि धारेति, अजिनक्खिपं पि धारेति, कुसचीरं पि धारेति, वाकचीरं पि धारेति, फलकचीरं पि धारेति, केसकम्बलं पि धारेति, वाळकम्बलं^२ पि धारेति, उलूकपक्खिकं पि धारेति, केसमस्सुलोचको^३ पि होति^४ केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्टको पि होति आसन-
 १० पटिक्खित्तो, उक्कुटिको पि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्ठका-
 पस्सयिको पि होति कण्ठकापस्सये सेय्यं कप्पेति, सायततियकं^५ पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति - इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ।

१५ “कतमा च, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सो विहरति आतापो सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु ... पे०... चित्ते ... पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सो विहरति आतापो सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा । इमा
 २० खो, भिक्खवे, तित्तो पटिपदा ति ।

“तित्तो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा तित्तो ? आगान्हा पटिपदा, निज्झामा पटिपदा, मज्झिमा पटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, आगान्हा पटिपदा ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, आगान्हा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु धनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मनं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गप्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मनं पहाणाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं

१. अजिनादि - सी०, रो० । २. वासकम्बल - सी०, रो० । ३-४. वेगमनुपोचको - रो० । ५. सायं पटिपदा - रो० ।

पग्गण्हाति पदहति, अनुप्पनान कुमलान धम्मान उप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति, उप्पनान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारि-
पूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति ।

१ २९

“छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति विरिय-
समाधि पे० चित्तसमाधि पे० वीमसासमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागत इद्धिपाद भावेति पे० ।

“सद्धिन्द्रिय भावेति विरियिन्द्रिय भावेति सतिन्द्रिय
भावेति समाधिन्द्रिय भावेति पञ्चिन्द्रिय भावेति ।

“सद्भावल भावेति विरियवल भावेति सतिवल भावेति
समाधिवल भावेति पञ्चावल भावेति ।

“सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति
विरियसम्बोज्झङ्ग भावेति पीतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पस्सट्ठि-
सम्बोज्झङ्ग भावेति समाधिसम्बोज्झङ्ग भावेति उपेक्तासम्बोज्झङ्ग
भावेति ।

B ३११

15

“सम्मादिट्ठि भावेति सम्मासङ्कुप्प भावेति सम्मावाच
भावेति सम्माकम्मन्त भावेति सम्माआजीय भावेति सम्मा-
वायान भावेति सम्मासर्ति भावेति सम्मासमाधि भावेति ।
अयं बुच्चति, भियसवे, मज्झिमा पटिपदा । इमा स्रो, भियसवे, तिस्सो
पटिपदा” ति ।

2)

अवेत्तकवग्गो सोत्तममो ।

तस्सुदाग

सतिपट्ठान सम्मप्पधान, इद्धिपादिन्द्रियेन च ।

यल बोज्झङ्गो मग्गो च, पटिपदाय योजये ति ॥

—०—

१७. कम्मपद्यपेय्यालं

१-२० “तीहि, भियसवे, धम्मोहि गन्धआतो ययान्
निविस्सो एव निरप्पे । वत्तमेहि तीहि ? पत्ता न पाणातिपातो
होति, पर च पाणातिपाते समादयेति, पाणातिपातो च गन्धनुब्बो होति ।

इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभत निक्खित्तो एव निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभत निक्खित्तो एव सग्गे । कत्तमेहि तीहि ? अत्तना च पाणातिपात्ता पटिविरतो होत्ति, पर च पाणातिपात्ता वेरमणिया समादपेत्ति, पाणातिपात्ता वेरमणिया च समनुज्जो होत्ति एव सग्गे ।

“अत्तना च अदिन्नादायी होत्ति, पर च अदिन्नादाने समादपेत्ति, अदिन्नादाने च समनुज्जो होत्ति एव निरये ।

“अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होत्ति, पर च अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेत्ति, अदिन्नादाना वेरमणिया च समनुज्जो होत्ति एव सग्गे ।

“अत्तना च कामेसुमिच्छाचारी होत्ति, पर च कामेसुमिच्छाचारे समादपेत्ति, कामेसुमिच्छाचारे च समनुज्जो होत्ति एव निरये ।

“अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होत्ति, पर च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेत्ति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च समनुज्जो होत्ति एव सग्गे ।

“अत्तना च मुसावादी होत्ति, पर च मुसावादे समादपेत्ति, मुसावादे च समनुज्जो होत्ति एव निरये ।

“अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होत्ति, पर च मुसावादा वेरमणिया समादपेत्ति, मुसावादा वेरमणिया च समनुज्जो होत्ति एव सग्गे ।

“अत्तना च पिसुणवाचो होत्ति, पर च पिसुणाय वाचाय समादपेत्ति, पिसुणाय वाचाय च समनुज्जो होत्ति एव निरये ।

“अत्तना च पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होत्ति, पर च पिसुणाय वाचाय वेरमणिया समादपेत्ति, पिसुणाय वाचाय वेरमणिया च समनुज्जो होत्ति एव सग्गे ।

“अत्तना च परमावाचो होत्ति, पर च परमाय वाचाय समादपेत्ति, परमाय वाचाय च समनुज्जो होत्ति एव निरये ।

“अतना च फरमाय वाचाय पटिविस्तो होति, परं च फरसाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, फरमाय वाचाय वेरमणिया च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अतना च सम्फप्पलापी होति, परं च सम्फप्पलापे समादपेति, सम्फप्पलापे च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अतना च सम्फप्पलापा पटिविस्तो होति, परं च सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अतना च अभिज्झालु होति, परं च अभिज्झाय समादपेति, अभिज्झाय च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अतना च अनभिज्झालु होति, परं च अनभिज्झाय समादपेति, अनभिज्झाय च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अतना च व्यापन्नचित्तो होति, परं च व्यापादे समादपेति, व्यापादे च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अतना च अव्यापन्नचित्तो होति, परं च अव्यापादे समादपेति, अव्यापादे च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अतना च मिच्छादिट्ठिको होति, परं च मिच्छादिट्ठिया समादपेति, मिच्छादिट्ठिया च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अतना च सम्मादिट्ठिको होति, परं च सम्मादिट्ठिया समादपेति, सम्मादिट्ठिया च समनुज्जो होति । इमेहि ग्यो, मिच्छदये, तोहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभत निक्खित्तो एवं सग्गे” ति ।

कम्मपयेय्यात्तिट्ठि ।

तस्सुदानं

पाण अदिअमिच्छा च, मुमावादी च पिनुणा ।

फरमा सम्फप्पलापी च, अभिज्झा व्यापादिट्ठि च ।

कम्मपयेनु पेय्यालं, निवणेन नियोजये ति ॥

० —

१८. रागपेय्यालं

१-१७ “रागम्म, मिच्छदये, अभिज्झाय तयो धम्मा भावेतव्या ।

कनने तयो ? मुज्जतो समाधि, अनिमित्तो समाधि, अजनिज्जितो

समाधि — रागम्म, मिच्छदये, अभिज्झाय इमे तयो धम्मा भावेतव्या ।

“रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्जाय तयो धम्मा भावेत्तब्बा ।
कत्तमे तयो ? सवितक्कत्तविचारो समाधि, अवितक्कविचारमत्तो
समाधि, अवितक्कविचारो समाधि - रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्जाय
इमे तयो धम्मा भावेत्तब्बा ।

B 305 5

“रागस्स, भिक्खवे, परिञ्जाय पे० परिकसयाय
पहानाय खयाय वयाय विरागाय निरोधाय चागाय
पटिनिस्सग्गाय इमे तयो धम्मा भावेत्तब्बा ।

“दोसस्स मोहस्स कोधस्स उपनाहस्स मवस्स
पत्तासस्स^१ इस्ताय मच्छरियस्स मायाय साठेय्यस्स
10 धम्मस्स सारम्भस्स मानस्स अतिमानस्स मदस्स पमा-
दस्स अभिञ्जाय परिञ्जाय परिकसयाय पहानाय खयाय
वयाय विरागाय निरोधाय चागाय पटिनिस्सग्गाय इमे तयो
धम्मा भावेत्तब्बा” ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित
15 अभिनन्दु ति ।

रागपेय्याल निद्धित ।

तस्सुद्धान

राग दोस च मोह च, कोधूपनाहपञ्चम ।
मक्खपत्तासइस्सा च, मच्छरिमायासाठेय्या ॥
धम्मसारम्भमान च, अतिमानमदस्स च ।
पमादा सत्तरस बुत्ता, रागपेय्यालनिस्सिता ॥
20 एते ओपम्मपुत्तेन, आपादेन अभिञ्जाय ।
परिञ्जाय परिकसया, पहानक्खयव्वयेन ।
विरागानरोधचाग, पटिनिस्सग्गे इमे दस ।
सुञ्जतो अनिमित्तो च, अप्पणिहितो च तयो ।
समाधिमूलका पेय्यालेसु पि ववत्थिता चा ति ॥

तिक्कनिपातो निद्धितो ।

अनुवक्तृमणिका

अ		अननुयोगी, कुसुतान धम्मज्ज	१३, १४, १७
अननुयोगी	०१३	अनवकासा, अट्टममेउ	०७-३०
अनवकासा, पुगालो	१८०	अनापपिप्पिबन्ध आरामे, लेउवने	३, ६०, ६३, १६६
अकुसलमूलानि, तीणि	१८६	अनापनिप्पिको, गृहाति	२६, ६०, ०४२, २४३
अकुसलमूल, दोओ	१८६	अनापति आरति	२०
- मोहो	१८६	अनिच्चसुज्जा	४१
- तीणो	१८६	अदिमिता, सनापि	२०६
अनुसत्ता धम्मा, सङ्खारम्मणा	७३	अनुकम्मा, द्वे	८२
- अनुदाना	७६	अनुगाहा, द्वे	८५
- अनिमित्ता	७६	अनुपादधम्मो	१००
- सप्यज्जवा	७६	अनुपाणा, अनुसत्तान धम्मज्ज	१७
- सुखा	७६	- अनुपाद धम्मज्ज	१३, १४
- सविज्जापा	७६	अनुवडा, आयत्ता	२३, २६१, २६३
- सवेदना	७६	अनुवाअनीसहिहावि	१२७, १२८, २०१
- ससज्जा	७६	अनात्तप	७३
- सहेवुता	७६	अनुत्तपदिनिज्वाली	२१६, २१७
अङ्गान	१६७	अन्तराम्भरा, तिन्ना	१४८
अज्जायिकानि वरणीयानि, तीणि	२२२	अन्ना, पुगणा	११८
अज्जात्तयवीरुतो, पुगाला	६१	अन्त्यापानान	२११
अज्जासिखोअन्तो	२३	अपनिहिता, सनापि	२०६
अट्टङ्गिको मणो, परिणो	२०१	अप्यमादा	११, १२, १७
अट्टममेउ, अनवकासी	२७-३०	अप्यमेष्ठा, पुगता	०४३
अट्टिसज्ज्जा	४१	अप्यवापडा	३८
अउवनीया धम्मा, द्वे	४८	अपिच्छता	१२, १६, २८
अतापिपवेज्ज	१३६	अप्यवाअविउक्का	२४६, ६२७
अदोओ, निदान धम्मज्ज समुदयाय	२४४	अमया, तिच्छधि	००४
अवम्भवादी, पुगालो	१८३	अमिन्ना, अट्टविम	०६१
अपिचित्तित्तता	२१३, २१४, २१६-२१६	अमिन्, तिप्पिम्भ सादरा	२१०
अपिचित्तित्ततासमादान	२१२, २२२	अनुत्तवादी, पुगता	१८३
अपिपज्जातिकता	२१३, २१४, २१६-२१६	अनादादुत्तरानि मयानि, तीणि	१६६
अपिपज्जातिकतासमादान	२१२, २२२	अनाहो, निदान धम्मज्ज समुदयाय	२४४
अपिचीलित्तता	२१३, २१४, २१६-२१६	अवादिगो मन्वा-वादी १, १०, १४, १६, ८०, १८२	४
अपिसोतलित्तापमादान	२१२, २२२	अट्टि	
अनतमज्जा	४१	अदिपयन्नानि, अणारि	१६२, १६३

प्रद्विषयच, दुखसन्निरोधमार्गिनी पटिपदा	१६४	प्राकिञ्चञ्जायतन	४१
— दुखसन्निरोध	१६४	प्रागाब्हा, पटिपदा	२७५, २७६
— दुखसमुदय	१६४	प्राजीवविपत्ति	२५१, २५२
— दुक्ख	१६४	प्राजीवसम्पदा	२५२
प्रद्विषयस्यो	१६०, १६१	प्रातिषेय्यानि, द्वे	८६
प्रद्विष्यो, प्रद्विज्ञको मग्गो	२०१	प्रादीनवपरिवेग	२४०
प्रद्वकूपमचित्तो, पुग्गलो	११३, ११४	प्रादेसनापाटिहासि	१५७, २७१
प्रलोभो, निदान कम्मान समुदयाय	२४४	प्राधिपत्येय्यानि, तीणि	१३६
प्रवक्तुञ्जपञ्जो, पुग्गलो	११६, १२०	प्राप्तन्दो, प्रायस्मा २५, ५५, १२२, १५६, १६६-२०१	
प्रवन्तीन	१६७	प्राणापानस्सति	४१
प्रविक्खेपो	७७	प्रापत्ति, अद्दुत्तत्ता	८१
प्रविनयवादी, पुग्गलो	१८७	— अनवसेसा	८१
प्रविहिंसारहितकको	२५६, २५७	— मल्ल	२१, ८१
प्रवृत्तस्यो, वेत्तसो	५	— मल्ल	८१
प्रसङ्गतस्स प्रसङ्गतलक्षणानि, तीणि	१४०	प्रापत्ति, दुट्ठत्ता	२१, ८१
प्रसङ्गात्परिनिव्यापी	२१६, २१७	— लङ्घना	८१
प्रसन्निया कलन्तिद्या न सन्तसन्ति, द्वे	७२	— सावसेसा	७७
प्रसन्नद्वितीया	१२, १६	प्रापत्तिकुसलता	८१
प्रसन्नपरिनिव्यापी	५६	प्रापत्तिषो, द्वे	७७
प्रसन्नपञ्च	१३, १६	प्रापत्तिपुद्गलपुसलता	२१
प्रसन्ननिमित्त	५, १८६	प्रापत्ति भनापत्ति	२४७
प्रसन्नसम्पन्ना	४१	प्रापायिना, तयो	४१
प्रसन्नान	१६७	प्रापोन सिण	१६२
प्रसन्नपञ्च	२६७	प्रापोधानु	२६१
प्रसन्नपरत्ता, तयो	२६६	प्रापणयो	८४
प्रसन्नानापीया	७२	प्राप्तिसाधो	८४
प्रसन्नपरिवेग	२४०	प्राप्तिसदान	८४
प्रसन्नसो, पुद्गलो	१७८	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
— उत्तयो	१७८	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
— दुत्तयो	१७८	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
— पठमा	१७८	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रद्विषि	७७	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रद्विषयच	१६०	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रा		प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रापणमग्गता	३८	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रापणमग्गता	४१	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रापणमग्गता	१६२	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४
प्रापणमग्गता	४१	प्राप्तिसपटित्तन्यापी	८४

उत्तरा, नन्दमाता	२७	शोरभागियानि सयोजनानि, पञ्च	२१५-२१७
उदय लेखूपमो, पुगलो	२६३	मोलिमल्ले	१४८
उदायी, ध्यायस्मा	२११		
उदुमातकसञ्ज्ञा	४१	क	
उदुसोतो	२१६, २१७	कङ्कारेवतो	२४
उपसमानस्सति	४१	कञ्चानो	६५
उपहृक्वपरिनिष्वायी	२१६, २१७	कण्हा धम्मा, द्वे	४६
उपेक्खानिमित्त	२३७	कपायस्सुनि, तीणि	१८२
उपेक्खासम्बोज्झ	४०, २७७	कन्दरायनो, ब्राह्मणो	६४, ६५
उपोसवा, तपो	१६०	कपिलवरयु	२५७
उपोसयो	१६६	कम्बोजान	१६७
उप्यनवक्खा	२५, ८१	कम्मन्तविपत्ति	२५१, २५२
उद्धैवकस्सापो	२५	कम्मन्तसम्पदा	२५२
		कल्याणमित्ता	१३, १६, ७७
ए		कल्याणमित्तो, पुगलो	११७
एविवधनु, पुगलो	११८	कल्याणवाक्करणता	३८
एवधम्मो	३०-३२, ४२-४४	कल्याणसम्बद्धो, पुगलो	११७
- भानाधानस्सति	३१	कल्याणसहायो, पुगलो	११७
- उपसमानुस्सति	३१	कस्तपयोतो, भिवलु	२१६
- वायपतासति	३१	वहापणिक	४६
- चागानुस्सति	३१	कातिथानी	२७
- देवतानुस्सति	३१	काममयो	२०७
- धम्मानुस्सति	३१	कामवित्तको	२५६, २५७
- घटानुस्सति	३०	कामासिवा	१५२
- मरुणस्सति	३१	कापयतासति	४१
- निश्चार्दिट्ठि	३१, ३२	कायसक्खि, पुगलो	१०६
- सट्ठानुस्सति	३१	कायसौभेय्य	२५२-२५४
- सम्भार्दिट्ठि	३१, ३२	कालपादी, पुगलो	१८६
- सीनानुस्सति	३१	कामीज	१६७
			२४

श	१५१	तिष्ण, सम्मुखीनावा	१३८
ज्ञान, चतुर्थ	१५१	तित्तो	८०
- तत्तिय	१५०	तिर्यायतनानि, तीणि	१६०
- दुत्तिय	१५०	तिस्सो, निज्जरा यिमुद्धियो	२०४, २०४
- णम	१५०	- पटिपदा	२७५, २७६
घ	१४	- परिखा	२२५
आशिपरिहानि	१४	- वन्दना	२७४
आतिबुद्धि	१४	- विपत्तियो	२४६-२४६
ठ	१३८-१४०	- बुद्धियो	२६७
ठानेहि, तीहि	१३८-१४०	- सम्पदा	२४०, २४१, २६७
ड	१५१	- सिक्खा	२१५-२१८
तत्तिय, भान	१५४, १६५	तीणि, अकुसलमूलानि	१८६
तनुत्तरि, देवा	७२	- अण्णाधिकानि करणीयानि	२२२
तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, पुण्यनो	५७	- अमातापुत्तिकानि भयानि	१६६
तथागतं अण्णाचिक्खन्ति, द्वे	४	- असह्जतस्स असह्जतलक्खणानि	१४०
तन्नि	४८	- आशिपतेव्यानि	१३६
तपनीया धम्मा, द्वे	२६	- कथावत्थुनि	१८२
तपुस्सभस्सिका, वाणिजा	८०	- कस्सकस्स पुब्बे करणीयानि	२१३
तप्पेता	१३६	- कुसलमूलानि	१८८
तयो, अत्यवसे	२४७	- गन्धजातानि	२०६
- अस्सपरत्ता	१६०	- तिर्यायतनानि	१६०
- आपायिका	१०५, १८४, १८५	- निदानानि	४४
- उषोषथा	६६, २४६	- निमित्तानि	२३७
- धम्मा	२६६	- पटिच्छिन्नानि	२६३
- पुण्यला	२७०	- पण्डितपञ्चात्तानि सप्पुरितपञ्चत्तानि	१२६
- पुरिसपरत्ता	२७१	- पाटिहारिवानि	२६३
- भद्रा अस्साजानीया	१३५	- विषट्ठानि	१३६
- भद्रा पुरिसाजानीया	२०२	- सह्जतस्स सह्जतलक्खणानि	२१२
- भद्रा	१६४, १६५, २११	- समणकरणीयानि	२१२
आलायत्तपुक्तो	१५०	- समातापुत्तिकानि भयानि	१६४, १६५
आवर्तिता, देवा	१४८	- सोवेव्यानि	२५२-२५४
विज्जणो, बाह्मणो	१४८	- सयोजनानि	२१५, २१६, २१८
तिष्ण, अन्तःपणतो	२४७	सुसिता, देवा	१६४, २११
- पातुभासो दुल्लभो लोसस्मि	१४८	लेचीवरिकस	३८
- पारिपन्थिको	१४८	लेजोक्सिण	४१
		लेजोधानु	१६२
		लेजिज्जो, सरियस्स चित्तये	१५३, १५५
		- बाह्मणान	१५३, १५५
		- बाह्मणो	१५०

थ		हे, अस्मिन्ना फन्तिन्ति न संतसन्ति	७२
धावरेयं	३८	- प्रातिपेय्यानि	८६
गुणारहा, हे	७२	- मापतिषो	८१
		- भावा	८०
		- इक्षिषो	८६
बन्धो, मस्तपुतो	२४	- एसना	८५
दानानि, हे	८४	- चावा	८४
दापवीरियो	२४	- तयागतस्त धम्मदेसना	५२
दिट्ठपम्मवेदनीय	२१०	- तयागत धम्मभाचिस्तन्ति	१७
दिट्ठपम्मिकं, यजं	४६	- नात्माचिस्तन्ति	१७
दिट्ठिप्पत्तो, पुगलो	१०६	- गुणारहा	७२
दिट्ठिपिपत्ति	२४६-२५१	- दानानि	८४
दिट्ठिसम्पदा	२५०, २५१	- धम्मा	४६, ७७, ८३, ८६
दुस्सन्निरुपगामिनी, पटिपदा	१५२	- सकुसला	८६
दुस्सन्निरुषो	१५२	- धनवज्जा	८६
दुस्सन्नज्जा	४१	- धव्वावज्जा	६०
दुस्सन्नमुदयो	१५२	- वण्हा	४६
दुस्सं	१५२	- कूसला	८६
दुत्तियज्जानसहगत	४२	- तपनीया	४६
दुत्तिय, ज्ञान	१५०	- दुस्सन्नपिपावा	६०
दुत्तण्णया, पुगला	८०	- दुक्खुदया	६०
दुप्पमेय्यो, पुगलो	२४७	- विज्जामागिषा	१८
दुत्तसावत्तो, धम्मस्त	३४	- सव्वावज्जा	६०
देवतानुस्सति	४१	- सावज्जा	८६
देवपुत्तो, हत्यको	२५६	- सुवरा	४६
देवा, चानुमहायजिता	१६४, १६५	- सुवविपारा	६०
- तनुत्तरि	१६४, १६५	- सुवुड्ढया	६०
- तापतिसा	१६४, १६५	- पञ्चया	८१
- तुसित्ता	१६४	- परिपाहा	१८
- दिग्मात्रपत्तिनो	१६४	- पटिसम्पारा	८१
- परनिमित्तवक्कपत्तिनो	१६४	- पञ्चित्ता	१७, ७८
- ब्रह्मसाविना	१६४	- पधानानि	४७
- धामा	१६४	- परिपचागा	८४
दोवचस्सता	७७	- परिपेडिषो	८१
दोतो विद्वान्, बम्भान् समुत्थाय	२४४	- परिपेय्या	८१
दिक्कल्लु, पुगलो	११८	- परिपा	११, ६७
दिक्क, न सुप्पतिवारं	५६	- पुगला	७१
हे, धनुवम्मा	८५	- पूजा	८५
- धनुग्गहा	८५	- दानानि	१०

द्वे, वासा	५७, ७८	धम्मा, अगुसला	८६, १७४
— बुद्धा	७२	— धतप्पनीया, द्वे	४८
— भोगा	८४	— धनवज्जा, द्वे	८६, १८२
— यासा	८४	— धव्यावज्जा, द्वे	६०
— रत्तनानि	८६	— पुसला, द्वे	८६, १८२
— लोने दनिलगेव्या	६०	धम्मा, तपो	१०५, १८४, १८५
— बज्जानि	४६	धम्मा, दुक्खविपासा, द्वे	६०
— बलपूषनापिका	५०	— दुक्खदुदया, द्वे	६०
— बुद्धियो	८६	— द्वे	४६, ७७, ८३, ८६
— वेपुल्लानि	८६	— विञ्जुगरहिता	१७४
— सङ्गहा	८५	— विञ्जुप्पसत्त्वा	१८२
— सम्भारा	८५	— सम्भावज्जा	६०
— सन्निचया	८६	— समता	१७४
— सम्भोगा	८४	— सावज्जा, द्वे	८६, १७४
— सुत्तानि	७४	— सुलविपासा, द्वे	६०
— सविभागा	८४	— सुतुदया, द्वे	६०
		धम्माधियेय्य	८६
धम्मकथिकता	३८	धम्माधिपतेय्य	१३६, १३७
धम्मचायो	८४	धम्मानुवम्मा	८५
धम्मदान	८४	धम्मानुग्गहो	८५
धम्मदिग्धा	२६	धम्मानुस्सति	४१
धम्मपटितम्भारो	८५	धम्मिद्धि	८६
धम्मपरिव्ववागो	८४	धम्मोसना	८५
धम्मपरिषेद्धि	८५	धम्मो, एककोषो	८६
धम्मपरिषेसना	८५	— धज्जव	८८
धम्मपूजा	८५	— धनिस्सा	८८
धम्मनौगी	८४	— धनुपनाहो	८८
धम्मयागो	८४	— धपनासो	८८
धम्मरत्तन	८६	— धप्पटिवानिता	८७
धम्मदादी, पुत्तली	१८६	— धमवली	८८
धम्मविचयसम्बोज्जङ्ग	२७७	— धमच्छरिय	८८
धम्मबुद्धि	८६	— धमाथा	८७
धम्मवेपुल्ल	८६	— धसम्मुद्धिता	८७
धम्मसङ्गहो	८५	— धसम्पबज्जा	८८
धम्मसम्भारो	८५	— धराठेय्य	८७
धम्मसत्तिचयो	८६	— धहिस्सा	८७
धम्मसम्भोगो	८४	— इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारा	८७
धम्मसविभागी	८४	— गुत्तद्वारा	८८
		— इत्ता	८८

धम्मो, उपनाहविनयो	८४	न	
- उपनाहो	८४, ८८	नकुनविना, गृहपति	२६
- प्रोत्तप्य	८८	नकुसुमाता, गृहपत्नी	२७
- बोधविनयो	८४	नन्दरा, आयस्सा	२४, १७६
- कोयो	८४, ८८	नन्दमाता, उपासिका	८१
- सान्नि	८६	नन्दा	२६
- दिट्ठिविपत्ति	८७	नन्दो	२४
- दिट्ठिविसुद्धि	८७	नाम	७७
- दिट्ठिसम्पदा	८७	निकमपातु	५
- पटिगृह्णानयन	८७	निपण्णुसंयो	१६०, १६१
- पटिसन्धारी	८७	निगण्णो, नाटपुत्तो	२०४
- पलासो	८८	निगोभारात्ता, वपितवत्युस्मि	२०३
- भावनासल	८७	निज्झाया, पटिपदा	२७५, २७६
- भाजने क्षमत्तज्जुना	८७	निदानानि, तोणि	२४४
- अतन्नुता	८७	निज्झान, सन्दिट्ठिक	१४६
- मरुतो	८८	निमित्तानि, कीणि	२३७
- मच्छरिय	८८	निम्मानरक्षितो, देवा	१६४, २११
- महव	८६	निरासो, पुण्यता	६६, १००
- माया	८८	निम्मयसम्पत्तो, पापणिवा	१०७, ११७
- मुट्ठगुब्ब	८७	निरस्सरणपरिप्रेतन	२४०
- यथादिट्ठिस्त पथान	८७	नीलकसिण	४१
- विपस्सना	८७	नेवसम्मनितक्को	२४६, २४७
- सति	८८	नेवसज्जानासज्ज्यायन	४१
- सन्दिट्ठो	१४५, १४६	प	
- समयो	८७	पग्गहनिमित्त	२३७
- समाधिबल	८७	पगाहा	७७
- समापत्तिकुसलता	८६	पच्चया, द्वे	८०, ८१
- समापत्तिकुसलता	८६	पच्चैरवुद्धो	७२
- सम्पन्नञ्ज	८८	पञ्च, भारम्माणिमानि सारानानि	२१४-२१७
- सारत्थ	८७	पञ्चज्जविष्महीतो	१४६
- सारथ्य	८८	पञ्चज्जसामताणसो	१४६
- सीलविपत्ति	८७	पञ्चादान	१६७
- सीलविसुद्धि	८७	पञ्जापरिहानि	१४
- सीलसम्पदा	८७	पञ्जाबल	४०, ४२, २७७
- सीलेय्य	८६	पञ्जाधिमृत्ति	७७
- सीरुय्य	८८	पञ्जाबुद्धि	१४, १५, २६७
- हिरि	८८	पञ्जासम्पदा	२६७
पातुसुसलता	७७	पञ्जान्द्रिय	३६, ४२, २७७
पातुषो, ध	१६२		

पटाचार	२५	परिचरना, द्वे	८५
पटिगाहा, द्वे	५८	परिवारसम्पदा	३८
पटिघनिमित्त	८०, १८५	परिसा, प्रगण्यती	६७, २२५
पटिच्छनानि, तीणि	२६३	— अयम्मवादिनी	७०
पटिपदा, आगच्छा	२७५, २७६	— अयम्मिका	७०
— तिस्रो	२७५, २७६	— अनामावती	६७, २२५
— आसवनिरोधगामिनी	१५२	— अनरिया	६७
— दुष्कनिरोधगामिनी	१५२	— अरिया	६८
— निष्कामा	२७५, २७६	— आभिसमह	६६
— मज्झिमा	२७५, २७६	— उक्ताचितविनीता	२६६
पटिसङ्ख्यानवस	५०	— उत्ताना	६६
पटिसन्यारा, द्वे	८५	— शोचकाचितविनीता	६६
पठन, ज्ञान	१५०	— गम्भीरा	६६
पण्डितकुमारको, लिच्छवि	२०४, २०५	— तिस्रो	२२५
पण्डितपञ्चासानि, तीणि	१३६	— द्वे	६६, ६७
पण्डिता, द्वे	५७, ५८	— अयम्मवादिनी	७०, ७१
पण्डितो, अकण्ठिये अकण्ठियसञ्जी	७८	— पटिपुच्छविनीता	६६, २६६
— अयम्मे अयम्मसञ्जी	७८	— वायताविनीता	२६६
— अनापत्तिवा अनापत्तिवञ्जी	७८	— अयमा	६६, २२५
— अविनये अविनयसञ्जी	७८	— विरामा	७०
— आपत्तिवा आपत्तिवञ्जी	७८	— उद्धमगह	६६
— कण्ठिये कण्ठियसञ्जी	७८	— समग्रा	६७, २२५
— अयम्मे अयम्मसञ्जी	७८	— रागा	७०
— विनये विनयसञ्जी	७८	परिसाकसदो	६८
पयविसेखूपमो, पुगलो	२६३, २६४	परिसामण्डो	४६
पयवीकश्चिण	४१	पलासपौच्छ	४६
पयवीधानु	१६२	पल्लवपरिवर्तक	४६
पयानानि, द्वे	४७	पल्लविसम्भोजसङ्ग	४०, २७७
पम्भतो, मिच्छकूटो	१७१, २२०	पाटिहादिमानि, तीणि	१५७
पमादो	११, १५, १७	पापभित्तु, महानिस्सितो	१४२
परलो मौसो	८०	— वसवनिस्सितो	१४२
परनिम्मितवसवत्तिनो, देवा	१६४, २११	— विसवनिस्सितो	१४२
परिचयागा, द्वे	८४	पापमिसत्ता	१३, १६, ७७
परिचयाजकारणे, मोरनिवाये	२७१	पारामये, उदवपञ्हे	१२४
— सिप्पिनिका तीरे	१७१, १७३	— पुण्यकपञ्हे	१२१
परिचयाजको, छत्रो	१६६, २००	पारिपन्थिकी	१४८
— वण्णपोतो	१४८	पासाणनेखूपमो	२६३, २६४
— सरथो	१७१, १७२	पिण्डपातपण्णिये	२२३
परिचयेद्वियो, द्वे	८५	पिण्डपातिवत्त	३८

विण्डीलभारद्वाजो	२३	पण्णो, मन्तापिमुत्तो	२४
विनिन्दवच्चो	२४	पुण्णुपञ्जो, पुण्णलो	११६-१२१
पीतवसिण	४१	पुण्णमाणी, पुण्णलो	११७
पीतिसम्बोज्जङ्घ	४०, २७७	पुण्णाराम, मिगारमातुपासदि	६०, ६२ १७६
पुण्णाला, तयो	६६, २४६	पुण्णवत्तहत्तु	१६०
- दुत्तप्पया	८०	पुण्णवत्तिसानुत्ततिग्गाण	१४१, १४३
- द्वे	७१	पुरित्तवत्तु	२६८
- सुत्तप्पया	८०	पुरित्तगम्भो	४
पुण्णालो, अकच्चो	१८३	पुरित्तपरस्सा, तयो	२६६
- अण्यो	११८	पुरित्तफोट्टव्यो	४
- अण्णमेय्यो	२४७	पुरित्तसखी	४
- अण्णकूपमचित्तो	११३, ११४	पुरित्तस्स	३
- अण्णकुण्णपञ्जो	११६, १२०	पुरित्तसद्दो	४
- आससो	६६, १००	पुण्णवत्तसञ्ज्या	४१
- उच्चैस्सपञ्जो	११६, १२०	पुण्णा, द्वे	८४
- उच्चल्लेखूपमो	२६३	पुण्णुल्लिक्क	३८
- एकवत्तु	११८		
- कण्ठो	१८३		
- कालाणमित्तो	११७		
- कायसवित्त	१०६		
- गृध्रभाणी	११७		
- सयागतो सम्मासम्बुद्धो	७२		
- विट्ठिप्पसो	१०६		
- पुण्णमेय्यो	२४७		
- द्विचत्तु	११८		
- निरातो	६६, १००		
- पथवित्तलूपमो	२६३, २६४		
- पासाणल्लेखूपमो	२६३, २६४		
- पुण्णुपञ्जो	११६, १२१		
- पुण्णमाणी	११७		
- गण्णमाणी	११८		
- राजा चक्खवत्तो	७२		
- वजिरूपमचित्तो	११३, ११४		
- विगतालो	६६, १००		
- विण्णुपमचित्तो	११३, ११४		
- सद्धापिमुत्तो	१०६		
- गुण्णमेय्यो	२४७		
पुञ्जप्पट्ठिपडा, अनेवसारीरिका	१४५		
- एकसारीरिका	१४५		
		फ	
		फत्तसायत्तानि, छ	१६३
		व	
		बहुला	२६
		वनवनिस्सित्तो, पापमिवत्तु	१४२
		- महाचोरो	१४१
		वत्तानि, द्वे	४०
		वत्तिहरणे, वनसण्ठे	२४४
		वहिद्धासयोजनी, पुण्णलो	९१
		वहराणत्तिय निहरति, भगवा	१०२, २६०
		वाला, द्वे	४७, ४८
		वालो, अकप्पिमे कप्पियसञ्जो	७८
		- अण्णमे यम्मसञ्जो	७८
		- अणापत्तिया आपत्तिसञ्जो	७८
		- अविनये विनयसञ्जो	७८
		- आपत्तिया अणापत्तिसञ्जो	७८
		- कप्पिये अकप्पियसञ्जो	७८
		- अण्णमे अण्णमासञ्जो	७८
		- विनये अविनयसञ्जो	७८
		वाहुसञ्च	३८
		वुद्धा, द्वे	७७
		वुद्धानुसत्ति	४७

व्याचिम्ब	१६६	मञ्जान	१६७
व्यापारवित्तको	२५६	मञ्जिमा, पटिपदा	२७५, २७६
ब्रह्मवायिना, देवा	१२४, १६५	मदा, तयो	११५
ब्रह्मचरियवानो	२३०	मधुभाषी, पुगलो	११८
ब्राह्मणपरिव्रजको	१४५	मधुराम विहरति, महाकण्ठानो	६४
ब्राह्मणो, ब्राह्मणदण्डी	६३	मनसिकारकुसलता	७७
— कण्ठरायनी	६४, ६५	मनोपविबारा, अद्धारत	१६३
— ज्ञानुस्तोत्रि	५४, १४६, १५३	मनोतीवेय्य	२५२-२५४
— तिरण्यो	१५०	मरणभव	१६६
— तेविज्जो	१५०	मरणसञ्ज्ञा	४१
— उद्धारवो	१५५	मरणस्तति	४१
भ		महाकण्ठानो, धायस्मा	६२, ६४
भत्तसम्भदो	४	महाकण्ठिनो, धायस्मा	२५
भत्तसञ्चाना	२६	महावत्सलो, धायस्मा	२३
भट्टसारितीरे	६२	महाकोट्ठितो, धायस्मा	२५, १०८, ११०
भट्टा, कापिलानी	२६	महाबोरो, गहननिस्सितो	१४१
भट्टियो, बालिपोपाय पुत्ता	२३	— बलवनिस्सितो	१४१
भट्टा भस्साजानीया, तयो	२७०	— बिसमनिसितो	१४१
भरण्डु, बालामो	२५८, २६६	महानामो, सक्को	२१, २०३, २५७, २५८
भवदिट्ठि	७७	महापजापती, गौतमी	२४
भवासवा	१५२	महापण्यको	२४
भावनावल	५०	महापरिपारता	३८
भिक्खु, भत्तसपदेधी	२६५	महामोगल्लानो, धायस्मा	२३
— जवसम्भदो	२२६	महावने, कूटागारखानाय	२०४, २१३
— हूदे पाती	२६५	भट्टिण्डता	१२, १५
— मट्टो धायस्मा पदालेता	२६५	भिगदावे, इत्तिपतने	१०२
— बण्णसम्भदो	२२६	भिगारमातुरासादे	१०, ६२, १०६
भूतवादी, पुगला	१८६	भिच्छादिट्ठि	१४
भौगसरिहानि	१४	मेताचेनाविमुत्ति	५, १०६
भागवुद्धि	१५	मेयुनसमापत्तिया, पटिसेवनाथ नरिय त्रिस्ति	२४२
भोगा, वे	८४	मोपराजा	२५
भोजने भत्ताञ्जु, भिक्खु	१०४	मोरेनिबावे, परिज्वात्रकाराणे	२७१
भोजनं, बालावर्	१३४	पाक्षी, निदानं चम्मानं समुदयाय	२४४
— विक्कण्डुविप	१३४	य	
— शान्तिमनोरनो	१३४	ययीसिद्धानि	१५
भ		ययावुद्धि	१५
भरणवि, भाषपुरिगो	१४, १६७	यागा, वे	८४
भरणं	१६७	याना, देवा	११४, ११६
		यावदापिनीय, परिष्ठा	२६६

सनरायदिष्टि	२२५	सम्माविष्टि	४०, १६४, २७७
सक्केसु विहरति, भगवा	२०३	सम्मावाचा	४०, १६४, २७७
सक्को, महानामो	२५७, २५८	सम्मावायामो	४०, १६४, २७७
सङ्कुवा, कोसलाल निगघो	२१६	सम्माउङ्कुमो	४०, १६४, २७७
सङ्कुतलक्खणानि, तीणि	१३६	सम्मासति	४०, १६४, २७७
सङ्खमुण्डक	४६	सम्मासमाधि	४०, १६४, २७७
सङ्गहा द्वे	८५	सम्मुलीभावा, तिण्ण	१३८
सङ्गारवो, ब्राह्मणो	१५६	सरमो, परिब्बाजको	१७१, १७२
सङ्गानुसूति	४१	ससङ्गास्परिनिब्बायी	२१६, २१७
सचित्तवोदान	८३	सहधम्मिको, ततियी	१६२
सचेतनो, राजा	१०२	— दुत्तियी	१६१
सत्तिन्द्रिय	२७७	— पठमो	१६१
सतिबल	४०, ४२, २७७	सागतो	२५
सत्तिसम्बोन्हाङ्ग	४०, २७७	सगमावती	२७
सत्तल्लत्तुपरमो	२१८	सारिपुत्तमोगल्लाना	८१
सदाजल	४०, ४२, २७७	सारिपुत्तो, आयस्मा	६०-६२, १०८, ११०, १२३, २६२
सदाधिमुत्तो, पुण्यलो	१०६	सावको अभिभू, सिस्सिस्स	२१०
सदाबुद्धि	२६७	सापत्थि, नगर	६३
सदासम्पदा	२६७	सावत्थिय विहरति, नन्दको	१७६
सदिन्द्रिय	३६, ४१, २७७	— भगवा	३, ४६, ६०, ६३, १०८, १६०, १६६, २४६
सन्तुष्टि	१२, १६	साब्बो, भिराजन्ता	१७६-१८१
सन्पारा, द्वे	८५	सिवला, तिस्सो	२१५, २१८
सन्निचया, द्वे	८६	सिग्गिनिवातीरे, परिव्याजवाचमो	१७१, १७३
सण्णुरिसभूमि	५६	सीलव्यतपरामासो	२२५
सम्भोवे, धनभिरतितञ्जा	४१	सीलविपत्ति	२४६, २४०
सम्भवरणीयानि, तीणि	२१२	सीलवुद्धि	२६७
समाधि, अवितररघविशारी	२८०	सीलानुसूति	४१
— सवितस्सखिनारी	२८०	सीलसम्पदा	२५०, २५१, २६७
समाधिन्द्रिय	३६, ४१, २७७	सीहो, निगराजा	७२
समाधियत्नं	४०, ४२, २७७	मुक्ता यम्मा, द्वे	४६
समाधिसम्बोन्हाङ्ग	४०, २७७	मुत्तानि, द्वे	७४
समातापुत्तिवानि अयानि, तीणि	१६४, १६५	मुत्त, धनरियं	७५
समिद्धो, धावस्मा	१०८, ११०	— धरिय	८७
सम्पदञ्जो	१३, १६	— धरुत्तरामर्ण	७५
सम्परा, तिरलो	२५०, २५१, २६७	— धममाधि	७५
सम्परादिह, बज्ज	४६, ४७	मुत्त, उपधि	७५
सम्भोला, द्वे	८५	— उपेत्ता	
सम्मापात्रीको	४०, १६४, २७७		
सम्मादग्गको	४०, १६४, २७७		

एवमेव मनुस्सेसु	१४६	गाह भज्यो एतस्मिन्	१३५
एव आदित्तो खो खोको	१४४	निहीर्यति पुरितो निहीनसेवी	११५, ११७
कटुवियकतो विनखु	२६१	पदक्षिण कायकम्म	२७४
कल्याण वत भो सखि	१३७	पस्सन्ति देवा च तथागता च	१३७
कायमुनि वचीमुनि	२५५	पहान कामसञ्जान	१२४
कायमुनि वचीमुनि	२५४	पहीनजातिमरणो	१४६
गामे वा यदि वारुजे	२६१	पाण न हज्जे न वदिस्सनादिमे	१६८
चतुक्कणो पतुद्धारो	१३१	पारू सम्मधम्मान	१४६
चन्दो च सुरिणो च उभो सुवस्सगा	१६६	पुण्यपञ्चो चपु रितो	१२१
चातुहसि पञ्चवसि	१३३	पुब्बेनिवास यो वेदी	१४५, १४५
चोदिता देवदूतेहि	१३१	बाला च अविजानन्ता	१४६
ततो प्रज्जाविमुत्तस्स	२१४	व्याधिधम्मा जराधम्मा	१३५
तयेव सीलसम्पन्न	१४०	बह्मा ति मातापितरो	१२२
तमाहु शेख पटिपद	२१६	माल न पारे न च मन्थभाचरे	१६६
तस्मा लोभ च दोहा च	१२६	गया दिवा तथा रत	२१६
तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा	१६६	यया पि पञ्चतो सेली	१४०
तस्मा हि मे नमस्सेय्य	१२२	यया पुरे तथा पच्छा	२१६
तस्या अपीनया भूमि	१३१	यायु कानुचि एतायु	१४६
ताय न पारिचरियाय	१२२	ये च सो देवदूतेहि	१३१
तीहि विज्जाहि सम्पन्न	१५२	ये च सन्ते उपासन्ति	१५०
ते अत्यसद्धा सुखिता	२७५	ये च सीत्तेन सम्पन्ना	२६१
ते अण्णमत्ता सुखिनी	१३१	ये विरुद्धा सत्तपन्ति	१८४
ते उज्जुभूता कायेन	६०	यौव कायेन सपनो	१४३, १४४
त कथ वयये धीरो	१८४	यो सीलव्यतसम्पन्नो	१५४
त वे समीनुद भीर	१५२	लोभज दोसज चैव	१२६
त्वास्स सीलवतो सील	१४०	विज्जाणारस निरोधेन	२१६
येय्येन कूटकमोह	११६	सङ्खम्य लोकस्मि परोररानि	१२३
ददाति सेट्ठसङ्गमो	११६	सपे वस्स कण्ठाकामो	१८४
दस्सकामो सीलवत्त	१३८	सत एतानि ठानानि	१३६
पुण्णसित्त विनखलित	१८४	सम्बदा वे सुख सेति	१२८
देवमोह प ते मन्ति	१५०	सम्मा आसत्तिवो छेत्वा	१२८
द्विचखु पन घरुत्तालो	११६	सब्बे मदे अभिभीत्तिम	११५
धम्माधिपो च धनुधम्मचारी	१३८	सम्भि दान उपज्जास	१३६
पारेति सेट्ठसङ्गमो	१२१	सुनखत्त सुमङ्गल	२७४
म चैव भोगा तयाकपा	११६	सेलस्स सिक्खमागस्स	२१४
मत्ति खोरे' रहो नाम	१३७	सेखो असेखो च इमस्मि खोरे	६०
न पुण्णगम्यो पटिवास्तमेति	१६६	सीह एव विहरेय्य	१३५
नाह भगवतो दस्सनस्स	२६०		

अपमायो

सेव्ययापि भञ्जित मिश्रणम्	२१०
सेव्ययापि प्राकृते	१५७, २३५
सेव्ययापि, भावुतो सरस, भन्दुरसञ्चरो 'पुरिततरविज उदित्तामो' ति	१७३
सेव्ययापि, भावुतो सरस, उद्यमी मुञ्जाय गोत्रावाय गम्भीर नदितत्र मञ्जति	१७३
सेव्ययापि, भावुतो सरस, बोहारञ्जे जरातिङ्गावो 'सीह्वार नदित्तामो' ति	१७३
सेव्ययापि उदके	१५७, २३५
सेव्ययापि, गहपति, कूटागारे दुग्धने कूट पि प्ररक्षित हाति	२४२
सेव्ययापि, गहपति, कूटागारे दुग्धने कूट पि व्यापन हाति	२४३
सेव्ययापि, गहपति, कूटागारे दुग्धने कूट पि भ्रान्तन हाति	२४४
सेव्ययापि, गहपति, कूटागारे दुग्धने कूट पि रक्षित हाति	२४३
सेव्ययापि गुन	२१२
सेव्ययापि त चक्र छहि दिवसेहि निद्रित	१०३, १०४
सेव्ययापि त, भिखवे, कासिक वय मह्य तयूपमाह भिखवे, दम पुण्य वदामि	२३०
सेव्ययापि त, भिखवे, कासिक वय वणवन्त तयूपमाह, भिखवे, दम पुण्य वदामि	२२६
सेव्ययापि त, भिखवे, कासिक वय मुलवन्त तयूपमाह भिखवे, दम पुण्य वदामि	२२६
सेव्ययापि देवा सुमकिष्ठा	११२
सेव्ययापि नाम दलवा पुरितो तन्निज्यय वा बाह पक्षरेय	६२
सेव्ययापि नाम स्रमि वा ठेल वा बापुकाय मासित प्रावीरतिनेव उवीरतिनेव	२५६
सेव्ययापि पन्थी सकुपो	१५७, २३६
सेव्ययापि पयविप	१५७, २३६
सेव्ययापि, मत्ते, निकुञ्जित वा उक्कुञ्जेय	२०३
सेव्ययापि, मत्ते, मगवा एतर्हि प्राविनी विहति भिखूहि निक्षुणीहि	२६०
सेव्ययापि भव गीहयो नव वानन्दो	१५६
सेव्ययापि, भिखवे, भण्यमतको पि तेलो दुग्धो होति	३५
सेव्ययापि, भिखवे, भण्यमतको पि गूरो दुग्धो होति	३५
सेव्ययापि, भिखवे, भण्यमतको पि दुग्धो दुग्धो होति	३५
सेव्ययापि, भिखवे, भण्यमतको इतिमि बन्दुदोषे भारामरानवेय	३५, ३७
सेव्ययापि, भिखवे, भण्यमतको पि मुत दुग्धो हाति	३५
सेव्ययापि, भिखवे, भण्यमतको पि लोहित दुग्धो हाति	३५
सेव्ययापि, भिखवे, यदि गूधो निक्षुपि न वति	११६
सेव्ययापि, भिखवे, उब्बुदीय वा सान्निदीय वा मुद्रिकादीय वा धन्वाय पयविप निक्षित	३३
सेव्ययापि, भिखवे, उदकच्छो भण्यो विपसतो धनावितो	६
सेव्ययापि, भिखवे, उदकच्छो प्रावितो मुद्रितो वततीमुतो	६
सेव्ययापि, भिखवे, उदके सेवा तियपेव पत्तिपिगन्धति	
सेव्ययापि, भिखवे, उपरिपञ्चते मुलकुञ्जितकेषे वन्दते त उदक यवानित	
सेव्ययापि, भिखवे, कुम्पो उक्कुञ्जो तत्र उदक मासित सञ्जाति	

सेय्ययापि, भिक्षवे, कस्तकस्त बहपतिस्त सम्पन्न साविकलेख	२२४
सेय्ययापि, भिक्षवे, गन्धो गोमण पिट्ठितो पिट्ठितो धनुवन्धो होति...	२१२
सेय्ययापि, भिक्षवे, मूषकूपो कट्टेय वा कठलाय वा घट्ठितो भिम्भोसोमत्ताय दुग्गन्धो होति...	११६
सेय्ययापि, भिक्षवे, चकलुमा पुरितो रत्तन्धकारतिमिस्सव...	११४
सेय्ययापि, भिक्षवे, दुट्ठकौ कट्टेय वा कठलाय वा घट्ठितो भिम्भोसोमत्ताय प्राप्तव देति...	११४ ११६
सेय्ययापि, भिक्षवे, नदीमुखे सिप्प उट्ठेय्य बहून मन्धान अहिवाय...	३४, ३६७
सेय्ययापि, भिक्षवे, कठागारा वा तिणागारा वा अग्निमुत्तो कूटागाराणि पि बह्वि...	६३
सेय्ययापि, भिक्षवे, निम्बबीज वा कोसातकिन्नीज वा तित्तकलाबुधीज वा अस्साय पयविया निम्बित्त	३२
सेय्ययापि, भिक्षवे, पयविया लेखा सिप्प लुज्जति दातेन वा उदकेन वा...	२६४
सेय्ययापि, भिक्षवे, पात्तागे लेखा न सिप्प लुज्जति दातेन वा उदकेन वा...	२६३
सेय्ययापि, भिक्षवे, पुरितस्त उच्छङ्गे नानाखज्जकानि आकिण्णानि...	१२०
सेय्ययापि, भिक्षवे, पुरितो लोणकपल्लक गङ्गाय नदिवा पल्लपेय्य	२३१
सेय्ययापि, भिक्षवे, पुरितो लोणकपल्लं परित्ते उदकपल्लके पल्लपेय्य	२३१
सेय्ययापि, भिक्षवे, चीनानि अलण्डानि अपूतीनि अवातातपह्णानि सारादानि...	१२५, १२६
सेय्ययापि, भिक्षवे, यानि यानिचि तन्तावूतान बत्थान, केसकम्बलो उेस पटिकिट्ठो अस्सायति...	२६६
सेय्ययापि, भिक्षवे, यानि कानिचि कलजातान फन्दनो तेस अगमकत्तायति...	१०
सेय्ययापि, भिक्षवे, यजिरस्त नदिपि किञ्चि अग्गेज्जं मणि वा...	११४
सेय्ययापि, भिक्षवे, सरदसमये विट्ठे विगतबलाहके वेवे आदिष्णो नम अण्णुस्तकमानो...	२२४
सेय्ययापि, भिक्षवे, सालिसूक वा ययसूक वा मिच्छापणिहित हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्त...	८
सेय्ययापि, भिक्षवे, सालिसूक वा ययसूक वा सम्मापणिहित हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्त	८
सेय्ययापि, भिक्षवे, सालो वा वयो वा फन्दनो वा तीहि मालुवानताहि उदस्तो...	१८८, १८९
सेय्ययापि, भिक्षवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारुत्तेवासी वा उक्क बन्धेय्य...	२३८
सेय्ययापि, भिक्षवे, गो गौतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य पटिच्छन्त वा निबरेय्य...	४४, ६४, १४४, १४६, १७०
सेय्ययापि, भिक्षवे, गो गौतम, नेक्क जम्बीनद वक्ककम्मारपुत्तमुपरिकम्भकत्त उक्कामुले...	१६८
सेय्ययापि, भिक्षवे, गो गौतम, सारद वदरपण्डु परिमुद्ध होति पत्थोदात्त...	१६७
सेय्ययापि, भिक्षवे, मनुस्सा, एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका...	११३
सेय्ययापि, भिक्षवे, उपक्कित्तिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परिपोदपना होति	१६४
सेय्ययापि, भिक्षवे, उपक्कित्तिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परिपोदपना होति	१६५
सेय्ययापि, भिक्षवे, उपक्कित्तिट्ठस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परिपोदपना होति	१६५
सेय्ययापि, भिक्षवे, उपक्कित्तिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परिपोदपना होति	१६३
सेय्ययापि, भिक्षवे, उपक्कित्तिट्ठस्स सीरास्स उपक्कमेन परिपोदपना होति...	१८१
सेय्ययापि, भिक्षवे, योगलको सायन्नुत्तमये सामिकान गावी निम्मातेत्वा...	१८०
सेय्ययापि, भिक्षवे, यी इमेस सीट्ठस्य महाजनपदान पट्टरत्तत्तान इत्तरिमाविषण्णं रज्ज कारेय्य...	१६७
सेय्ययापि, भिक्षवे, सत्ता नेरयिका...	११२
सेय्ययापि, भिक्षवे, सरमो परिन्नाजको	१७३
सेय्ययापि, भिक्षवे, पोत्थको अण्णयो लपूपमाहुं, भिक्षवे, इम पुण्णलं वदामि	२२६
सेय्ययापि, भिक्षवे, पोत्थको दुब्बण्णो लपूपमाहुं, भिक्षवे, इम पुण्णलं वदामि	२२८, २२९

सुद्धिपणं

विष्टे	पत्तिपं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	विष्टे	पत्तिपं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१५	६	पतिकिलिष्ट	पतिकिष्ट	१५५	२९	इच्चाय	इच्चाय
२१	२०	त	ते	१६३	१४	दिस्व	दिस्वा
२४ (अमो)	०	कुसुवान	० कुसुवान	१७२	१२	पय	अय
३९	८	चेत्तो	चेत्तो-	१८१	१८	सा हा	साब्हा
४१	१०	तेजो०	तेजो०	१८८	१८	प्रलोभ०	अलोभ०
४३	३	भावित	भाविते	१९१	२२	हे	ते
४६	२	जेतयने	जेतवने	२६०	२२	गता	गतो
४९	१८	अनोत्तप	अनोत्तप	२६१	२५	सीलेन	सीलेन
७२	१४	द्वे	द्वे	२६१	२५	पञ्जापुपराधेरता	०समे रता
८६ (सिरो)		समापत्तिवणो	समापत्तिवणो	२६१	२९	तेनु०	तेनु०
९५	१२	वेदितव्यो	वेदितव्यो	२६२	४	कतिहि	कतीहि
१०८	२२	कतम	कतमे	२६४	२३	राजभोगो	राजभोगो
१२२	११	दस्तेतारो	दस्तेतारो	२७७	१४	उपेक्षासम्बोज्झ	उपेक्षासम्बोज्झ
१४९	१७	वीरम्हो	वीरम्हो	२७८	२०	वेरमणिषा	वेरमणिषा

प्रकाशक—भिक्षु जगदीश काश्यप, मन्त्री, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नातन्दा (पटना)
मुद्रक—श्रीकृष्णचन्द्र बेरो, विद्यामन्दिर प्रेस (प्राइवेट) लिमिटेड,
बो० १५।२४, मानमन्दिर, वाराणसी-१